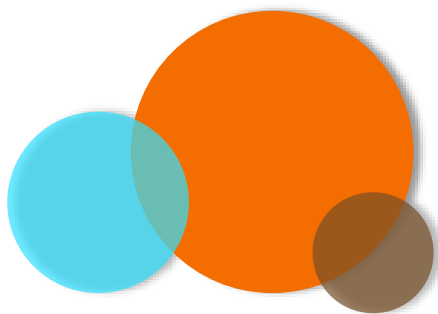

Eläkeopas

Eläkeoppaaseen on koottu työeläkejärjestelmää koskevat keskeiset periaatteet. Lainsäädännön lisäksi on otettu huomioon erityisesti Eläketurvakeskuksen Työeläkelakipalvelussa julkaisemat ohjeet ja muut käytännön menettelyä koskevat toimintaperiaatteet.

Eläkeoppaan kirjoitusasu on tietoisesti MYEL-keskeinen. Muut eläkelait on mainittu vain silloin, kun se on kokonaisuuden hahmottamisen kannalta tarpeen.

Versionhallinta

13.12.2016	Hyväksytty Melan hallituksen asettaman ratkaisutoiminnan valvojien kokouksessa – huomioitu vuoden 2017 alusta voimaantullut työeläkeuudistus.
19.1.2018	Päivitetty luvut vuoden 2018 tasoon
12.6.2019	Päivitetty luvut vuoden 2019 tasoon
24.1.2020	Päivitetty luvut vuoden 2020 tasoon

Sisällysluettelo

1 Eläkkeen karttuminen	8
1.1 Karttuminen MYEL-toiminnasta	8
1.1.1 Karttuminen ennen 1.1.2005	8
Vapaakirjaus 31.12.2004	8
Vapaakirjan laskeminen	9
Julkinen sektori	9
1.1.2 Karttuminen aktiiviaikana tehdystä työstä 1.1.2005 alkaen	10
Karttumisaika	10
1.1.2.1 Karttuminen 1.1.2005 - 31.12.2016	10
1.1.2.2 Karttuminen 1.1.2017 alkaen	11
1.1.3 Karttuminen eläkkeen rinnalla tehdystä työstä	12
1.1.4 MYEL-eläkkeen määräytyminen 1.1.2005 lukien	15
1.2 Eläkkeen karttuminen palkattomilta ajoilta	17
1.2.1 Karttuminen ennen 1.1.2005	17
1.2.2 Karttuminen 1.1.2005 lukien	17
1.2.2.1 Yhteisesti kustannettavat etuudet	20
1.2.2.2 Valtion kustantamat etuudet	22
1.3 Eläkkeen karttuminen MYEL-eläkkeestä	24
1.4 Karttuminen tulevalta ajalta	26
2 MYEL-kuntoutus	30
2.1 Oikeus työeläkekuntoutukseen	31
2.1.1 Edellytykset	31
2.1.2 Ikä	31
2.1.3 Työkyvyttömyyden uhka	31
2.1.4 Ansiorajan ylittyminen	32
2.1.5 Vastuu työeläkejärjestelmällä	33
2.1.6 Tarkoituksenmukaisuus	34
2.2 Kuntoutussuunnitelma	35
2.3 MYEL-kuntoutuksen toimenpiteet	36
2.3.1 Työkokeilu ja työhön valmennus	36
2.3.2 Koulutus uuteen ammattiin	37
2.3.3 Elinkeinotuki	38
2.4 Toimeentulo MYEL-kuntoutuksen aikana	39
2.4.1 Kuntoutusraha	39
2.4.2 Kuntoutuskorotus	41
2.4.3 Kuntoutusavustus	41
2.4.4 Kuntoutusetuuksien maksaminen	42
2.5 Ratkaiseva eläkelaitos	43
3 Työkyvyttömyyseläke	44
3.1 Työkyvyttömyyseläkeoikeus	44
3.1.1 Määritelmä	44
3.1.2 Työkyvyn alentuma vähintään 2/5	45
3.1.3 Täysi vai osaeläke	48
3.1.4 Työkyvyttömyyden kesto vähintään yksi vuosi	51
3.1.5 Kuntoutustuki vai eläke	51

3.1.6	Jakamaton työkyvyttömyys	54
3.1.7	Työkyvyttömyys ennen vanhuuseläkeikää	54
3.1.8	MYEL-eläkkeen estävä etuus	56
3.2	Työkyvyttömyyden alkaminen	56
3.3	Työkyvyttömyyseläkkeen alkaminen	57
3.3.1	Ensisijaisuusajan kuluttua.....	57
3.3.2	Työkyvyttömäksi tulosta.....	60
3.3.3	Hakemuksesta kuusi kuukautta taaksepäin	61
3.3.4	Osaeläkkeen ennakkopäätöksen voimassaoloaikana	61
3.3.5	Erytistilanteita.....	62
3.4	Työkyvyttömyyseläkkeen määrä eläkkeen alkaessa	63
3.4.1	Ei ennestään eläkkeellä	63
3.4.1.1	Ansaittu eläke.....	63
3.4.1.2	Tulevan ajan eläke.....	64
3.4.2	Ei estävällä eläkkeellä olevat	64
3.4.2.1	Osa-aikaeläkettä saavat	64
3.4.2.2	Osittaista vanhuuseläkettä saavat	65
3.4.3	Saanut aikaisemmin omaa eläkettä.....	65
3.4.3.1	Eläkkeen päättymisestä yli kaksi vuotta	65
3.4.3.2	Eläkkeen päättymisestä enintään kaksi vuotta.....	66
3.4.4	Muut työkyvyttömyyseläkkeen määrään vaikuttavat seikat.....	67
3.4.4.1	Elinaikakerroin	67
3.4.4.2	LITA-vähennys eläkkeen alkaessa	68
3.4.5	Osaeläkkeen määrä	71
3.5	Työkyvyttömyyseläkkeen määrän muuttuminen	72
3.5.1	Osaeläkkeen muutos täydeksi ja täyden osaeläkkeeksi	72
3.5.1.1	Osaeläke täydeksi eläkkeeksi	72
3.5.1.2	Täysi eläke osaeläkkeeksi	73
3.5.2	Muut muutokset eläkkeen määrässä	74
3.5.2.1	LITA-vähennyksen muuttuminen	74
3.5.2.2	Vanhojen eläkkeiden yhteensovitus	76
3.5.2.3	Kertakorotus	77
3.6	Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttäminen ja lakkauttaminen	77
3.6.1	Keskeytys tai lakkautus ansioiden perusteella	78
3.6.2	Keskeytys selvityksen puuttuessa.....	81
3.6.3	Kieltäytyminen kuntoutuksesta tai koulutuksesta	82
3.6.4	Työkyvyn palautuminen	82
3.7	Työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi.....	83
3.7.1	Eri säännöin myönnetyt eläkkeet muuttuvat eri aikoina	83
3.7.2	Tk-eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen lisääminen.....	84

4 Työuraeläke.....85

4.1	Oikeus työuraeläkkeeseen	85
4.1.1	Määritelmä	85
4.1.2	Ikä	86
4.1.3	Pitkä työhistoria.....	86
4.1.4	Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttava työ	88
4.1.5	Alentunut työkyky	92
4.1.6	Heikentyneet mahdollisuudet jatkaa työssä	93

4.1.7	Siirtyminen työelämästä.....	93
4.1.8	Estävät etuudet	94
4.2	Ennakkopäätös oikeudesta työuraeläkkeeseen.....	94
4.3	Työuraeläkkeen alkaminen	95
4.4	Työuraeläkkeen määrä.....	95
4.5	Työuraeläkkeen keskeyttäminen	96
4.6	Työuraeläke vanhuuseläkkeeksi.....	97
5	Osa-aikaeläke	99
5.1	Osa-aikaeläkeoikeus.....	99
5.2	Työskentelyn vähentäminen	99
5.3	Osa-aikaeläkkeen määrä	100
5.3.1	Eläkkeen määrä sen alkaessa	100
5.3.2	Eläkkeen määrän tarkistaminen	101
5.4	Osa-aikaeläkkeen jatkuminen, keskeyttäminen ja lakkauttaminen	102
5.5	Osa-aikaeläkkeen muuttuminen muuksi eläkkeeksi.....	105
5.5.1	Työkyvyttömyyseläkkeeksi	106
5.5.2	Vanhuuseläkkeeksi	106
6	Osittainen vanhuuseläke	108
6.1	Oikeus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen.....	108
6.1.1	Ikä	108
6.1.2	Estävät etuudet	109
6.2	Osittaisen vanhuuseläkkeen alkaminen ja peruuttaminen.....	110
6.3	Osittaisen vanhuuseläkkeen määrä	111
6.3.1	Pohjaeläke ja sen jakamattomuus.....	111
6.3.2	Osittaisen vanhuuseläkkeen osuudet.....	111
6.3.3	Varhennusvähennys ja/ tai lykkäyskorotus	112
6.3.4	Elinaikakerroin	113
6.3.5	LITA-vähennys.....	114
6.3.5.1	Vahinkotapahtuma ennen OVEa	115
6.3.5.2	Vahinkotapahtuma OVEN aikana	116
6.4	Osittainen vanhuuseläke muuksi eläkkeeksi.....	118
6.5	Osittainen vanhuuseläke ja muu sosiaaliturva.....	119
7	Vanhuuseläke	121
7.1	Vanhuuseläkeoikeus.....	121
7.1.1	Alin vanhuuseläkeikä	121
7.1.2	Ennen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä	123
7.1.3	Alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.....	125
7.1.4	Milloin vanhuuseläkkeelle	125
7.1.5	Kansaneläke	126
7.2	Vanhuuseläkkeen hakeminen	127
7.3	Vanhuuseläkkeen alkaminen	129
7.4	Vanhuuseläkkeen määrä sen alkaessa	131
7.4.1	Eläke ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeistä	131
7.4.2	Lykkäyskorotus	133
7.4.3	Muut vanhuuseläkkeen määrään vaikuttavat tekijät.....	135
7.4.3.1	Elinaikakerroin	135
7.4.3.2	LITA-vähennys	137

7.5	Henkilö saa jo ennestään omaa MYEL-eläkettä	139
7.5.1	Työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi	139
7.5.2	Työuraeläke vanhuuseläkkeeksi	141
7.5.3	Osa-aikaeläke vanhuuseläkkeeksi	141
7.5.4	Osittainen vanhuuseläke vanhuuseläkkeeksi	142
7.5.5	Luopumistuki vanhuuseläkkeeksi	143
7.6	Vanhuuseläkkeen määrän muuttuminen.....	145
7.6.1	Uusi LITA -vähennys tai LITA -vähennyksen muuttuminen	145
7.6.2	Lapsikorotus.....	148
7.7	Vanhuuseläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen lisääminen	149
7.8	Vanhuuseläkkeen lakkaaminen.....	150

8 Perhe-eläke152

8.1	Edunjättäjä	152
8.2	Edunsaaja	153
8.2.1	Lapsi edunsaajana.....	153
8.2.1.1	Edunjättäjän oma lapsi.....	154
8.2.1.2	Lesken lapsi	154
8.2.1.3	Useita lapseneläkkeitä samanaikaisesti	155
8.2.2	Leski edunsaajana.....	155
8.2.2.1	Yhteinen lapsi.....	156
8.2.2.2	Ei yhteistä lasta	157
8.2.3	Entinen puoliso edunsaajana.....	158
8.3	Perhe-eläkkeen alkaminen	158
8.4	Perhe-eläkkeen määrä eläkkeen alkaessa	160
8.4.1	Edunjättäjän eläke	160
8.4.1.1	Edunjättäjä oli eläkkeellä	160
8.4.1.2	Edunjättäjä oli hakenut eläkettä	161
8.4.1.3	Edunjättäjä ei saanut eläkettä	162
8.4.2	Lasten, lesken ja entisen puolison osuudet.....	163
8.4.2.1	Lapseneläkkeen määrä.....	163
8.4.2.2	Leskeneläkkeen määrä.....	163
8.4.2.3	Entisen puolison eläkkeen määrä	164
8.4.3	Ensisijaisen etuuden vähentäminen.....	164
8.4.3.1	Edunjättäjä ei ollut vielä eläkkeellä.....	164
8.4.3.2	Edunjättäjä oli eläkkeellä v. 2005 säännöin	165
8.4.3.3	Edunjättäjä oli eläkkeellä v. 2004 säännöin	166
8.5	Perhe-eläkkeen määrän muuttuminen	166
8.5.1	Muutos edunsaajien määrässä	167
8.5.2	Uusi LITA-vähennys.....	167
8.5.3	Kertakorotus	168
8.6	Leskeneläkkeen vähentäminen (eläkesovitus).....	168
8.6.1	Ensimmäisen vähennyksen ajankohta.....	168
8.6.2	Vähennyksen laskeminen	170
8.6.2.1	Vähennyksen peruste.....	170
8.6.2.2	Vähennyksessä huomioon otettava leskeneläke	171
8.6.3	Vähennyksen muuttuminen	174
8.7	Perhe-eläkkeen lakkaaminen	175
8.7.1	Lapsi	175

8.7.2	Leski ja entinen puoliso	176
9	Ryhmähenkivakuutus	177
9.1	Edunjättäjä	178
9.2	Edunsaajat	180
9.3	Korvauksen hakeminen	181
9.4	Korvauksen määrä	182
9.5	Korvauksen maksaminen	183
9.6	Rinnakkaiset toiminnot	184
10	Eläkkeen maksaminen	186
10.1	Eläkkeen viivästyminen	186
10.2	Eläkkeen kertasuoritus	187
10.2.1	Pienen eläkkeen kertasuoritus	187
10.2.2	Leskeneläkkeen kertasuoritus	189
10.3	Eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen	189
10.3.1	Etusijajärjestys	190
10.3.2	Sairausvakuutusrahasto	191
10.3.3	Työnantaja ja sairauskassa	193
10.3.4	Työttömyysetuuksien maksajat	194
10.3.5	Valituksen tai tarkistuksen johdosta Kelalle	194
10.3.6	Toimeentulotuen ennakon korvaukseksi	195
10.3.7	Laitoshoidon, -huollon ja perhehoidon korvaukseksi	195
10.3.8	Opintotuen korvaukseksi	196
10.3.9	Sosiaaliviranomaiselle harkinnanvaraisin perustein	196
10.4	Vakuutusmaksujen periminen eläkkeestä	196
10.5	Eläkkeen ulosmittaus	197
10.6	Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä	199
11	Indeksiturva	201
11.1	TEL-indeksi vuosina 1962 - 1995	201
11.2	Työ- ja eläkeikäisten indeksi vuosina 1996 - 2005	203
11.3	Palkkakerroin ja työeläkeindeksi vuodesta 2005 alkaen	204
11.4	Indeksi (palkkakerroin) ja työtulot	206
11.5	Indeksi ja eläkkeet	207
12	Ratkaiseva eläkelaitos	209
12.1	Viimeisen laitoksen periaate (VILMA)	209
12.2	Pääsääntö: kahden vuoden ansiot	211
12.3	Eläkelajikohtaiset erityispiirteet	211
12.3.1	Työkyvyttömyyseläke	211
12.3.2	Työeläkekuntoutus	215
12.3.3	Työuraeläke	216
12.3.4	Osittainen vanhuuseläke	217
12.3.5	Vanhuuseläke	217
12.3.6	Perhe-eläkehakemus	218

1 Eläkkeen karttuminen

Työeläkejärjestelmän keskeisiä periaatteita on, että kaikki työ kartuttaa eläkettä. Työ- tai virkasuhteessa työskentelevillä eläkkeen karttumisen peruste on palkka tai muu työstä maksettava vastike, maatalous- ja muilla yrittäjillä työtulo. Kohdassa 1.1 tarkastellaan eläkkeen karttumista MYEL-toiminnan perusteella.

Työuraan voi kuulua jaksoja, jolloin eläkkeen karttuminen ei ole lainkaan mahdollista, tai se on rajoitettua esim. sairaudesta, lapsen hoidosta, opiskelusta tms. vastaavasta syystä johtuen. Eläkettä karttuu myös näiden ns. palkattomilta ajoilta maksettavien etuuksien perusteella, mitä tarkastellaan kohdassa 1.2.

Myös eläkejaksosta, johon sisältyy tulevan ajan oikeus, karttuu eläkettä siinä tapauksessa, että eläkkeensaajalle myönnetään eläkkeen päätyttyä myöhemmin uusi eläke uusien perusteiden. Eläkkeestä karttuvaa eläkettä tarkastellaan lähemmin kohdassa 1.3.

Jos eläke myönnetään työkyvyttömyyseläkkeenä, lasketaan yleensä myös eläketauon ja alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen välinen aika eläkkeeseen oikeutavaksi ajaksi. Tästä ns. tulevan ajan eläkkeen määrästä kerrotaan tarkemmin kohdassa 1.4.

1.1 Karttuminen MYEL-toiminnasta

1.1.1 Karttuminen ennen 1.1.2005

Ennen 1.1.2005 eläkettä karttui 1,5 % vuodessa (1/8 % kuukaudessa) eläkkeen perusteena olevasta työtulosta. Sen vuoden alusta lukien, jonka aikana vakuutettu täytti 60 vuotta, eläkettä karttui 2,5 % vuodessa (5/24 % kuukaudessa) eläkkeen perusteena olevasta työtulosta.

Eläkkeen karttuminen alkoi siitä päivästä lukien, jolloin henkilö täytti 23 vuotta. Näin siinäkin tapauksessa, että henkilöllä oli ollut MYEL-vakuutus voimassa jo sitä aikaisemmin. Eläkkeen karttuminen päättyi 65 vuoden iän täyttämispäivään.

Uuden eläkkeen kartuttaminen työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla oli mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että eläke oli myönnetty ns. vapaakirjaeläkkeenä eli sellaisena eläkkeenä, johon ei liittynyt oikeutta tulevaan aikaan.

Eläkkeeseen oikeuttava vakuutusaika laskettiin täysinä kuukausina. Jos korotettua karttumaa edeltävästä vakuutusajasta jäi täysien kuukausien ylittäviä jäännöspäiviä, liitettiin ne korotetun karttuman tai tulevan ajan vakuutusaikaan.

Vapaakirjaus 31.12.2004

Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen tullessa voimaan aikaisemmin karttuneesta eläkkeestä muodostettiin vapaakirja vanhoihin säännöihin laskettuna. Vapaakirjaus koski koko työeläkesektoria, mutta eläkelaitoksilla oli vaihtoehtoisia menettelytapoja käytännön toteutuksen suhteen.

Vapaakirjaus 31.12.2004 koski vain niitä vakuutuksia, jotka olivat voimassa ja jatkuivat keskeytyksettä uusien säännösten voimaantullessa 1.1.2005. Tähän vapaakirjaan ei yhdistetty muita MYEL-vapaakirjoja, jotka vakuutetulla mahdollisesti oli jonkin aikaisemmin päättyneen MYEL-jakson perusteella.

Vapaakirjan laskeminen

Vapaakirja laskettiin noudattaen ennen vuotta 2005 voimassa olleita karttumia ja laskentasääntöjä ikään kuin MYEL-toiminta olisi päättynyt 31.12.2004.

Aikaisemmin voimassa olleet laskentasäännöt löytyvät tarvittaessa esim. MYEL-op-paan aikaisemmista painoksista eikä niitä enää tässä yhteydessä käydä yksityiskoh- taisesti läpi. Keskeisimmin vapaakirjan laskentaan vaikuttivat mm. seuraavat tekijät:

- työtuloja ennen 23 vuoden iän täyttämistä ei otettu lainkaan huomioon va- paakirjan määrää laskettaessa
- aikaa ja työtuloja 1.1.1983 edeltävältä ajalta ei otettu laskennassa huomi- oon, jos MYEL-vakuutus oli ollut voimassa yhdenjaksoisesti 1.1.1983 - 31.12.1991 välisen ajan ja eläke näin laskettuna muodostui suuremmaksi kuin koko vakuutusajan kaikki työtulot huomioon ottaen
- eläke laskettiin painotettuna keskiarvona voimassa olleista työtulojaksoista.

Vapaakirjan määrä 31.12.2004 on laskettu valmiiksi vakuutussovellukseen.

Yksityisellä sektorilla ei yhteensovitusta

Eläkettä laskettaessa 31.12.2004 mennessä karttunut MYEL-eläke otetaan huomioon ilman yhteensovitusta. Menettely on samanlainen koko yksityisellä työeläkesekto- rilla.

Julkinen sektori

Vapaakirjaus 31.12.2004 koskee myös julkista sektoria, mutta yksityisestä sektorista poiketen siellä vapaakirjan määrää laskettaessa otetaan yhteensovitusta koskevat säännökset huomioon sellaisina kuin ne olivat ennen 1.1.2005. Yhteensovitusta koskee vain vapaakirjaukseen mennessä karttunutta eläkettä, minkä vuoksi normaalia yh- teensovitusta koskevia säännöksiä sovelletaan tällaisissa tilanteissa muutettuina eli modifioituina. Modifioitua yhteensovitusta varten julkisen sektorin eläkelaitokset tarvitsevat tiedot kaikesta 31.12.2004 mennessä karttuneista peruseläkkeistä.

Julkisen sektorin yhteensovituksessa pidetään lähtökohtana, että eläkettä karttuu 23 vuoden iän täyttämistä lukien 1,5 % vuodessa, joten vanhojen säännösten mukai- nen täysi 60 %:n eläkekarttuma saavutetaan 40 vuoden aikana. Vuoden 2004 vapaa- kirjauksen osalta tämä otetaan huomioon niin, että 60 %:n yhteensovitusraja muun- netaan päivän tarkkuudella samassa suhteessa kuin mitä 23 vuoden iän täyttämisen ja vuoden 2004 lopun välinen ajanjakso on 40 vuodesta.

Suurin osa julkisen sektorin palvelussuhteista on rekisteröity valmiiksi vapaakirjat- tuina, ei kuitenkaan kaikkia. Vapaakirjaus on tekemättä lähinnä niissä tapauksissa, joissa henkilölle on myönnetty luopumistuki tai muu eläkejakso, joka on alkanut en- nen 1.1.2005.

1.1.2 Karttuminen aktiiviaikana tehdystä työstä 1.1.2005 alkaen

Vuoden 2005 alusta voimaantulleen työeläkeuudistuksen yhtenä keskeisenä periaatteena oli, että kaikki työ kartuttaa eläkettä. Sen lisäksi, että eläkettä karttuu aktiiviaikana tehdystä työstä, karttuu uutta eläkettä sanotusta ajankohdasta lukien myös siitä työstä, jota eläkkeensaaja mahdollisesti tekee eläkkeensä rinnalla (ks. tarkemmin kohta 1.1.3.)

Työeläkelainsäädännön muuttuessa 1.1.2017 edellä mainitut periaatteet säilyivät ennallaan, mutta karttumista koskevat säännökset muuttuivat monilta osin. Tämän vuoksi seuraavassa tarkastellaan erikseen eläkkeen karttumista koskevia säännöksiä 1.1.2005 alkaen ja 1.1.2017 alkaen. Eläkettä määrättäessä (ks. tarkemmin kohta 1.1.4) eläke lasketaan vuosittain niitä karttumisprosentteja ja muita -säännöksiä noudattaen, mitkä kunakin ajankohtana ovat olleet voimassa.

Luonnollisesti MYEL-eläkettä karttuu vain siltä ajalta, kun MYEL-vakuutus on voimassa. MYEL-eläkkeen karttumisen kannalta ei ole mitään merkitystä, onko MYEL-vakuutus pakollinen vai vapaaehtoinen.

Karttumisaika

Eläkettä karttuu lähtökohtaisesti koko siltä ajalta, jonka MYEL-vakuutus on voimassa eli aikaisintaan 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajaan asti (MYEL 68 §:n 1 mom.).

Jos MYEL-yrittäjä jää työkyvyttömyyseläkkeelle, jatkuu MYEL-vakuutuksen voimassaolo eläketapahtumaa edeltävään päivään, mutta työstä karttuneen eläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon vain eläketapahtumavuotta edeltävän vuoden loppuun saakka voimassa olleet työtulot (MYEL 68 §:n 2 mom.).

Työkyvyttömyyseläkkeessä eläketapahtumavuosi otetaan huomioon vain ns. tulevana aikana ja eläkettä karttuu tulevaa aikaa koskevien säännösten mukaisesti; ks. tarkemmin kohta 1.4. "Tulevan ajan jakso".

1.1.2.1 Karttuminen 1.1.2005 - 31.12.2016

Ikärajat

Eläkkeen karttuminen alkoi aikaisintaan 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien ja päättyi viimeistään 68 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun.

Eläkkeen karttumista koskevat ikärajat (ikävuodet 18 - 67) olivat yhdenmukaiset koko työeläkejärjestelmässä.

Karttumisprosentit

Eläkkeen karttumisprosentti nousi iän myötä porrastetusti niin, että eläkettä karttui

- 1,5 % vuodessa 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien sen kuukauden loppuun saakka, jonka aikana vakuutettu täytti 53 vuotta (ikävuodet 18 - 52),

- 1,9 % vuodessa 53 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien sen kuukauden loppuun saakka, jonka aikana vakuutettu täytti 63 vuotta (ikävuodet 53 - 62), ja
- 4,5 % vuodessa 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien sen kuukauden loppuun saakka, jonka aikana vakuutettu täytti 68 vuotta (ikävuodet 63 - 67)

siitä työtulosta, joka kyseisen vuoden aikana oli ollut voimassa.

1.1.2.2 Karttuminen 1.1.2017 alkaen

Alaikäraja Työeläkejärjestelmässä vakuuttamisen yleinen alaikäraja on 17 vuotta. MYEL- ja YEL-järjestelmissä alaikäraja on kuitenkin 18 vuotta.

Muutoksen jälkeenkin MYEL-vakuutus voi alkaa ja MYEL-eläkettä voi alkaa karttua vasta aikaisintaan 18 ikävuoden täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien (MYEL 68 §:n 1 mom.). Tämä ei kuitenkaan estä eläkkeen karttumista TyELin piiriin kuuluvassa työsuhteessa tehdyn työn perusteella jo 17 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien.

Pääteikä Vakuuttamisvelvollisuuden yläikäraja nousee porrastetusti niin, että MYEL-vakuutus voi olla voimassa ja MYEL-eläkettä voi karttua (MYEL 7 §:n 1 kohta)

- 68 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun saakka, jos vakuutettu on syntynyt vuonna 1957 tai aikaisemmin,
- 69 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun saakka, jos vakuutettu on syntynyt vuosina 1958 - 1961, ja
- 70 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun saakka, jos vakuutettu on syntynyt vuonna 1962 tai sen jälkeen.

MYEL-vakuutus ja eläkkeen karttuminen päättyvät edellä mainittuun ajankohtaan, vaikka MYEL-toiminta jatkuisi edelleen ja vakuutettu jäisi eläkkeelle vasta myöhemmin.

MATA-vakuutus MATA-työajan vakuutus ja siihen liittyvä vapaa-ajan vakuutus voidaan myöntää myös 18 vuotta nuoremmille samoin kuin vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan täyttäneille maatalousyrittäjille ja perheenjäsenille, jotka osallistuvat maatalousyrittäjätoimintaan.

Karttumisprosentti Karttumisprosentti on 1,5 % (MYEL 68 §:n 1 mom.). Se on samansuuruinen vakuutetun iästä riippumatta koko siltä ajalta, jolta eläkettä karttuu.

Yhtenä työeläkejärjestelmän tavoitteena on edelleenkin työurien pidentäminen. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen jälkeen työelämän houkuttavuutta pyrittiin lisäämään korottamalla eläkkeen karttumia iän myötä. Tästä kannustinkarttumasta luovuttiin vuoden 2017 lainuudistuksen yhteydessä, mutta sen tilalle tuli lykkäyskorotus, joka maksetaan niille, jotka jäävät eläkkeelle oman ikäluokkansa mukaista alinta vanhuuseläkeikää myöhemmin (ks. tarkemmin kohta 7.4.2 ”Lykkäyskorotus”).

Siirtymäsäännöksen mukainen karttuma

Pääsääntö on, että eläkettä karttuu 1.1.2017 alkaen aina 1,5 % vuotuisesta työtu-
lost. Uusien säännösten voimaantulosta alkaen 31.12.2025 asti eläkettä karttuu
kuitenkin 53 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta alkaen 63 vuoden
iän täyttämistä seuraavan kuukauden alkuun asti 1,5 %:n sijasta 1,7 %

Sanotun ikävälän (53 v - 63 v) lisäksi korkeamman karttuman saaminen edellyttää,
ettei vakuutettu saa luopumistukea tai muuta omaan työskentelyyn perustuvaa elä-
kettä kuin osa-aikaeläkettä tai osittaista vanhuuseläkettä. (MYEL:n muuttamisesta
annetun lain VpL 4 §:n 1 mom.).

Esimerkki 1.1

MYEL-vakuutettu on syntynyt 16.3.1960. Hän on täyttänyt 53 vuotta 16.3.2013,
jonka jälkeen (1.4.2013 alkaen) hänelle on alkanut karttua eläkettä 1,9 % silloin voi-
massa olleiden säännösten mukaisesti. Uusien säännösten voimaantulosta sen kuu-
kauden loppuun asti, jonka kuluessa hän täyttää 63 vuotta (ajalta 1.1.2017 -
31.3.2023) karttuma on siirtymäsäännöksen perusteella 1,7 %, jonka jälkeen eläkettä
karttuu pääsäännön mukaisesti 1,5 %.

1.1.3 Karttuminen eläkkeen rinnalla tehdystä työstä

Karttumisprosentti

Eläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttuu uutta eläkettä 1,5 % vuodessa vakuutetun
iästä riippumatta. Karttumisprosentti pysyi samana vuoden 2017 uudistuksen yhtey-
dessä.

Karttumisprosentti on 1,5 myös siinä tapauksessa, että eläke, jonka rinnalla MYEL-
toimintaa harjoitetaan, perustuu johonkin muuhun lakiin kuin MYELiin.

Siirtymäsäännöksen mukainen karttuma (ks. tarkemmin edellä) ei koske työkyvyttö-
myys-, työura- tai vanhuuseläkkeen taikka luopumistuen rinnalla tehtyä työtä. Sen
sijaan osa-aikaeläke ja osittainen vanhuuseläke eivät estä siirtymäajan korotettua
karttumaa, ei myöskään ulkomailta maksettava eläke.

Karttuminen tk-eläkkeen rinnalla

Eläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttuu uutta eläkettä samojen periaatteiden mu-
kaisesti myös silloin, kun työkyvyttömyyseläke on myönnetty kuntoutustukena, osa-
eläkkeenä tai osaeläkkeen suuruisena kuntoutustukena.

Myöskään sillä ei ole merkitystä, onko työkyvyttömyyseläke (tai kuntoutustuki)
myönnetty ennen vuotta 2005 voimassa olleiden vai uusien säännösten mukaisesti.
Siinä tapauksessa, että kyseessä on aikaisemmin voimassa olleiden säännösten mu-
kaan myönnetty ns. tulevan ajan eläke, on uuden eläkkeen kartuttaminen eläkkeen
rinnalla tehdystä työstä mahdollista aikaisintaan 1.1.2005 lukien.

Eläkkeen rinnalla vakuutettu työ alkaa kartuttaa uutta eläkettä pääsääntöisesti elä-
ketapahtumaa seuraavan vuoden alusta lukien (MYEL 68 §:n 2 mom.). MYEL-vakuut-

tamiselvollisuus, jos pakollisen vakuuttamisen edellytykset eläkkeen rinnalla täyttyvät, alkaa sen sijaan jo eläketapahtumapäivästä lukien. Jos pakollisen vakuuttamisen edellytykset eivät täyty, voi vakuutuksen ottaa alkamaan myöhemminkin, esimerkiksi eläketapahtumaa seuraavan vuoden alusta lukien.

Poikkeuksena edellä sanottuun ovat ne työkyvyttömyyseläkkeet (ja kuntoutustuet), jotka eivät sisällä ns. tulevan ajan osuutta. Tällöin MYEL-vakuutus kartuttaa uutta eläkettä heti eläketapahtumaa seuraavan kuukauden alusta lukien (eikä vasta sitä seuraavan vuoden alusta lukien).

Esimerkki 1.2

Maatalousyrittäjälle myönnetään kuntoutustuki 13.6.2017 alkaneen työkyvyttömyyden perusteella 30.6.2020 saakka. Maatalousyrittäjätoiminta jatkuu supistettuna, minkä vuoksi eläkkeen rinnalle vahvistetaan MYEL-vakuutus pakollisena 13.6.2017 lukien. Kuntoutustuki jatkuu 1.7.2020 lukien työkyvyttömyyseläkkeenä. Myöhemmin, kun työkyvyttömyyseläke aikanaan muuttuu vanhuuseläkkeeksi, lisätään siihen eläkkeen rinnalla karttunut uusi eläke, joka otetaan huomioon eläketapahtumaa seuraavan vuoden alusta eli 1.1.2018 lukien.

Uuden eläkkeen karttuminen työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehdystä työstä päättyy viimeistään silloin, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Uuden eläkkeen kartuttaminen on mahdollista sen jälkeenkin vapaaehtoisella MYEL-vakuutuksella, jos maatalousyrittäjätoiminta jatkuu vielä sen jälkeen, kun työkyvyttömyyseläke on muuttunut vanhuuseläkkeeksi.

Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty ennen vuotta 2005 voimassa olleiden säännösten mukaan, muuttuu työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana eläkkeensaaja täyttää 65 vuotta. Vuoden 2005 alusta voimaantulleiden säännösten mukaan myönnetyissä työkyvyttömyyseläkkeissä (eläketapahtuma 1.1.2006 - 31.12.2016) vastaava ajankohta on 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alku. Jos eläkkeeseen sovelletaan vuoden 2017 säännöksiä (eläketapahtuma 1.1.2017 tai myöhemmin) muuttuu työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana eläkkeensaaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

Karttuminen vanhuuseläkkeen rinnalla

MYEL-vakuuttaminen vanhuuseläkkeen rinnalla on aina vapaaehtoista. Kun kyseessä on vanhuuseläke, alkaa uuden eläkkeen karttuminen heti vakuutuksen voimaantulosta lukien ja uutta eläkettä karttuu niin pitkään kuin vakuutus on voimassa, pisimmillään siis sen kuukauden loppuun saakka, jonka aikana eläkkeensaaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan (68, 69 tai 70 vuotta).

MYEL-vakuuttaminen on vapaaehtoista silloinkin, kun henkilö on jäänyt lakisääteille vanhuuseläkkeelle jostakin muusta järjestelmästä kuin MYEL:stä tai kun hän saa ulkomailta maksettavaa vanhuuseläkettä.

Esimerkki 1.3

JuEL:n piiriin kuuluva opettaja harjoittaa maataloutta ja on tästä toiminnastaan vakuutettu MYEL:ssä. Työtulo ylittää pakollisen vakuuttamisen alarajan. Pitkästä työurasta ja KuEL:n muutosten voimaantulosäännöksistä johtuen opettajalla on mahdollisuus jäädä vanhuuseläkkeelle alennetusta eläkeiästä (61 v 8 kk). Maatalousyrittötoiminta jatkuu ennallaan, mutta vanhuuseläkkeen rinnalla MYEL-vakuutus voi jatkua vain vapaaehtoisena. Vapaaehtoinen MYEL-vakuutus voidaan tehdä vasta hakemusajankohdasta eteenpäin, jos sitä haetaan vanhuuseläkkeen jo alettua.

Karttuminen osittaisen vanhuuseläkkeen rinnalla

Osittainen vanhuuseläke (OVE) ei vaikuta millään tavalla vakuuttamisvelvollisuuteen tai eläkkeen karttumiseen. OVEN aikana tehdystä työstä voi karttua siirtymäaikaa koskevien säännösten mukaisesti eläkettä 1,7 % 63 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun asti.

Karttuminen osa-aikaeläkkeen rinnalla

Yhtenä osa-aikaeläkkeen maksamisen edellytyksenä on, että työskentely jatkuu puolitettuna. Osa-aikaeläkkeen aikana tehdystä työstä karttuu eläkettä samoin periaattein kuin sellaisilla vakuutetuilla, jotka eivät ole vielä eläkkeellä (mm. iän mukaiset kartumat 31.12.2016 asti ja mahdollisuus siirtymäkauden korotettuun karttumaan 1.1.2017 alkaen).

Ansionalenema

Sen lisäksi, että osa-aikaeläkeaikana tehdystä työstä karttuu eläkettä, karttuu eläkettä myös ns. ansionalenemasta, jos osa-aikaeläkkeensaaja on syntynyt vuonna 1952 tai sitä aikaisemmin. Ansionalenema on eläkkeen perusteena olleiden vakiintuneiden ansioiden ja osa-aikaeläkkeen aikaisten ansioiden välinen erotus. Karttuma ansionalenemasta on 1,5 % vuodessa, jos osa-aikaeläkkeen jälkeen tulee myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke ja 0,75 %, jos myönnettävä eläke on vanhuuseläke. Vuonna 1953 ja myöhemmin syntyneillä ei ole oikeutta eläkkeeseen tässä selostetun ansionaleneman osalta.

Karttuminen luopumistuen rinnalla

MYEL- tai muuta työeläkettä voi karttua uinumis-, lepäämis- ja odotusaikana normaalisti (1,5 % tai siirtymäaikana 1,7 %) niin pitkään, kunnes luopumistuen (LUTU) maksaminen alkaa.

MYEL-vakuuttaminen LUTUn uinumis-, lepäämis- ja odotusaikana on mahdollista ainoastaan perheenjäsenenä, ks. tark. MYEL-oppaasta kohta 10.1.5 "Luopumistuet".

Siltä ajalta, jolta LUTUa maksetaan, ei sen saaja voi kartuttaa uutta eläkettä MYEL-toiminnan perusteella. Luopumistuen rinnalla tapahtuva, muiden eläkelakien mukainen toiminta kartuttaa eläkettä 1,5 % vuodessa. Jos luopumistuen maksaminen keskeytetään myöhemmin ansiorajan ylittymisen tai muun syyn vuoksi, karttuu keskeytyksen ajaltakin eläkettä vain 1,5 % vuodessa.

Kertasuoritettu eläke Eläkelaitos voi maksaa määrältään pienen eläkkeen kertasuorituksena (ks. kohta 10.2.1 ”Pienen eläkkeen kertasuoritus”). Jos pieni eläke on maksettu kertasuorituksena, kertyy sen jälkeen tehdystä työstä eläkettä normaalien iän mukaisten karttumisprosenttien mukaisesti. Kertasuoritettua eläkettä ei siis pidetä eläkkeenä enää sen jälkeen, kun se on maksettu.

1.1.4 MYEL-eläkkeen määräytyminen 1.1.2005 lukien

Vuositekniikka Vuoden 2005 alusta lukien MYEL-eläkkeen määrä lasketaan jokaiselta kalenterivuodelta erikseen. Myös muiden työeläkelakien mukaisten eläkkeiden määrät lasketaan vuoden 2005 alusta lukien vuositekniikkaa soveltaen. (MYEL 68 §:n 1 mom.).

Vuoden 2017 lainmuutos ei muuttanut eläkkeen laskemisen periaatteita millään tavalla.

Kokonaistytötlö Samanaikaisesti otettiin käyttöön uusi käsite, kokonaistytötlö (MYEL 73 §:n 1 mom.), jolla tarkoitetaan eläkkeen perusteena olevaa työtuloa yksittäisen kalenterivuoden osalta. Lähtökohtaisesti kokonaistytötlö on samansuuruinen kuin vakuutetun työtulo kyseisenä vuonna palkkakertoimella tarkistettuna.

Jos vakuutetun työtuloa on tarkistettu kalenterivuoden aikana, on kokonaistytötlö kyseisenä vuonna voimassa olleiden työtulojen vakuutusaikojen mukaan painotettu keskiarvo.

Esimerkki 1.4 Maatalousyrittäjän MYEL-työtulo on ollut vuoden alussa 34 387,58 euroa ja sitä on tarkistettu 17.8. lukien 50 000,00 euroon. Kyseisen vuoden kokonaistytötlö on $(226 \times 34\,387,58 + 134 \times 50\,000,00) / 360 = 40\,198,87$ euroa.

Vajaa kalenterivuosi Jos vakuutus ei ole ollut voimassa koko kalenterivuotta, esim. MYEL-toiminnan alkamis- tai päättymisvuonna, saadaan kyseisen vuoden kokonaistytötlö suhteuttamalla vakuutuksen voimassaoloaika kyseisenä vuonna koko vuoteen.

Esimerkki 1.5 Maatalousyrittäjän MYEL-toiminta alkoi 11.4.2016 lukien 45 000,00 euron työtulolla. Kyseisen vuoden kokonaistytötlö on $260 \times 45\,000,00 / 360 = 32\,500,00$ euroa.

Esimerkki 1.6 Edellisen esimerkin maatalousyrittäjä on korottanut työtuloaan kyseisenä vuonna 1.10. lukien 62 000,00 euroon. Kokonaistytötlö MYEL-toiminnan alkamisvuodelta on tällöin $(170 \times 45\,000,00 + 90 \times 62\,000,00) / 360 = 36\,750,00$ euroa.

Maksamattomien MYEL-vakuutusmaksujen vaikutus

Jos MYEL-vakuutusmaksuja on vanhentunut maksamattomina, pienentävät ne kokonaistytötlöä (MYEL 73 §:n 2 mom.).

MYEL-vakuutusmaksut vanhenevat, jos niitä ei ole saatu perittyä maksuunpanovuotta seuraavan viidennen kalenterivuoden loppuun mennessä. Vain vanhentuneet vakuutusmaksut pienentävät eläkkeen määrää. Eläkkeen alkaessa vanhentumaton vakuutusmaksu voidaan periä eläkkeestä, eikä se pienennä eläkkeen määrää.

Vanhentuneet vakuutusmaksut ovat vaikuttaneet eläkkeen määrää pienentävästi vuodesta 1993 lukien. Vuotta 2005 edeltävältä ajalta maksamatta jääneiden ja vanhentuneiden vakuutusmaksujen vaikutus on otettu huomioon vapaakirjassa 31.12.2004 ja vuodesta 2005 lukien kunkin vuoden kokonaistulossa.

Jos jonkin vuoden MYEL-vakuutusmaksu on vanhentunut joko kokonaan tai osittain maksamattomana, saadaan kyseisen vuoden kokonaistulo ottamalla huomioon edellä selostetulla tavalla lasketusta tuloista sama suhteellinen osuus, joka vastaa maksettuja MYEL-vakuutusmaksuja kyseisen vuoden MYEL-vakuutusmaksujen kokonaismäärään verrattuna.

Esimerkki 1.7

Maatalousyrittäjälle on vahvistettu vuodelta 2014 MYEL-vakuutusmaksuja yhteensä 3 634,00 euroa, mutta hän on maksanut vakuutusmaksuista vain 1 224,00 euroa. Vuoden 2015 ja 2016 vakuutusmaksut ovat jääneet kokonaan maksamatta. Vakuutettu tulee työkyvyttömäksi vuonna 2020.

Maksamattomat vakuutusmaksut vaikuttavat vuoden 2014 kokonaistuloon. Kokonaistulo muunnetaan suhteuttamalla maksettuihin vakuutusmaksuihin (kerroin $1\,224,00 / 3\,634,00$). Vuosien 2015 ja 2016 kokonaistulot lasketaan "normaalisti". Maksamattomilla MYEL-vakuutusmaksuilla ei ole vaikutusta sanottujen vuosien kokonaistuloihin, koska ne eivät ole vanhentuneet vielä vuonna 2020.

MYEL-eläkkeen määrä

Kalenterivuodelta karttuneen MYEL-eläkkeen määrä saadaan kertomalla kyseisen vuoden kokonaistulo sovellettavalla karttumisprosentilla (iänmukaiset karttumisprosentit vuosina 2005 - 2016 ja pääsäännön mukainen tai siirtymäkauden korotettu karttumisprosentti vuodesta 2017 alkaen). Vastaavasti MYEL-eläkkeen kokonaismäärä saadaan laskemalla vuoden 2004 vapaakirjatun MYEL -eläkkeen määrä ja sen jälkeen eri vuosina karttuneen eläkkeen määrät yhteen.

Esimerkki 1.8

Alle 53-vuotiaan MYEL-vakuutetun kokonaistuloksi vuodelta 2014 on määräytynyt 28 345,50 euroa. Vuodelta 2014 hänelle karttuneen MYEL-eläkkeen määrä on $1,5\% \times 28\,345,50 = 425,18 \text{ e/v} = 35,43 \text{ e/kk}$.

Karttumisprosentti muuttuu kalenterivuoden aikana

Karttumisprosentti voi muuttua kesken sitä kalenterivuotta, jonka aikana vakuutettu täyttää 53 tai 63 vuotta. Vuosina 2005 - 2016 tämä perustui iänmukaisen karttumisprosentin porrastukseen ja vuodesta 2017 alkaen siirtymäkauden korotettuun karttumisprosenttiin.

Kalenterivuosina, joiden aikana MYEL-vakuutettu täyttää 53 tai 63 vuotta, kokonaistulo ositetaan ansiokuukausien suhteessa ja eläke lasketaan erikseen alempaan ja korkeampaan karttumaan oikeuttavasta osuudesta. Jokainen kuukausi, jonka aikana MYEL-vakuutus on ollut voimassa vähintään yhden päivän, lasketaan ansiokuukaudeksi. (MYELin muuttamisesta annetun lain VpL 4 §:n 1 mom.).

Esimerkki 1.9

Tilanne on muutoin sama kuin edellisessä esimerkissä, mutta vakuutettu on täyttänyt 53 vuotta 5.8.2014. Tällöin 1,5 % karttumaan oikeuttavan työtulon määräksi saadaan $8/12 \times 28\,345,50 = 18\,897,00$ euroa ja 1,9 % karttumaan oikeuttavaksi työtulon määräksi $4/12 \times 28\,345,50 = 9\,448,50$ euroa. Eläkkeen määrä vuodelta 2014 on $1,5 \% \times 18\,897,00 + 1,9 \% \times 9\,448,50 = 462,98 \text{ e/v} = 38,58 \text{ e/kk}$.

1.2 Eläkkeen karttuminen palkattomilta ajoilta

1.2.1 Karttuminen ennen 1.1.2005

Sosiaalietuudet eivät kartuttaneet eläkettä ennen 1.1.2005, mutta joidenkin sosiaalietuuksien perusteella eläkkeeseen laskettiin ns. työeläkelisiä.

MYEL- samoin kuin YEL-eläkkeessä työeläkelisään oikeuttivat vain kuntoutusetuudet 1.1.1994 lukien. Työsuhteessa olevilla kuntoutusetuuksien lisäksi työeläkelisään oikeuttivat mm. ansioon suhteutettu päiväraha, työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin perustuva ansiotuki ja omaehtoista ammatillista aikuiskoulutusta varten myönnetty henkilökohtainen tuki.

Vapaakirjaus 31.12.2004

Eläkkeen määräytymistä koskevat säännökset muuttuivat 1.1.2005 lukien myös sosiaaliturvaetuuksien osalta. Muutoksesta johtuen aikaisempien säännösten mukaan määräytynyt työeläkelisiä otettiin huomioon vapaakirjauksessa 31.12.2004.

Työeläkelisiä on laskettu valmiiksi AREKin ansaintarekisteriin kertoimina. Kerroin on erikseen työsuhde-eläkeläkeja ja erikseen yrittäjäeläkeläkeja varten.

Työeläkelisän vapaakirjaus 31.12.2004 koskee myös julkista sektoria. KuEL:ssa on sama työeläkelisäkerroin kuin yksityisen sektorin työsuhde-eläkeläeissa. Valtion eläkeläin mukainen työeläkelisäkerroin, jota sovelletaan myös KiEL:n ja KelaL:n mukaisiin eläkkeisiin, määräytyy sitä koskevien omien säännösten mukaisesti.

1.2.2 Karttuminen 1.1.2005 lukien

Eläkettä kartuttavien sosiaalietuuksien määrä laajeni aikaisempaan verrattuna. Uudistuksen jälkeen sosiaalietuudet vaikuttavat työeläkkeeseen samalla tavalla siitä riippumatta, perustuuko eläketurva työsuhteeseen vai yrittäjätoimintaan.

Palkattomista ajoista karttuvaa eläkettä koskevat säännökset on laadittu pitäen lähtökohtana työ- tai virkasuhteessa olevia henkilöitä. Työntekijä voi joutua tilanteeseen, jossa hän ei voi kartuttaa työeläketurvaa (ainakaan täysimääräisesti) esim. opiskelun, sairauden, työttömyyden tms. "yhteiskunnallisesti hyväksyttävän syyn" vuoksi, jolloin eläkettä karttuu palkan sijaan maksettavan etuuden perusteella. Näin ajateltuna MYEL (ja YEL) ovat hieman eri asemassa, mutta toimeenpanon yksinkertaisuuden vuoksi on lähdetty siitä, ettei MYEL- (tai YEL-) vakuutuksen voimassaolo ole esteenä eläkkeen karttumiselle palkattomien aikojen perusteella.

Karttumisen edellytys

Palkattomien aikojen perusteella eläkettä voi karttua vain, jos työeläkeläkien mukaan vakuutettuja ansioita on ollut eläketapahtumaa edeltävän vuoden loppuun

mennessä vähintään 18 171,45 euroa ilmaistuna vuoden 2020 tasossa (MYEL 74 §). Jos työansioden yhteismäärä jää sanottua määrää pienemmäksi, palkattomat ajat jäävät pois eläkkeestä siitä riippumatta, kuinka suuri niistä karttuneen eläkkeen määrä olisi.

Ansioedellytyksen täyttymistä tutkittaessa otetaan huomioon kaikkien työeläkela-kien mukaiset ansiot yhteenlaskettuina. Myös sellaiset ansiot otetaan huomioon, jotka eivät kartuta eläkettä, esim. aikoinaan alle rajamäärän jääneet LEL-ansiot. Palk-katyöstä saadut ansiot otetaan huomioon ilman PTEL-vähennystä. MYEL-työtulo otetaan huomioon erikseen jokaiselta voimassaolovuodelta.

Esimerkki 1.10

Maatalousyrittäjän MYEL-vakuutus on alkanut 1.7.2017, ja työtuloksi on vahvistettu 8 000 euroa/v. Hän tulee työkyvyttömäksi 30.4.2020, jolloin ansioedellytyksen täyt-tymistä arvioitaessa otetaan huomioon vuoden 2019 loppuun mennessä kertyneet ansiot. Ansioedellytys täyttyy jo pelkästään MYELin perusteella ($4000 + 8000 + 8000 = 20\,000$), vaikka eläkkeen hakijalla ei olisi koskaan ollut muuta ansiotoimintaa. (Tässä esimerkissä on oletettu, että kaikki työtulot on ilmaistu saman vuoden indek-sitasossa).

Karttumisaika

Eläkettä on voinut karttua palkattomien aikojen perusteella vasta 1.1.2005 voimaan-tulleesta eläkeuudistuksesta alkaen. Silloin palkattomat ajat alkoivat kartuttaa elä-kettä aikaisintaan 18 vuoden iän täyttämistä seuraavaan kuukauden alusta alkaen. Vuoden 2017 alusta lukien yhteisesti kustannettavat palkattomat etuudet kartutta-vat eläkettä jo 17 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien, (kui-tenkin aikaisintaan 1.1.2017 alkaen), mutta valtion kustantamat palkattomat etuu-det edelleen vasta 18 vuoden iän täyttämisestä lukien.

Valtion kustantamista palkattomista etuuksista, ks. tark. kohta 1.2.2.2. ”Valtion kus-tantamat etuudet”.

Palkattomien aikojen perusteella karttunut eläke otetaan vanhuuseläkettä lasketta-essa huomioon eläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun saakka, kuitenkin enintään 68 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun. Lisäksi on huomattava, ettei ansioon suhteutetun päivärahan perusteella kartu eläkettä sen jälkeen, kun päivära-han saaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

Työkyvyttömyyseläkkeissä palkattomat etuudet otetaan huomioon vain eläketapah-tumavuotta edeltävän vuoden loppuun saakka. Eläketapahtumavuoteen kohdistuvia palkattomia etuuksia ei oteta huomioon edes siinä tapauksessa, ettei eläkkeeseen liity ns. tulevaa aikaa. Menettely on siis erilainen kuin työansioden osalta.

Kun vanhuuseläke alkaa kesken vuotta, ei välttämättä tarvitse erikseen selvittää, kohdistuuko osa sen vuoden aikana maksetuista palkattomista etuuksista eläkkeen alkamisen jälkeiseen aikaan, vaan eläke voidaan myöntää kaikista eläketapahtuma-vuoteen kohdistuvista palkattomista etuuksista. Vastaavalla tavalla voidaan mene-tellä, kun kesken vuotta päättyneen kuntoutustuen tai lakkautetun työkyvyttömyys-eläkkeen jälkeen myönnetään myöhemmin uusi eläke uusin perustein ja päättymis-vuodelta on maksettu palkatonta etuutta.

Ei eläkkeen rinnalla

Omaan työskentelyyn perustuvan eläkkeen rinnalla tapahtuva työskentely kartuttaa uutta eläkettä, mutta palkattomat etuudet eivät kartuta uutta eläkettä osittaista vanhuuseläkettä ja osa-aikaeläkettä lukuun ottamatta. Asialla ei ole kuitenkaan suurta käytännön merkitystä, koska eläkettä kartuttavien sosiaalietuuksien maksaminen ei yleensä ole edes mahdollista eläkkeen rinnalla. (MYEL 74 §:n 1 mom. ja TyEL 74 §:n 5 mom.).

Palkattomista etuuksista ei kartu eläkettä myöskään luopumistuen rinnalla maksettuina. Sen sijaan ne kartuttavat uutta eläkettä, jos luopumistuen maksaminen ei ole vielä alkanut.

Karttumisprosentti

Eläkettä karttuu palkattomista etuuksista 1,5 % vuodessa (MYEL 68 §:n 3 mom.).

Yhteisesti kustannettavat ja valtion kustantamat etuudet

Eläkettä kartuttavat sosiaalietuudet on jaettu kahteen ryhmään sen mukaan, jäävätkö niistä aiheutuvat kustannukset eläkelaitosten (yhteisesti) kustannettaviksi vai vastaako valtio niistä aiheutuvista eläkemenoista.

Ryhmät eroavat toisistaan myös eläkkeen karttumista koskevien edellytysten osalta, minkä vuoksi niitä on seuraavassa tarkasteltu erikseen. Kohdassa 1.2.2.1 tarkastellaan eläkkeen karttumista yhteisesti kustannettavien palkattomien etuuksien perusteella ja kohdassa 1.2.2.2 eläkkeen karttumista valtion kustannettaviksi jäävien ns. palkattomien aikojen perusteella.

Kumpakin ryhmää samalla tavalla koskevista asioista (karttumisen edellytys, karttumisaikaa koskevat seikat ja karttumisprosentti) on kerrottu edellä eikä niitä enää myöhemmin toisteta erikseen.

Maksaja rekisteröi AREKiin

Palkattomalta ajalta sosiaalietuutta maksava laitos tai muu taho, joka vastaa siihen liittyvästä hallinnoinnista, ilmoittaa tarvittavat tiedot vuosittain AREK:lle, joka rekisteröi ne. Mela ja muut eläkelaitokset saavat palkattomalta ajalta karttuneen eläkkeen valmiiksi laskettuna samoin kuin taustatiedot, joita voidaan tarvita esimerkiksi asiakaspalvelussa.

Jos jokin palkaton aika puuttuu AREK:n rekisteristä tai on rekisteröity virheellisesti, ei niitä voida korjata Melassa tai edes ETK:ssa, vaan asiasta ilmoitetaan ETK:lle, joka on yhteydessä siihen tahoon, joka palkattoman ajan on alunperin ilmoittanut tai jonka se olisi pitänyt ilmoittaa.

Mela ilmoittaa vuosittain AREK:n ansaintarekisteriin tiedot sekä MATAan perustuvista kuntoutusetuuksista että MYELin mukaisista kuntoutusrahapäivistä.

1.2.2.1 Yhteisesti kustannettavat etuudet

Eläkettä karttuu seuraavista sosiaalietuuksista (MYEL 74 §:n 1 mom. ja TyEL 74 §:n 3 mom.):

- sairausvakuutuslain mukainen äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha
- vuorotteluvapaalain mukainen vuorottelukorvaus
- työttömyysturvalain mukainen ansioon suhteutettu päiväraha, joka on saatu viimeistään sen kuukauden aikana, jonka kuluessa vakuutettu täyttää oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän
- aikuiskoulutustuesta annetun lain mukainen aikuiskoulutustuki
- työeläkelakien tai kuntoutusrahalain mukainen kuntoutusraha sekä työtapa-turma- ja ammattitautilain, liikennevakuutuslain ja sotilastapaturmalakien mukainen ansionmenetykskorvaus siltä osin kuin sen myöntäminen perustuu kuntoutusta koskeviin säännöksiin
- 1.1.2017 alkaen sotilastapaturmalakeja ovat laki sotilastapaturman ja palvelus-sairauden korvaamisesta sekä laki tapaturman ja palvelussairauden korvaami-sesta kriisinhallintatehtävissä
- sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, osasairauspäiväraha ja erityis-hoitoraha, sekä
- sairausvakuutuslain mukaiselta omavastuujalta maksettava ns. Mela-sairaus-päiväraha ei kartuta eläkettä
- tapaturma-, liikenne- tai sotilastapaturmavakuutusta koskevien säännösten mu-kainen päiväraha, joka on maksettu vahingoittuneelle edellyttäen, ettei sen saa-jalle makseta sairausvakuutuksen mukaista päivärahaa
- vapaa-ajan MATA-vakuutuksen perusteella maksettu päiväraha ei kuitenkaan kartuta eläkettä.

Aktiivi- ja tuleva aika

Edellä mainitut sosiaalietuudet kartuttavat eläkettä aktiivijalta, ja jos ns. tulevan ajan edellytykset täyttyvät, otetaan ne huomioon myös tulevan ajan eläkkeen määrää laskettaessa. Lisäksi on eräitä muita sosiaalietuuksia, jotka otetaan eläkkeen määrässä huomioon, mutta vain ns. tulevan ajan eläkkeessä.

Tulevan ajan eläkkeen edellytyksistä samoin kuin tulevan ajan eläkkeessä huomioon otettavista sosiaalietuuksista, ks. tarkemmin kohta 1.4. ”Karttuminen tulevalta ajalta”.

Vain itselle maksettu sosiaalietuus

Edellä mainitut sosiaalietuudet kartuttavat eläkettä vain siltä osin kuin ne maksetaan saajalle itselleen.

Eläkettä ei kartu siltä osin kuin päiväraha tai muu sosiaalietuus maksetaan työnantajalle. Päiväraha tai muu sosiaalietuus maksetaan työnantajalle tämän maksaman palkan korvaukseksi, jolloin eläkettä karttuu palkasta, ei sen sijaan maksettavasta sosiaalietuudesta.

Poikkeuksena viimeksi sanotusta on vanhempainraha, joka otetaan eläkettä laskettaessa huomioon myös siltä osin kuin se on maksettu työnantajalle, ei kuitenkaan koko määrältään.

Jos etuutta maksetaan osittain sekä saajalle itselleen että työnantajalle, karttuu etuudesta eläkettä samassa suhteessa, kuin mitä itselle maksettu osuus on koko etuudesta. Samoin otetaan huomioon se, jos etuutta maksetaan soviteltuna tai vähennettynä: etuusansiona otetaan huomioon se osuus, mitä (itselle maksettu) soviteltu tai vähennetty etuus on täydestä.

Eläkkeen perusteena oleva etuusansio

Sosiaalietuuksien perusteella karttuvan eläkkeen suuruus lasketaan saman työansion pohjalta, jonka perusteella sosiaalietuus on myönnetty.

Etuus maksetaan yleensä päiväkohtaisesti, mutta sen perusteena oleva työansio voi olla vuosi- tai kuukausikohtainen. Päiväkohtainen ansio saadaan jakamalla vuosi- tai kuukausiansio kyseisen etuuslajin jakajalla (21,5; 25; 30 tai 300).

Etuusansio saadaan kertomalla päiväkohtainen ansio etuuspäivien lukumäärällä.

Esimerkki 1.11

Maatalousyrittäjälle on maksettu sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa yhteensä 38 päivältä. Päivärahan perusteena käytetty vuosityöansio (MYEL-työtulo + muut ansiotulot yhteensä) on 42 200,00 e. Päiväkohtainen ansio on $42\,200,00 / 300 = 140,67$ e. Eläkkeen perusteena olevan etuusansion määrä on $38 \times 140,67 \text{ e} = 5\,345,46 \text{ e}$.

Etuusansio määritellään jokaisen sosiaalietuuden osalta erikseen soveltuvin osin edellä olevan esimerkin mukaisesti.

Erityistilanteita etuusansion osalta

Äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahan osalta etuusansio lasketaan vähimmäispäivärahan sijasta 757,14 euron kuukausiansioista (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna), silloin kun vähimmäispäiväraha on maksettu ansiotulojen puuttumisen tai niiden vähäisyyden vuoksi. Vähimmäispäiväraha otetaan huomioon sellaisenaan silloin kun sitä maksetaan työhön palaamisen perusteella. (MYEL 74 §:n 1 mom. ja TyEL 74 §:n 4 mom.).

Yrittäjälle maksetun aikuiskoulutustuen osalta etuusansio lasketaan 757,14 euron kuukausiansioista (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna), koska aikuiskoulutustuki maksetaan yrittäjälle aina perusosan suuruisena (eikä ansioperusteisesti). (YEL 68 §:n 3 mom. 5 kohta).

Karttumisen peruste

Eläkkeen suuruutta laskettaessa otetaan etuusansiot huomioon seuraavalla tavalla suhteutettuna (MYEL 74 §:n 1 mom. ja TyEL 74 §:n 3 mom.):

- äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainraha: etuusansio kerrottuna luvulla 1,17 siltä ajalta, jolta etuus on maksettu hakijalle itselleen, ja luvulla 0,17 siltä ajalta, jolta etuus on maksettu työnantajalle.
- vuorottelukorvaus: etuusansio kerrottuna luvulla 0,75, kun kyseessä 2005 - 2009 maksettu korvaus luvulla 0,55, kun korvaus maksettu vuoden 2009 jälkeen.
- ansioon suhteutettu työttömyyspäiväraha: etuusansio kerrottuna luvulla 0,75.
- aikuiskoulutustuki, kuntoutusraha tai kuntoutuksen perusteella maksettu muu ansionmenetyskorvaus, sairauspäiväraha, osasairauspäiväraha, erityishoitoraha sekä tapaturma-, liikenne- tai sotilastapaturmalain mukainen päiväraha: etuusansio kerrottuna luvulla 0,65.

Esimerkki 1.12

Edellisessä esimerkissä sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa oli maksettu (saman kalenterivuoden aikana) 38 päivältä ja etuusansion määräksi saatiin 5 345,46 e. Koska kyse on sairauspäivärahasta, kerrotaan tämä määrä eläkkeen laskemista varten luvulla 0,65, jolloin eläkkeen perusteeksi tulee $5\,345,35\text{ e} \times 0,65 = 3\,474,55\text{ e}$.

Eläkkeen määräytyminen sosiaalietuuksista

Etuusansio lasketaan ja muunnetaan edellä kerrotulla tavalla erikseen jokaisen sosiaalietuuden osalta. Sen jälkeen kuhunkin kalenterivuoteen kohdistuvat määrät lasketaan yhteen ja karttuma kunkin vuoden yhteismäärästä on 1,5 % vuodessa. Karttuma sosiaalietuuksista on ollut kaikilla 1,5 % vuodessa jo 1.1.2005 alkaen, vaikka ikä vaikutti työskentelystä karttuvan eläkkeen määrään vuoden 2017 lainmuutokseen asti. (MYEL 68 §:n 3 mom.).

Esimerkki 1.13

Sama tilanne kuin edellisissä esimerkeissä. Sairauspäivärahan lisäksi maatalousyrittäjälle itselleen on saman vuoden aikana maksettu äitiyspäivärahaa 160 päivältä. Äitiyspäiväraha on samansuuruinen kuin sairauspäiväraha ja lasketaan samoin perustein. Etuusansion määrä äitiyspäivärahan osalta on 22 400,00 e, joka kerrottuna luvulla 1,17 on 26 208,00 e. Eläkkeen perusteena kyseiseltä vuodelta on yhteismäärä $3\,474,55 + 26\,208,00 = 29\,682,55$, josta karttuneen eläkkeen määrä $1,5\% = 445,24\text{ e/v} = 37,10\text{ e/kk}$.

1.2.2.2 Valtion kustantamat etuudet

Erillislaki

Eläkettä kartuttavat ns. erillislain mukaan myös

- alle kolmivuotiaan lapsen hoitaminen, ja
- ammatillisen perustutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon taikka alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen liittyvät opinnot.

VEKL

Edellä mainittu erillislaki on varsinaiselta nimeltään "Laki valtion varoista suoritettavasta eläkkeen korvaamisesta alle kolmivuotiaan lapsen hoidon tai opiskelun ajalta" (644/2003), mutta yksinkertaisuuden vuoksi tässä tarkoitettuja etuuksia kutsutaan

yleensä valtion kustantamiksi etuuksiksi tai erillislakiin perustuviksi etuuksiksi. Laista käytetään yleisesti myös lyhennettä VEKL.

Aikaisemmin erillislain mukaiset toiminnot otettiin huomioon ainoastaan karttuneessa eläkkeessä, mutta vuodesta 2010 alkaen ne on otettu huomioon myös ns. tulevan ajan eläkkeessä.

Kummankin toiminnon osalta eläkkeen perusteena käytetään 757,14 euroa/kk vuoden 2020 tasossa ilmaistuna (= 9085,68 e/v).

Eläkkeen määräytymisen osalta viitataan siihen, mitä edellä on sanottu yhteisesti kustannettavien sosiaalietuuksien osalta. Eläke lasketaan siis vuositekniikalla ja karttuma on 1,5 % vuodessa.

Alle kolmivuotiaan lapsen hoitaminen

Eläkkeen karttuminen alle kolmivuotiaan lapsen hoidon perusteella edellyttää kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaisen kotihoidontuen maksamista (VEKL 2 §).

Lisäksi edellytetään, että vanhempi on estynyt tekemästä lapsen hoidon vuoksi ansiotyötä. MYEL-vakuutetuilla tämä merkitsee sitä, ettei alle kolmivuotiaan lapsen hoitamisesta karttu eläkettä, jos MYEL-vakuutus on voimassa sinä aikana, kun tukea maksetaan.

Eläkettä karttuu siitä alkaen, kun kotihoidontukea aletaan maksaa, aikaisintaan kuitenkin 1.1.2005 lukien. Karttuminen päättyy, kun kotihoidontuen maksaminen päättyy, viimeistään kuitenkin lapsen täyttäessä kolme vuotta.

Eläkettä karttuu kerrallaan vain yhden lapsen osalta, vaikka perheessä olisi useampia alle kolmivuotiaita lapsia, joiden hoitamisesta maksetaan kotihoidontukea.

Opiskelu

Eläkkeen karttuminen opintojen perusteella edellyttää tutkinnon suorittamista; kesken jääneiden opintojen perusteella eläkettä ei karttu.

Eläkettä kartuttavien opintojen tulee olla korkeakoulututkintoja tai ammattiin valmentavia opintoja. Yleissivistävät opinnot, kuten ylioppilastutkinnon suorittaminen, eivät kartuta eläkettä. Myöskään erilaiset jatkotutkinnot, kuten lisensiaatin tai tohtorintutkinnot eivät oikeuta eläkkeeseen.

Eläkettä karttuu tutkinnon mukaan seuraavasti (VEKL 3 §):

- ammatillinen perustutkinto: 3 vuotta
- ammattikorkeakoulututkinto ja muut vastaavat tutkinnot: 4 vuotta
- alempi korkeakoulututkinto: 3 vuotta
- ylempi korkeakoulututkinto (myös ylempi ammattikorkeakoulututkinto): 5 vuotta

Etuusansio (757,14 e/kk ilmaistuna vuoden 2020 tasossa) otetaan huomioon tutkinnon suorittamiskuukaudelta ja sitä edeltävältä ajalta sen mukaan, mikä on suoritetun tutkinnon taso. Näin jaksotettua opiskeluaikaa otetaan huomioon aikaisintaan vuoden 2005 alusta lukien.

Eläkettä kartuttava aika on siis laskennallinen. Eläkkeeseen oikeuttavat kuukaudet otetaan huomioon sen mukaan kuin edellä on määritelty siitä riippumatta, onko todellinen opiskeluaika ollut laskennallista aikaa lyhyempi tai pidempi.

Opiskelun perusteella eläkkeeseen oikeuttavaa aikaa voi olla yhteensä enintään viisi vuotta.

Esimerkki 1.14

Maatalousyrittäjäperheen nuori kävi kolmivuotisen auton asentajalinjan ammattikoulussa 14.8.2004 - 31.5.2007. Ammatillisen perustutkinnon johdosta eläkettä karttuu kolmelta vuodelta. Eläkettä kartuttava aika voidaan ottaa huomioon kuitenkin lainmuutoksen voimaantulosta eli 1.1.2005 lukien, jolloin eläkkeeseen oikeuttavia opiskelukuukausia tulee yhteensä $12 + 12 + 5 = 29$. Lisäksi on otettava huomioon, että eläkettä kartuttavien kuukausien määrä jää pienemmäksi kuin 29, jos nuori ei ollut täyttänyt 18 vuotta vielä 1.1.2005.

Esimerkki 1.15

Edellisen esimerkin nuori suoritti myöhemmin ylemmän korkeakoulututkinnon. Opinnot alkoivat syksyllä 2008 ja päättyivät vuonna 2015. Lähtökohtaisesti ylemmän korkeakoulututkinnon perusteella eläkkeeseen oikeuttavaa aikaa on viisi vuotta. Aikaisemmat opinnot huomioon ottaen eläkettä voi karttua enää kuitenkin enintään 21 kuukaudelta, koska eläkettä kartuttavien opintokuukausia saa olla yhteensä enintään viisi vuotta (= 60 kuukautta).

1.3 Eläkkeen karttuminen MYEL-eläkkeestä

Työkyvyttömyyseläkejaksosta karttuu uutta eläkettä, jos eläke päättyy ennen vanhuuseläkeikää ja sen jälkeen myönnetään uusi eläke ns. uusin perustein.

Jos työkyvyttömyyseläke jatkuu vanhuuseläkeikään saakka tai jos uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään ns. entisin perustein, ei eläkettä lasketa uudelleen. Entisin perustein myönnetty uusi eläke on samansuuruinen kuin aikaisempi työkyvyttömyyseläke.

Työkyvyttömyyseläkkeestä karttuvan uuden eläkkeen osalta ei ole merkitystä sillä, onko eläke myönnetty täytenä vai osaeläkkeenä. Karttuma kummastakin eläkkeestä on yhtä suuri, vaikka osaeläkkeen määrä on puolet täydestä.

Eläke myönnetty 2004 säännöin

Eläkejakso kartuttaa uutta eläkettä vain siinä tapauksessa, että eläke on myönnetty täysitehoisena eli ns. tulevan ajan eläkkeenä. Eläkejakso kartuttaa uutta eläkettä eläketapahtumapäivästä lukien eläkkeen päättymiseen saakka. Uuden eläkkeen karttamisen perusteena on se tötulo, jonka perusteella tulevan ajan eläkkeen suuruus on laskettu.

Aikaisemmin noudatettiin periaatetta, jonka mukaan eläkejaksosta karttui eläkettä aina niiden karttumasäännösten mukaisesti, jotka olivat voimassa eläketapahtuman sattuessa, vaikka karttumasäännökset muutoin olisivat sittemmin muuttuneet. Säännöksiä muutettiin vuoden 2010 alusta lukien niin, että 1.1.2010 alkaen karttuma eläkejakson osalta on aina 1,5 % vuodessa.

Vuoden 2010 alusta voimaantullutta muutosta ei sovelleta sen voimaantuloa edeltävään aikaan, jos kyseessä on työkyvyttömyyseläke, joka on myönnetty ennen vuotta 2005 voimassa olleiden säännösten mukaisesti (ns. 2004 säännösten mukainen eläke). Tällaisesta eläkejaksosta karttuu eläkettä 31.12.2009 asti seuraavasti:

- eläketapahtuma ennen vuotta 1996 ja vuoden 1996 alusta voimaantulleen lainmuutoksen yhteydessä suojatut:
karttuma 1,5 % vuodessa (1/8 % kuukaudessa) iästä riippumatta
- eläketapahtuma 1.1.1996 tai sen jälkeen:
karttuma 1,5 % vuodessa (1/8 % kuukaudessa) 50 vuoden iän täyttämispäivään saakka
karttuma 1,2 % vuodessa (1/10 % kuukaudessa) 50 vuoden täyttämisen jälkeiseltä ajalta 60 vuoden iän täyttämispäivään saakka
karttuma 0,8 % vuodessa (1/15 % kuukaudessa) 60 vuoden iän täyttämistä seuraavasta päivästä 65 vuoden iän täyttämispäivään saakka.

Ennen 1.1.2005 voimassa olleita karttumia noudatetaan myös silloin, kun työkyvyttömyyseläkkeen eläketapahtuma on ollut vuonna 2005. Näin sen vuoksi, että työkyvyttömyyseläkkeissä 1.1.2005 voimaantulleita säännöksiä sovelletaan vasta niihin eläkkeisiin, joiden eläketapahtuma on 1.1.2006 tai sen jälkeen.

Esimerkki 1.16

Maatalousyrittäjä on ollut osatyökyvyttömyyseläkkeellä 1.6.2002 alkaen. Eläke on lakkautettu 1.8.2012 lukien ansiorajan ylittymisen vuoksi. Maatalousyrittäjä oli eläketapahtuman sattuessa 49-vuotias. Myöhemmin, kun hän jää vanhuuseläkkeelle tai ns. uusin perustein myönnetyllä työkyvyttömyyseläkkeelle, otetaan uudessa eläkkeessä huomioon myös tämä eläkejakso. Eläkejaksolta karttuneena eläkkeenä otetaan huomioon sen alkamisesta 50 vuoden iän täyttämispäivään saakka 1,5 % vuodessa, sen jälkeen 1,2 % vuodessa 31.12.2009 asti ja 1.1.2010 alkaen 1,5 % vuodessa.

Eläke myönnetty 2005 säännöin

Myös 1.1.2005 voimaantulleiden säännösten mukaan eläkejakso kartuttaa uutta eläkettä vain siinä tapauksessa, että eläke on myönnetty täysitehoisena eli ns. tulevan ajan eläkkeenä. Eläkejakso kartuttaa uutta eläkettä eläketapahtumavuoden alusta lukien eläkkeen päättymiseen saakka. Uuden eläkkeen karttumisen perusteena on se MYEL-työtulo sekä ne muut ansiot ja palkattomat etuudet, joiden perusteella tulevan ajan eläkkeen suuruus on laskettu. (MYEL 71 §).

Vuoden 2010 alusta voimaantulleet muutokset koskivat myös niitä työkyvyttömyyseläkkeitä, jotka oli myönnetty vuonna 2005 voimaantulleiden säännösten mukaisesti. Myöhemmin säännösten soveltamisalaa on laajennettu takautuvasti niin, että

nykyisin eläkejaksolta karttuvan eläkkeen määrä on aina 1,5 % vuodessa, kun kyseessä on vuoden 2005 alusta voimaantulleiden säännösten mukainen eläke (myös 1.1.2010 edeltävältä ajalta).

1.4 Karttuminen tulevalta ajalta

Jos työkyvyttömyyseläke laskettaisiin vain eläketapahtuma-ajankohtaan mennessä ansaittua, jäisi eläkkeen suuruus sitä pienemmäksi mitä nuorempi henkilö on eläketapahtuman sattuessa. Jotta henkilö, joka joutuu jäämään eläkkeelle ennen varsinaista eläkeikää, pääsisi samaan asemaan sellaisen henkilön kanssa, joka voi jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeikään saakka, otetaan eläkkeessä laskennallisesti huomioon myös eläketapahtuman ja eläkeiän välinen aika, josta käytetään nimitystä tuleva aika.

Tuleva aika voi olla mukana myös perhe-eläkkeessä, jos perhe-eläke perustuu edunjättäjän saamaan tai laskennalliseen työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Tulevaa aikaa koskevat säännökset muuttuivat olennaisesti 1.1.2005 lukien. Tässä tulevaa aikaa koskevia säännöksiä on tarkasteltu ainoastaan 1.1.2005 voimaantulleiden säännösten mukaisesti. Tulevan ajan eläkettä koskevat periaatteet säilyivät vuoden 2017 lainmuutoksen yhteydessä ennallaan lukuun ottamatta pääteikää koskevia säännöksiä. Tulevan ajan pääteikä muuttui vanhuuseläkeikää koskevien muutosten mukaisesti (ks. jäljempänä kohta "Tulevan ajan jakso").

Oikeus tulevan ajan eläkkeeseen

Oikeus tulevaan aikaan edellyttää, että eläkkeen hakijalla on työansioita eläketapahtumavuotta edeltävien kymmenen kalenterivuoden aikana yhteensä vähintään 18 171,45 euroa ilmaistuna vuoden 2020 tasossa (MYEL 70 §:n 1 mom.). Ansiot voivat sijoittautua mille tahansa ajalle sanottuna ajanjaksona.

Esimerkki 1.17

Maatalousyrittäjän MYEL-vakuutus on alkanut 1.7.2017 ja työtuloksi on vahvistettu 4 000,00 e/v. Maatalousyrittäjä tulee työkyvyttömäksi 1.8.2020. MYEL-vakuutuksen lisäksi hänellä ei ole ollut muuta työhistoriaa. Maatalousyrittäjällä ei ole oikeutta tulevan ajan eläkkeeseen (vaikka MYEL-vakuutus on jatkunut yli kahden vuoden ajan), koska vakuutuksen aikaisten vuotuisten MYEL-työtulojen yhteismäärä ($2\,000,00 + 4\,000,00 + 2\,666,67 = 8\,666,67$) on pienempi kuin 18 171,45 euroa. (Tässä esimerkissä on oletettu, että kaikki työtulot on ilmaistu vuoden 2020 indeksitasossa).

Lisäksi edellytetään, että hakijan ansiot kohdistuvat sellaiseen aikaan, jona ne ovat kuuluneet työeläkelakien soveltamispiiriin. Esimerkiksi vuosina 2005 - 2016 kaikki alle 18-vuotiaana saadut ansiot jäivät tarkastelun ulkopuolelle, koska sanottuna ajanjaksona 18 vuoden ikä oli yleinen vähimmäisikä työeläkelakien mukaisten säännösten soveltamiselle.

Tulevan ajan oikeutta harkittaessa palkkatyöhön perustuvat ansiot otetaan huomioon ilman PTEL-vähennystä; myös 1.1.2017 edeltävältä ajalta.

Tässä tarkoitetun edellytyksen täyttymistä harkittaessa otetaan huomioon ainoastaan työansiot, ei siis sosiaalietuksien perusteena olevia ansioita. Työansioina otetaan huomioon myös muissa EU-maissa ansaitut ansiot.

Tarkasteluaika

Jos edellä tarkoitettu edellytys täyttyy, lisätään eläkkeeseen eläke myös tulevalta ajalta. Tulevan ajan eläkkeen suuruus määräytyy eläketapahtumavuotta edeltävien viiden kalenterivuoden ansioiden perusteella.

Esimerkki 1.18

Maatalousyrittäjä on ollut MYEL-vakuutettuna 6 000 euron työtulolla. MYEL-vakuutus on päättynyt vuonna 2012, jonka jälkeen vakuutetulla on ollut vain satunnaisia palkkatuloja. Maatalousyrittäjä tulee työkyvyttömäksi vuonna 2020. Työkyvyttömyyseläke myönnetään ns. tulevan ajan eläkkeenä, koska ansiot työkyvyttömyyden alkamisvuotta edeltävien kymmenen vuoden aikana (vuodet 2010 - 2019) ylittävät vähimmäisrajan jo pelkästään vuotuisten MYEL-työtulojen yhteismäärän perusteella. Tulevan ajan eläkkeen suuruus määräytyy vuosien 2015 - 2019 ansioiden perusteella. (Tässä esimerkissä on oletettu, että kaikki työtulot on ilmaistu saman vuoden indeksitasossa).

Poikkeuksellinen tarkasteluaika

Lähtökohtaisesti tulevan ajan eläkkeen suuruus määräytyy eläketapahtumaa edeltävien viiden kalenterivuoden perusteella. Seuraavissa tilanteissa tarkasteluaika määräytyy pääsäännöstä poiketen (MYEL 76 §:n 2 mom. sekä TyEL 77 ja 78 §):

- jos työansioita on vain eläketapahtumavuonna ja/tai sitä edeltävänä vuonna, tarkasteluaika pitenee niin, että edellä tarkoitettujen viiden kalenterivuoden lisäksi otetaan huomioon myös eläketapahtumavuoden työansiot eläketapahtumapäivään saakka
- jos työkyvyttömyyseläke myönnetään viimeistään sen vuoden aikana, jonka kuluessa vakuutettu täyttää 23 vuotta, otetaan tarkasteluaikana huomioon koko se aika, jonka vakuutettu on ehtinyt kuulua työeläkejärjestelmän piiriin 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alkamisesta lukien
- jos työansiot ovat viiden vuoden tarkasteluaikana pienentyneet alle kolmivuotiaan lapsen hoidon takia merkittävästi (vähintään 20 %, kun otetaan huomioon sekä karttunut eläke että tulevan ajan eläke), määritellään tulevan ajan perusteena olevat työansiot niiden vuosien perusteella, joihin lapsenhoitoaika ei ole vaikuttanut.

Tulevan ajan ansion määrä

Tulevan ajan ansio lasketaan keskimääräisenä ansiona, joka saadaan jakamalla tarkasteluaikana saadut ja palkkakertoimella tarkistettut ansiot kyseiseen aikaan sisältyvien kuukausien (60) lukumäärällä (MYEL 76 §:n 1 mom. ja TyEL 76 §).

Ansioina otetaan huomioon tarkasteluaikaan kohdistuvat:

- työeläkelakien mukaiset työansiot (palkkatyöhön perustuvat ansiot PTEL- kertomella vähennettyinä 31.12.2016 asti)

- yhteisesti kustannettavien sosiaalietuuksien ansioperusteet palkkakertoimella tarkistettuina

Edellä kohdassa 1.2.2.1 "Yhteisesti kustannettavat etuudet" tarkasteltiin niitä perusteita, joiden mukaan sosiaalietuuksista karttuu eläkettä aktiivialta. Mainittujen etuuksien osalta eläkettä karttuu myös tulevalta ajalta. Toisin kuin karttuneessa eläkkeessä, tulevan ajan eläkkeen laskennassa etuuden perusteena olevat ansiot otetaan huomioon täysimääräisinä (100 %), ei prosenttiosuuksina (55/65/75%). Äitiys-, erityisäitiys- tai vanhempainrahan ansioperuste otetaan kuitenkin huomioon samansuuruisena kuin aktiivijan eläkettä laskettaessa (kerroin 1,17 itselle maksetusta ja 0,17 työnantajalle maksetusta osasta).

Edellä tarkoitettujen etuuksien lisäksi tulevan ajan laskennassa otetaan huomioon myös seuraavat etuudet, jotka on maksettu eläketapahtumavuotta edeltävien viiden kalenterivuoden aikana (edellyttäen tietenkin, että henkilöllä ylipäättään on oikeus tulevan ajan eläkkeeseen):

- työttömyysturvalain mukainen peruspäiväraha tai työmarkkinatuki
- sairausvakuutuslain mukainen päiväraha, jos se on myönnetty työttömyysturvalain mukaisen peruspäivärahan suuruisena.

Edellä mainitut etuudet otetaan siis huomioon ainoastaan tulevan ajan eläkkeen suuruutta laskettaessa ja niiden osalta etuusperusteena käytetään 1 514,28 e/kk ilmaistuna vuoden 2020 tasossa. Yleisten periaatteiden osalta viitataan siihen, mitä edellä kohdassa 1.2.2 on todettu aktiivialta eläkettä kartuttavien palkattomien etuuksien osalta (esim. etuuksien rekisteröinti ja vain itselle maksettu osuus).

- valtion kustantamat etuudet 1.1.2010 alkaen

Erillislaissa tarkoitettut palkattomat jaksot, (ks. kohta 1.2.2.2. "Valtion kustantamat etuudet") otetaan huomioon tulevan ajan ansioina samalla tavalla kuin karttuneessa eläkkeessä, jos eläketapahtuma on 1.1.2010 tai myöhemmin (siis myös ne palkattomat jaksot, jotka kohdistuvat 1.1.2010 edeltävään aikaan). Jos eläketapahtuma on tätä aikaisemmin, ei VEKL:n mukaisia etuuksia oteta huomioon tulevan ajan eläkkeessä.

- mahdollinen eläkesuhde

Tällöin kyse on aina tilanteesta, jossa uusi eläke myönnetään uusin perustein. Tulevan ajan ansioina otetaan tällaisissa tilanteissa huomioon ne ansiot, joiden perusteella tuleva aika on laskettu aikaisemmassa eläkkeessä.

Esimerkki 1.19	Esimerkissä 1.18 tulevan ajan ansiot määräytyvät vuosina 2015 - 2019 saatujen ja vuoden 2020 tasoon palkkakertoimella tarkistettujen ansioiden perusteella. Ansioina otetaan huomioon paitsi (vähäiset) palkkatulot myös kyseiseen ajanjaksoon kohdistuvien sosiaalietuuksien ansioperusteet, esimerkiksi mahdollisen sairauspäivärahan tai työttömyyspäivärahan ansioperusteet sen mukaan kuin niitä on maksettu vuosina 2015 - 2019. Myös sosiaalietuuksien ansioperusteet tarkistetaan palkkakertoimella vuoden 2020 tasoon. Tarkistettujen työansioiden ja sosiaalietuuksien ansioperusteiden yhteismäärä jaetaan luvulla 60, jolloin saadaan tulevan ajan eläkkeen perusteena olevien ansioiden määrä kuukautta kohden laskettuna vuoden 2020 tasossa ilmaistuna.
Jakaja 60	Jakajana on lähtökohtaisesti 60, vaikka kaikkina vuosina tai kuukausina ei ansioita olisikaan. Jakajana käytetään lukua 60 myös silloin, jos tarkasteluaika on poikkeuksellisesti pidempi kuin viisi kalenterivuotta (työansioita vain eläketapahtumavuonna ja/tai sitä edeltävänä vuonna).
Alle 23 -vuotiaat	Siinä tapauksessa, että työkyvyttömyyseläke myönnetään henkilölle, joka ei ole vielä työkyvyttömyyden alkaessa ehtinyt täyttää 23 vuotta, jakaja voi olla pienempi kuin 60. Jakajana käytetään tällöin kuukausien lukumäärää alkaen 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta ja päättyen työkyvyttömyyden alkamiskuukauden loppuun.
Sosiaalietuudet/ansiot	Pelkästään sosiaalietuuksien, valtion kustantamien etuuksien tai eläkejakson perusteella tulevan ajan ansioita ei voida laskea. Vaikka viiden vuoden tarkasteluaikaan kohdistuvien työansioiden määrällä ei ole vähimmäisrajaa, on niitä kuitenkin oltava, jotta eläkkeeseen voitaisiin ylipäättään liittää tulevan ajan osuus.
Tulevan ajan jakso	Tuleva aika otetaan huomioon työkyvyttömyyseläketapahtumavuoden alusta lukien sen kuukauden loppuun saakka, jonka kuluessa henkilö täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän. Jos eläkkeen saaja on niin nuori, ettei vanhuuseläkeikää ole vielä vahvistettu, otetaan tuleva aika huomioon sen nuorimman ikäluokan mukaan, jolle alin vanhuuseläkeikä on jo vahvistettu (MYEL 70 §:n 1 mom.). Erityisesti on huomattava, että eläke määräytyy eläketapahtumavuodelta aina tulevan ajan eläkkeenä. Näin myös siinä tapauksessa, että eläketapahtuma sattuu kalenterivuoden lopussa, vaikkapa vuoden viimeisenä päivänä (31.12.). Tällaiseen menettelyyn on päädytty sen vuoksi, että tulevan ajan eläkkeen laskennassa tarvittavat tiedot olisivat saatavilla helposti, ettei eläkeasian käsittely viivästy tarpeettomasti.
Karttuma tulevalta ajalta	Karttuma tulevalta ajalta on nykyisin (1.1.2010 alkaen) 1,5 % vuodessa (MYEL 70 §:n 2 mom.).

2 MYEL-kuntoutus

Ensisijaisesti kuntoutus	MYELissä samoin kuin muussa työeläkejärjestelmässä pyritään toiminnan painopistettä siirtämään tietoisesti yhä enemmän kuntoutukseen. Kuntoutuksen tarkoituksena on estää työkyvyttömyyden uhkan ja siihen kiinteästi liittyvän työkyvyttömyyseläkkeen toteutuminen tai ainakin lykätä niiden alkamista. Kuntoutuksen ensisijaisuutta työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden on korostettu säättämällä nimenomaisesti, että ennen kuin työkyvyttömyyseläkeasiassa annetaan päätös, on selvitettävä hakijan mahdollisuudet MYEL-kuntoutukseen ja varmistettava, että hakijan mahdollisuudet muun lain mukaiseen kuntoutukseen on selvitetty. Jos maatalousyrittäjällä on oikeus MYELin mukaiseen kuntoutukseen, antaa Mela siitä ennakkopäätöksen (MYEL 50 §:n 1 mom; ks. myös kohta 3.1.2 "Kuntoutus aina ensisijainen"). Myös etuuksien osalta kuntoutuksen ensisijaisuutta on haluttu korostaa säättämällä, että työkyvyttömyyseläke alkaa yleensä vasta sitten, kun hakijan oikeus työeläkelaikien tai jonkin muun lain mukaiseen kuntoutuksen perusteella maksettuaan kuntoutusrahaan on päättynyt (MYEL 45 §:n 1 mom. 5 kohta ja TyEL 32 §:n 2 mom; ks. myös kohta 3.3.4 "Työkyvyttömyyseläke kuntoutusrahan jälkeen"). Myös työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea saavalla henkilöllä on oikeus MYEL-kuntoutukseen, jos voidaan arvioida, että työkyky on kuntoutuksen avulla palautettavissa ainakin osittain.
Työeläkekuntoutus on aina ammatillista kuntoutusta	
Kuntoutusta järjestävät useat eri tahot. Lisäksi kuntoutustoimenpiteiden laatu ja laajuus vaihtelevat osittain sen mukaan, minkä tahon järjestämästä kuntoutuksesta on kyse. Työeläkejärjestelmän kuntoutustoimenpiteet ovat aina ammatillisia. Työeläkekuntoutuksen keinoja ovat työkokeilu, työhön valmennus, työhön tai ammattiin johtava koulutus ja tuki elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen.	Kuntoutustuki Työkyvyttömyyseläke myönnetään määräaikaisena kuntoutustukena, jos työkyvyn voidaan arvioida palautuvan hoidon tai kuntoutuksen avulla (ks. tark. kohta 3.1.5 "Kuntoutustuki vai eläke"). Nimestään huolimatta kuntoutustuki ei siis liity tässä tarkasteltavaan kuntoutukseen. Eri asia on, että myös kuntoutuksen saaja voi olla työkyvytön, jolloin hänellä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen. Työkyvyttömyyseläke myönnetään tällaisessa tilanteessa yleensä kuntoutustukena juuri sen vuoksi, että hakijan työkyvyn odotetaan kuntoutuksen avulla palautuvan.

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää määräaikaisena kuntoutustukena myös sen vuoksi, että hakijalle ollaan laatimassa hoito- tai kuntoutussuunnitelmaa, mutta tässäkin tapauksessa edellytyksenä on - niin kuin työkyvyttömyyseläkkeissä muutoinkin - että työkyvyttömyys kestää yhdenjaksoisesti vähintään vuoden ajan.

2.1 Oikeus työeläkekuntoutukseen

2.1.1 Edellytykset

Maatalousyrittäjällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi ammatillista kuntoutusta, jos (MYEL 42 §):

1. hän ei ole täyttänyt vielä omalle ikäluokalle säädettyä alinta vanhuuseläkeikää (ks. tark. kohta 2.1.2),
2. hänellä on uhka tulla työkyvyttömäksi lähivuosina (ks. tark. kohta 2.1.3),
3. hänellä on työskentelyyn perustuvia ansioita kuntoutuksen alkamista edeltävien viiden kalenterivuoden aikana yhteensä vähintään 36 342,90 e (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna; ks. tark. kohta 2.1.4),
4. kuntoutuksen järjestäminen kuuluu työeläkejärjestelmän vastuulle (ks. tark. kohta 2.1.5), ja
5. kuntoutus kokonaisuutena arvioiden on tarkoituksenmukaista (ks. tark. kohta 2.1.6).

Näitä periaatteita noudatetaan soveltuvin osin myös silloin, kun harkitaan kuntoutuksen järjestämistä työkyvyttömyyseläkettä (ml. kuntoutustuki) saavalle henkilölle (MYEL 42 §:n 5 mom.).

2.1.2 Ikä

MYEL-kuntoutusta ei myönnetä henkilölle, joka on täyttänyt jo oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän. Tämä on johdonmukaista, koska hakijalla ei vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen ole oikeutta myöskään työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeeseen.

Hakijan ikä otetaan yhtenä tekijänä huomioon kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa (ks. tark. kohta 2.1.6 "Tarkoituksenmukaisuus"). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanhuuseläkeikää lähestyvien henkilöiden osalta kuntoutus tulee kyseeseen vain silloin, jos työkyvyttömyyden uhkaa voidaan torjua tai siirtää pienin toimenpitein. Uudelleen koulutus ei yleensä tule kyseeseen enää lähellä vanhuuseläkeikää.

2.1.3 Työkyvyttömyyden uhka

Kuntoutuksen saaminen edellyttää, että sairaus, vika tai vamma todennäköisesti ilman kuntoutusta johtaisi lähivuosina täyden tai osatyökyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen, vaikka hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon (MYEL 42 §:n 1 mom. 1 kohta ja 3 mom.).

Työkyvyttömyyden uhkaa arvioidaan käytettävissä olevien selvitysten perusteella samoin periaattein kuin työkyvyttömyyseläkkeessä (ks. tark. kohta 3.1.2 "Työkyvyn

alentuma vähintään 2/5"). Arvioinnissa otetaan huomioon sekä lääketieteelliset että sosiaalis-taloudelliset seikat ja niissä odotettavissa olevat muutokset. Lisäksi otetaan huomioon se, mikä vaikutus hoidolla ja lääkinnällisellä kuntoutuksella on työkyvyttömyyden uhkan toteutumiseen.

Työkyvyttömyyden uhkaa arvioitaessa kiinnitetään huomiota - niin kuin yleensäkin - myös hakijan ikään. Nuoren henkilön osalta painotetaan koulutusta ja työkokemusta muista tehtävistä, kun taas ikääntyneemmällä omaan vakiintuneeseen työhön tai ammattiin liittyvä työkyvyn menettämisen uhka on painavampi kuin nuoremmilla henkilöillä.

Arviointi suoritetaan noin viiden vuoden ajanjaksoa tarkastellen. Hakijalla on oikeus kuntoutukseen, jos voidaan arvioida, että hänen terveydentilansa heikkenee tänä aikana niin, että hän todennäköisesti tulee oikeutetuksi ainakin osaeläkkeeseen.

Vastaavasti osaeläkkeen saajalla ~~osalla~~ arvioidaan työkyvyn heikentymistä suhteessa täyteen eläkkeeseen. Jos hakija saa jo täyttä eläkettä, kiinnitetään huomiota siihen, onko työkyvyn palautuminen kuntoutuksen avulla mahdollista niin, että eläkkeen maksaminen voisi päättyä kokonaan tai ainakin muuttua osaeläkkeen suuruiseksi.

Toisaalta työkyvyttömyyden uhka yksinään ei tuo oikeutta työeläkekuntoutukseen, vaan kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta (ks. tark. kohta 2.1.6) harkittaessa otetaan huomioon myös se, onko työkyvyttömyyden uhkan poistaminen tai siirtäminen kuntoutuksen avulla mahdollista.

Esimerkki 2.1

Hakijalla on sairaus, jonka tiedetään johtavan työ- ja toimintakyvyn menettämiseen muutaman vuoden kuluessa. Sairauden etenemiseen voidaan vaikuttaa lääkinnällisin keinoin, mutta keinoa sen pysäyttämiseen ei tiedetä. Hakijalla ei ole oikeutta MYEL-kuntoutukseen, koska työkyvyttömyyden uhkaa ei voida poistaa tai torjua sen avulla.

Esimerkki 2.2

Hakijalla on sairaus, joka tulee merkittävästi vaikuttamaan hänen liikuntakykynsä muutaman vuoden kuluessa ja johtaisi todennäköisesti työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiseen. Uudelleenkouluttautumista uuteen ammattiin voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, varsinkin jos kyseessä on nuori henkilö, koska uudelleenkoulutuksen avulla voidaan vaikuttaa siihen, ettei henkilön välttämättä tarvitse jäädä työkyvyttömyyseläkkeelle.

2.1.4 Ansiorajan ylittyminen

Työeläkekuntoutus on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat kiinteästi mukana työelämässä. Oikeus kuntoutukseen on myös henkilöillä, jotka ovat vasta työuransa alussa tai joiden asema työelämässä jostakin muusta syystä on jäänyt vakiintumatta tai se on jo päättynyt, mutta näissä tilanteissa vastuu kuntoutuksen järjestämisestä on yleensä jollakin toisella järjestelmällä (ks. tark. kohta 2.1.5), ei työeläkejärjestelmällä.

Työeläkekuntoutuksen saaminen edellyttää, että hakijalla on kuntoutuksen hakemista edeltävien viiden kalenterivuoden aikana työskentelyyn perustuvia ansioita yhteensä vähintään 36 342,90 e (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna; MYEL 42 §:n 1

mom. 2 kohta). Ansiorajan ylitystä tarkasteltaessa otetaan huomioon vain työskenteleyn perustuvat ansiot - ei sen sijaan palkattomia etuuksia. MYELin osalta kunkin vuoden osalta otetaan huomioon sen vuoden vuosityöansio.

Esimerkki 2.4

Hakijan MYEL-työtulo on ollut vuodesta 1997 lukien 8 000 e/v ilmaistuna vuoden 2020 tasossa. Ansiota koskeva edellytys täyttyy pelkästään MYELin perusteella, koska viideltä edeltävältä kalenterivuodelta yhteenlasketut MYEL-työtulot (5 x 8 000 e) ylittävät ansioille asetetun vähimmäisedellytyksen 36 342,90 e.

Toisaalta kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta harkittaessa (ks. tark. kohta 2.1.6) otetaan huomioon vakiintuminen työelämään laajemmin kuin tarkastelemalla pelkästään ansiorajan ylittymistä. Ansiot voivat painottua viiden vuoden tarkastelujakson ensimmäisiin vuosiin, jolloin työeläkejärjestelmän kuntoutus ei kokonaisuus huomioon ottaen ole välttämättä tarkoituksenmukaista.

Hakija saa jo eläkettä

Jos kyseessä on henkilö, joka on työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutuksen saamisen edellytyksenä on, että hänen eläkkeessään on otettu huomioon tuleva aika ja että tulevan ajan eläkkeen perusteena on ollut vähintään 36 342,90 euron suuriset ansiot vuoden 2020 tasossa ilmaistuna.

2.1.5 Vastuu työeläkejärjestelmällä

Sosiaalivakuutusjärjestelmässä pyritään varmistamaan, että kuntoutusmahdollisuudet tulee selvitettyä erilaisissa elämäntilanteissa. Tämän vuoksi kunkin etuusjärjestelmän rooli ja kuntoutuksen painopistealueet poikkeavat toisistaan.

Eri toimijoiden välisestä työnjaosta on MYELissä ja muissa työeläkelaeissa mainittu ainoastaan se, ettei työeläkekuntoutus tule kyseeseen silloin, kun hakijalla on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella (MYEL 42 §:n 1 mom. 3 kohta). Samalla tavalla kuin LITA-korvaukset, myös työvahinkoon (tapaturma ja ammattitauti) ja liikennevahinkoon perustuva kuntoutus on ensisijaista MYEL-kuntoutukseen verrattuna.

Muut tahot

Myös muiden kuin tapaturma- ja liikennevakuutuslaitosten kanssa pyritään toimimaan yhteisten sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti, vaikka niitä ei ole nimenomaisesti mainittu MYELissä. Seuraavassa kuvataan lyhyesti eri toimijoiden roolia kuntoutuksen toimeenpanijoina samoin kuin kuhunkin järjestelmään sisältyvien kuntoutustoimenpiteiden sisältöä:

- Terveystarpeiden ja -mahdollisuuksien selvittäminen, työ- ja toimintakyvyn arviointi, erilaisten toimintakykyä parantavien ja ylläpitävien terapiamuotoisten toimenpiteiden järjestäminen,
- Työterveyshuolto: Kuntoutustarpeiden kartoittaminen ja ohjaus siihen järjestelmään, jonka piiriin kuntoutuksen järjestäminen kuuluu; lausunto 90 sairauspäivärahopäivän jälkeen hakijan jäljellä olevasta työkyvystä ja hänen mahdollisuuksistaan jatkaa työssä (tämä ei kuitenkaan koske maatalousyrittäjien työterveyshuoltoa, koska siihen kuuluminen on vapaaehtoista)

- Kansaneläkelaitos sv- päivärahajärjestelmän toimeenpanijana: Kuntoutustarpeen selvittely ja tarvittaessa ohjaus siihen järjestelmään, jonka piiriin kuntoutuksen järjestäminen kuuluu, siinä vaiheessa, kun sv-päivärahaa on maksettu yhteensä 60 päivältä,
- Kansaneläkelaitos: Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen niille, jotka eivät ole vielä tulleet työelämään tai eivät vielä ole vakiinnuttaneet asemaansa työelämässä (työeläkekuntoutuksen ansiorajavaatimus ei täyty) samoin kuin vajaakuntoisille; Kela järjestää myös erilaisia kuntoutuskursseja ja muuta lääkinällistä kuntoutusta (mm. sopeutumisvalmennus ja psykoterapia) työkyvyn säilyttämiseksi ja parantamiseksi; lisäksi Kelan vastuulle kuuluu kokonaisvastuu vaikeavammaisten kuntoutuksesta,
- Työvoimahallinto: Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen työttömille, työttömyysuhan alaisille henkilöille ja työvoiman ulkopuolella oleville henkilöille (esim. nuoret); tarkoituksena edistää vajaakuntoisen ammatillista suunnittelua ja kehittymistä, työllistymistä ja työssä pysymistä,
- Tapaturma- ja liikennevakuutusyhtiöt: Sekä lääkinällinen että ammatillinen kuntoutus silloin, kun kuntoutuksen tarve perustuu työvahinkoon (tapaturma tai ammattitauti) tai liikennevahinkoon

Yhteistyössä

Periaatteessa kullakin toimijalla on oma roolinsa, mutta käytännössä ei ole aina yksiselitteistä, mille taholle vastuu kuntoutuksen järjestämisestä kuuluu. Yhteistyön merkitys eri toimijoiden välillä korostuu, ja rajatilanteissa eri tahot sopivat siitä, kuka vastaa asian selvittämisestä ja kuntoutuksen järjestämisestä.

Jos kuntoutusasian hoitaminen kuuluu selkeästi jonkin toisen järjestelmän vastuulle, tulee hakijalle antaa riittävästi ohjausta, miten hänen tulisi asiassaan menetellä (MYEL 50 §:n 2 mom. ja TyEL 53 §). Hylkäyspäättöksen antaminen, ettei kuntoutusta voida myöntää MYELin perusteella, ei yksinään ole riittävä toimenpide tällaisessa tilanteessa.

2.1.6 Tarkoituksenmukaisuus

Lopuksi edellytetään, että kuntoutus on tarkoituksenmukaista, kun otetaan huomioon maatalousyrittäjän ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, vakiintuminen työelämään sekä se, johtaako haettu kuntoutus todennäköisesti maatalousyrittäjän terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen. Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus maatalousyrittäjän eläkkeelle jäämistä. (MYEL 42 §:n 1 ja 2 mom.).

Edellä mainittuja tekijöitä on tarkasteltu asiaan liittyvissä yhteyksissä edellä kohdissa 2.1.2 - 2.1.5. Siitä huolimatta, että säännöksessä on mainittu erikseen useita eri tekijöitä, pyritään sillä korostamaan kokonaisvaltaisen arvioinnin merkitystä yksittäisiin tekijöihin verrattuna: onko kuntoutus kokonaisuutena ja kaikki tekijät huomioon ottaen tarkoituksenmukaista kyseisen hakijan kohdalla?

Lähtökohtana tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa on aina, että kuntoutuksen avulla

- työkyvyttömyyden uhkan tulee poistua tai ainakin siirtyä,
- hakija työkyky palautuu tai korjautuu niin, että hän voi jatkaa entisessä työssä tai palata työelämään, ja
- hakijan eläkkeelle jääminen estyy tai ainakin lykkääntyy niin, että kuntoutuksella on todennäköisesti eläkemenoa säästävä vaikutus.

Säästövaikutus

Keskeinen merkitys kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa on sillä, voidaanko kuntoutuksen todennäköisesti arvioida johtavan eläkemenojen säästymiseen. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota yleisellä tasolla kuntoutuksesta aiheutuviin kustannuksiin verrattuna työeläkejärjestelmästä hakijalle myönnettävän eläkkeen määrään, joka voisi tulla myönnettäväksi ilman kuntoutusta.

Kokonaisarviointi

Samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläkettä harkittaessa myös kuntoutusasiassa korostuu yksilökohtaisen arvioinnin merkitys. Näennäisesti samanlaisista lähtökohdista huolimatta kahden hakijan osalta voidaan päätyä erilaisiin ratkaisuihin henkilökohtaisista tekijöistä ja niiden painotuksista johtuen.

2.2 Kuntoutussuunnitelma

Ammatillinen kuntoutus toteutetaan aina yksilöllisesti hakijan tilanne huomioon ottaen.

Ennen ammatillisen kuntoutuksen käynnistymistä maatalousyrittäjällä on oltava kuntoutussuunnitelma, jonka laatimista Mela voi tukea (MYEL 43 §:n 2 mom.)

Hakijalla suunnitelma valmiina

Maatalousyrittäjällä on usein kuntoutusta hakiessaan selkeä käsitys siitä, mitä hän hakee kuntoutuksena. Useimmiten kyseessä on apuväline tai koulutus uuteen ammattiin. Hakemuksesta tai sen liitteistä tulee ilmetä riittävällä tarkkuudella haetun kuntoutuksen sisältö.

Hakijan esittämä kuntoutussuunnitelma ei ole Melaa sitova, vaan tilanteen vaatiessa siitä voidaan myös poiketa. Käytännössä näin tehdään silloin, kun kuntoutuksen saamisen edellytykset täyttyvät, mutta kuntoutustoimenpide ei ole tilanne huomioon ottaen Melan mielestä tarkoituksenmukainen.

Esimerkki 2.4

Maatalousyrittäjä on täyttänyt 58 vuotta ja hän hakee tuki- ja liikuntaelinvaivojen vuoksi MYEL-kuntoutuksena uudelleenkoulutusta noin 3,5 vuotta kestäviin maatalousalan opintoihin voidakseen siirtyä kevyempään työhön. Jos kuntoutuksen saamisen edellytykset täyttyvät, on tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä hakijan ikä huomioon ottaen löytämään jokin muu suunnitelma kuntoutuksen toteutukselle kuin useamman vuoden kestävä koulutus.

Hakijalla ei suunnitelmaa

Hakijan oikeus ammatilliseen kuntoutukseen voidaan ratkaista, vaikka hänellä ei kuntoutusta hakiessaan olisi selkeää suunnitelmaa kuntoutuksen sisällöstä.

Jos hakijalla katsotaan olevan oikeus ammatilliseen kuntoutukseen, hänelle annetaan ennakkopäätös, joka on voimassa yhdeksän kuukautta sen lainvoimaiseksi tulon (= valitusajan päättymisen) jälkeen. Hakijan tulee ennakkopäätöksen voimassaoloaikana toimittaa eläkelaitokselle sellainen kuntoutussuunnitelma, jota voidaan hakijan tilanteessa pitää tarkoituksenmukaisena. (MYEL 44 §).

Periaatteessa kuntoutussuunnitelman toimittaminen ennakkopäätöksen voimassaoloaikana on hakijan vastuulla, mutta käytännössä Mela on mukana varmistamassa sen toteutumista. Yleensä tämä toteutetaan niin, että Mela antaa toimeksiannon jollekin kuntoutuksen palveluntuottajalle, joka yhdessä kuntoutujan kanssa selvittää eri mahdollisuudet niin, että lopputuloksena saadaan toteuttamiskelpoinen kuntoutussuunnitelma.

Esimerkki 2.5

Noin 40 -vuotiaalla maatalousyrittäjällä on useita eri sairauksia ja tekijöitä, joiden perusteella on todennäköistä, että hän tulee työkyvyttömäksi muutaman vuoden kuluessa, jos hän jatkaa karjataloustyötä. Hakijalla on maatalousalan peruskoulutus, mutta ei muuta työkokemusta oman MYEL-toiminnan rinnalla. Hakijalle annetaan kuntoutusasiassa ennakkopäätös ja käynnistetään jatkoselvittelyt hänelle sopivan uuden ammatin löytämiseksi.

Jos Mela on mukana kuntoutussuunnitelman laatimisessa, korvataan selvittelystä aiheutuvat kulut Työeläkelaitosten liiton (Tela) suosituksen mukaisesti ("Eläkeratkaisun ja kuntoutuksen vaatimista lisätutkimuksista aiheutuvien kustannusten korvaaminen"; www.tela.fi/kuntoutussuositukset).

2.3 MYEL-kuntoutuksen toimenpiteet

Ammatillisella kuntoutuksella tarkoitetaan työkokeilua, työhön valmennusta, työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta ja tukea elinkeinotoiminnan aloittamiseen tai jatkamiseen (MYEL 43 §:n 1 mom.).

2.3.1 Työkokeilu ja työhön valmennus

Työkokeilu

Työkokeilun avulla pyritään selvittämään hakijan soveltuvuutta uuteen ammattiin ja se, mitä osa-alueita hakijan on tarpeen vahvistaa. Työkokeilun avulla hakija saa realistisen käsityksen uuden ammatin soveltuvuudesta hänelle.

Uuden ammatin soveltuvuus selviää usein jo varsin lyhyessä ajassa, minkä vuoksi työkokeilu kestää yleensä vain 1 - 3 kuukautta. Kokeilun jatkuessa tätä pidempään tarkoituksena on yleensä jo työllistyminen kyseiseen työhön.

Työkokeilu voi olla osa kuntoutussuunnitelman laatimista, mutta se voidaan toteuttaa myös itsenäisesti, varsinkin jos hakija on itse järjestänyt työkokeilupaikan. Käytännössä työkokeilu toteutetaan useimmiten kuntoutusselvittelyn aikana.

Työkokeilu 'omaan' työhön

MYEL-vakuutettujen osalta työkokeilu toteutetaan yleensä muualla kuin omalla tilalla. Työkokeilu omassa yrityksessä on mahdollista vain, jos tuotantosuuntaa on muutettu tai jos halutaan selvittää jonkin sellaisen uuden toiminnon soveltuvuutta,

mitä tilalla ei ole aikaisemmin harjoitettu. Edellytyksenä on lisäksi, että työkokeilun seuranta ja ohjaus on järjestetty kokeilua tukevalla tavalla.

Työhön valmennus	Työhön valmennus on työkokeiluun verrattuna pitempiaikaista ohjausta ja perehdyttämistä johonkin uuteen työtehtävään. Työhön valmennuksen kesto sovitaan yksilöllisesti, mutta yleensä se on 6 - 18 kuukautta. Työpaikalla tapahtuvan harjoittelun ja koulutuksen lisäksi siihen liittyy usein koulutusta myös työpaikan ulkopuolella. Työkokeilu voi edeltää työhön valmennusta.
Kuntoutusetuudet	Työkokeilun ja työhön valmennuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa (ks. tark. kohta 2.4.1).
Kulujen korvaaminen	Työkokeilusta aiheutuvat matkakustannukset korvataan samoin periaattein kuin uudelleen koulutustilanteissa.

2.3.2 Koulutus uuteen ammattiin

Koulutus uuteen ammattiin tulee esille yleensä silloin, kun terveydentilan takia omassa työssä jatkaminen ei ole mahdollista, mutta entistä vastaavan toimeentulon hankkiminen muussa ammatissa olisi mahdollista.

Perus- tai pohjakoulutuksen taikka ensimmäisen ammatin hankintaa ei tueta työeläkekuntoutuksena. Epäonnistuneesta ammatinvalinnasta johtuvaa ammatinvaihtoa ei myöskään tueta. Puuttuvan pohjakoulutuksen täydentäminen työeläkekuntoutuksena on mahdollista vain, jos se on edellytyksenä tarkoituksenmukaisen kuntoutussuunnitelman toteutumiselle.

Suunnitelma pyritään mahdollisuuksien mukaan rakentamaan kuntoutujan aikaisempaa koulutusta ja työkokemusta hyödyntäen. Lähtökohtaisesti tavoitteena on sellainen koulutus, joka johtaa aikaisempaan ammattiin verrattavaan, mutta hakijan terveydentilalle paremmin sopivaan uuteen ammattiin. Joissakin tapauksissa koulutustason nosto voi olla perusteltua.

Koulutus tulee olla ammattiin johtavaa aikuiskoulutusta. Koulutuksen voi suorittaa joko ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuskoulutuksena tai näyttötutkintona.

Kuntoutusetuudet	Uudelleen koulutuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa (ks. tark. kohta 2.4.1). Jos hakija on työkyvyttömyyseläkkeellä, lisätään hänen eläkkeeseensä koulutuksen ajalta kuntoutuskorotus (ks. tark. kohta 2.4.2).
Kulujen korvaaminen	Opiskelusta aiheutuvat kustannukset korvataan Työeläkelaitosten liiton (Tela) antaman suosituksen (ks. tark. www.tela.fi/kuntoutussuosituks) mukaan. Keskeisimmät periaatteet ovat: • Opetuksesta aiheutuvat menot korvataan ns. normikorvauksella, johon katsotaan kuuluvan mm. lukukausimaksut, oppikirjojen ja muun opintomateriaalin hankkimisesta sekä opintomatkoista ja -retkistä aiheutuvat kulut samoin kuin

tietokoneen ja sen käytössä tarvittavien ohjelmien hankkimisesta aiheutuvat kulut,

- Asuin- ja opiskelupaikan väliset sekä työkokeiluun liittyvät matkat korvataan myös normiperusteisesti,
- Toisella paikkakunnalla asumisesta aiheutuvat lisäkustannukset korvataan osapäivärahalla.

Korvausten saaminen edellyttää, että hakija toimittaa lukukausittain selvityksen opintojen edistymisestä

2.3.3 Elinkeinotuki

Elinkeinotuki sopii erityisesti sellaisille henkilöille, jotka terveydentilaa koskevista rajoitteista ja työkyvyttömyyseläkeuhkasta huolimatta haluavat jatkaa entisessä ammatissaan. Niin ikään se on luonteva vaihtoehto kuntoutuksen toteuttamiselle, kun hakijana on lähellä vanhuuseläkeikää oleva henkilö, jolloin kouluttautuminen uuteen ammattiin ei yleensä ole tarkoituksenmukaista.

Avustus tai koroton laina

MYEL-kuntoutuksena annettava elinkeinotuki voi olla avustusta tai korotonta lainaa tuotantosuunnan muuttamiseen tai työtä helpottavien koneiden ja laitteiden hankintaan. Tarkoituksena on helpottaa työtä ja työmenetelmiä niin, että työssä jatkaminen on mahdollista. Elinkeinotukea ei anneta, jotta töiden suorittaminen helpotuisi yleensä, vaan uudelta tuotantosuunnalta taikka koneelta tai laitteelta edellytetään suoraa vaikutusta niihin tekijöihin, jotka uhkaavat työkykyä.

Elinkeinotukea ei lähtökohtaisesti anneta perusparannuksiin tai muutoksiin, jotka on katsottava tilan normaaliin kehittämiseen kuuluviksi. Käytännössä tämä periaate ei toteudu täysin, koska yleensä tuotannonmuutoksen tai uusien laitteiden hankkimisen yhteydessä on tarkoituksenmukaista nykyaikaistaa tuotantoketjua laajemminkin.

Käytännössä elinkeinotuki myönnetään yleensä avustuksena, mutta koroton laina voi tulla kyseeseen esim. tuotantosuunnan muuttuessa, jos siihen sisältyy kalliita investointeja.

Omavastuuosuus

Kuntoutuksena korvattavien koneiden ja laitteiden hankintaan liittyy yleensä omavastuuosuus, mutta pienimmät hankinnat korvataan yleensä ilman omavastuuta. Omavastuuosuuden suuruus määräytyy tapauskohtaisesti ottaen huomioon mm. koneen tai laitteen hankintahinta, sen tarpeellisuus ja soveltuvuus muihin vaihtoehtoihin verrattuna, ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Vaikka korvattava osuus määritellään lähtökohtaisesti kussakin tilanteessa erikseen on joidenkin useimmiten esilletulevien tilanteiden osalta sovittu yhteisten periaatteiden noudattamisesta seuraavasti:

- Traktorin ilmaistuimet: Istuimen hankintaa tuetaan avustuksena enintään 2 000 eurolla ilman omavastuuta, kun istuin hankitaan vanhaan traktoriin; jos kyseessä on uusi traktori, voi osa em. summasta kohdistua myös muun jousituksen parantamiseen,

- Pienkuormaajat: Avustusta myönnetään puolet kuormaajan hankintahinnasta, kuitenkin enintään 8 000 euroa; sanottuun summaan sisältyvät sairauden tai vamman kannalta tarpeelliset lisälaitteet,
- Rehunjakovaunu: Avustusta myönnetään puolet rehunjakovaunun hankintahinnasta, kuitenkin enintään 8 000 euroa,
- Lypsinkiskot ja irrottimet: Sekä lypsinkiskoja että irrottimien hankintaan myönnetään avustusta puolet niiden hankintahinnasta, kuitenkin enintään 3 000 euroa kumpaankin (yhteensä enintään 6 000 e); tuki pesurin hankintaan harkitaan aina erikseen.

Edellä on selostettu vakiintunutta korvauskäytäntöä eräiden keskeisimpien koneiden ja laitteiden osalta. Luettelo ei ole tyhjentävä vaan mikä tahansa muukin laite tai apuväline voi tulla korvattavaksi, jos työkyvyttömyyden uhka voidaan poistaa tai sen toteutumista ainakin lykätä hankittavan laitteen avulla.

Yksittäistapauksissa korvausta voidaan maksaa toisinkin esim. silloin, kun hankittavan laitteen tai apuvälineen merkitys työkyvyn säilymisen kannalta on vähäisempi tai jos sen hankintaan liittyy myös muita kuin kuntoutuksesta johtuvia tekijöitä. Hankinta tehdään aina yksilöllisesti kiinnittäen erityistä huomiota apuvälineestä saatavaan hyötyyn samoin kuin korvauskäytännön yhtenäisyyteen.

Ilman alv-osuutta

Avustus myönnetään ja maksetaan aina ilman arvonlisäveron osuutta. Myös edellä mainitut enimmäismäärät ovat arvonlisäverottomia summia.

Tositteet

Elinkeinotuen maksaminen edellyttää aina selvitystä koneen tai laitteen hankkimisesta ja tositetta hakijan suorittamasta maksusta.

2.4 Toimeentulo MYEL-kuntoutuksen aikana

MYELin perusteella maksettavia etuuksia, joiden tarkoituksena on turvata hakijan toimeentulo kuntoutuksen aikana, ovat kuntoutusraha, työkyvyttömyyseläkkeeseen maksettava kuntoutuskorotus ja kuntoutusavustus.

Kuntoutusrahaa ja kuntoutuskorotusta maksetaan vain aktiivisen kuntoutuksen ajalta.

Kuntoutusavustusta voidaan maksaa kuntoutuksen odotus- ja väliaikana, jos hakijalla ei ole muuta toimeentuloa. Sitä voidaan maksaa myös kuntoutussuunnitelman laatimista varten sekä MYELin mukaista kuntoutusta saaneen henkilön työllistymisen tukemiseksi.

2.4.1 Kuntoutusraha

Maatalousyrittäjällä on oikeus kuntoutusrahaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on estynyt tekemästä ansiotyötä ammatillisen kuntoutuksen vuoksi (MYEL 45 §:n 1 mom. 1 kohta ja TyEL 28 §:n 1 mom.). Kuntoutusraha voidaan maksaa myös kuukautta lyhyemmältä ajalta (MYEL 45 §:n 3 mom.).

Kuntoutusraha on yhtä suuri kuin niiden työkyvyttömyyseläkkeiden yhteismäärä korotettuna 33 prosentilla, joihin työntekijällä olisi ollut oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavalla tavalla työkyvyttömäksi kuntoutushakemuksen tullessa vireille tai sen sairausloman alkaessa, jonka aikana kuntoutushakemus tehtiin (MYEL 45 §:n 1 mom. 1 kohta ja TyEL 28 §:n 2 ja 3 mom.).

Työkyvyttömyyseläkkeen määrästä ja siihen vaikuttavista tekijöistä, ks. kohta 3.4 "Työkyvyttömyyseläkkeen määrä eläkkeen alkaessa". Kuntoutusrahan suuruus määräytyy täysin samoja periaatteita noudattaen ja samalla tavalla, mutta lopputulos korotetaan kertoimella 1,33. Korotuksen tarkoituksena on korostaa kuntoutuksen houkuttelevuutta työkyvyttömyyseläkkeeseen verrattuna myös maksettavien etuuk-sien määrien perusteella.

Vajaat kuukaudet

Kuntoutusraha maksetaan täysiltä kuukausilta, mutta kuntoutuksen alkaessa tai päättyessä kesken kuukauden, se voidaan maksaa myös päiväkohtaisesti. Joissakin tapauksissa on mahdollista tasoittaa vajaat alkamis- ja päättymiskuukaudet täysiksi kuukausiksi ja maksaa kuntoutusraha täysiltä kuukausilta tässäkin tapauksessa.

Kesäloman aika

Kuntoutusrahaa maksetaan vain aktiivisen kuntoutuksen ajalta. Jos koulutus kestää useamman lukuvuoden, pääsääntö on, että kuntoutusrahaa maksetaan vain yhdeltä kesäkuukaudelta, jos lukuvuosien välinen kesäloma on tätä pidempi. Tarkoitus on, että kuntoutuja hakeutuisi muiden kuukausien osalta työhön. Siinä tapauksessa, että hakija opiskelee koko kesän (enintään yhden kuukauden taukoa lukuun ottamatta), voidaan kuntoutusraha maksaa kaikilta kesäkuukausilta keskeytyksettä. Niin ikään on mahdollista, että kesän aikaista palkatonta työskentelyä voidaan pitää työkokai-luna.

Työskentely kuntoutusraha-aikana

Jos maatalousyrittäjä ansaitsee ammatillisen kuntoutuksen aikana enemmän kuin puolet vakiintuneesta ansiosta, kuntoutusrahan määrä puolitetaan (MYEL 45 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 29 §). Vakiintuneena ansiona pidetään sitä ansiota, jonka pe-rusteella tulevan ajan eläkkeen osa lasketaan.

Maatalousyrittäjätoiminnan osalta tarkastelussa otetaan huomioon kuntoutuksen aikainen MYEL-työtulo.

Esimerkki 2.6

Maatalousyrittäjä kouluttautuu uuteen ammattiin, koska karjanhoidon jatkaminen olisi aiheuttanut hänelle riskin joutua työkyvyttömyyseläkkeelle. MYEL-työtuloa on tarkistettu karjasta luopumisen yhteydessä. Jos tarkistettu MYEL-työtulo yhdessä muiden mahdollisten kuntoutuksen aikaisten ansioiden kanssa on vähemmän kuin puolet niiden ansioiden määrästä, jotka on otettu huomioon kuntoutusrahan tule-van ajan osuutta laskettaessa, maksetaan kuntoutusraha täytenä.

Määrämuutokset

Samalla tavoin kuin työkyvyttömyyseläkkeen määrässä voi tapahtua muutoksia, myös kuntoutusrahan määrä voi muuttua sen maksamisen aikana, ks. kohta 3.5 "Työkyvyttömyyseläkkeen määrän muuttuminen".

Työeläkelaitosten ovat keskenään sopineet, että ansioiden vaihdellessa kuukausittain, tarkastellaan noin kuuden kuukauden ajanjaksoa. Muutosta ei siis tarvitse - eikä ole tarpeenkaan - tehdä jokaisen lyhytaikaisen muutoksen yhteydessä, vaan vasta kun ansiotason muutos on luonteeltaan pysyvämpi.

2.4.2 Kuntoutuskorotus

Työkyvyttömyyseläkkeen saajalla voi olla oikeus työeläkekuntoutukseen, jos työkyvyn arvioidaan palautuvan kuntoutuksen avulla.

Jos kuntoutuksen saaja on työkyvyttömyyseläkkeellä, korotetaan hänelle maksettavaa eläkettä 33 %:lla eläkkeen määrästä ammatillisen kuntoutuksen ajalta (MYEL 45 §:n 1 mom. 3 kohta ja TyEL 30 §:n 1 mom.).

Kuntoutuskorotus voidaan maksaa myös kuukautta lyhyemmältä ajalta (MYEL 45 §:n 3 mom.), mutta käytännössä korotus maksetaan yleensä aina täysiltä kuukausilta.

Jos työkyvyttömyyseläke ei ole VILMA -eläke (yksityinen sektori ja julkisen sektorin laitokset maksavat eläkkeen erikseen), korottaa jokainen työkyvyttömyyseläkettä maksava laitos omaa eläkettään 33 %:lla kuntoutuksen keston ajaksi.

Jos hakijalle maksetaan työkyvyttömyyseläkettä osaeläkkeenä, lasketaan 33 %:n korotus osaeläkkeen määrälle. Ammatillisen kuntoutuksen aikana osaeläke voidaan maksaa täyden eläkkeen suuruisena myös silloin kun kuntoutus kestää vähemmän kuin yhden vuoden. Jos näin menetellään, lasketaan korotus luonnollisesti täyden eläkkeen määrästä.

2.4.3 Kuntoutusavustus

Kuntoutusavustusta voidaan maksaa kuntoutuksen odotusajalta ja kuntoutuksen välisiltä ajoilta. Sitä voidaan maksaa myös kuntoutussuunnitelman laatimisen aikana (MYEL 45 §:n 1 mom. 4 kohta ja TyEL 31 §). Lisäksi MYELin (tai YELin taikka KuELin) mukaista kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa kuntoutusavustusta työllistymisen tukemiseksi (MYEL 46 §).

Kuntoutusavustus on työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen (ilman 33 % korotusta) harkinnanvarainen etuus ja sitä voidaan maksaa ainoastaan silloin kun aktiivinen kuntoutus ei ole käynnissä, jos henkilölle ei makseta palkkaa eikä hänen toimeentuloaan ole turvattu muullakaan tavoin, esimerkiksi sairaus- tai työttömyyspäivärahalla.

Kuntoutuksen odotusaika

Ammatillinen kuntoutus ei yleensä voi alkaa välittömästi samassa yhteydessä, kun oikeus siihen todetaan. Työkokeilun, työhön valmennuksen tai ainakin ammatillisen uudelleenkoulutuksen alkamiseen voi kulua useita kuukausia.

Kuntoutujalle voidaan maksaa harkinnanvaraista kuntoutusavustusta kuntoutuksen odotusajalta. Näin menetellään yleensä ainakin silloin, kun MYEL-toiminta on päättynyt kokonaan tai siinä on tapahtunut olennaisia terveydentilasta johtuneita muutoksia eikä hakijalla ole muita mahdollisuuksia toimeentulon järjestämiseen odotusajana.

Kuntoutusavustusta odotusajalta maksetaan yleensä enintään kolmelta kuukaudelta. Avustusta voidaan maksaa sitä pidemmältä ajalta vain, jos se on kuntoutuksen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutusjaksojen välinen aika

Kuntoutusavustusta voidaan maksaa myös eri kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi onnistuneen työkokeilun päätyttyä, kun tarkoitus on jatkaa kuntoutusta samaan alaan liittyvän koulutuksen parissa. Toimeentulo näiden jaksojen välisenä aikana voidaan turvata kuntoutusavustuksella.

Useamman lukuvuoden kestävä ammatillinen koulutus katsotaan samaksi kokonaisuudeksi, ei erillisiksi kuntoutusjaksoiksi. Tämän vuoksi kesälomien ajalta ei makseta harkinnanvaraista kuntoutusavustusta niiltä kuukausilta, joilta ei makseta kuntoutusrahaa.

Kuntoutusavustusta eri kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta maksetaan yleensä enintään kolmelta kuukaudelta. Avustusta voidaan maksaa sitä pidemmältä ajalta vain, jos se on kuntoutuksen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutussuunnitelman laatiminen

Jos hakijalla on todettu oikeus ammatilliseen kuntoutukseen, voidaan hänelle maksaa kuntoutusavustusta kuntoutussuunnitelman laatimisen ajalta.

Myös tässä tilanteessa avustusta voidaan maksaa lähtökohtaisesti enintään kolmelta kuukaudelta.

Työllistymisen tukemiseksi

Kuntoutusrahaa saaneelle maatalousyrittäjälle voidaan maksaa kuntoutusavustusta, jos se on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista. Kuntoutusavustus määritellään kertasuorituksena ja se maksetaan yhdessä tai useammassa erässä. Avustusta ei makseta, jos maatalousyrittäjällä on oikeus samalta ajalta maksettavaan työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatukeen. (MYEL 46 §).

Kuntoutusavustus työllistymisen tukemiseksi on enintään samansuuruinen kuin kuukaudelta kuukaudelta maksettava kuntoutusraha ilman 33 % kuntoutuskorotusta.

2.4.4 Kuntoutusetuuksien maksaminen

Kuntoutusetuuksien maksamisesta on soveltuvin osin voimassa samat säännöt kuin työkyvyttömyyseläkkeen maksamisesta (MYEL 45 §:n 2 mom.).

Jatkuva kuntoutusraha maksetaan kuukausittain samoin kuin kuntoutuskorotus eläkkeen yhteydessä. Maksaminen alkaa kuitenkin viimeistään kuntoutuksen alkamispäi-

vänä ja lakkaa kuntoutuksen päätyttyä. Eläkkeestä poiketen kuntoutusraha ja kuntoutuskorotus voivat siten alkaa muulloinkin kuin kuukauden ensimmäisenä päivänä ja päättyä muulloinkin kuin kuukauden viimeisenä päivänä.

Kuntoutusrahassa ei noudateta ensisijaisuusaikaa (MYEL 45 §:n 3 mom.). Takautuvasti maksettavien kuntoutusetuuksien osalta noudatetaan samoja periaatteita kuin työkyvyttömyyseläkkeessä.

2.5 Ratkaiseva eläkelaitos

Jos hakija kuuluu eri työeläkelakien piiriin, määräytyy kuntoutushakemuksen käsittelevä laitos samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Pääsääntö on, että hakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa hakijalla on ollut eniten vakuutettuja ansioita kahden hakemista edeltävän kalenterivuoden aikana. Ks. tark. kohta 12.2 "Ratkaiseva eläkelaitos".

Jos hakija on jo eläkkeellä, hakemuksen käsittelee eläkettä maksava laitos. Jos useammat laitokset maksavat eläkettä, hakemuksen käsittelee pääasiallinen eläkelaitos.

Laitokset voivat keskenään sopia, että jokin toinen kuin edellä mainituin säännöin määräytyvä laitos käsittelee hakemuksen. Tällainen sopiminen on tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun kuntoutuksena haetaan avustusta nimenomaan maataloudessa käytettävän koneen tai laitteen hankintaan, mutta hakemus ohjautuisi työsuhteen perusteella johonkin toiseen laitokseen.

Korostettakoon kuitenkin, että hakija voi toimittaa hakemuksen muuhunkin kuin siihen laitokseen, joka sen käsittelee. Hakemusvaiheessa ei välttämättä ole vielä edes tiedossa kaikki tekijät, jotka tulee ottaa huomioon, kun ratkaistaan ensinnäkin sitä, kuuluuko kuntoutus työeläke- vai jonkin muun järjestelmän vastuulle ja toisaalta harkittaessa sitä, mikä työeläkelaitos käsittelee hakemuksen. Eri järjestelmät ja laitokset keskenään ohjaavat hakemuksen käsiteltäväksi oikeassa paikassa.

3 Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläke voi olla joko

1. täytenä tai osaeläkkeenä toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke tai
2. täyden tai osaeläkkeen suuruinen määräajaksi myönnetty kuntoutustuki.

Nimestään huolimatta kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke ja siihen sovelletaan työkyvyttömyyseläkettä koskevia säännöksiä (MYEL 54 §:n 1 mom.).

Työuraeläke on työkyvyttömyyseläkkeen kaltainen etuus, joka voidaan myöntää sellaiselle 63 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka täyttää sanottua eläkemuotoa koskevat erityiset edellytykset. Työuraeläkkeeseen liittyy eräitä omia, työkyvyttömyyseläkkeestä poikkeavia säännöksiä, minkä takia työuraeläkettä käsitellään erikseen luvussa 4.

Tarkoitus

Työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen tarkoituksena on turvata kohtuullinen, aktiiviaikaiseen ansiotasoon suhteutettu toimeentulo sen jälkeenkin, kun vakuutettu tulee työkyvyttömäksi.

Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke turvaa vähimmäistoimeentulon. Kansaneläke täydentää työeläkkeen antamaa toimeentuloturvaa silloin, kun työeläke jää työskentelyn tai ansioiden vähäisyyden vuoksi määrättyä rajamäärää pienemmäksi.

3.1 Työkyvyttömyyseläkeoikeus

3.1.1 Määritelmä

Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset sisältyvät työkyvyttömyysmääritelmään, joka on sama koko työeläkejärjestelmässä (MYEL 47 §, YEL 32 § ja TyEL 35 §). Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen on maatalousyrittäjällä, jos hänen työkykynsä voidaan arvioida alentuneen

1. sairauden, vian tai vamman johdosta
2. vähintään 2/5:lla
3. yhdenjaksoisesti ainakin vuoden ajan.

Määritelmässä on lisäksi lueteltu tekijöitä, joihin on kiinnitettävä erityistä huomiota työkykyarviota tehtäessä (sosiaalis-taloudelliset seikat).

Työeläke- ja tapaturmajärjestelmän työkyvyttömyysmääritelmät ovat asiallisesti samansisältöiset (TyTAL 63 §:n 2 mom. ja MaTAL 54 §:n 2 mom.). Tapaturmajärjestelmässä työkyvyttömyyden arviointi tapahtuu syyperusteisesti, ts. siinä otetaan huomioon vain tapaturmasta tai ammattitaudista aiheutuva työkyvyttömyys, kun taas

työeläkejärjestelmässä työkyvyttömyyden syyllä ei ole samanlaista merkitystä. Lisäksi työkyvyn alentumisen asteikko on näissä määritelmässä erilainen.

Sairaus

Työkyvyttömyyden syynä on oltava sairaus, vika tai vamma. Jos työkykyinen vakuutettu ei saa työtä esimerkiksi työttömyyden vuoksi, ei työkyvyttömyyseläke tule kysymykseen.

3.1.2 Työkyvyn alentuma vähintään 2/5

Työkykyä arvioitaessa verrataan vakuutetun nykytilannetta siihen tilanteeseen, joka vallitsi hänen terveenä ollessaan tai ennen MYEL-vakuutusta. Eläke myönnetään, jos työkyky on alentunut vähintään 2/5.

Arvioita tehtäessä kiinnitetään huomiota vastaavassa iässä olevien työkykyyn yleensä. Pelkät niin sanotut iänmukaiset löydökset eivät riitä eläkkeen myöntämisen perusteeksi. Arvio on kuitenkin aina yksilöllinen.

Lääketieteelliset seikat

Työkykyä arvioitaessa pidetään lähtökohtana terveydentilaa. Lääkärintlausuntojen ja muun lääketieteellisen selvityksen perusteella määritellään, kuinka ratkaisevasti sairaus vaikuttaa työkykyyn. Ratkaisussa edellytetään lääketieteellisiä löydöksiä, vaikka lääkärintlausuntoon merkitty diagnoosi ei sinänsä olekaan ratkaiseva. Pelkkä kivun tunne ei voi olla eläkkeen myöntämisen perusteena vaan työkyvyttömyyden tulee perustua objektiivisiin löydöksiin.

Osa tapauksista voidaan ratkaista - hyväksyä tai hylätä - jo lääketieteellisen selvityksen perusteella. Näin on etenkin silloin, kun on kysymys sairaudesta, jossa lääketieteelliset arviointiperusteet ovat selvät.

Työkyvyttömyyseläkehakemukseen on liitettävä ns. B-lääkärintlausunto, joka ei saa olla vuotta vanhempi. Hakija vastaa itse niistä kustannuksista, jotka aiheutuvat tämän lausunnon hankkimisesta.

Mela voi hakemusta käsitellessään pyytää lääketieteellistä lisäselvitystä hakijaa hoitaneilta lääkäreiltä sekä hoito- ja tutkimuslaitoksilta, ellei hakija ole hakemuksessaan kieltänyt Melaa menettelemästä näin.

Sosiaalis-taloudelliset seikat

Työkyvyttömyysmääritelmän mukaan on erityistä huomiota kiinnitettävä hakijan mahdollisuuksiin saada ansiotuloja jäljellä olevalla työkyvyllään.

Tällöin otetaan huomioon myös eläkkeenhakijan koulutus, aikaisempi toiminta, ikä, asumisolosuhteet ja muut näihin rinnastettavat seikat (MYEL 47 §:n 2 mom.).

Maataloudellisen erikoiskoulutuksen saaneelta, suuren tilan viljelijältä, nuorelta henkilöltä tai muiden työmahdollisuuksien ulottuvilla olevalta odotetaan käytännössä

suurempaa sopeutumiskykyä uudessa tilanteessa. läkäs, kouluttamaton, syrjäseu-
dulla asuva pienen tilan viljelijä voi saada eläkkeen vähäisemmillä lääketieteellisillä
löydöksillä.

Muina työkykyarviossa huomioon otettavina seikkoina saattavat tulla kysymykseen
lähiomaisen raskas hoitovelvollisuus tai se, että hakija on jo jossain järjestelmässä,
esimerkiksi kansaneläkejärjestelmässä, todettu työkyvyttömäksi.

Työskentelyn vähentyminen

Terveystilan ja sosiaalistaloudellisten osalta kiinnitetään huomiota hakijan yritys-
ja muuhun ansiotoimintaan sekä niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Jos vakuutettu on
sairautensa vuoksi joutunut vähentämään työntekoaan, voidaan eläke myöntää. Niin
kauan kuin vakuutetun työnteko jatkuu entisellään, ei eläkettä myönnetä. Työeläke
on tarkoitettu korvaamaan työkyvyttömyydestä johtuvaa ansioiden menetystä, ei
vammasta tai sairaalloisuudesta aiheutuvaa haittaa.

Työn vähentämistä koskeva vaatimus voi olla maatalousyrittäjälle ongelmallinen,
koska työtä halutaan ja usein on pakkokin jatkaa, kunnes varmuus eläkkeestä on
saatu. Vähentämistä vaikeuttaa lisäksi se, että maatalousyrittäjä on usein kummankin
puolison työpaikka, jolloin toiselle puolisolle tulisi turvata mahdollisuus jatkaa maa-
talouden harjoittamista toisen puolison työkyvyttömyydestä huolimatta. Hakemuk-
sesta ja sen liitteistä tulisi ilmetä, mitä toimenpiteitä tilalla joudutaan tekemään ha-
kijan työkyvyttömyydestä johtuen ja kuka vastaa hakijan aikaisemmasta tehtäväko-
naisuudesta.

Jos maatalousyrittäjällä on MYEL-toiminnan rinnalla ollut myös muuta ansiotyötä,
otetaan työkyvyttömyyttä arvioitaessa myös näissä toiminnoissa tapahtuneet muu-
tokset huomioon.

Osa-aikaeläkettä saavat

Osa-aikaeläkkeellä olevan henkilön työkykyä harkittaessa kiinnitetään huomiota ha-
kijan mahdollisuuksiin työskennellä kokoaikaisesti, jos työkyvyttömyys alkaa pian
(noin vuoden kuluessa) osa-aikaeläkkeelle jäämisen jälkeen. Tilanteen vakiinnuttua
kiinnitetään enemmän huomiota hakijan mahdollisuuksiin saada ansiotuloja osa-
aikaisesti. Työkyvyn alenemista harkittaessa kiinnitetään erityistä huomiota niihin
sairauksiin, joita hakijalla mahdollisesti oli jo ennen osa-aikaeläkkeelle siirtymistä,
varsinkin, jos ne osaltaan vaikuttivat osa-aikaeläkkeelle jäämiseen.

Osittaista vanhuuseläkettä saavat

Osittaisen vanhuuseläkkeen (OVE) saaminen ei edellytä työskentelyn vähentämistä
tai jatkamista. Tämän vuoksi OVEa ei oteta millään tavalla huomioon harkittaessa
työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytysten täyttymistä. Sen sijaan OVELla
on vaikutusta sen jälkeen myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen määrään.

Kokonaisarviointi

Lääketieteellisiä ja muita työkyvyttömyystekijöitä ei voi selvästi erottaa toisistaan. Työkyky arvioidaan kaikkien seikkojen yhteisvaikutuksen pohjalta. Jos löydöksiä lääketieteellisellä puolella on vähän, sitä enemmän myöntöperusteita edellytetään sosiaalis-taloudellisissa seikoissa ja päinvastoin.

Työkyvyttömyyttä arvioitaessa otetaan huomioon hoitavan lääkärin käsitys hakijan työkyvystä, mutta eläkelaitos ei ole sidottu siihen. Ratkaisu tehdään lääkärinlausunnosta ja muista asiakirjoista ilmenevien tietojen perusteella kokonaisuutta painottaen.

MYEL:ssä yleinen työkyvyttömyys

Kokonaisarviointi suoritetaan yksityisellä sektorilla - myös MYEL:ssä - aina ns. yleistä työkyvyttömyysmääritelmää soveltaen. Eläke voidaan myöntää, jos maatalousyrittäjä on työkyvytön maatalousyrittäjätoiminnan ohella muuhun ansiotyöhön, jota häneltä voidaan kohtuudella edellyttää, kun otetaan huomioon hakijan koulutus, aikaisempi toiminta, ikä, asumisolosuhteet ja muut näihin rinnastettavat seikat.

Julkisen alan eläkejärjestelmässä (JuEL) sovelletaan yleensä ns. ammatillista työkyvyttömyysmääritelmää, jos työkyvyttömyys alkaa palvelus- tai virkasuhteen kestäessä. Tällöin työkyvyttömyyttä arvioitaessa otetaan huomioon se työ, jota eläkkeen hakija on tehnyt ennen työkyvyttömyyden alkamista, mutta ei mahdollisuuksia selviytyä muissa töissä. Omaishoitotyön ja luottamustointien osalta sovelletaan kuitenkin yleistä työkyvyttömyysmääritelmää. Niin ikään työkyvyttömyys arvioidaan yleisellä tasolla aina myös silloin, kun työkyvyttömyys alkaa vasta julkisen sektorin palvelussuhteen päätyttyä.

Työkyvyttömyysmääritelmien erilaisuus saattaa johtaa joissakin tapauksissa - käytännössä tosin harvoin - erilaiseen ratkaisuun yksityisellä ja julkisella sektorilla.

60 vuotta täyttäneillä ammatillinen painotus

Työkyvyttömyyttä koskeissa säännöksissä on todettu nimenomaisesti, että arvioitaessa 60 vuotta täyttäneen hakijan oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta (MYEL 47 §:n 3 mom.).

Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi erityisesti silloin, kun hakijalla on pitkä työhistoria ja työn aiheuttamat rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekevät työn jatkamisen kohtuuttomaksi.

Keskeinen seikka 60 vuotta täyttäneen maatalousyrittäjän eläkeoikeutta arvioitaessa on se, voidaanko hänen kohtuudella edellyttää jatkavan entisessä työssään. Tällöin asetetaan vastakkain hakijan kyky selviytyä omassa työssään ja työn hänelle asettamat vaatimukset. Vastaavasti työkyvyttömyyttä arvioitaessa jätetään tässä vaiheessa vähemmälle huomiolle hakijan mahdollisuudet saada ansiotuloja muusta työstä.

Eläke voidaan myöntää 60 vuotta täyttäneelle henkilölle ammatillisella painotuksella myös osaeläkkeen suuruusena.

63 vuotta täyttäneillä mahdollisuus työuraeläkkeeseen

Hakemusta käsiteltäessä saattaa tulla esille, että hakijan työkyky ei ole alentunut työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavalla tavalla, mutta hänellä saattaisi olla oikeus työuraeläkkeeseen (ks. tark. luku 4). Hakijaa neuvotaan hakemaan työuraeläkettä erikseen; työkyvyttömyyseläkehakemuksen perusteella sitä ei voida myöntää.

Edellä olevalla asialla on käytännön merkitystä vasta vuonna 2018, koska vanhuuseläkkeen ikäraja johtuen työuraeläkkeitä ei voida myöntää aikaisemmin. Silloinkin se koskee vain 63 vuotta täyttäneitä henkilöitä, joiden työkyky on heikentynyt, mutta ei kuitenkaan niin paljon, että työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytykset täyttyisivät. Näin voi käydä, vaikka harkinta 60 vuotta täyttäneillä tehdään edellä kerrotulla tavalla työn ammatillista luonnetta painottaen.

Kuntoutus aina ensisijainen Työeläkejärjestelmässä korostetaan jäljellä olevan työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien säilyttämistä tai parantamista. Näin ollen kuntoutus on aina ensisijainen vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden.

Ennen kuin työkyvyttömyyseläkeasiassa annetaan päätös, tulee eläkelaitoksen selvittää, onko hakijalla oikeus MYELin mukaiseen kuntoutukseen ja varmistaa, että hakijan mahdollisuudet muiden lakien mukaiseen kuntoutukseen on selvitetty. Jos kuntoutuksen edellytykset täyttyvät, antaa Mela hakijalle ennakkopäätöksen oikeudesta kuntoutukseen. (MYEL 50 §:n 1 mom.).

Kuntoutusselvityksen merkitys korostuu, jos hakijaa ei vielä voida pitää työkyvyttömänä, mutta uhka työkyvyn menettämisestä on ilmeinen. Jos työkyvyttömyyseläkettä koskeva hakemus hylätään, on hakija ohjattava hänen kuntoutustarvettaan vastaavaan kuntoutukseen tai muihin palveluihin yhteistyössä niitä järjestävien tahojen kanssa (MYEL 50 §:n 2 mom.).

Mahdollisuudet vaikuttaa työkyvyn palautumiseen työeläkekuntoutuksen keinoin siinä vaiheessa, kun eläkehakemus on jo vireillä, ovat monesti vähäiset. Yleensä myös muut kuntoutukseen perustuvat mahdollisuudet on selvitetty jo siinä vaiheessa, kun eläkettä haetaan. Työeläkelakien mukaisesta kuntoutuksesta, ks. luku 2.

Jos hakija todennäköisesti kykenee vielä hoidon tai kuntoutuksen avulla palaamaan työelämäänsä, myönnetään työkyvyttömyyseläke kuntoutustukena, joka on aina määraikainen. Kuntoutustuesta ks. kohta 3.1.5.

3.1.3 Täysi vai osaeläke

2/5 tai 3/5

Työkykyarviossa on otettava kanta myös siihen, myönnetäänkö eläke täytenä vai osaeläkkeenä. Työkyvyn alentuma vaikuttaa seuraavasti (MYEL 47 §:n 1 mom.):

Työkyky alentunut

vähintään 2/5, mutta ei 3/5: osaeläke

vähintään 3/5: täysi eläke

Työkyvyttömyysarvion pohjana olevat tekijät ovat harkinnanvaraisia. Murtoluvuilla on vain suuntaa-antava merkitys. Ne eivät tarkoita lääketieteellisiä invaliditeettiprosentteja (taulukosta ilmeneviä haitta-asteita).

Muut eläkelait

Muiden työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke voidaan MYELin tavoin myöntää osaeläkkeenä.

Kansaneläkettä ei myönnetä osaeläkkeenä.

Arviointi

Ratkaisuun vaikuttaa olennaisesti se, miten paljon hakija vielä kykenee tekemään työtä ja hankkimaan ansiotuloja. Ratkaisua tehtäessä nykytilannetta verrataan sellaiseen ajankohtaan, johon työkyvyttömyys ei ole vielä vaikuttanut. Saman asteinen sairaus saattaa olosuhteiden erilaisuuden perusteella johtaa täyteen tai osatyökyvyttömyyseläkkeeseen.

Hakijan tulisi selvittää, miten hänen työpanoksensa on sairauden takia vähentynyt ja mitä töitä hän vielä tekee yrityksessä. Käytännössä tällaisten seikkojen osoittaminen voi olla vaikeaa, joten ratkaisu voidaan joutua tekemään miltei pelkästään sairauden laadun ja vaikeuden perusteella.

Harkittaessa vaihtoehtoa - osa- vai täysi eläke - noudatetaan normaaleja työkyvyn arviointiperusteita. Jos kyseessä on rajatapaus, myönnetään eläke täytenä seuraavissa tapauksissa:

- MYEL-toiminta on selvästi lopetettu (tilan myynti, vuokraus). Osa-eläke on tarkoitettu myönnettäväksi silloin, kun työskentely vielä osittain jatkuu.
- Käytännössä tätä periaatetta ei ole voitu soveltaa ehdottomana. Jos lääketieteellinen näyttö on vähäistä, voidaan tällaisessa tilanteessa, kun MYEL-toiminta on loppunut, päätyä osaeläkkeen myöntämiseen.
- Vastaavasti eläke voidaan myöntää osaeläkkeenä, vaikka lääketieteellinen näyttö puoltaisi täyttä eläkettä, jos tilan toiminta kuitenkin jatkuu ennallaan.
- Hakija on toiminut pienellä tilalla tai työtulo on alhainen. Pienellä tilalla ei ole samoja töiden järjestelymahdollisuuksia kuin suurella tai erikoistuneella tilalla.
- Hakija on eläkettä ratkaistaessa lähellä vanhuuseläkeikää.
- Hakijalle on myönnetty tai ollaan myöntämässä KELin mukainen työkyvyttömyyseläke. Melan ja Kelan välisellä ennakkoneuvottelulla pyritään varmistamaan se, että kummankin järjestelmän antamat päätökset ovat, mikäli mahdollista, yhdenmukaiset.

Käytännössä ei suositus aina toteudu. Kansaneläkkeen myönnöstä huolimatta joutuu Mela määräämään eläkkeen osaeläkkeeksi, jos lääketieteellinen näyttö on heikko ja jos tilan toiminta jatkuu suunnilleen ennallaan hakijan ilmeisestikin vielä osallistuksessa olennaisesti työhön.

Täysiaikaisen sairauspäivärahan (300 pv) saaminen ei välttämättä merkitse täyttä eläkettä eikä aina edes osaeläkettä. Sairausvakuutuksen työkyvyttömyyden määrittely on näet lievempi.

Jäljellä olevan työkyvyn merkitystä on alettu korostaa aikaisempaa enemmän. Rajatapauksissa tämä voidaan ottaa huomioon osaeläkettä puoltavana seikkana.

MATA-prosentti antaa suuntaa lähinnä silloin, kun hakijalla ei ole muita sairauksia kuin tapaturmavamma tai ammattitauti.

Kela-ratkaisu

KEL-työkyvyttömyysmääritelmä poikkeaa sanamuodoltaan MYEL-määritelmästä. Myös päämäärät ovat erilaiset: kansaneläkkeen tarkoitus on turvata vähimmäistoi-meentuloa, kun taas työeläke korvaa poisjäänyttä ansiotuloa. Lähtökohtana voidaan silti pitää, että hakijalle myönnetty kansaneläke merkitsee yleensä täyttä MYEL-eläkettä. Yksittäistapauksissa tästä pääsäännöstä joudutaan kuitenkin poikkeamaan.

Yhtenäisen ratkaisukäytännön aikaansaamiseksi työ- ja kansaneläkejärjestelmän vä-lille on luotu erityinen neuvottelumenettely, jonka avulla eläkejärjestelmät ilmoitta-vat toisilleen ratkaisuehdotuksensa ennen päätöksen antamista. Jos ehdotukset poikkeavat toisistaan, selvitetään ennen päätöksen antamista eriäviin ratkaisuihin johtaneet syyt ja mahdollisuudet yhteneväisten päätösten antamiseen. Ks. myös kohta 12.3.1 ”Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely”.

Lisäksi on huomattava, että joissakin tilanteissa voi MYELin osalta olla luonteva vaih-toehto myöntää hakijalle osaeläke, jos näkökannat Kelan kanssa käytävästä neuvot-telusta huolimatta jäävät toisistaan erilleen. Kansaneläkejärjestelmässä osaeläke-vaihtoehtoa ei ole, jolloin ratkaisuja voidaan pitää yhtenevinä siitä riippumatta, myöntääkö vai hylkääkö Kela hakemuksen.

Hakijan käsitys

Eläkehakemuslomakkeella on mahdollisuus mainita nimenomaisesti, hakeeko vakuu-tettu täyttä vai osaeläkettä (työeläkejärjestelmästä). Rajatapauksissa myös tällä voi olla merkitystä, vaikka pääsääntöisesti työkyvyttömyyseläke myönnetään joko täy-tenä tai osaeläkkeenä työkyvyn alentuman edellyttämällä tavalla. Ratkaisua täyden ja osaeläkkeen välillä ei voida tehdä pelkästään hakijan oman pyynnön perusteella, vaan päätöksen tulee myös tällaisissa tapauksissa olla perusteltavissa lääketieteelli-sen ja muiden työkyvyn arviointiin liittyvien selvitysten pohjalta.

Osa-eläke ja päiväraha

Osatyökyvyttömyyseläke ei ole välttämättä hakijalle epäedullinen vaihtoehto. Osa-eläkeläinen on oikeutettu lomituspalveluihin ja hänellä on mahdollisuus luopumistu-keen edellyttäen kuitenkin, että MYEL-vakuutus on jatkunut osaeläkkeen aikana. Li-säksi hän voi saada työttömyyspäivärahaa ja sairausvakuutuksen päivärahaa, joiden maksaminen päättyy kuitenkin niitä koskevien enimmäisaikojen täytyttyä

Pääsäännön mukaan sv-päivärahaa maksetaan vain siltä osin kuin se ylittää samalta ajalta maksetun osatyökyvyttömyyseläkkeen. Jos osaeläke on alkanut ennen sen ka-lenterivuoden alkua, jonka perusteella päivärahan suuruus on laskettu, maksetaan päiväraha kuitenkin eläkkeestä riippumatta (SVL 12 luvun 4 §:n 6 mom.).

Osa-eläke vai työuraeläke

Jos työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää osaeläkkeenä lähellä vanhuuseläkeikää olevalle henkilölle, voi hakijalla olla oikeus myös työuraeläkkeeseen. Työuraeläkettä

on kuitenkin haettava erikseen; työkyvyttömyyseläkehakemuksen perusteella sitä ei voida myöntää.

Työuraeläke on määrältään osaeläkettä suurempi, mutta toisaalta työskentely- ja ansiomahdollisuudet ovat yleensä suuremmat osaeläkkeen rinnalla. Lisäksi eläkkeen alkamista koskevat säännökset eroavat toisistaan; osaeläke voidaan maksaa työkyvyttömäksi tulosta myös takautuvasti (ks. tark. kohta 3.3.2. ”Työkyvyttömäksi tulosta”), työuraeläke vasta hakemuksesta lukien.

3.1.4 Työkyvyttömyyden kesto vähintään yksi vuosi

Kolmantena eläkkeen saamisen ehtona on, että työkyvyttömyys kestää ainakin vuoden (MYEL 47 §:n 1 mom.).

Kestoaikaa harkittaessa otetaan huomioon sekä arviointihetkeen mennessä kulunut aika että arvioitavissa oleva työkyvyttömyysaika tulevaisuuteen nähden.

Lyhyen keston perusteella joudutaan hakemus hylkäämään yleensä silloin, kun hoitavan lääkärin todistukseen on työkyvyttömyys merkitty vuotta lyhyemmäksi.

3.1.5 Kuntoutustuki vai eläke

Kuntoutustuki Työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi tai kuntoutustukena määräajaksi (MYEL 54 §:n 1 mom.).

Jos hakijan työkyky on heikentynyt määräaikaaisesti ainakin vuoden ajan, on hänellä oikeus saada kuntoutustukea työkykynsä palauttamiseksi niin pitkältä ajalta kuin hänen arvioidaan olevan työkyvytön (MYEL 54 §:n 2 mom.).

Kuntoutustuesta käytettiin aikaisemmin nimitystä määräaikainen työkyvyttömyyseläke. Nykyisellä termillä pyritään aikaisempaa voimakkaammin korostamaan jäljellä olevan työkyvyn merkitystä. Kuntouttavat toimet ovat ensisijaisia pysyvämpiin eläkeratkaisuihin nähden.

Kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke

Kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke, joka on myönnetty määräajaksi. Kuntoutustukeen sovelletaan työkyvyttömyyseläkettä ja sen saajaa koskevia säännöksiä.

Edellä oleva merkitsee mm. sitä, että kuntoutustuki voidaan myöntää vain sillä edellytyksellä, että työkyvyttömyys on kestänyt tai sen voidaan arvioida kestävän vähintään vuoden ajan työkyvyttömyyden alusta lukien.

Kuntoutustuki voidaan myöntää täyden työkyvyttömyyseläkkeen tai osaeläkkeen suuruisena.

Työkyvyttömyyseläke toistaiseksi vai kuntoutustuki määräajaksi

Lähtökohtana on, että työkyvyttömyyseläkehakemuksen yhteydessä selvitetään aina ensin mahdollisuudet kuntoutukseen. Jos työkyky voidaan hoidolla tai kuntoutuksella ainakin osittain palauttaa, myönnetään työkyvyttömyyseläke kuntoutustukena.

Hakija voi pyytää nimenomaisesti, että etuus myönnettäisiin kuntoutustukena esimerkiksi sen vuoksi, että oikeus sijaisapuun voisi jatkua. Näin ei voida kuitenkaan menetellä, jos työkyvyttömyys on pysyvää, vaan tällaisessa tapauksessa etuus myönnetään eläkkeenä.

Määräaikainen MATA-eläke voi olla perusteena MYELin määräaikaisuudelle. Päättymisajankohta on harkittu jo MATA-asiassa.

Työkyvyttömyys lähellä vanhuuseläkeikää

Vanhuuseläkeikää lähestyvälle myönnetään kuntoutustuen sijasta yleensä eläke, vaikka työkyvyn voitaisiin arvioida olevan palautettavissa hoito- tai kuntoutustoinenpitein.

Jos työkyvyttömyys on määräaikainen, voidaan vanhuuseläkkeeksi muuttunut työkyvyttömyyseläke lakkauttaa kuukauden kuluessa työkyvyn palautumisesta lukien (MYEL 34 §). Menettelystä kerrotaan hakijalle päätöksenantovaiheessa ja hänen omaan harkintaansa jää, hakeeko hän eläkkeen lakkautusta vai antaako hän eläkkeen jatkua vanhuuseläkkeenä. Vanhuuseläkettä ei tällaisissa tapauksissa lakkauteta koskaan Melan aloitteesta, vaikka jo työkyvyttömyyseläkeasiaa käsiteltäessä olisi selkeästi tiedossa, että työkyvyttömyys on luonteeltaan ohimenevää.

Kuntoutustuen kesto

Kuntoutustuki myönnetään niin pitkäksi ajaksi kuin hakijan arvioidaan olevan estynyt tekemästä ansiotyötä työkyvyttömyyden vuoksi (MYEL 54 §:n 2 mom.). Kuntoutustuki voidaan myöntää myös siksi ajaksi, jonka hoito- tai kuntoutussuunnitelman (ks. jäljempänä) valmistelu kestää (MYEL 54 §:n 3 mom.).

Koska kyse on työkyvyttömyyseläkkeestä, edellytetään työkyvyttömyydeltä vähintään vuoden kestoja myös silloin kun kuntoutustuki myönnetään hoito- tai kuntoutussuunnitelman laatimisen ajaksi. Jos kuntoutustuki alkaa työkyvyttömyystapahtumasta, myönnetään se vähintään yhdeksi vuodeksi. Kuntoutustuen alkaessa ensisijaisuusajan kuluttua on vähimmäispituus yksi kuukausi.

Kuntoutustukea voidaan sen päättymisen jälkeen jatkaa uudella päätöksellä määräajaksi eteenpäin, jos kuntoutuminen vie pidemmän ajan kuin alun perin oli odotettu. Jos työkyky on jo ainakin osittain palautunut, mutta kuntoutustuen saaja ei ole vielä palannut työelämäänsä, voidaan kuntoutustukea jatkaa lyhyen aikaa työhönpaluun tukemiseksi, varsinkin jos työhönpaluu vaatii erityisiä järjestelyjä. Työhönpaluun tukemiseksi myönnettävä kuntoutustuki voi olla - niin kuin muutoinkin - täyden eläkkeen tai osaeläkkeen suuruinen.

Jokaisen kuntoutustukijakson jälkeen harkitaan erikseen, onko työkyky palautettavissa vai tulisiko mahdollinen jatko myöntää eläkkeenä. Eläke myönnetään silloin, jos

kuntoutustuen aikana on käynyt ilmeiseksi, ettei hakijaa voidakaan kuntouttaa niin, että hän voisi palata työelämään ainakaan täysipainoisesti. Eläke myönnetään joko täytenä tai osaeläkkeenä ottaen huomioon hakijan mahdollisuudet hankkia ansiotuloja jäljellä olevalla työkyvyllään.

Mitä pidempään kuntoutustuki on jatkunut, sitä painavammat perusteet vaaditaan sille, että jatko myönnetään kuntoutustukena eikä eläkkeenä. ETK:n antamien soveltamisohjeiden mukaan kuntoutustuki tulisi sen jatkuttua vähintään kahden vuoden ajan muuttaa lähtökohtaisesti aina eläkkeeksi ja kuntoutustuen jatkamisen ollessa mahdollista ainoastaan erityisin perustein.

Kuntoutustuen kestolle ei sinänsä ole mitään laissa säädettyä enimmäisaikaa.

Jos eläke on myönnetty kuntoutustukena, korvaa Mela jatkolausunnon hankkimisesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Näitä ovat lähinnä lääkarissäkäyntimaksu tai muu vastaava sekä lääkärinlausunnon kirjoittamisesta maksettava palkkio. Lääketieteelliset tutkimukset voivat tulla korvattaviksi vain erityistapauksissa silloin, kun ne ovat välttämättömiä työkyvyn arvioinnin kannalta.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelma

Kuntoutustukea myönnettäessä eläkelaitoksen on varmistettava, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma (MYEL 54 §:n 3 mom.).

Suunnitelman vaatimisella pyritään kuntoutuksen tehostamiseen ja siihen, ettei eläkkeitä myönnettäisi tarpeettomasti määräaikaistena.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelma voi olla yleisessä terveydenhuollossa tai erityisessä kuntoutusyksikössä tai -laitoksessa laadittu kuntoutustutkimus tai selvitys. B-lääkärinlausunnossa on yksi kohta kuntoutussuunnitelmaa varten.

Kuntoutustuen aikana annettava kuntoutus voi olla lääkinnällistä tai ammatillista kuntoutusta.

Jos suunnitelmaa ei ole liitetty eläkehakemukseen, Melassa on huolehdittava, että sellainen laaditaan. Jos esitetty suunnitelma on puutteellinen, voidaan lausunto palauttaa sen kirjoittaneelle lääkärille täydennettäväksi tai hakija voidaan lähettää (Melan kustannuksella) esim. erikoislääkärin tutkittavaksi tai muuten kuntoutusselvitykseen.

Kuntoutussuunnitelma voi puuttua, jos hoitava lääkäri on pitänyt hakijaa toistaiseksi työkyvyttömänä. Tällöin hoitavaa lääkärinä voidaan pyytää perustelemaan, miksi hakija ei hoidon tai kuntoutuksen avulla pysty palaamaan työelämään.

Hoito- tai kuntoutussuunnitelmaa ei edellytetä, jos hakijan terveydentila todetaan pysyvästi niin huonoksi, ettei hoidolla tai ammatillisella kuntoutuksella saavuteta riittävää työkykyä työhön palaamiseksi. Työkyvyttömyyseläke myönnetään tällöin toistaiseksi.

3.1.6 Jakamaton työkyvyttömyys

Työeläkejärjestelmässä on omaksuttu jakamattoman työkyvyttömyyden ajatus. Tämä tarkoittaa sitä, että työkyvyttömyyseläkettä harkittaessa otetaan hakijan kaikki ansiotoiminta (työ- ja virkasuhteet sekä yrittäjätoiminnot) kokonaisuutena huomioon. Eläke joko myönnetään tai hylätään kaikista.

Jakamattomuus merkitsee, että työeläkejärjestelmässä työkyvyttömäksi todettu henkilö ei voi enää uudelleen tulla työkyvyttömäksi ja saada eläkettä työkyvyttömyysajan ansiotoiminnan perusteella. Kun osaeläke muutetaan täydeksi eläkkeeksi, ei kyse ole uudesta työkyvyttömyydestä, vaan työkyvyttömyyden tason muutoksesta.

Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttunut uusi eläke lisätään eläkkeeseen aikaisintaan siinä vaiheessa, kun se muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Jos hakijalla MYEL-toiminnan ohella on merkittävä työ- tai virkasuhde, on ensin selvítettävä, onko toiminta lopetettu ja miten asianomainen eläkelaitos suhtautuu eläkkeen myöntämiseen (ks. tark. kohta 12.3.1 "Lausunto toiselta työeläkelaitokselta").

Julkisilla aloilla sovelletaan ns. ammatillista työkyvyttömyysmääritelmää, jos työkyvyttömyys alkaa toimi- tai virkasuhteen jatkuessa. Työkyvyttömyyttä arvioidaan tällöin vain suhteessa omaan työhön, ei yleisellä tasolla. Jos työkyvyttömyys alkaa vasta palvelun päätyttyä, sovelletaan myös julkisilla aloilla yleistä työkyvyttömyyden määritelmää. Kuitenkin omaishoitajien ja luottamustehtävää hoitavien osalta sovelletaan yleistä työkyvyttömyysmääritelmää jo palvelussuhteen aikana. Joissakin tapauksissa työkyvyttömyysmääritelmien erilaisuus saattaa johtaa erilaiseen ratkaisuun yksityisellä ja julkisella sektorilla.

Myös tapaturmaeläkkeessä työkykyarviointi tapahtuu koko ansiotoiminnan pohjalta. Ei siis oteta huomioon pelkästään sitä toimintaa, jossa tapaturma sattui.

3.1.7 Työkyvyttömyys ennen vanhuuseläkeikää

Työkyvyttömyyseläkettä ei myönnetä henkilölle, joka on täyttänyt oman ikäluokansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän jo ennen työkyvyttömyyden alkamista. Eläkettä ei myönnetä työkyvyttömyyseläkkeenä myöskään silloin, jos työkyvyttömyys alkaa sen kuukauden aikana, jonka kuluessa oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä täyttyy.

Työkyvyttömyyseläkkeen sijasta eläke lasketaan ja myönnetään vanhuuseläkkeenä myös silloin,

1. kun ensisijaisuusajaa ei vahvisteta lainkaan sen vuoksi, että henkilö on täyttänyt oman ikäluokansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ajankohtana, jolloin ensisijaisuusaika normaalisti vahvistetaan

tai

2. kun ensisijaisuusaika vahvistetaan, mutta henkilö ehtii täyttää oman ikäluokansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ennen sen päättymistä.

Edellä tarkoitetuissa tilanteissa vanhuuseläke alkaa oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien (MYEL 58 a §). Jos eläkehakemus on tullut vireille tätä ajankohtaa myöhemmin, määräytyy eläkkeen alkamisajankohta vanhuuseläkettä koskevien säännösten mukaisesti (yleensä hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien, mahdollisuus myös 3 kk ajalta takautuvasti, jos ansiotoiminta on jo päättynyt).

Muut eläkelait

TyEL ja YEL käyttäytyvät MYELin tavoin: eläke myönnetään ja lasketaan vanhuuseläkkeenä edellä mainituissa tilanteissa.

Sen sijaan JuELissa oikeus eläkkeeseen tutkitaan ja edellytysten täytyessä eläkkeen määrä lasketaan työkyvyttömyyseläkkeenä, mutta myönnetään vanhuuseläkkeenä. Näin menetellen eläkkeen määrä on yleensä suurempi kuin jos se laskettaisiin ja myönnettäisiin suoraan vanhuuseläkkeenä.

Kansaneläkejärjestelmässä eläkkeen saamisen edellytykset tutkitaan ja eläke myönnetään työkyvyttömyyseläkkeenä aina 65 vuoden ikään asti.

Työkyvyttömyys- vai vanhuuseläkehakemus

Eläkettä voi - ja useimmissa tapauksissa on jopa suositeltavaa - hakea työkyvyttömyyseläkkeenä, vaikka työkyvyttömyys olisi alkanut vanhuuseläkeiän täytyttyä. Näin varsinkin, jos hakijalla on tai voi olla oikeus julkisten alojen tai kansaneläkejärjestelmän mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Hakijan kannalta siis riittää, kun täyttää työkyvyttömyyseläkehakemuksen. Yksityisten ja julkisten alojen eläkelaitokset sekä Kela käsittelevät hakemuksen omien säännöstensä mukaisesti ja myöntävät eläkkeen sellaisena kuin se on mahdollista.

Esimerkki 3.1.

Vuonna 1956 syntyneen maatalousyrittäjän työkyvyttömyys alkaa sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 63 v 6 kk. Työkyvyttömyyden pitkittyessä hän hakee työkyvyttömyyseläkettä sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmästä.

MYEL- ja muut yksityisen sektorin eläkkeet myönnetään tällaisessa tilanteessa automaattisesti vanhuuseläkkeenä hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien, koska työkyvyttömyyseläkkeen myöntäminen iän perusteella ei ole enää oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän (vuonna 1956 syntyneillä 63 v 6 kk) täyttämisen jälkeen mahdollista.

Kela sen sijaan käsittelee hakemuksen ainoastaan työkyvyttömyyseläkeasiana. (Varhennettua) vanhuuseläkettä ei myönnetä automaattisesti, vaikka työkyvyttömyyseläke syystä tai toisesta hylättäisiin.

Tk-eläke 2004 säännöin Jos henkilö saa osatyökyvyttömyyseläkettä, joka on myönnetty ennen 1.1.2005 voimassaolleiden säännösten mukaan (eläketapahtumapäivä ennen 1.1.2006), voi täysi työkyvyttömyyseläke tulla myönnettäväksi vielä oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeenkin. Näin sen vuoksi, että eläkettä laskettaessa tuleva aika on otettu huomioon 65 vuoden iän täyttämiseen saakka ja työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi vasta 65 vuoden iän täyttämisestä lukien.

3.1.8 MYEL-eläkkeen estävä etuus

Luopumistuki Luopumistuen (LUTU) saaminen estää mahdollisuuden saada MYEL-työkyvyttömyyseläkettä. Mela voi sen sijaan myöntää työkyvyttömyyseläkkeen muiden eläkelakien perusteella.

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntäminen johtaa kuitenkin luopumistuen täydennysosan lakkauttamiseen.

Osaeläke ei lakkauta täydennysosaa. Täydennysosa lakkaa kuitenkin, jos hakija on hakenut myös kansaneläkettä ja kansaneläkelaitos myöntää hakijalle työkyvyttömyyseläkkeen.

3.2 Työkyvyttömyyden alkaminen

Eläketapahtumapäivä Työkykyarviota tehtäessä määritellään myös eläketapahtuma- eli työkyvyttömyyden alkamispäivä. Se perustuu lähinnä lääketieteelliseen selvitykseen ja otetaan yleensä lääkärintodistuksesta. Aina ei voi käyttää lääkärin merkitsemää alkamispäivää, vaan sen tilalle otetaan tutkimuspäivä tai todistuksen kirjoittamispäivä. Jos todetaan selvä työkyvyttömyystapahtuma (infarkti, halvaus), käytetään sitä. Rajatapauksissa kiinnitetään huomiota myös hakijan eläkehakemuksessa ilmoittamaan päivään.

Työkyvyttömyyden alkamishetkeä määriteltäessä otetaan huomioon myös sairauspäivärahatiedot. Jos kysymys on samasta työkyvyttömyydestä, on yleensä perusteltua päätyä yhdenmukaiseen työkyvyttömyyden alkamispäivään.

Jos hakija on ollut työsuhteessa ja tiedetään työnteon lopettamispäivä, voi se olla työkyvyttömyyden alkamispäivä.

Eläketapahtumapäivän merkitys

Työkyvyttömyyden alkamispäivän oikeaan määrittelyyn on kiinnitettävä huomiota. Eläketapahtumapäivä voi vaikuttaa seuraaviin asioihin:

- Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen voi alkaa heti eläketapahtumapäivää seuraavan kuukauden alusta lukien (ks. kohta 3.3.2 "Työkyvyttömäksi tulosta").
- Voimassa oleva MYEL-vakuutus päättyy eläketapahtumaa edeltävään päivään ja siitä eteenpäin vahvistetaan teknisesti uusi vakuutus, jos MYEL-vakuuttamisen edellytykset eläkkeen rinnalla täyttyvät (ks. MYEL-oppaasta kohta 10.1.1 "Työkyvyttömyyseläkkeet").

- Työkyvyttömyyden alkaminen voi vaikuttaa siihen, mikä eläkelaitos ratkaisee hakemuksen (ks. kohta 12.2. "Pääsääntö: kahden vuoden ansiot ja kohta 12.3.1 "Työkyvyttömyyseläke").

Työkyvyttömyyden siirtäminen aikaisemmaksi (esim. muutoksenhaun johdosta) voi aiheuttaa muutoksen eläkkeen perusteena oleviin ansioihin ja eläkkeeseen ja voi vaikuttaa vakuutusmaksujen palautukseen.

Työkyvyttömyys ennen vakuutuksen alkamista

Joskus eläkehakemus joudutaan hylkäämään sen vuoksi, ettei terveydentilassa ole tapahtunut olennaista muutosta vakuutuksessaoloaikana. Työkyky on voinut olla alentunut jo ennen työelämään tuloa eikä vakuutuksessaoloaikana voida todeta eläketapahtumaa.

3.3 Työkyvyttömyyseläkkeen alkaminen

Pääsäännön mukaan täyden työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen alkaa kuitenkin vasta noin vuoden kuluttua työkyvyttömyyden alkamisesta eli sen jälkeen, kun SVL:n mukainen ns. ensisijaisuusaika on päättynyt (MYEL 52 §:n 1 mom.). Ks. tark. kohta 3.3.1 "Ensisijaisuusajan kuluttua".

Joissakin tapauksissa työkyvyttömyyseläke alkaa työkyvyttömyyspäivää seuraavan kuukauden alusta. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä näin menetellään aina. Ks. tark. kohdat 3.3.2 "Työkyvyttömäksi tulosta" ja 3.3.4 "Osa-eläkkeen ennakkopäätöksen voimassaoloaikana".

Työkyvyttömyyseläkettä ei ilman pätevää syytä suoriteta takautuvasti kuutta kuukautta pitemmältä ajalta ennen eläkkeen hakemista (MYEL 53 §:n 1 mom.). Ks. tark. kohta 3.3.3. "Hakemuksesta kuusi kuukautta taaksepäin".

Kansaneläke

Työkyvyttömyyseläkkeenä myönnettävä kansaneläke alkaa aina samasta ajankohdasta kuin työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke. Jos työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä ei ole haettu tai sitä ei myönnetä, alkaa kansaneläke vasta sv-päivärahan enimmäisaikaa vastaavan ajan kuluttua. Jos päivärahaa ei ole haettu, otetaan enimmäisaika huomioon laskennallisesti.

Laskennallisella enimmäisajalla voi olla vaikutusta ainoastaan kansaneläkkeen maksun alkamiseen. MYEL-eläkkeen maksun alkamisajankohtaan sillä ei - toisin kuin ensisijaisuusajalla - ole koskaan vaikutusta.

3.3.1 Ensisijaisuusajan kuluttua

ESAn tarkoitus

Ensisijaisuusajan tarkoituksena on niveltää sairausvakuutuksen päiväraha ja työeläkelakien mukainen täysi työkyvyttömyyseläke toisiinsa.

Sairausvakuutus ei selvitä, onko hakijalla mahdollisesti oikeus työeläkelakien mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen, vaan päiväraha maksetaan ensisijaisuusajalta automaattisesti (SVL 12 luvun 3 §:n 3 mom.).

Työkyvyttömyys korvataan ensisijaisuusajana vain päivärahana. Näin myös silloin, jos päiväraha jää määrältään työkyvyttömyyseläkettä pienemmäksi. Ensisijaisuusajalta ei makseta edes sitä osaa eläkkeestä, joka mahdollisesti ylittää päivärahan määrän.

Päivärahan maksamista voidaan ensisijaisuusajan jälkeen maksaa sen enimmäismäärään (enintään 300 arkipäivää) saakka, mutta päivärahana maksetaan vain työkyvyttömyyseläkkeen ylittävä määrä (SVL 12 luvun 3 §:n 3 mom.). Jos työeläkeasian käsittely viivästyy, voidaan päiväraha maksaa täytenä, mutta sairausvakuutus saa työeläkkeeseen nähden takautumisoikeuden (SVL 12 luvun 3 §:n 5 mom.).

Lisäpäivät

Päivärahan enimmäismäärän täyttymisen jälkeen voidaan saman sairauden perusteella maksaa sairauspäivärahaa vielä enintään 50 päivältä, jos henkilö on välillä palannut takaisin työhön vähintään 30 päivän ajaksi. Menettelyn suhteen lisäpäivät ovat samassa asemassa kuin ensisijaisuusajan päättymisen jälkeen maksetut päivärahat: ne eivät vaikuta ensisijaisuusajan määrittelyyn millään tavalla ja päivärahana maksetaan vain työkyvyttömyyseläkkeen ylittävä määrä (MYEL 52 §:n 2 mom. 3 kohta ja MYEL 53 §:n 4 mom.).

ESAn määrittely 150 pv

+ 5 kk

Ensisijaisuusaika käsittää päivärahan 150 ensimmäistä suorituspäivää sekä tämän jälkeisen ajan viidennen täyden kalenterikuukauden loppuun (SVL 12 luvun 3 §:n 1 mom.).

+ 4 kk

Ensisijaisuusaika päättyy kuitenkin jo neljännen kuukauden lopussa, jos päivärahan laskennallinen enimmäisaika jää 5 kuukauden sääntöä lyhyemmäksi (SVL 12 luvun 3:§ 1 mom.).

Yleensä ensisijaisuusaika määräytyy 5 kuukauden säännön mukaan. Jos 150 päivää tulee täyteen kalenterikuukauden alkupäivinä, voi 4 kuukauden sääntö tulla kysymykseen.

Ensisijaisuusajan 150 päivää ovat todellisia sairauspäivärahan suorituspäiviä. Loput (4 tai 5 kuukautta) ovat laskennallista aikaa, jonka päivärahan oletetaan jatkuvan. Käytännössä päivärahaan voi tulla katkoja. Tällöin päivärahan suoritus aika pitenee ja se voi osua ensisijaisuusajan jälkeen alkavan työeläkkeen kanssa päällekkäin.

Vahvistaminen

Ensisijaisuusaika vahvistetaan Kelan paikallistoimistossa.

Ensisijaisuusaikaa (ESA) ei vahvisteta, jos päivärahan saaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ennen kuin päivärahaa on suoritettu 150 päivältä (SVL 12 luvun 3 §:n 3 mom.).

Jos päivärahan saaja ei ole täyttänyt oman ikäluokkansa mukaista alinta vanhuuseläkeikää vielä 150 päivän täytyttyä, vahvistetaan ensisijaisuusaika normaalisti. Ensisijaisuusaikaa ei kuitenkaan noudateta, jos eläkkeen hakija täyttää oman ikäluokkansa

mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ennen vahvistetun ensisijaisuusajan päättymistä (MYEL 58 a §:n 3 mom.). Ks. tark. edellä kohta 3.1.7. "Työkyvyttömyys ennen vanhuuseläkeikää".

Esimerkki 3.2

Maatalousyrittäjä on syntynyt 23.10.1955 ja hänelle maksetaan SVL:n mukaista päivärahaa niin, että 150 päivää täyttyy 20.9.2018. Ensisijaisuusaika vahvistetaan normaalisti (ESA päättyy 28.2.2019), koska vakuutettu ei vielä 150 päivän täytyessä ole täyttänyt oman ikäluokkansa mukaista alinta vanhuuseläkeikää (vuonna 1955 syntyneillä 63 v 3 kk). Vaikka ensisijaisuusaika vahvistetaan, myönnetään eläke kuitenkin vanhuuseläkkeenä, koska hakija täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ennen ensisijaisuusajan päättymistä. Vanhuuseläke myönnetään 63 vuoden 3 kuukauden täyttämistä seuraavan kuukauden (1.2.2019) alusta lukien.

Ilmoittaminen

Paikallistoimisto ilmoittaa ensisijaisuusajan päättymispäivän paitsi vakuutetulle myös Eläketurvakeskuksen välityksellä muun korvauksen eli työeläkkeen myöntäjälle (SVL 12 luvun 6 §:n 2 mom.). Ilmoitus tehdään heti 150 suorituspäivän täytyessä.

Samalla kun toimisto ilmoittaa vakuutetulle ensisijaisuusajasta, tiedottaa se, jos työkyvyttömyys vielä jatkuu, kuntoutusmahdollisuuksista ja muun korvauksen (= työeläkelakien mukainen tk-eläke) hakemisesta (SVL 12 luvun 6 §:n 2 mom.). Ilmoituksen perusteella eläkehakemus tulee yleensä niin hyvissä ajoin vireille, että työkyvyttömyyseläkkeen maksu voi alkaa heti, kun päiväraha päättyy.

Ulkomaan päiväraha

Jos hakijalle maksetaan sv-päivärahaa vastaavaa etuutta ulkomailta, otetaan se huomioon sv-päivärahan tavoin eläkkeen alkamisajankohtaa määrittäessä. Ulkomaan päiväraha otetaan kuitenkin huomioon enintään SVL:n mukaiseen enimmäissuoritus-aikaan saakka. (MYEL 52 §:n 3 mom.).

Pääsääntö täyseläkkeessä

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä suoritetaan ensisijaisuusajan päättymistä seuraavan kuukauden alusta (MYEL 52 §:n 1 mom.). Tästä pääsäännöstä on vähäisiä, jäljempänä mainittavia poikkeuksia.

Normaalisti täyden MYEL-työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen alkaa noin vuoden kuluttua työkyvyttömyystapahtumasta.

3.3.2 Työkyvyttömäksi tulosta

Poikkeus täydessä eläkkeessä

Poikkeuksellisesti aloitetaan täysi eläke jo työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta. Poikkeus tulee kysymykseen silloin, kun hakijalle ei ole myönnetty työkyvyttömyystapahtuman jälkeiseltä ajalta päivärahaa lainkaan (ei ole haettu tai hakemus on hylätty) tai sitä on myönnetty vain lyhyeltä ajalta (MYEL 52 §:n 2 mom.).

Jos hakija on täyteen MYEL-eläkkeeseen oikeuttavasti työkyvytön, hän yleensä hakee ja saa sv-päivärahaa.

Poikkeus tulee sovellettavaksi, jos

- 1) eläkkeenhakija ei ole tarkastelujakson aikana hakenut lainkaan sv-päivärahaa, joka kohdistuisi työkyvyttömyyden alkamisen jälkeiseen aikaan,

tai
- 2) eläkkeenhakija on tarkastelujakson aikana hakenut sv-päivärahaa, joka kohdistuu työkyvyttömyyden alkamisen jälkeiseen aikaan, mutta
 - a. sitä koskeva hakemus on hylätty kokonaan tai
 - b. sv-päivärahaa on myönnetty alle 1 kuukauden ajaksi.

Jos eläke tulee myönnettäväksi takautuvasti samalle ajalle, jolta on maksettu sv-päivärahaa (edellä kohdassa 2 b tarkoitettu tilanne), maksetaan sitä vain sv-päivärahan ylittävältä osalta (MYEL 53 §:n 3 mom.). Päivärahaa vastaava osuus "säästyy", sillä sitä ei makseta myöskään sv-rahastolle.

Tarkastelujakso

Pääsäännön mukaan tarkastelujakso alkaa työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden alkamisesta ja päättyy eläkehakemuksen tekemistä seuraavan toisen kalenterikuukauden viimeisenä päivänä.

Tarkastelujakson alkaminen myöhentyy, jos työkyvyttömyysaikaan kohdistuva sv-päiväraha hakemus hylätään. Tarkastelujakso alkaa näissä tapauksissa pääsäännöstä poiketen vasta sv-päiväraha hakemuksen hylkäämisestä eikä työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden alkamisesta.

Eläkkeen alkamista eivät siten lykkää päivärahajaksot, jotka kohdistuvat työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyttä edeltävään aikaan. Eläkkeen alkamista ei lykkää myöskään työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden jälkeiseen aikaan kohdistuva päivärahajakso, jos sen ja eläkkeen hakemisen väliin sattui hylkäävä päivärahapäätös tai alle yhden kuukauden pituinen päivärahajakso. Ns. lisäpäiviltä mahdollisesti maksettava sairauspäiväraha ei myöskään lykkää eläkkeen alkamista.

Aina osaeläkkeessä

Osatyökyvyttömyyseläke myönnetään aina työkyvyttömyyden alkamista seuraavan kuukauden alusta (MYEL 52 §:n 4 mom.).

Eläkettä maksetaan vain siltä osin kuin sen määrä ylittää samalta ajalta maksetun sv-päivärahan määrän (MYEL 53 §:n 4 mom.). Päivärahaa vastaava osuus "säästyy", sillä sitä ei makseta myöskään sv-rahastolle.

Yksityisen sektorin lisäeläkejärjestelyn mukainen eläke maksetaan eläkkeen saajalle myös siltä ajalta, jolta peruseläke säästyy.

3.3.3 Hakemuksesta kuusi kuukautta taaksepäin**Pääsääntö: 6 kk**

Edellä esitetyistä eläkkeen alkamissäännöistä poiketaan kuitenkin, jos eläkehakemus myöhästyy. Työkyvyttömyyseläkettä ei suoriteta takautuvasti pitemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemiskuukautta edeltäneeltä kuudelta kuukaudelta (MYEL 53 §:n 1 mom.).

Pätevä syy: yli 6 kk

Pätevästä syystä työkyvyttömyyseläke voidaan maksaa takautuvasti pidemmältäkin ajalta kuin kuudelta kuukaudelta.

Pätevänä syynä voidaan pitää esim. psyykkistä sairautta, jonka takia henkilö ei ole ymmärtänyt hakea eläkettä tai kuntoutustuen jatkamista, vaikka hän on kiistatta ollut koko ajan sairas. Myös silloin, jos kuntoutustuen jatkoa haetaan yli puolen vuoden kuluttua edellisen kuntoutustuen päättymisestä sen vuoksi, ettei työhönpaluu ole onnistunut, voi eläkkeen myöntäminen yli kuuden kuukauden ajalta takautuvasti tulla harkittavaksi.

Pelkkä tietämättömyys takautuvan maksuajan pituudesta ei ole pätevä syy.

3.3.4 Osa-eläkkeen ennakkopäätöksen voimassaoloaikana

Maatalousyrittäjä voi vielä työskentelyn jatkuessa hakea ennakkopäätöstä oikeudesta osatyökyvyttömyyseläkkeeseen (MYEL 49 §:n 1 mom.).

Ennakkopäätös voidaan antaa myös ilman hakemusta siinä tilanteessa, kun eläkehakemusta käsiteltäessä arvioidaan, että maatalousyrittäjä täyttäisi osaeläkkeen saamisen edellytykset työskentelyn vähennettyä.

Ennakkopäätös annetaan yleensä silloin, kun työskentely ei vielä eläkettä haettaessa ole vähentynyt niin, että eläkkeen maksamisen edellytykset täyttyisivät. Jos osaeläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät ja työskentely on jo vähentynyt, myönnetään eläke työkyvyttömäksi tulosta (ks. kohta 3.3.2), enintään kuitenkin hakemuksesta kuusi kuukautta taaksepäin (ks. kohta 3.3.3).

Ennakkopäätös on voimassa yhdeksän kuukautta päätöksen lainvoimaiseksi tulosta, ja sinä aikana maatalousyrittäjä voi vähentää työskentelyä tarkoituksenmukaisimaksi katsomallaan tavalla niin, että eläkkeen maksaminen voi alkaa (MYEL 49 §:n 2

mom.). Eläke alkaa sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana edellytykset täyttyvät.

Ennakkopäätöksen yhdeksän kuukauden voimassaoloaika ei ole ehdoton, vaan haki-
jan kanssa voidaan sopia sen pidentämisestä (MYEL 49 §:n 2 mom.). Tällainen me-
nettely on tarkoituksenmukaista, koska vaihtoehtona olisi useimmiten saman asian
käsittely toistamiseen uutena hakemuksena. Käytännössä voimassaoloajan pidentä-
mistä ei tarvitse pyytää ennakkoon, vaan tarvittaessa asia voidaan käsitellä, vaikka
tieto työskentelyn vähentämisestä saataisiin vasta jälkikäteen.

3.3.5 Erityistilanteita

Työkyvyttömyyseläke kuntoutusrahan jälkeen

Jos maatalousyrittäjä tulee työkyvyttömäksi kuntoutusrahaa saadessaan, alkaa työ-
kyvyttömyyseläkkeen maksaminen yleensä vasta kuntoutusrahan maksamisen pää-
tyttyä (MYEL 45 §:n 1 mom. 5 kohta ja TyEL 32 §:n 2 mom.).

Työeläkelakien mukaan myönnetyn kuntoutusrahan lisäksi vastaava vaikutus on Ke-
lan myöntämällä kuntoutusrahalla. Täyden ja osakuntoutusrahan lisäksi myös har-
kinnanvarainen kuntoutusavustus lykkää työkyvyttömyyseläkkeen alkamista.

Pätevästä syystä työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen voi alkaa ennen kuntoutusra-
han päättymistä. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos kuntoutus keskeytyy tai
päättyy pitkäaikaisen sairauden vuoksi tai muutoin käy ilmeiseksi, ettei hakijalla kun-
toutuksesta huolimatta ole tosiasiallisia mahdollisuuksia palata työelämään.

Takautuva työkyvyttömyyseläke ja kuntoutus

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään takautuvasti, sitä ei makseta samalta ajalta,
jolta hakija on saanut työeläkelaeissa, TyTALissa tai MATALissa tarkoitettua kuntou-
tusrahaa taikka ansionmenetyskorvausta liikennevakuutuslain perusteella korvatta-
vasta kuntoutuksesta annetun lain perusteella (MYEL 53 §:n 2 mom.).

Sen sijaan Kelan maksama kuntoutusraha on eri asemassa. Työkyvyttömyyseläke
voidaan maksaa takautuvasti samalta ajalta, jolta Kela on maksanut kuntoutusrahaa,
mutta eläkettä maksetaan vain siltä osin kuin se ylittää samalta ajalta maksetun Ke-
lan kuntoutusrahan määrän (MYEL 53 §:n 3 mom.). Kuntoutusrahaa vastaava määrä
”säästyy”, sillä sitä ei makseta myöskään Kelalle.

Erikseen on säädetty, ettei Kelan maksamaa KEL 34 §:n mukaista eläkkeensaajan
kuntoutusrahaa vähennetä työeläkkeestä lainkaan. Näissä tilanteissa Kela tarkistaa
kansaneläkkeen ja eläkkeensaajan kuntoutusrahan määrän, kun se saa tiedon työ-
eläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisestä.

Kertasuoritettava eläke

Työkyvyttömyyseläkkeen alkamisajankohta määritellään edellä selostettujen sääntö-
jen mukaisesti myös silloin, kun eläke maksetaan kertasuorituksena (ks. kohta 10.2.1

"Pienen eläkkeen kertosuoritus"). Myös ensisijaisuusajaa koskevat säännökset voivat tulla sovellettaviksi tällaisessa tilanteessa.

3.4 Työkyvyttömyyseläkkeen määrä eläkkeen alkaessa

3.4.1 Ei ennestään eläkkeellä

Eläkkeen suuruus määräytyy työkyvyttömyyden alkamisajan eli eläketapahtumajakohdan perusteella. Eläke on siis määrällisesti samansuuruinen siitä riippumatta, alkaako sen maksaminen heti työkyvyttömäksi tulosta vai vasta ns. ensisijaisuusajan kuluttua. Eläkkeen maksun alkamisesta eri tilanteissa, ks. kohta 3.3 "Työkyvyttömyyseläkkeen alkaminen".

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrä on eläketapahtumavuotta edeltävän vuoden loppuun mennessä ansaitun eläkkeen ja tulevan ajan eläkkeen yhteismäärä (MYEL 51 §)

3.4.1.1 Ansaittu eläke

MYELin osalta ansaitun eläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon:

- aikaisemmat vapaakirjat
- vapaakirja 31.12.2004
- vuosiansiot vuodesta 2005 alkaen.

Vuosiansiot otetaan huomioon eläketapahtumaa edeltävän vuoden loppuun saakka. Eläketapahtumavuoden ansioita ei oteta ansaitussa eläkkeessä huomioon; ei MYELin eikä muidenkaan työeläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä laskettaessa.

MYEL-toiminnasta karttuneen eläkkeen määrästä ja sen laskemisesta, ks. tarkemmin kohta 1.1 "Eläkkeen karttuminen MYEL-toiminnasta."

Eri ajanjaksoihin ja kalenterivuosiin kohdistuvat vapaakirjat ja työtulot korotetaan palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon, ks. tarkemmin kohta 11.4 "Indeksit (palkkakerroin) ja eläke".

MYEL + muut työeläkkeet

Kun työkyvyttömyyseläke myönnetään henkilölle, joka ei aikaisemmin ole ollut eläkkeellä, noudatetaan aina ns. viimeisen laitoksen periaatetta. Käsittelyä laitosta myöntää yleensä kaikkien lakien mukaiset eläkkeet. Jos käsittelyä laitosta on Mela, myöntää se - vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta - MYELin lisäksi muiden työeläkelakien mukaan karttuneet eläkkeet.

Käsittelyä eläkelaitoksesta ja sen määräytymisestä, ks. tarkemmin luku 12.

Palkattomat etuudet

MYEL- ja muun ansiotoiminnan lisäksi eläkettä on karttunut vuoden 2005 alusta lukien myös ns. palkattomista etuuksista.

Palkattomilta ajoilta karttuvan eläkkeen määrästä ja sen laskemisesta, ks. tarkemmin kohta 1.2 "Eläkkeen karttuminen palkattomilta ajoilta".

3.4.1.2 Tulevan ajan eläke

Työkyvyttömyyseläkkeessä otetaan yleensä aina huomioon myös eläketapahtuman ja oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän välinen aika. Ajatuksena on, ettei eläke jää olennaisesti pienemmäksi sen takia, ettei henkilö ole pystynyt työkyvyttömyytensä johdosta tekemään täysimittaista työtä vanhuuseläkeikään saakka.

Vain silloin, jos työansioden määrä kymmenen eläketapahtumaa edeltävän vuoden aikana jää alle 18 171,45 euroa vuoden 2020 tasossa ilmaistuna, työkyvyttömyyseläke myönnetään ilman ns. tulevan ajan osuutta. Jos tämä edellytys täyttyy, voi eläke jäädä ilman ns. tulevan ajan osuutta myös silloin, jos ansiot ajoittuvat tarkastelujaksoa (viisi eläketapahtumavuotta edeltävää vuotta) edeltävälle ajalle.

Laskennallisesti tuleva aika alkaa jo eläketapahtumavuoden alusta lukien. Eläketapahtumavuonna saatuja ansioita ei oteta huomioon ansaitussa eläkkeessä ja vain poikkeustapauksissa ne otetaan huomioon tulevan ajan eläkkeen suuruutta laskettaessa.

Tulevan ajan eläkkeestä, ks. tarkemmin kohta 1.4. "Karttuminen tulevalta ajalta."

3.4.2 Ei estävällä eläkkeellä olevat

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää osa-aikaeläkettä tai osittaista vanhuuseläkettä (OVEa) saavalle.

Kun työkyvyttömyyseläke myönnetään osa-aikaeläkkeen tai OVEN saajalle, lasketaan eläkkeen määrä aina uusin perustein. Aikaisemmin myönnetty osa-aikaeläke tai OVE ei muutu työkyvyttömyyseläkkeeksi.

3.4.2.1 Osa-aikaeläkettä saavat

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään osa-aikaeläkettä saavalle maatalousyrittäjälle, lasketaan työkyvyttömyyseläke normaalisäännöin noudattaen niitä periaatteita, joita on selostettu edellä kohdassa 3.4.1 "Ei ennestään eläkkeellä". Ansaittu eläke otetaan huomioon työkyvyttömyyseläketapahtumavuotta edeltävän vuoden loppuun asti ja tuleva aika otetaan huomioon oman ikäluokan mukaiseen alimpaan vanhuuseläkeikään saakka.

Osa-aikaeläke ei vaikuta enää sen jälkeen myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen määrään.

Aikaisemmin myös osa-aikaeläkkeelläoloajalta karttui uutta eläkettä. Tämä säännös koski kuitenkin vain vuonna 1953 ja aikaisemmin syntyneitä eli ikäluokkia, jotka ovat saavuttaneet vanhuuseläkeiän jo ennen vuoden 2017 alusta voimaantullutta työeläkeuudistusta.

3.4.2.2 Osittaista vanhuuseläkettä saavat

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään OVEa saavalle maatalousyrittäjälle, lasketaan työkyvyttömyyseläke ottamalla huomioon (MYEL 39 §:n 2 mom.):

- osittainen vanhuuseläke sellaisena kuin se on myönnetty
- pohjaeläkkeestä vielä myöntämättä oleva osuus

pohjaeläkkeestä ks. tarkemmin kohta 6.3.1 ”Pohjaeläke ja sen jakamattomuus”

- osittaisen vanhuuseläkkeen alkamisvuonna ja osittaisen vanhuuseläkkeen aikana karttunut uusi eläke eläketapahtumavuotta edeltävän vuoden loppuun asti.

Vielä myöntämättä oleva eläke lasketaan normaalisäännöin noudattaen niitä periaatteita, joita on selostettu edellä kohdassa 3.4.1 ”Ei ennestään eläkkeellä”.

Osittainen vanhuuseläke ei vaikuta vielä myöntämättä olevan eläkkeen laskemiseen millään tavalla. Vastaavasti aikaisemmin myönnetty OVE tulee sellaisenaan osaksi työkyvyttömyyseläkettä eli OVEssa oleva vähennys säilyy myös sen jälkeen myönnettävässä työkyvyttömyyseläkkeessä.

3.4.3 Saanut aikaisemmin omaa eläkettä

Tässä tarkastellaan tilannetta, jossa eläkkeenhakija on saanut aikaisemmin MYEL-eläkettä, jonka maksaminen on päätynyt syystä tai toisesta niin, että sen ja uuden työkyvyttömyyden väliin jää ajanjakso, jolle eläkettä ei ole myönnetty.

Kyseessä on yleensä ollut työkyvyttömyyseläke, joka on myönnetty kuntoutustukena ohimenevän työkyvyttömyyden ajalle, mutta samat periaatteet soveltuvat myös silloin, kun luopumistuen maksaminen on päätynyt esimerkiksi sen vuoksi, että luopumisetuuden saaja on alkanut harjoittaa uudelleen maataloutta.

Kokonaan eri asia on, jos luopumistuki on keskeytyneenä esimerkiksi ansiotulorajan ylityksen vuoksi, jolloin se rinnastetaan maksussa olevaan eläkkeeseen.

Myös kuntoutusraha

Samoja periaatteita sovelletaan myös siinä tapauksessa, että työkyvyttömyyseläkkeen hakija on saanut aikaisemmin kuntoutusrahaa. Näin sen vuoksi, että kuntoutusrahan suuruus määräytyy samoin säännöin kuin työkyvyttömyyseläke. Luonnollisesti työkyvyttömyyseläke myönnetään ilman kuntoutusrahaan kuulunutta 33 %:n korotusta. (MYEL 77 §:n 1 mom. ja TyEL 80 §:n 1 mom.).

3.4.3.1 Eläkkeen päättymisestä yli kaksi vuotta

Uusin perustein

Jos työkyvyttömyyseläketapahtuman sattuessa aikaisemman eläkkeen (tai kuntoutusrahan) päättymisestä on kulunut yli kaksi vuotta, lasketaan eläkkeen määrä

yleensä uudestaan. Eläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon vapaakirjat ja vuosiansiot samalla tavalla ja menetellään muutoinkin niiden periaatteiden mukaisesti, joita on selostettu edellä kohdassa 3.4.1 "Ei ennestään eläkkeellä".

Edellä olevan lisäksi eläkkeen määrässä otetaan huomioon eläkejaksolta karttunut eläke; ks. tarkemmin kohta 1.3 "Eläkkeen karttuminen MYEL-eläkkeestä".

Entisin perustein

Jos uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään saman sairauden, vian tai vamman vuoksi kuin aikaisempi työkyvyttömyyseläke, voidaan uusi eläke myöntää samoin perustein kuin aikaisempi eläke, vaikka sen päättymisestä olisi kulunut enemmän kuin kaksi vuotta.

Laissa ei ole aikarajaa, kuinka pitkän ajan kuluttua eläke voidaan myöntää entisin perustein. Asia ratkaistaan lähinnä lääketieteellisen selvityksen perusteella, jota vaaditaan sitä enemmän mitä pidemmästä ajasta on kysymys.

Kun eläke myönnetään entisin perustein, on se määrältään samansuuruinen kuin aikaisempi eläke.

Jos eläke tulee myönnettäväksi entisin perustein, noudatetaan samoja periaatteita, joita käsitellään heti jäljempänä kohdassa 3.4.2.2.

3.4.3.2 Eläkkeen päättymisestä enintään kaksi vuotta

Entisin perustein

Eläkkeen määrää ei lasketa uudelleen, jos uusi eläketapahtuma sattuu ennen kuin aikaisemman eläkkeen päättymisestä on kulunut kaksi vuotta (MYEL 77 §:n 1 mom. ja TyEL 80 §:n 2 mom.). Näin menetellään myös silloin, kun uusi työkyvyttömyyseläke perustuu kokonaan eri syihin kuin aikaisempi eläke.

Uuden eläkkeen ei tarvitse olla samanlainen kuin aikaisemmin päättynyt eläke. Työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein kahden vuoden aikana päättyneen täyden ja osaeläkkeen, kuntoutustuen ja osaeläkkeen suuruisen kuntoutustuen jälkeen. Niin ikään työkyvyttömyyseläke, jonka eläketapahtuma sattuu kahden vuoden kuluessa kuntoutusrahan päättymisestä lukien, myönnetään entisin perustein (MYEL 77 §:n 1 mom. ja TyEL 80 §:n 1 mom.).

Uusi työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein myös silloin, kun aikaisemmin maksettu eläke tai etuus on määräytynyt ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaisesti. Tässä tilanteessa edellytetään lisäksi, että aikaisemmin päättyneeseen eläkkeeseen on sisältynyt ns. tulevan ajan osuus.

Jos työkyvyttömyyseläke tulee myönnettäväksi entisin perustein, on se samansuuruinen kuin aikaisemmin päättynyt eläke. Siihen ei lisätä uutta eläkettä päättyneen eläkejakson osalta eikä mahdollisesti uudesta työskentelystä karttunutta uutta eläkettä. Eläke korotetaan työkyvyttömyyseläkkeen alkamisvuoden tasoon eläkeindeksillä.

Esimerkki 3.3

Maatalousyrittäjä on ollut tuki- ja liikuntavaivojen vuoksi kuntoutustuella, joka on päättynyt 31.5.2018. MYEL-toiminta on sen jälkeen jatkunut edelleen. Maatalousyrittäjälle sattuu työtapaturma 31.5.2020, minkä takia hän joutuu jäämään työkyvyttömyyseläkkeelle. Eläke myönnetään entisin perustein, koska uuden eläketapahtuman sattuessa aikaisemman eläkkeen päättymisestä ei vielä ollut ehtinyt kulua yli kahta vuotta.

Karttuma uudesta työskentelystä

Jos eläkkeenhakija on työskennellyt eläkeaikana tai sen jälkeen, on siitä voinut karttua uutta eläkettä (eläkeaikana tosin vasta 1.1.2005 alkaen), mitä ei ole otettu huomioon aikaisemmin myönnettyssä eläkkeessä. Kun työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein, ei tässä tarkoitetusta työskentelystä karttunutta uutta eläkettä lisätä eläkkeeseen vielä tässä vaiheessa.

Eläkkeen rinnalla tai eläkejaksojen välissä ansaittu uusi eläke myönnetään siinä vaiheessa, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi tai kun myöhemmin tulee myönnettäväksi uusi eläke uusin perustein.

Esimerkki 3.4

Edellä esimerkissä 3.3 tarkoitettu maatalousyrittäjä on ollut MYEL- vakuutettuna jo kuntoutustuen rinnalla. Kuntoutustuen päätyttyä MYEL-työtuloa on korotettu muutunutta tilannetta vastaavaksi. Kun maatalousyrittäjälle myönnetään uusi eläke 31.5.2020 sattuvan eläketapahtuman perusteella, ei uudessa eläkkeessä oteta huomioon kuntoutustuen aikana eikä eläkejaksojen välissä tapahtunutta MYEL-toimintaa. Kuntoutustuen rinnalla ja eläkejaksojen välissä karttunut uusi eläke samoin kuin mahdollisesti uuden työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla karttunut uusi eläke lisätään hakemuksesta eläkkeeseen siinä vaiheessa, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Karttuma kaikesta tässä tarkoitetusta työskentelystä on ollut iästä riippumatta 1,5 % vuodessa; myös eläkejaksojen välisenä aikana tapahtuneesta työskentelystä.

Palkattomat ajat

Jos päättäneen eläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen välinen aika rinnastetaan eläkkeelläoloaikaan, merkitsee tämä käytännössä myös sitä, ettei siihen mahdollisesti kohdistuvista palkattomista etuuksista kartu eläkettä.

3.4.4 Muut työkyvyttömyyseläkkeen määrään vaikuttavat seikat

3.4.4.1 Elinaikakerroin

Jos eläketapahtuma on sattunut vuonna 2010 tai sen jälkeen, muunnetaan työkyvyttömyyseläkkeen ansaittu osa eläketapahtuman sattumisvuodelle vahvistetulla elinaikakerroimella (MYEL 78 §:n 1 mom.). Eläkkeeseen sisältyvää tulevan ajan osuutta ei muunneta.

Ansaitun eläkkeen lisäksi elinaikakerrointa tullaan soveltamaan myös tulevan ajan osuuteen, jos eläketapahtuma sattuu vuonna 2027 tai sen jälkeen (MYELin muuttamisesta annetun lain VpL 2 §:n 2 mom.).

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa elinaikakertoimen vuosittain sille ikäluokalle, joka vuoden aikana täyttää 62 vuotta. Vaikka elinaikakerroin on vahvistettu tietylle ikäluokalle, sovelletaan työkyvyttömyyseläkettä muunnettaessa aina eläketapahtumavuoden elinaikakerrointa siitä riippumatta, minkä ikäinen eläkkeen saaja on.

Tähän mennessä vahvistetut elinaikakertoimet ovat taulukossa alla.

vahvistamisvuosi	ikäluokka	kerroin
2009	1947 syntyneet	1,00000
2010	1948 syntyneet	0,99170
2011	1949 syntyneet	0,98689
2012	1950 syntyneet	0,98351
2013	1951 syntyneet	0,97914
2014	1952 syntyneet	0,97552
2015	1953 syntyneet	0,97200
2016	1954 syntyneet	0,96800
2017	1955 syntyneet	0,96344
2018	1956 syntyneet	0,96102
2019	1957 syntyneet	0,95722
2020	1958 syntyneet	0,95404

Esimerkki 3.5

Eläketapahtuma on sattunut 17.6.2019 ja eläkkeen maksaminen alkaa ensisijaisuusajan kuluttua 1.6.2020. Ansaitun eläkkeen määrä on 800,00 e/kk ja tulevan ajan eläkkeen 500,00 e/kk eli yhteensä 1 300,00 e/kk. Ansaitun eläkkeen määrä muunnetaan vuoden 2019 elinaikakertoimella, jolloin eläkkeen määräksi tulee $0,95722 \times 800,00 \text{ e/kk} + 500 \text{ e/kk} = 1\,265,78 \text{ e/kk}$.

3.4.4.2 LITA-vähennys eläkkeen alkaessa

Työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi henkilö saattaa olla oikeutettu jonkin toisen järjestelmän mukaiseen korvaukseen. Lakisääteisessä sosiaalivakuutuksessa on eri järjestelmien perusteella maksettavien korvausten huomioonottamisesta säädetty lain tasolla niin, että vältetään ylikorvaustilanteilta.

Käytännössä tämä tapahtuu niin, että ns. toissijainen järjestelmä maksaa korvausta tai etuutta vain siinä tapauksessa, jos sen määrä ylittää ns. ensisijaisen järjestelmän maksaman korvauksen.

Ensisijaiset etuudet

Työeläkkeisiin nähden ensisijaisia korvauksia ovat (MYEL 83 §, TyEL 92 §:n 1 mom. ja TyEL 93 §:n 1 mom.)

- työtapaturma- ja ammattitautilakiin (TyTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai eläke)
- maatalousyrittäjän tapaturma- ja ammattitautilakiin (MaTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus
- liikennevakuutuslain perusteella myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetyskorvaus tai eläke

- liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain mukainen ansionmenetyskorvaus
- sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta annettuun lakiin perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai eläke)
- tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä annettuun lakiin perustuva ansionmenetyskorvaus
- potilasvahinkolain nojalla myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetyskorvaus tai eläke
- mitä tahansa edellä mainittua etuutta vastaava ulkomailta maksettava etuus

Käytännössä useimmin kyseeseen tulevat Liikenne- ja Tapaturmavakuutuksen perusteella maksettavat korvaukset, mistä johtuen ensisijaisista etuuksista käytetään yleisesti termiä "LITA-korvaus".

MYEL- ja muuta työeläkettä maksetaan vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää edellä mainittujen ensisijaisten korvausten määrän.

Jompi kumpi

Työkyvyttömyyseläkkeestä ei vähennetä tapaturmakorvausta, jonka suuruutta määrättäessä työkyvyttömyyseläke on jo otettu huomioon. Yleensä tapaturmakorvaus vähennetään työkyvyttömyyseläkkeestä, mutta myös päinvastainen menettely on mahdollista esimerkiksi TyTALin mukaisen vapaa-ajan vakuutuksen perusteella maksettavissa ansionmenetyskorvauksissa.

Raideliikennevahingot

Työeläkejärjestelmällä on lisäksi takautumisoikeus osaan raideliikennevastuulain perusteella maksetuista korvauksista edellyttäen, että vahinkotapahtuma on sattunut 1.1.2017 tai sen jälkeen.

Vähennys eläkkeen alkaessa

LITAn määrä

Työkyvyttömyyseläkkeen alkaessa LITA-korvaus otetaan huomioon sellaisena kuin se on eläkkeen alkaessa (kalenterikuukauden 1. päivänä). Edellytyksenä on kuitenkin, että korvausta maksetaan sen suuruusena vähintään 30 päivältä. Jos korvausta maksetaan tai muutos on voimassa alle 30 päivää, sitä ei vähennetä eläkkeestä.

LITA-korvauksen määrä on voinut vaihdella, jos työkyvyttömyyseläkettä maksetaan takautuvalta ajalta. Jos LITA-korvauksen määrä on muuttunut vähintään 30 päivän ajalle, muutetaan eläkkeeseen tehtävän LITA-vähennyksen määrää vastaavasti. Muutos tehdään aina kalenterikuukauden alusta lukien sen suuruusena kuin vähennettävää LITA-korvausta maksetaan kyseisen kuukauden 1. päivänä.

VTJ -karttuma

LITA-korvauksen vähentämisestä huolimatta eläkkeensaajalla on vuoden 2013 alusta lukien oikeus vähintään sen suuruus eläkkeeseen, joka on karttunut liikennevahingon tai tapaturman tai muun vastaavan vahinkotapahtuman sattumisvuoden jälkeen. Säännöksen tarkoituksena on kannustaa vahingoittunutta jatkamaan työelämässä vahingon sattumisen jälkeenkin, kun ensisijaista korvausta ei vähennetä sen jälkeen karttuneesta eläkkeestä.

Lisäksi on säädetty, ettei vähennystä tehdä lainkaan, jos ensisijainen etuus perustuu ennen vuotta 2004 sattuneeseen vahinkoon. Näin menetellään sen vuoksi, että eläkkeen jaksottaminen vuositason olisi teknisesti hyvin hankalaa, kun kyse on vuoden 2005 työeläkeuudistusta edeltävästä ajasta ja toisaalta näin menetellen päästään käytännössä samaan lopputulokseen kuin silloin voimassa olleen ns. kolmen vuoden säännön perusteella.

Esimerkki 3.9

Maatalousyrittäjälle on sattunut MATA-tapaturma 22.2.2006 ja hänelle on siitä alkaen maksettu Mata-ansionmenetyskorvausta, nyt jo vuosien ajan 30 % ansi-onaleneman mukaan. Maatalousyrittäjä tulee työeläkelakien tarkoittamalla tavalla työkyvyttömäksi 19.4.2020. Edelleen maksettava Mata-eläke vähennetään työeläkkeestä ja vähennettyä eläkettä verrataan siihen MYELin (ja muiden työeläkelakien) mukaiseen eläkkeeseen, joka hänelle on karttunut ajalla 1.1.2007 - 31.12.2019 (vahinkotapahtumavuotta seuraavan vuoden alusta alkaen eläketapahtumaa edeltävän vuoden loppuun). Työeläke maksetaan sen mukaan, kumpi näistä on suurempi.

2007 - 2012 eläkkeelle jääneet

Vuosina 2007 - 2012 vähennys tehtiin koko työeläkkeeseen, myös siihen eläkkeeseen, joka oli ansaittu vahinkotapahtuman sattumisvuoden jälkeen. Sanottuna aikana eläkkeelle jääneet henkilöt voivat pyynnöstä saada vähennyksen muutettua uusien säännösten mukaiseksi. Muutoksen saa pyytämistä seuraavan kuukauden alusta lukien.

Regressi

LITA-korvauksen määrä ei ole välttämättä tiedossa vielä työkyvyttömyyseläkettä myönnettäessä. Varsinkin liikennevakuutusasioissa saattaa työkyvyttömyyden tai korvattavuuskysymysten selvittely kestää pitkään. Toisinaan myös ammattitautiasian ratkaisemiseen tarvitaan tutkimuksia, joiden takia korvaus voi viivästyä. Jos työkyvyttömyys on kuitenkin selvä, voidaan työeläkeasia ratkaista ja myöntää eläke ilman vähennystä. Tällaisessa tilanteessa eläkepäätös annetaan ehdollisena. Samalla LITA-laitokselle lähetetään ns. regressi-ilmoitus. Kun LITA-korvauksen määrä aikanaan selviää, annetaan eläkeasiassa lopullinen päätös ja se osuus, joka olisi pitänyt vähentää eläkkeestä, saadaan suoraan LITA-laitokselta ns. regressimenettelyn kautta.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemuslomakkeella tiedustellaan, saako hakija tai haakeko hän korvausta tapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta.

Esimerkki 3.10

Maatalousyrittäjällä on useita työkykyä alentavia sairauksia, mm. tuki- ja liikuntaelinvaivoja, mielenterveyteen liittyviä ongelmia sekä astma. Hän on hakenut korvausta myös MATAsta, koska astman osalta on viitteitä, että se voisi olla ammattitauti. Altistuskokeiden ja muiden ammattitautiasian selvittämiseen liittyvien tutkimusten tiedetään kestävän useita kuukausia. Jos työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät, kun tilannetta arvioidaan kokonaisuutena, voidaan eläke myöntää ehdollisena jäämättä odottamaan MATA-asiassa tehtävää ratkaisua. Eläkepäätös annetaan ehdollisena ja myöhemmin, jos MATA-korvausta tulee maksettavaksi eläkeajalta, annetaan asiassa uusi päätös ja eläkkeestä vähennettävä osuus saadaan suoraan MATAsta sinne tehdyn laskelman perusteella.

3.4.5 Osaeläkkeen määrä

Osatyökyvyttömyyseläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä (MYEL 51 §).

Eläkkeen suuruus määräytyy lähtökohtaisesti aina samalla tavalla siitä riippumatta, onko kyseessä täysi vai osaeläke. Myös siinä tapauksessa, että eläke myönnetään osaeläkkeenä, eläke määräytyy edellä tässä luvussa selostettujen periaatteiden mukaisesti ja osaeläke on puolet siitä.

Osaeläke ja LITA-vähennys	Ensisijaiset etuudet vähennetään osatyökyvyttömyyseläkkeestä edellä kohdassa 3.4.4.2 kerrotulla tavalla, jos työvahinko, liikenneonnettomuus tai muu ensisijaiseen korvaukseen oikeuttava tapahtuma on sattunut ennen osaeläkkeen alkamista. Eläkkeen alkaessa ensisijaisilla etuuksilla ei ole siis samanlaista suojaa kuin vahinkotapahtuman sattuessa osaeläkkeen aikana (ks. kohta 3.5.2.1 ”Uusi LITA-korvaus osaeläkkeen saajalle”).
Osaeläke ja VTJ-karttuma	Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään osaeläkkeenä, otetaan mahdollinen VTJ -karttuma huomioon täysimääräisenä. VTJ -karttumaa ei siis puoliteta sen takia, että osaeläke on puolet täydestä eläkkeestä.

3.5 Työkyvyttömyyseläkkeen määrän muuttuminen

3.5.1 Osaeläkkeen muutos täydeksi ja täyden osaeläkkeeksi

1 vuosi Osaeläke voi muuttua täydeksi eläkkeeksi ja päinvastoin. Näin käy, jos työkyvyttömyysaste nousee yli 3/5:n rajan tai vastaavasti laskee sen alle. Kumpikin tapaus edellyttää, että muutos kestää arviolta vähintään vuoden (MYEL 58 §:n 1 kohta ja TyEL 48 §). Satunnaiset heilahtelut työkyvyssä eivät vaikuta eläkkeeseen.

Alle vuoden Eläkkeen lakkauttamisen yhteydessä täysi eläke voidaan muuttaa osaeläkkeeksi myös vuotta lyhyemmäksi ajaksi. Samoin kuntoutustuen päättyessä täyden eläkkeen suuruinen kuntoutustuki voidaan maksaa osaeläkkeen suuruisena kuntoutustukena vuotta lyhyemmältä ajalta. (MYEL 59 §:n 2 mom.). Tämä mahdollistaa eläkkeensaajan joustavan siirtymisen takaisin työelämään.

Osaeläke voidaan maksaa täytenä eläkkeenä myös vuotta lyhyemmän kuntoutuksen ajalta, jos eläkkeensaaja osallistuu eläkelaitoksen järjestämään tai kustantamaan kuntoutukseen (MYEL 45 §:n 1 mom. 3 kohta ja TyEL 30 §:n 2 mom.). Säännöksellä varmistetaan toimeentulon turvaaminen myös vuotta lyhyemmän kuntoutuksen aikana.

Omasta tai Melan aloitteesta

Jos työkyvyttömyyseläkkeen saajan työkyky muuttuu, hänen oikeutensa työkyvyttömyyseläkkeeseen tarkistetaan hänen hakemuksestaan tai eläkelaitoksen aloitteesta (MYEL 57 §:n 1 mom.).

Muutokset kuntoutustuessa Samat periaatteet, joita tässä käsitellään osaeläkkeen muuttuessa täydeksi eläkkeeksi tai päinvastoin, voivat tulla sovellettavaksi myös silloin, kun eläke on myönnetty kuntoutustukena. Kuntoutuksesta ja sen jatkamisesta, ks. tark. kohta 3.1.5 "Kuntoutustuki vai eläke".

3.5.1.1 Osaeläke täydeksi eläkkeeksi

Ensisijaisuusajan kuluttua Kun osatyökyvyttömyyseläke muuttuu täydeksi eläkkeeksi, aloitetaan täysi eläke pääsäännön mukaan ensisijaisuusajan kuluttua. Aikaisemmin myönnetty osaeläke jatkuu entisellään täyden eläkkeen alkamiseen saakka. (MYEL 58 §:n 1 kohta ja TyEL 48 §:n 2 mom.).

Jos eläkepäätöksen antaminen viivästyy ja eläkettä myönnetään taannehtivasti, maksetaan osa- ja täyden eläkkeen erotus sairausvakuutusrahastolle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksettua sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa (MYEL 98 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 118 §:n 2 mom.).

Ei ensisijaisuusaikaa On mahdollista, että osaeläkkeensaaja ei saa täysin työkyvyttömäksi tulonsa jälkeiseltä ajalta päivärahaa tai saa sitä alle kuukaudelta. Tällöin ei ensisijaisuusaikaa vahvisteta (kohta 3.3.2 "Poikkeus täydessä eläkkeessä"). Täyseläke alkaa tällöin heti täystyökyvyttömäksi tuloa seuraavan kuukauden alusta (MYEL 52 §:n 2 mom.).

Takautuvasti maksettava osa- ja täyden eläkkeen erotus suoritetaan eläkkeensaajalle vain siltä osin kuin takautuvasti myönnetty täysi eläke ylittää samalta ajalta jo maksetun sv-päivärahan määrän (MYEL 53 §:n 4 mom.).

Vanha osaeläke

Toisen poikkeuksen pääsäännöstä muodostavat vanhat osaeläkkeet, jollainen on ennen 1.1.1982 alkanut ja edelleen yhdenjaksoisena jatkuva osaeläke. Eläke muuttuu täydeksi eläkkeeksi heti työkyvyn alenemista seuraavan kuukauden alusta (MYEL VpL 17 §).

Näin menetellään, vaikka osaeläkkeensaajalle olisi vahvistettu ensisijaisuusaika. Taannehtivasti maksettavaa osan ja täyden eläkkeen erotusta ei suoriteta hakijalle (eikä sairausvakuutukselle) niiltä päiviltä, joilta tämä oli saanut päivärahaa (MYEL 53 § 4 mom:n periaate).

Hakemuksesta kaksi vuotta taaksepäin

Täyden eläkkeen aiheuttamaa korotusta maksetaan enintään kahden vuoden ajalta taannehtivasti (MYEL 58 §:n 1 mom. 3 kohta ja TyEL 51 §). Kahden vuoden aika lasketaan eläkkeensaajan tarkistushakemusta seuraavan kuukauden alusta taaksepäin.

Kahden vuoden takautuva aika tuli voimaan 1.1.2012. Siihen asti takautuvaa aikaa oli vain yksi vuosi.

Mela voi myös omasta aloitteestaan korjata eläkkeen. Syynä saattaa olla saatu lääkärintodistus tai tieto kansaneläkkeen myöntämisestä. Myös olennainen muutos sosiaalis-taloudellisissa tekijöissä voi aiheuttaa tarkistuksen. Tällöinkin taannehtivuudessa noudatetaan kahden vuoden sääntöä.

3.5.1.2 Täysi eläke osaeläkkeeksi

Eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuus

Työkyvyttömyyseläkkeen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle työkykynsä palautumisesta sekä maatalous- tai muun yrittäjätoiminnan tai muun ansiotoiminnan aloittamisesta ja lisäämisestä (MYEL 55 §).

Melan aloitteesta

Käytännössä näissä tapauksissa aloitteen tekijänä on useimmiten Mela. Myös työkyvyttömyyseläkettä saavien henkilöiden työsuhteet ja ansiot rekisteröidään ansaintarekisteriin ja ETK lähettää tiedot näistä eläkelaitoksiin ns. ansiovalvontatietoina.

Kuuleminen

Jos asia tulee esille Melan aloitteesta, kuullaan eläkkeensaajaa aina ennen päätöksentekoa.

Eläkkeensaajalta voidaan vaatia selvitys eläkkeen määrään ja eläkeoikeuteen vaikuttavista seikoista, jos on aihetta epäillä, että näissä seikoissa on tapahtunut muutoksia (MYEL 142 §).

Hakemuksesta kaksi vuotta taaksepäin

Täysi eläke voidaan muuttaa osaeläkkeeksi kahden vuoden ajalta takautuvasti (MYEL 58 §:n 3 kohta ja TyEL 51 §). Kahden vuoden aika lasketaan eläkkeensaajan tarkistushakemusta seuraavan kuukauden alusta taaksepäin. Vastaavasti, jos tarkistus tehdään Melan aloitteesta, lasketaan kahden vuoden aika tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä seuraavan kuukauden alusta.

Jos täysi eläke muutetaan osaeläkkeeksi takautuvasti, peritään takautuvalta ajalta liikaa maksettu eläke lähtökohtaisesti takaisin.

Ansioiden vähentyminen myöhemmin

Eläke muutetaan takaisin täydeksi eläkkeeksi, jos ansiot myöhemmin alenevat niin, etteivät ne ole enää esteenä täyden eläkkeen maksamiselle. Muutosta täydeksi eläkkeeksi ei voida ansioiden alenemisen perusteella tehdä kuitenkaan enää sen jälkeen, jos eläkettä on ehditty maksaa osaeläkkeenä vähintään kahden vuoden ajan.

3.5.2 Muut muutokset eläkkeen määrässä

3.5.2.1 LITA-vähennyksen muuttuminen

Eläkkeensaajalle maksettavan LITA-korvauksen määrä voi muuttua työkyvyttömyyseläkepäättöksen antamisen jälkeen tai eläkkeensaajalle voidaan myöntää uusi LITA-korvaus eläkeaikana.

Yli neljä kuukautta

Jos LITA-korvaus myönnetään tai jos sen määrä muuttuu enintään neljän kuukauden ajaksi, ei sitä oteta koskaan huomioon. Muuttuneen tai uuden LITA-korvauksen tulee kestää yli neljä kuukautta, jotta sillä on vaikutusta eläkkeen määrään. (MYEL 83 §:n 3 kohta ja TyEL 94 §:n 4 mom.).

Jos LITA-korvaus on myönnetty tai sen määrää on muutettu yhdellä päätöksellä yli neljän kuukauden ajaksi, vähennys tehdään heti etuuden alkamisesta tai muutoksen alusta lukien.

Jos LITA-korvaus on myönnetty tai sen määrää on muutettu useammilla päätöksillä yhteensä yli neljän kuukauden ajaksi - myös yhden päivän ylitys riittää - tehdään vähennys neljännen kuukauden alusta lukien, koska tällöin tiedetään, että korvaus on myönnetty tai sitä on muutettu yli neljän kuukauden ajaksi. Tällaisissa tapauksissa LITA-korvausta ei siis vähennetä MYEL- tai muusta työeläkkeestä kolmen ensimmäisen kuukauden ajalta. Vähennyksen suuruus määräytyy LITA-korvauksen tai -muutoksen alkamisajankohdan tilanteen mukaan.

LITA-korvaus osaeläkkeen saajalle

Jos osaeläkkeen saajalle myönnetään jokin seuraava etuus osaeläkkeelläoloaikana sattuneen tapaturman, liikennevahingon tai muun ns. ensisijaiseen korvaukseen oikeuttavan vahingon perusteella, ei seuraavia etuuksia vähennetä osaeläkkeestä (MYEL 83 §:n 3 kohta ja TyEL 94 §:n 1 mom.):

- TyTALin mukainen päiväraha,
- MaTALin mukainen päiväraha,
- Sotilastapaturmalakien mukainen päiväraha,
- Liikennevakuutuslain mukainen ansionmenetykskorvaus, ja
- Potilasvahinkolain mukainen ansionmenetykskorvaus.

Osa-eläkkeen saajalle myönnettyä uutta LITA-korvausta ei vähennetä osaeläkkeestä, koska muutoin vähennys kertautuisi. LITA-korvaus perustuu tällaisissa tapauksissa siihen ansiotasoon, joka eläkkeensaajalla on ollut osaeläkkeensä rinnalla. LITA-korvaus itsessään jää pienemmäksi kuin jos kyseessä olisi vielä täysipainoisesti työelämässä oleva henkilö, eikä LITA-korvausta ole enää tarpeen vähentää osaeläkkeestä.

On huomattava, että edellä mainitut tilanteet, joissa vähennystä ei tehdä, koskevat vain osaeläkettä. Jos osaeläke muuttuu täydeksi eläkkeeksi (ks. kohta 3.5.1), tehdään vähennys normaalisti. Niin ikään TyTALin, MaTALin ja Sotilastapaturmalakien osalta vähennys jätetään tekemättä vain päiväraha-aikana, mutta vähennys tehdään siinä vaiheessa, kun ansionmenetykskorvausta aletaan maksaa eläkkeenä.

Esimerkki 3.11

Osa-eläkettä saava maatalousyrittäjä sairastuu ammattitautiin, joka korvataan MATASTA. MATA-päivärahaa maksetaan ensin jonkin aikaa 100 % ansionaleneman mukaan ja sen jälkeen 40 % ansionaleneman mukaan. Myöhemmin korvaus maksetaan 30 % MATA-eläkkeenä. MATA-päivärahoja ei vähennetä työeläkkeestä, koska ne perustuvat osaeläkkeen aikana sattuneeseen työvahinkoon. Osa-eläkkeen aikainen suoja koskee vain MATAn päiväraajaksoa, ei sen jälkeistä MATA-eläkejaksoa, joten osaeläkkeenä maksettavaan työeläkkeeseen tehdään vähennys siinä vaiheessa, kun MATA-päiväraha muuttuu MATA-eläkkeeksi.

Esimerkki 3.12

Edellisessä esimerkissä tarkoitetun maatalousyrittäjän työkyvyn katsotaan alentuneen heti ammattitaudin ilmenemisestä lukien täyteen eläkkeeseen oikeuttavalla tavalla. MATA-päiväraha vähennetään MYEL- ja muusta työeläkkeestä heti täyden eläkkeen alkamisesta lukien, koska osaeläkkeen aikainen suoja ei ulotu enää sen jälkeen myönnettävään täyteen eläkkeeseen.

Ulkomainen etuus

Myös ulkomailta myönnetty korvaus, joka vastaa jotakin Suomessa myönnettävää LITA-korvausta ja on Suomesta maksettavan etuuden tavoin ensisijainen, vähennetään eläkkeestä samoin periaattein, joita on edellä selvitetty. Vähennys tehdään kuitenkin vasta sitä seuraavan kuukauden alusta, jonka aikana eläkelaitos on saanut tiedon ulkomailta maksettavasta etuudesta. Jos korvaus on eläkkeeseen nähden toissijainen, esimerkiksi Ruotsista maksettava päiväraha, ei sitä vähennetä.

3.5.2.2 Vanhojen eläkkeiden yhteensovitus

Ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan eläketurvan taso sai olla enintään 60 % yhteensovitusperusteesta eli korkeimmasta vakiintuneesta eläkepalkasta tai työtulosta. Yhteensovitusperustetta määrittäessä otettiin huomioon kaikki vähintään vuoden ajan jatkuneet työ- ja virkasuhteet, yrittäjätoiminta ja LEL/TaEL -vuosiansiot/keskipalkka. Jos eri toiminnot jatkuivat vähintään vuoden ajan rinnakkain, laskettiin yhteensovitusperustetta määrittäessä rinnakkaiset eläkepalkat ja/tai -työtulot yhteen. Mahdollinen ylite vähennettiin eri lakien mukaisista eläkkeistä niiden suuruuden mukaisessa suhteessa.

Useimmissa tilanteissa lopputulos on sama siitä riippumatta, otetaanko ensisijainen etuus huomioon aikaisemmin voimassaolleiden yhteensovitus sääntöjen vai nyt voimassaolevien eläkkeen vähentämistä koskevien säännösten kautta. Tämän vuoksi myös niiden eläkkeiden osalta, jotka on myönnetty ennen vuotta 2005 voimassa olleiden säännösten mukaan, on siirrytty soveltamaan nykyistä menettelyä.

Edellä kerrottu menettely on ollut käytössä jo vuodesta 2012 alkaen niissä perhe-eläketilanteissa, joissa eläkkeen perusteena on edunjäntäjän vuoden 2004 säännösten mukainen eläke. Muiden eläkelajien osalta menettelyä on noudatettu vuoden 2015 alusta lukien.

Jos nykyisten säännösten mukainen vähentäminen ns. pohjaluvusta johtaa pienempään eläkkeen määrään kuin vuoden 2004 säännösten mukainen yhteensovitus, uusi yhteensovitus on tehtävä vuoden 2004 säännösten mukaisesti. Suora vähentäminen pohjaluvusta johtaa pienempään eläkkeen määrään silloin, kun työeläkkeiden määrä on pienempi kuin yhteensovitusraja.

Kolmen vuoden sääntö, jos eläketapahtuma ennen 1.1.2007

TyELin voimaantumisen myötä ns. kolmen vuoden sääntö kumottiin, mutta sitä noudatetaan edelleen eläkkeissä, joissa eläketapahtuma on sattunut ennen 1.1.2007. Säännöksen mukaan eläkkeestä ei vähennetty sellaista LITA-korvausta, jota eläkkeenhakija oli saanut vähintään kolmen vuoden ajan ennen eläkkeen alkamista. Käytännössä suurin merkitys on tilanteissa, joissa eläkettä myönnettäessä on sovellettu kolmen vuoden säännöstä ja LITA-korvauksen määrä muuttuu myöhemmin. Uutta vähennystä tehtäessä otetaan huomioon vain muutoksen osuus.

Esimerkki 3.13

Maatalousyrittäjä on jäänyt työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2002. Siihen mennessä hänelle oli maksettu 20 %:n ansionaleneman perusteella myönnettyä MATA-eläkettä yhdenjaksoisesti jo kuuden vuoden ajalta, eikä MATA-korvausta siis silloin voimassaolleiden säännösten johdosta vähennetty työeläkkeestä. MATA-korvauksen määrä muuttuu pysyvästi 1.7.2007 lukien 40 %:n suuruiseksi, minkä johdosta MYEL-eläkkeen määrää tarkistetaan sanotusta ajankohdasta lukien. MYEL-eläkkeestä vähennetään vain se määrä, jolla MATA-korvauksen määrä on muuttunut aikaisempaan verrattuna (20 % korotusta vastaava osuus).

3.5.2.3 Kertakorotus

Työkyvyttömyyseläkkeeseen lisätään kertakorotus sen kalenterivuoden alusta lukien, johon mennessä eläkkeen alkamisesta on kulunut viisi täyttä kalenterivuotta (MYEL 77 §:n 2 kohta ja TyEL 81 §:n 1 mom.).

Kertakorotuksen tarkoitus on indeksikorotusten (ks. tark. kohta 10.5) ohella turvata eläketurvan taso nuorella iällä työkyvyttömäksi tulleilla.

Nimestään huolimatta kertakorotus ei ole kertaluonteinen korotus vaan sen maksaminen jatkuu niin pitkään kuin eläkkeen maksaminen jatkuu. Kertakorotus säilyy eläkkeessä myös sen jälkeen, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Korotuksen määrä

Kertakorotus määräytyy sen mukaan, minkä ikäinen eläkkeensaaja on korotusvuoden alkaessa. Korotuksen määrä on sitä suurempi mitä nuorempi eläkkeensaaja on korotusvuoden alkaessa.

Kertakorotuksen määrä on enintään 25 % ja tämän suuruisen korotuksen saavat ne eläkkeensaajat, jotka ovat 23 -31 -vuotiaita korotusvuoden alkaessa. Korotusprosentti pienenee yhdellä prosenttiyksiköllä jokaista 31 vuoden iän ylittävää ikävuotta kohden. (MYEL 77 §:n 2 kohta ja TyEL 81 §:n 2 mom.).

Korotusta ei tule myönnettäväksi enää sellaiselle eläkkeensaajalle, joka jo korotusvuoden alkaessa on täyttänyt 56 vuotta tai enemmän. (MYEL 77 §:n 2 kohta ja TyEL 81 §:n 1 mom.).

Ikä määräytyy vuoden ensimmäisen päivän tilanteen mukaisena niin, että 1. päivänä tammikuuta syntynyt saa sen iän mukaisen korotuksen, jonka hän täyttää.

Jos eläkkeessä on LITA-vähennys, lasketaan kertakorotus eläkkeeseen ilman LITA-vähennystä, jonka jälkeen LITA-vähennys tehdään uudelleen kertakorotettuun eläkkeeseen.

MATA

Myös MATAn perusteella myönnettyyn tapaturmaeläkkeeseen tulee kertakorotus sitä seuraavan vuoden alusta lukien, jonka aikana tapaturmaeläkettä on maksettu viisi vuotta. MATAn perusteella määräytyvä kertakorotus on pienempi kuin työeläkejärjestelmässä, mutta toisaalta sen voi saada vielä 64-vuotiaanakin.

MATAssa (tai muussa ns. ensisijaisessa korvausjärjestelmässä) eläkkeeseen lisätty kertakorotus ei sinänsä johda uuteen yhteensovitukseen tai LITA-vähennyksen muuttumiseen työeläkejärjestelmässä. Jos uusi yhteensovitus tehdään tai LITA-vähennyksen määrä tulee tarkistettavaksi muusta syystä, otetaan MATA-eläke (tai muu ns. ensisijainen korvaus huomioon) kertakorotettuna.

3.6 Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttäminen ja lakkauttaminen

Keskeytysperusteet

Työkyvyttömyyseläke voidaan keskeyttää (MYEL 58 §:n 2 kohta ja TyEL 50 §), jos eläkkeensaaja

- on ansiotyössä ja työstä saadut ansiot ylittävät tilapäisesti 60 prosenttia työkyvyttömyyden alkamista edeltävästä vakiintuneesta ansiotasosta (ks. lisäksi kohta 3.6.1 "Työhönpaluun edistämislaki 2010 - 2020"),
- kieltäytyy menemästä eläkelaitoksen määräämään lääketieteelliseen tutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää työkyvyttömyyden jatkumista,
- kieltäytyy toimittamasta edellä tarkoitettussa tutkimuksessa saatuja tuloksia, tai
- kieltäytyy eläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta tai koulutuksesta.

Eläke voidaan keskeyttää niin ikään silloin, jos on syytä epäillä, ettei eläkkeensaaja enää täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei eläkkeensaaja ole toimittanut häneltä pyydettyä selvitystä eläkeoikeuteen tai eläkkeen määrään liittyvistä seikoista hänelle annetussa kohtuullisessa ajassa. (MYEL 93 §:n 2 mom.)

Eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuus

Eläkkeensaaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle työkykynsä palautumisesta, maatalous- tai muun yrittäjätoiminnan aloittamisesta tai muun ansiotyön aloittamisesta tai lisäämisestä ja kuntoutuksen keskeytymisestä (MYEL 55 §).

Osittaista vanhuuseläkettä saaneet

Työkyvyttömyyseläke voidaan edellytysten täytyessä myöntää osittaista vanhuuseläkettä saavalle henkilölle. OVEN maksaminen päättyy työkyvyttömyyseläkkeen alkaessa ja siitä tulee osa työkyvyttömyyseläkettä.

Jos työkyvyttömyyseläke lakkaa, sen maksaminen keskeytetään tai se jätetään lepäämään, osittainen vanhuuseläke jatkuu aikaisemmin myönnetyn suuruisena (MYEL 39 §:n 2 mom.).

3.6.1 Keskeytys tai lakkautus ansioiden perusteella

Työkyvyttömyyseläkkeen saajalle ei ole määrätty mitään kiinteää euromääräistä rajaa, jota eläkeaikaiset ansiot eivät saisi ylittää. Raja, jonka ylittävät ansiot johtavat eläkkeen keskeyttämiseen tai lakkauttamiseen, määräytyy henkilökohtaisesti eläketapahtumaa edeltävien ansioiden perusteella.

Vaikka eläkkeen keskeyttämistä ja lakkauttamista arvioitaessa kiinnitetään erityistä huomiota työntekoon ja ansioihin, asiaan vaikuttavat muutkin seikat, mm. eläkkeensaajan ikä, eläkkeelläoloaika, eläkkeen määrä, sairaus ja sen ennuste, työssäoloaika, selviytyminen työssä ja myös se, onko työskentely jatkuva.

Ansiorajan ylittymistä arvioitaessa otetaan huomioon sekä palkkatyöstä että yrittäjätoiminnasta saadut ansiot (MYEL- ja YEL-perusteisesti arvioituina).

Työhönpaluun edistämislaki 2010 - 2020

Vuoden 2020 loppuun asti on voimassa erityislaki, jonka tarkoituksena on tukea työkyvyttömyyseläkkeellä olevien henkilöiden työhönpaluuta niin, ettei ainakaan uhka työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämisestä tai lakkauttamisesta olisi esteenä, jos työkyvyttömyyseläkkeen saajalla on mahdollisuus kokeilla paluuta työelämään.

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevan henkilön ansiot voivat nousta aina 834,52 e/kk asti, ilman että sillä on vaikutusta eläkkeeseen (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna).

Ansiot voivat ylittää edellä mainitun kuukausirajan, jos henkilökohtainen ansiotuloraja on sitä suurempi, joten säännöksellä on käytännön merkitystä silloin, kun oma henkilökohtainen ansiotuloraja on sitä pienempi.

Tässä tarkoitettu ansiotuloraja (834,52 e/kk) on samansuuruinen siitä riippumatta, onko työkyvyttömyyseläke myönnetty täytenä vai osaeläkkeenä. Niin ikään raja on samansuuruinen sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmässä. Rajaa tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksillä.

Säännös on nykyisellään voimassa määräajan, vuoden 2020 loppuun saakka.

Tk-eläke 2004 säännöin

Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty ennen 1.1.2005 voimassaolleiden säännösten perusteella (eläketapahtuma 31.12.2005 tai aikaisemmin), verrataan eläkkeen aikaisia ansioista tulevan ajan palkkaan tai työtuloon. Jos tuleva aika liittyy rinnakkaisiin toimintoihin, verrataan eläkkeen aikaisia ansioita niiden yhteismäärään. Eläkkeen keskeyttämistä tai lakkauttamista harkittaessa otetaan huomioon myös se, jos tuleva aika liittyy sellaiseen toimintaan, jonka ei voida katsoa vastaavaan eläkkeensaajan vakiintunutta ansiotasoa.

Esimerkki 3.14.

Maatalousyrittäjä on ollut MYEL-toiminnan rinnalla yli 15 vuoden ajan työsuhteessa tilan ulkopuolella. Työsuhde on päättynyt v. 2002, jonka jälkeen MYEL-toiminta on jatkunut. Maatalousyrittäjä on tullut työkyvyttömäksi 14.3.2004 ja joutunut jäämään täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle. Silloin voimassaolleiden säännösten mukaan tuleva aika on liitetty yksinomaan MYEL-toimintaan. Ansiorajan ylitystä harkittaessa vertailupohjana voidaan käyttää MYELin tulevan ajan työtulon sijasta MYEL-työtulon ja työsuhteesta saadun palkan yhteismäärää, minkä voidaan katsoa vastaavan pelkkää MYELiä paremmin eläkkeensaajan vakiintunutta ansiotasoa ennen eläkkeellejäämistä.

Tk-eläke 2005 säännöin

Jos eläke perustuu 1.1.2005 voimaantulleisiin säännöksiin (eläketapahtuma 1.1.2006 tai myöhemmin), käytetään vertailuperusteena vakiintunutta keskiansiota. Vakiintuneena keskiansiona käytetään yleensä tulevan ajan ansioita. Tulevan ajan ansiot määräytyvät viiden eläketapahtumaa edeltävän vuoden perusteella, joten niiden voidaan katsoa yleensä vastaavan eläkkeensaajan vakiintunutta ansiotasoa. Jos näin ei kuitenkaan ole, voidaan vakiintunut ansiotasoa tässäkin tilanteessa määritellä muulla tavalla.

Esimerkki 3.15

Maatalousyrittäjä on jäänyt osaeläkkeelle 1.10.2009 lukien. Vakiintunut keskiansio on määritetty vuosien 2004 - 2008 ansioiden perusteella (vuoden 2004 osalta aikaisempien säännösten mukainen vapaakirja) ja sen suuruus on 844,68 e/kk. Henkilökohtainen ansiotuloraja, kun kyseessä on osaeläke, on 506,81 e/kk (60 %). Työhön-paluun edistämislain perusteella ansiot voivat kuitenkin nousta tätäkin suuremmiksi aina 834,52 e/kk asti, ilman että ansioilla on vaikutusta osaeläkkeen maksamiseen. Esimerkin euromäärät on ilmaistu vuoden 2020 tasossa.

Keskeytys ja lakkautus

Keskeytys- ja lakkautusmenettely on esitetty tässä, sellaisena kuin se on vuoteen 2020 asti voimassaolevien säännösten mukaan.

Lyhytaikainen ansiotulorajan ylitys ei johda eläkkeen keskeyttämiseen.

Eläkkeen maksaminen keskeytetään ja eläke jää lepäämään vain, jos 834,52 euron tai sitä korkeampi henkilökohtainen ansioraja ylittyy vähintään kolmen kuukauden ajalta.

Eläkkeen keskeytys jatkuu niin pitkään kuin ansiot ylittävät rajan. Ylityksen jatkuessa vielä kahden vuoden jälkeenkin, lakkautetaan työkyvyttömyyseläke. Eläke lakkautetaan siitä ajankohdasta lukien, josta se on ollut keskeytyneenä.

Eläke voi olla keskeytyneenä useita eri kertoja.

Esimerkki 3.16

Työkyvyttömyyseläkkeen saaja ilmoittaa aloittavansa työskentelyn 1.11.2020, mikä johtaa eläkkeen keskeyttämiseen sanotusta ajankohdasta lukien (palkka ylittää 834,52 e/kk ja 60 % henkilökohtaisesta ansiotulorajasta). Työskentely päättyy jo joulukuussa 2020, vaikka sen oli tarkoitus kestää pidempään. Koska työskentelyjakso jää alle kolmen kuukauden mittaiseksi, pidetään sitä työkokeiluna, ja eläkkeensaajalle maksetaan eläke myös marras- ja joulukuulta 2020.

Keskeytys- tai lakkautuspäivä

Eläke keskeytetään ja se jää lepäämään sen kuukauden alusta lukien, jonka aikana ansiot ylittävät ansiorajan.

Eläke voidaan keskeyttää tai lakkauttaa myös takautuvasti, enintään kuitenkin kahden vuoden ajalta laskettuna eläkkeensaajan tekemän ilmoituksen saapumista seuraavan kuukauden alusta lukien. Jos keskeytys tai lakkautus tehdään - niin kuin yleensä - eläkelaitoksen aloitteesta, lasketaan vuoden aika sitä seuraavan kuukauden alusta, jonka aikana eläkelaitos ryhtyi tarkistustoimenpiteisiin. (MYEL 58 §:n 3 kohta ja TyEL 51 §).

Jos keskeytettynä ollut eläke tulee myöhemmin lakkautettavaksi, tehdään lakkautus keskeyttämisajankohdasta lukien (MYEL 58 §:n 3 kohta ja TyEL 51 §).

Muuttaminen osaeläkkeeksi

Ansiorajan ylitys voi johtaa siihen, että täysi eläke muutetaan osaeläkkeeksi (kohta 3.1.3). Niin ikään voidaan päättää, että eläke jatkuu osaeläkkeen suuruisena kuntoutustukena vielä määrääjän. Tällöin osaeläkkeen suuruinen kuntoutustuki saa kestää vuotta lyhyemmänkin ajan (MYEL 59 §:n 2 mom.).

Myös tässä tarkoitettussa tilanteessa muutos voidaan tehdä kahden vuoden ajalta takautuvasti samalla tavalla kuin eläkettä keskeytettäessä tai lakkautettaessa. Ks. tark. kohta 3.5.1.2 "Täysi eläke osaeläkkeeksi".

Jos ansiot ylittävät 40 %, mutta ovat alle 60 % tulevan ajan ansioihin tai palkkaan taikka vakiintuneisiin keskiansioihin verrattuna, muutetaan täysi työkyvyttömyyseläke osaeläkkeen suuruiseksi, jos ansiotoiminnan voidaan arvioida jatkuvan tässä laajuudessa vähintään vuoden ajan. Lisäedellytyksenä tässäkin on, että ansiot ylittävät 834,52 e/kk.

Kuntoutustuki

Edellä olevia keskeytys- ja lakkauttamisperusteita sovelletaan periaatteessa myös kuntoutustukeen. Rajatapauksissa kuntoutustuen osalta voidaan menetellä lievemmin, koska kuntoutustuki joka tapauksessa päättyy määrääjän jälkeen.

Kuuleminen

Eläkkeen keskeytys- ja lakkautusasiassa on ennen päätöksentekoa kuultava eläkkeensaajaa. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos aloite asian käsittelyyn on tullut eläkkeensaajalta itseltään.

Valituskelpoinen päätös

Työkyvyttömyyseläkkeen keskeyttämisestä ja lakkauttamisesta annetaan valituskelpoinen päätös.

Keskeytyspäätöksellä voidaan todeta myös keskeytyksen päättymisajankohta, jos se on tiedossa jo keskeytyspäätöstä annettaessa. Muussa tapauksessa eläke keskeytetään toistaiseksi ja ansioiden päätyttyä tai jäätyä alle ansiorajan annetaan uusi päätös, jossa todetaan ajankohta, josta alkaen eläkkeen maksaminen alkaa uudelleen.

Takaisinperintä

Jos eläkkeensaaja ilmoittaa ansioista ennen ansiotoiminnan alkamista, voidaan eläkkeen maksaminen keskeyttää tai lakkauttaa seuraavasta mahdollisesta erääntymispäivästä, jolloin eläkettä ei tule maksettavaksi aiheettomasti.

Jos eläkkeensaaja on jättänyt ilmoittamatta ansiotyön alkamisesta, tieto eläkkeensaajan ansiotyöstä tulee eläkelaitokselle yleensä vasta eläkkeensaajien ansiovalvonnan yhteydessä. Jos eläke keskeytetään tai lakkautetaan taikka muutetaan osaeläkkeeksi takautuvasti, tulee harkittavaksi myös liikaa maksetun eläkkeen takaisinperintä. Ks. tark. kohta 10.6 "Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä".

3.6.2 Keskeytys selvityksen puuttuessa

Vaikka eläkkeensaaja on itse velvollinen ilmoittamaan työkykynsä palautumisesta tai ansiotyön alkamisesta, saadaan tieto työkyvyssä tapahtuneista muutoksista yleensä muuta kautta kuin eläkkeensaajan ilmoittamana.

ETK lähettää eläkelaitoksille tiedot eläkkeensaajien ansioista. Viitteitä työkyvyssä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista voidaan saada myös muuta kautta, esim. Kelasta tai Mata-asiaan toimitetuista asiakirjoista.

Jos eläkelaitoksella on perusteltua syytä olettaa, että eläkkeensaajan työkyky on palautunut, eläkkeensaaja on velvollinen käymään eläkelaitoksen määräyksestä työkyvyttömyyden jatkumisen selvittämistä varten tutkittavana eläkelaitoksen nimeämän laillistetun lääkärin luona tai eläkelaitoksen osoittamassa kuntoutus- tai tutkimuslaitoksessa. Kun selvitys työkyvyttömyyden jatkumisesta tehdään Melan aloitteesta, korvaa Mela tutkimuksesta ja mahdollisista matkoista aiheutuvat kohtuulliset kustannukset (MYEL 56 §).

Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen voidaan keskeyttää, jos eläkkeensaaja ei suostu menemään Melan määräämään ja kustantamaan tutkimukseen työkyvyttömyytensä jatkumisen selvittämiseksi eikä esitä kieltäytymiselleen hyväksyttävää syytä. Samoin työkyvyttömyyseläke voidaan keskeyttää, jos eläkkeensaaja ei toimita kohtuullisessa määräajassa tällaisen tutkimuksen tuloksia (MYEL 58 §:n 2 kohta ja TyEL 50 §:n 2 ja 3 kohdat).

Eläkelaitos voi keskeyttää eläkkeen maksamisen, jos sillä on jostakin muusta syystä aihetta epäillä, ettei eläkkeensaaja täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä. Tässäkin tapauksessa keskeyttämisen edellytyksenä on, ettei eläkkeensaaja ole toimittanut häneltä pyydettyä selvitystä eläkelaitoksen määräämän kohtuullisen ajan kuluessa. (MYEL 93 §:n 2 mom.)

Kun pyydetty selvitys on saapunut, voidaan eläkkeen maksaminen aloittaa takautuvasti siitä ajankohdasta, mistä alkaen se oli keskeytetty. Vastaavasti, jos uusi selvitys osoittaa, etteivät eläkkeen saamisen edellytykset täyty, lakkautetaan eläke keskeytysajankohdasta lukien.

3.6.3 Kieltäytyminen kuntoutuksesta tai koulutuksesta

Eläkelaitoksella on lisäksi oikeus keskeyttää työkyvyttömyyseläke, jos eläkkeensaaja ilman pätevää syytä kieltäytyy eläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta tai koulutuksesta ilman hyväksyttävää syytä (MYEL 58 §:n 2 kohta ja TyEL 50 §:n 4 kohta).

3.6.4 Työkyvyn palautuminen

Jos työkyvyttömyyseläkkeen saajan työkyky palautuu siinä määrin, ettei hän enää täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä, työkyvyttömyyseläke lakkautetaan työkyvyn palautumista seuraavan kuukauden alusta lukien (MYEL 59 §:n 1 mom.).

Työkyvyn palautuminen tulee arvioitavaksi useimmiten silloin, kun eläkkeensaajalla on eläkeaikana ansiotoimintaa merkittävästi ja pitkäaikaisesti. Toisaalta vuoteen 2020 asti työkyvyttömyyseläkkeen saajan työkyvyn ei voida katsoa palautuneen pelkästään sillä perusteella, että ansiot sanottuna ajankohtana ylittävät henkilökohtaisen ansiotulorajan (tai 834,52 e/kk), vaan silloin menetellään niin kuin edellä kohdassa 3.6.1 on tarkemmin selvitetty.

Eläkkeen lakkauttaminen työkyvyn palautumisen perusteella edellyttää uutta lääkärintlausuntoa. Selvitys nykyisestä työkyvystä vaaditaan myös silloin, kun eläkkeenhakija itse pyytää eläkkeensä lakkauttamista. Eläkettä ei lakkauteta, jos työkyky on edelleen heikentynyt eläkkeeseen oikeuttavassa määrin.

Ks. myös edellä kohta 3.6.1 "Muuttaminen osaeläkkeeksi".

3.7 Työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi

Työkyvyttömyyseläkettä saavan henkilön eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi automaattisesti ilman eri hakemusta.

Hakemus on kuitenkin tarpeen, jos eläkkeensaajalla on työkyvyttömyyseläkeaikana ollut ansioita, joista on karttunut uutta eläkettä.

Työkyvyttömyyseläkkeen muuttumisesta vanhuuseläkkeeksi annetaan päätös vain, jos eläkkeen määrä samalla muuttuu. Näin voi käydä esim. silloin, jos LITA-korvauksen määrä muuttuu samalla tai jos eläkkeeseen on sovellettu ns. rajoitussäännöstä (eläke myönnetty ennen 1.1.2005 voimassaolleiden säännösten mukaan ja sairaus johtanut työkyvyttömyyteen vuoden kuluessa työskentelyn alkamisesta).

Mahdollisuudesta vanhuuseläkkeen lakkauttamiseen, kun määräaikainen työkyvyttömyys on jatkunut vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen, ks. tark. kohta 3.1.5 "Työkyvyttömyys lähellä vanhuuseläkeikää".

3.7.1 Eri säännöin myönnetyt eläkkeet muuttuvat eri aikoina

Tk-eläke 2004 säännöin	Ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan myönnetty työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana eläkkeen saaja täyttää 65 vuotta.
Tk-eläke 2005 säännöin	Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty vuoden 2005 alusta voimaantulleiden säännösten mukaan, muuttuu työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana hakija täyttää 63 vuotta. Vuonna 2005 sovellettiin vielä aikaisemmin voimassaolleita säännöksiä, joten käytännössä työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä, jos eläketapahtuma on sattunut vuonna 2006 tai myöhemmin.
Tk-eläke 2017 -säännöin	Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty vuoden 2017 alusta voimaantulleiden säännösten mukaisesti, muuttuu se vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka kuluessa eläkkeensaaja täyttää oman ikäluokansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän (MYEL 58 a §:n 2 mom.). Oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä ei ole välttämättä tiedossa vielä siinä vaiheessa, kun eläke myönnetään. Näin käy, jos työkyvyttömyyseläke myönnetään v. 1965 tai sen jälkeen syntyneelle henkilölle. Myös tällaiselle henkilölle myönnetty työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi oman ikäluokan mukaisesti.

Sillä ei ole merkitystä, vaikka tällaisessa tilanteessa tulevan ajan laskennassa on käytetty pääteikänä viimeksi vahvistettua ja silloin tiedossa ollutta vanhuuseläkeikää.

Osatyökyvyttömyyseläke Vanhuuseläkettä ei tarvitse hakea myöskään silloin kun työkyvyttömyyseläke on myönnetty osaeläkkeenä. Osaeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi edellä sanotun mukaisesti ja sen määrä muutetaan täyden eläkkeen suuruiseksi (= kaksinkertaiseksi) automaattisesti.

3.7.2 Tk-eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen lisääminen

Työskentely eläkkeen rinnalla on kartuttanut uutta eläkettä 1.1.2005 lukien siitä riippumatta, onko työkyvyttömyyseläke myönnetty ns. tulevan ajan eläkkeenä vai vapaakirjaeläkkeenä.

Ennen 1.1.2005 työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehty työ kartutti uutta eläkettä vain, jos eläke oli myönnetty ns. vapaakirjaeläkkeenä eli ilman tulevaa aikaa.

Kummassakin tilanteessa työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttuneen uuden eläkkeen voi saada maksuun yleensä vasta siinä vaiheessa, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen voi saada maksuun ennen vanhuuseläkettä vain siinä tapauksessa, jos aikaisemmin myönnetty eläke päättyy ja myöhemmin tulee myönnettäväksi uusi (työkyvyttömyys)eläke uusin perustein.

Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla olleesta MYEL-vakuutuksesta karttunut uusi eläke voidaan lisätä eläkkeeseen, vaikka MYEL-toiminta jatkuu edelleen vanhuuseläkkeellä ollessa. Sen sijaan työsuhteen osalta edellytetään sen päättymistä ennen kuin siitä karttunut uusi eläke voidaan lisätä vanhuuseläkkeeseen.

Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla karttuneeseen uuteen eläkkeeseen sovelletaan elinaikakerrointa koskevia säännöksiä samalla tavalla kuin uutena myönnettävään eläkkeeseen muutenkin. Sovellettava elinaikakerroin määräytyy eläkkeensaajan syntymävuoden mukaan myös siinä tapauksessa, että vanhuuseläkkeeksi muuttuvaan työkyvyttömyyseläkkeeseen olisi sovellettu eläkkeen alkamisvuoden kerrointa. Elin-aikakertoimen soveltamisesta työkyvyttömyyseläkkeen ansaittuun osaan, ks. tark. kohta 3.4.4.1 "Elin-aikakerroin".

Vain hakemuksesta Uuden eläkkeen myöntäminen edellyttää aina hakemusta. Näin myös siinä tapauksessa, että hakija on kartuttanut uutta eläkettä eläkkeen rinnalla harjoittamastaan MYEL-toiminnasta.

4 Työuraeläke

Työuraeläke on uusi eläkelaji, joka tuli voimaan vuoden 2017 eläkeuudistuksen yhteydessä. Se on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat tehneet pitkän työuran rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä.

Työuraeläke on työkyvyttömyyseläkkeen kaltainen, mutta eroaa siitä kuitenkin monilta osin, minkä vuoksi se on selkeyden vuoksi esitetty tässä omana kokonaisuutenaan.

Niiltä osin kuin työura- ja työkyvyttömyyseläkettä koskevat säännökset ja menettelytavat ovat yhteneväisiä, on tässä yhteydessä työuraeläkkeen osalta valittu tietoisesti pelkistetympi esitystapa yksityiskohtaisempien ohjeiden löytyessä työkyvyttömyyseläkettä käsittelevästä luvusta 3.

KEL Mahdollisuus jäädä työuraeläkkeelle on vain työeläkejärjestelmässä. Kansaneläkejärjestelmässä sitä ei ole.

4.1 Oikeus työuraeläkkeeseen

4.1.1 Määritelmä

Maatalousyrittäjällä on oikeus työuraeläkkeeseen, jos (MYEL 59 a §:n 1 mom.):

1. hän on täyttänyt 63 vuotta (ks. tark. kohta 4.1.2 ”Ikä”),
2. hän on työskennellyt vähintään 38 vuoden ajan työssä, joka on ollut
 - työeläkelakien mukaan vakuutettavaa (ks. tark., kohta 4.1.3 ”Pitkä työhistoria”)
 - ja
 - rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavaa (ks. tark. kohta 4.1.4 ”Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttava työ”).
3. hänen työkykynsä on alentunut, ei kuitenkaan täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavalla tavalla (ks. tark. kohta 4.1.5 ”Alentunut työkyky”),
4. hänen mahdollisuudet jatkaa työssä ovat edellä mainituista syistä johtuen heikentyneet (ks. tark. kohta 4.1.6 ”Heikentyneet mahdollisuudet jatkaa työssä”), ja
5. työskentelyn päättymisestä on kulunut enintään yksi vuosi (ks. tark. kohta 4.1.7. ”Siirtyminen työelämästä”).

Kaikkien mainittujen edellytysten tulee täytyä, jotta työuraeläke voidaan myöntää.

Ansioraja

Työuraeläkkeen maksaminen edellyttää lisäksi, että työansiot työuraeläkkeen aikana eivät ylitä ansiotulorajaa (834,52 e/kk vuoden 2020 tasossa ilmaistuna). Muiden edellytysten täytyessä oikeus työuraeläkkeeseen on olemassa ja työuraeläke voidaan myöntää, vaikka ansiot ylittäisivät ansiotulorajan. Myönnettyä työuraeläkettä ei voida kuitenkaan maksaa ennen kuin ansiot jäävät alle ansiotulorajan. Ansiorajan alittuminen ei ole työuraeläkkeen myöntämisen - vaan maksamisen - edellytys.

4.1.2 Ikä

Työuraeläke voidaan myöntää 63 vuotta täyttäneelle henkilölle (MYEL 59 a §:n 1 mom.).

Ensimmäinen ikäluokka, joka käytännössä voi jäädä työuraeläkkeelle, ovat vuonna 1955 syntyneet. He saattoivat jäädä työuraeläkkeelle vuonna 2018 sen jälkeen kun olivat täyttäneet 63 vuotta. Tämän ikäluokan mukainen vanhuuseläkeikä on 63 v 3 kk, jolloin työuraeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Näin ollen tälle ikäluokalle työuraeläkettä voitiin maksaa enintään kolmen kuukauden ajalta.

Työuraeläkettä ei voida myöntää enää sen jälkeen, kun vanhuuseläkeikä on täyttynyt. Jos hakija on täyttänyt oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän ennen työuraeläkkeen alkamista, lasketaan ja myönnetään eläke työuraeläkkeen sijasta vanhuuseläkkeenä (MYEL 59 i §).

Työuraeläkkeen ensimmäinen voimassaolovuosi oli 2017. Silloin oman ikäluokkansa mukaisen vanhuuseläkeiän täyttivät vuonna 1954 syntyneet. Tämän ikäluokan mukainen vanhuuseläkeikä on 63 vuotta eli sama kuin työuraeläkkeen ikäraja.

4.1.3 Pitkä työhistoria

Työuraeläkkeen saaminen edellyttää työskentelyä vähintään 38 vuoden ajan työeläkelakien mukaisessa työssä, joka on ollut kuluneisuutta ja rasittuneisuutta aiheuttavaa (MYEL 59 a §:n 1 mom. 1 kohta).

Työuran pituus arvioidaan ensisijaisesti rekisteritietojen perusteella. Näin siitä huolimatta, että vuodesta 2005 alkaen rekisteriin on merkitty ainoastaan työsuhteista saadut ansiot, ei enää työsuhteen alkamis- ja päättymistietoja.

Työeläkevakuutettava työ

Työuran pituutta arvioitaessa otetaan huomioon kaikki työskentely, joka on kuulunut jonkin työeläkelain piiriin. Sen sijaan edellytyksenä ei ole, että työskentely olisi kartuttanut eläkettä.

Edellä olevan perusteella 38 vuoden työskentelyedellytystä harkittaessa voidaan ottaa huomioon myös mm.

- alle 23 -vuotiaana tehty työ ennen vuotta 2005, vaikka siitä ei silloin voimassa olleiden säännösten mukaan karttunut eläkettä; tällainen työ voidaan ottaa huomioon kunkin työeläkelain mukaisen alaikärajan täyttymisestä lukien
- työ, joka on jäänyt vakuuttamatta työnantajan laiminlyönnin vuoksi
- YEL- tai MYEL- vakuutuksen piiriin kuuluva työ, jonka osalta yrittäjä on saanut vapautuksen vakuuttamisvelvollisuudesta
- YEL- tai MYEL -vakuutukseen liittyvät ns. 0-työtulojaksot (vakuutus ollut voimassa, mutta eläke jäänyt karttumatta maksamattomien vakuutusmaksujen vuoksi)

Työskentelyedellytystä harkittaessa ei oteta huomioon

- työtä, joka on tehty ennen sen työeläkelain mukaisen alaikärajan täyttymistä, jonka piiriin työskentely on kuulunut; alaikärajat ovat vaihdelleet laeittain ja eri aikoina
- sellaista YEL- tai MYEL -työtä, joka on aikoinaan jäänyt kokonaan vakuuttamatta ja jota ei voida enää vakuuttaa takautuvasti (vakuutus voidaan tehdä kulumassa olevalle ja kolmelle sitä edeltävälle vuodelle)
- luottamustoimessa tehtyä työtä

Ulkomailla tehty työ

Työskentelyedellytystä harkittaessa EU- tai ETA -maassa ja Suomen kanssa sosiaaliturvasopimuksen tehneessä maassa tehty työskentely otetaan huomioon samalla tavalla kuin Suomessa tehty työ (MYEL 59 a §:n 3 mom.).

Lastenhoitoajat ja muut vähäiset keskeytykset

Työskentelyajaksi luetaan myös äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakaudet enintään kolmen vuoden ajalta sekä vähäiset keskeytykset työstä sairauden tai tilapäisen työttömyyden vuoksi (MYEL 59 a §:n 2 mom.).

Lastenhoitoajat

Työskentelyedellytystä harkittaessa voidaan äitiys-, isyys- ja vanhempainraha-ajat rinnastaa työskentelyaikaan, kuitenkin yhteensä enintään kolmen vuoden ajalta.

Lastenhoitoajalla on käytännön merkitystä silloin, kun varsinaista työskentelyaika on vähintään 35 vuotta ja niiden lisäksi äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakausia niin, että lastenhoito- ja työskentelyaika yhteenlaskien edellytys 38 vuoden työskentelystä täyttyy.

Lastenhoitoaikana voidaan ottaa huomioon enintään se aika, joka äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa on voitu myöntää kulloinkin voimassa olleiden säännösten mukaisesti. Lisäksi tässä tarkoitettuna lastenhoitoaikana voidaan ottaa huomioon vain sellainen ajanjakso, joka kohdistuu eri ajankohtaan kuin siihen, joka on otettu huomioon jo varsinaisena työskentelyjaksona.

Kolme vuotta ylittävä lastenhoitoaika ei sinänsä ole esteenä työuraeläkkeen myöntämiselle. Hakijalla on oikeus eläkkeeseen, jos 38 vuoden työskentelyedellytys täyttyy siitä huolimatta, vaikka osa lastenhoitoajasta jätetään ottamatta huomioon.

Sairaus ja tilapäinen työttömyys

Myös sairaudesta ja tilapäisestä työttömyydestä johtuvat katkot työhistoriassa voidaan rinnastaa varsinaiseen työskentelyyn, kun harkitaan 38 vuoden työskentelyedellytyksen täyttymistä.

Laissa tai sen esitöissä ei ole tarkempia edellytyksiä sairauden tai työkyvyttömyyden aiheuttaman katkon kestolle. Periaatteena on kuitenkin, etteivät nämä poissaolot ole saaneet vaikuttaa merkittäväällä tavalla hakijan työuraan. Harkinta tehdään tapauskohtaisesti.

Muut katkot ja keskeytykset

Vain edellä mainitut tilanteet (lastenhoitoajat, sairaus ja tilapäinen työttömyys) voidaan rinnastaa varsinaiseen työskentelyyn ja ottaa huomioon, kun harkitaan 38 vuoden työskentelyedellytyksen täyttymistä.

Työhistorian ja 38 vuoden työskentelyedellytyksen ei tarvitse olla yhdenjaksoinen. Työhistoriassa voi olla myös muita katkoja, mutta muista syistä johtuvia katkoja ja poissaoloja ei voida rinnastaa työskentelyaikaan miltei osin. Toisaalta useat ja tois-tuvat katkot tai jopa yksi pitkäkestoinen katko voivat johtaa siihen, ettei 38 vuoden työskentelyedellytys täyty.

Selvitys hakijalta

Se, täyttyykö pitkää työhistoriaa koskeva edellytys, voidaan yleensä selvittää rekiste-ritietojen perusteella. Epäselvissä ja tulkinnanvaraisissa tapauksissa eläkkeenhakijan velvollisuutena on toimittaa tarkempia tietoja 38 vuoden työskentelyedellytyksen täyttymisestä. Selvitystä voidaan saada esim. työsopimuksista, työ- ja palkkatodis-tuksista, päivärahapäätöksistä sekä muista vastaavista asiakirjoista.

4.1.4 Rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttava työ

Työuraeläkkeen saaminen edellyttää työskentelyä vähintään 38 vuoden ajan työeläkelakien mukaisessa työssä, joka on ollut kuluneisuutta ja rasittuneisuutta aiheutta-vaa (MYEL 59 a §:n 1 mom. 1 kohta).

Jos työskentely kestdnsa puolesta täyttää pitkää työhistoriaa koskevan 38 vuoden edellytyksen (ks. tark. edellä kohta 4.1.3. "Pitkä työhistoria), edellyttää työuraeläkkeen myöntäminen lisäksi, että työskentely on ollut kuluneisuutta ja rasittuneisuutta ja aiheuttavaa. Myös tämän edellytyksen tulee täytyä koko 38 vuoden ajalta; työ-uraeläkettä ei voida myöntää, jos hakija on tehnyt kuluneisuutta ja rasittuneisuutta aiheuttavaa työtä vain osan aikaa.

Työn päätoimisuus

Lain esitöiden mukaan työn olisi tullut olla päätoimista, jotta sitä voitaisiin pitää ra-sittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavana. Osa-aikaisen työn ei katsota täyttävän tätä edellytystä. Työskentely rinnakkain kahdessa eri osa-aikaisessa työssä voi koko-naisuutena arvioiden täyttää päätoimisuutta koskevan edellytyksen.

Työsuhderekisteriin ei ole merkitty, onko työ ollut luonteeltaan pää- vai sivutoimista. Arvio työn päätoimisuudesta tehdään kokonaisharkinnan perusteella. Arvioinnissa otetaan huomioon mm. palkkatyöstä saadut ansiot ja yrittäjätoiminnan osalta YEL/MYEL-työtulon määrä sekä mahdollisesti eläkkeenhakijan oma selvitys työsken-telyn päätoimisuudesta.

Rasittava ja kuluttava työ

Työn rasittavuutta ja kuluttavuutta arvioitaessa edellytetään, että työ on sisältänyt merkittävässä määrin yhtä tai useampaa seuraavista tekijöistä (MYEL 59 §:n 1 mom.):

- suurta lihasvoimaa edellyttäviä tai lihaksia pitkäkestoisesti kuormittavia työliikkeitä,

- Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tällä tarkoitetaan työtä, joka edellyttää suurta voimankäyttöä tai raskaiden taakkojen käsittelyä taikka työtä, jossa joudutaan olemaan pitkiä aikoja hankalissa ja raskaissa työasennoissa.
- hengitys- ja verenkiertoelimistön erityisen voimakasta kuormittumista,
 - Usein kohdassa 1 tarkoitettu raskas lihastyö sisältää myös tämän 2 kohdan tarkoittamaa kuormitustekijää. Raskas, dynaaminen, suurilla lihasryhmillä tehtävä työ kuormittaa erityisesti verenkiertoelimistöä. Raskaita taakkoja käsiteltäessä, kuten nostettaessa, kannettaessa, työnnettäessä ja vedettäessä suuret lihasryhmät toimivat sekä dynaamisesti että staattisesti. Suurten lihasryhmien dynaamista ja staattista työtä tarvitaan esimerkiksi raskaissa maa- ja metsätalouden-, rakennus- ja kuljetus-, siivous-, hoito- ja hoiva- sekä palo- ja pelastusalan töissä. Työn fyysiseen kuormittavuuteen vaikuttavat keskeisesti olosuhteet, joissa työtä tehdään. Fyysinen kuormittavuus on vähäisempää, jos työ on pitkälle automatisoitua tai kuormitusta on helpotettu apuvälineillä tai muilla toimenpiteillä.
- kuormittavia ja hankalia työasentoja,
 - Kuormittavia ja hankalia työasentoja sisältäviä töitä esiintyy esimerkiksi erilaisissa asennustöissä, tietyntyyppisissä rakennus-, hoito- ja jätehuoltoalan töissä.
- voimaa tai suurta nopeutta vaativia toistuvia työliikkeitä taikka työliikkeitä, jotka sisältävät samanaikaisesti käsien puristusta, kiertoa ja voimaa,
 - Tämän kohdan tarkoittamia työliikkeitä voi tyypillisesti esiintyä esimerkiksi teollisuudessa, varasto- ja huolinta-alan sekä siivous- ja puhdistuspalvelualan töissä sekä elintarviketeollisuudessa ja keittiötyössä.
- työskentelyä erityisen vaativassa ja poikkeuksellista henkistä kuormitusta aiheuttavassa vuorovaikutteisessa työssä, taikka
 - Tällaisena työnä voitaisiin pitää esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastyötä, joissa asiakas- ja potilaskunta sekä työtilanteet ovat erityisen haastavia. Tällaisia olisivat esimerkiksi saattohoidossa ja psykiatrisessa laitoshoidossa tehtävä työ sekä vaativa sosiaalityö esimerkiksi lasten huostaanotoissa sekä päihdehuoltoklinikoilla tehtävä työ. Tässä kohdassa tarkoitettuna työnä voitaisiin pitää myös poikkeuksellisen haastavaa opetustyötä esimerkiksi vaikeasti käytöshäiriöisten oppilaiden kanssa. Pykälässä

tarkoitettut työt sisältäisivät lähtökohtaisesti vaativaa ihmissuhde-työtä, mikä lisäisi henkistä kuormitusta. Kuormitusta lisäisivät myös tilanteet, joihin sisältyy vaikeita eettisiä ja moraalisia arvovalintoja.

- työskentelyä jatkuvaa varuillaan oloa tai erityistä tarkkaavaisuutta edellyttävässä tehtävässä, jossa on korkea tapaturman tai onnettomuuden riski taikka ilmeinen väkivallan uhka.
 - Hallituksen esityksen perustelujen mukaan esimerkiksi vaarallisten aineiden kuljetus- ja käsittelytyö sekä tietyt rakennustyöt, kuten rakennustelineillä tehtävät työt, edellyttävät erityistä tarkkaavaisuutta ja varuillaanoloa, jotta onnettomuutta tai tapaturmaa ei sattuisi. Ilmeisellä väkivallan uhalla tarkoitettaisiin työtä, jossa väkivallan uhka on selvästi tavanomaista, yleistä väkivallan riskiä suurempi. Väkivallan riskiä lisääviä tekijöitä olisivat esimerkiksi yksintyöskentely etenkin ilta- ja yöaikaan (erityisesti tiloissa, joihin on vapaa pääsy), työpaikan sijainti riskialueilla (muun muassa alueilla, joiden väkivalta- ja rikosprofiili ovat korkeita), päihtyneiden tai väkivaltaisten asiakkaiden taikka heidän saattajiensa vastaanotto ja käsittely, yksilön itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskevat tehtävät sekä rahan ja lääkkeiden käsittely. Tyypillisesti tähän ryhmään kuuluvia töitä on esimerkiksi turvallisuusalalla sekä tietyissä sosiaali- ja turvallisuusalan tehtävissä.

Työuraeläkkeen myöntäminen edellyttää vähintään 38 vuoden työskentelyedellytyksen lisäksi, että tämä työ on sisältänyt merkittävässä määrin yhtä tai useampaa edellä mainituista kuudesta tekijästä.

Työn rasittavuutta ja kuluttavuutta arvioidaan objektiivisesti ottamatta huomioon hakijan ikää, sukupuolta, omaa käsitystä työn rasittavuudesta ja kuluttavuudesta taikka muita vastaavia tekijöitä. Arviointi ei ole myöskään ammattisidonnaista, joskin monet tekijät esiintyvät tyypillisesti tietyissä ammattiryhmissä.

Rasittavuutta ja kuluttavuutta lisäävät tekijät

Arvioitaessa sisältääkö työ merkittävässä määrin yhtä tai useampaa edellä tarkoitusta kuudesta tekijästä, rasittavuutta ja kuluttavuutta lisäävänä tekijänä otetaan huomioon työn poikkeukselliset fyysiset tekijät, kuormitusta lisäävien suojavarusteiden käyttö, toistuvaa yötyötä sisältävä tai muutoin kuormittava vuorotyö sekä toistuvat pitkät työvuorot. Lisäksi rasittavuutta ja kuluttavuutta lisäävänä tekijänä otetaan huomioon jatkuva ympärivuorokautinen kuormittava sidonnaisuus tuotantoeläimiin. (MYEL 59 b §:n 2 mom.).

Tässä mainitut tekijät otetaan huomioon rasittuneisuutta ja kuluneisuutta harkittaessa. Nämä tekijät lisäävät työn rasittavuutta ja kuluttavuutta, mutta eivät yksinään riitä sanotun edellytyksen täyttymiseen.

Fysikaaliset tekijät

Fysikaalisina tekijöinä huomioidaan esimerkiksi poikkeukselliset lämpöolosuhteet, koneellinen värinä, melu sekä ylipaine.

Altistuminen fysikaalisille tekijöille voi johtua tuotantomenetelmistä, työn luonteesta, koneista ja laitteista sekä työympäristöstä. Kylmälle ja kuumalle altistutaan tyypillisimmin ulkotöissä. Esimerkiksi erilaisissa huolto- ja korjaustöissä, jotka on tehtävä kaikissa olosuhteissa, ollaan kylmälle alttiina ilman merkittävää lihastyön tuottamaa lämpöä. Sisätiloissa altistutaan vedolle ja kylmyydelle esimerkiksi elintarviketeollisuudessa. Pelastustoiminnassa mukana olevat muun muassa sukeltajat, pinta-pelastajat ja palomiehet altistuvat usein äärimmäiselle kylmyydelle ja kuumuudelle. Poikkeuksellisissa lämpöolosuhteissa työskentelyä esiintyy myös esimerkiksi hotelliravintola- ja ateriapalveluiloilla keittiötyössä. Kasvihuonetyössä työskennellään paitsi lämpimissä myös kosteissa olosuhteissa. Värinä- ja meluallisteisessa työssä puolestaan työskennellään tyypillisimmin rakennus- ja koneteollisuudessa. Ylipaineisessa tilassa työskentelyä esiintyy kaivos- ja sukellustöissä.

Suojavarusteiden käyttö

Työn rasittavuutta ja kuluttavuutta lisää, jos työssä joudutaan käyttämään suojavarusteita.

Painavien ja peittävien suojavarusteiden käyttö kuormittaa etenkin hengitys- ja verenkiertoelimistöä ja lisää työntekijän lämpökuormaa. Kuormitus lisääntyy, kun suojavarusteita joudutaan käyttämään hankalia työasentoja vaativissa töissä. Suojavarusteita käytetään esimerkiksi pelastus- sekä maa- ja metsätalouden töissä.

Toistuva yötyö, kuormittava vuorotyö ja pitkät työvuorot

Työajat voivat aiheuttaa kuormittumista, vaikka työ tehtäisiin täysin työaika- ja työturvallisuuslain säännöksiä noudattaen.

Yötyön tulisi olla toistuvaa. Myös muu kuin yötyötä sisältävä vuorotyö otettaisiin huomioon rasittavuutta ja kuluttavuutta lisäävänä tekijänä, jos vuorotyö olisi kuormittavaa. Vuorotyön kuormittavuutta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi työpäivien, kokonaistyöajan ja ylitöiden määrään. Huomioon otettavia seikkoja olisivat lisäksi työ- ja lepoaikojen rytmitys sekä työvuorojen kiertosuunta. Nopea eteenpäin kiertävä järjestelmä, jossa on vähän peräkkäisiä aamu- ja iltavuoroja kuormittaa yleensä vähemmän.

Ympäri vuorokautinen sidonnaisuus tuotantoeläinten pitoon

Edellytykset, joiden perusteella työn rasittavuutta ja kuluttavuutta arvioidaan, ovat yhteneväiset koko työeläkejärjestelmässä. Näin sen vuoksi, että tämän edellytyksen täyttymistä arvioidaan tehdyn työn eikä ammatin perusteella.

Myös lisätekijät ovat muuten yhteneväiset, mutta maatalousyrittäjien osalta rasittavuutta ja kuluttavuutta lisäävänä tekijänä otetaan huomioon myös ympärivuorokautinen sidonnaisuus tuotantoeläinten pitoon.

Kokonaisharkinta

Työn rasittavuutta ja kuluttavuutta harkitaan kokonaisuutena ottaen huomioon sekä varsinaiset rasittavuutta ja kuluttavuutta aiheuttavat tekijät sekä niitä lisäävät tekijät (MYEL 59 b §:n 3 mom.).

4.1.5 Alentunut työkyky

Työuraeläkkeen saaminen edellyttää, että hakijan työkyky on alentunut sairauden, vian tai vamman vuoksi, mutta kuitenkin vähemmän kuin täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntäminen edellyttää (MYEL 59 a §:n 1 mom. 2 kohta).

Työkyvyn tulee olla alentunut pysyvästi, vaikka työkyvyttömyyden kestolle ei ole säädetty mitään vähimmäiskestoajaa. Vrt. työkyvyttömyyseläke, jonka saaminen edellyttää vähintään vuoden yhtäjaksoista työkyvyttömyyttä, ks. tark. kohta 3.1.4 ”Työkyvyttömyyden kesto vähintään yksi vuosi”.

Koska työkyvyn alentumisen edellytetään olevan pysyvää, on merkitystä lähinnä pitempiaikaisilla sairauksilla. Toisaalta myös lyhytaikainen sairastelu voi olla yhtenä tekijänä eläkkeen myöntöä puoltamassa.

Työkyvyn tulee olla alentunut, mutta alentuman ei tarvitse olla syy-yhteydessä rasittavaan ja kuormittavaan työhön. Harkinta tehdään kokonaisvaltaisesti samoin periaattein kuin työkyvyttömyyseläkkeessä.

Työuraeläke vai täysi työkyvyttömyyseläke

Työuraeläkehakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään myös se, onko hakijalla oikeus työuraeläkkeen lisäksi täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Jos on, voidaan hakijalle myöntää hänen suostumuksellaan työuraeläkkeen sijasta työkyvyttömyyseläke.

Hakijan kannattaa valintaa tehdessään kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin:

- työuraeläkkeen määrä (ks. tark. kohta 4.4 ”Työuraeläkkeen määrä”) verrattuna työkyvyttömyyseläkkeen määrään (ks., tark. kohta 3.4. ”Työkyvyttömyyseläkkeen määrä eläkkeen alkaessa”),
- työuraeläkkeen ansioraja on kiinteä (ks. tark. kohta 4.5 ”Työuraeläkkeen keskeyttäminen”), kun taas työkyvyttömyyseläkkeen ansioraja voi olla myös tätä korkeampi (ks. tark. kohta 3.6.1 ”Keskeytys tai lakkautus ansioiden perusteella”),
- sairausvakuutuksen ensisijaisuusajalla ei ole merkitystä työuraeläkkeen alkamiseen, mutta se saattaa vaikuttaa työkyvyttömyyseläkkeen maksun alkamiseen (ks. tark. kohta 3.3.1. ”ensisijaisuusajan kuluttua”)

Työkyvyttömyyseläkehakemuksen käsittelyn yhteydessä ei sen sijaan selvitetä hakijan mahdollista oikeutta työuraeläkkeeseen siinäkin tapauksessa, että työkyvyttömyyseläkettä koskeva hakemus hylätään.

Työuraeläke vai osatyökyvyttömyyseläke

Työuraeläkehakemusta käsiteltäessä voi tulla esille niin ikään, että hakijalla olisi oikeus osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Viimeksi mainittu voi joissakin tapauksissa olla tarkoituksenmukainen vaihtoehto, esimerkiksi silloin kun työtä on tarkoitus jatkaa (osa-aikaisesti) niin, että työuraeläkkeen ansioraja ylittyy. Myös näissä tilanteissa hakijalta edellytetään suostumusta, jotta työuraeläkkeenä haettu eläke voidaan myöntää osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

Sekä työuraeläkettä että osatyökyvyttömyyseläkettä voi hakea ennakoon. Lisäksi osatyökyvyttömyyseläkeasian osalta ennakkopäätös voidaan antaa myös ilman hakemusta, jos sen edellytykset täyttyvät, mutta työ jatkuu edelleen.

Jos työuraeläkettä on haettu ennakoon, voidaan myönteisen työuraeläkepäätöksen lisäksi antaa ilman hakemusta ennakkopäätös myös oikeudesta osaeläkkeeseen, jos sen saamisen edellytykset täyttyvät.

4.1.6 Heikentyneet mahdollisuudet jatkaa työssä

Työuraeläkkeen myöntäminen edellyttää lisäksi, että hakijan mahdollisuudet jatkaa rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä ovat heikentyneet pitkän työuran ja työkyvyn heikentymisen vuoksi (MYEL 59 a §:n 1 mom. 3 kohta).

Hakijan mahdollisuuksia jatkaa työssä arvioidaan ensisijaisesti hakijan nykyiseen tai viimeksi tekemäänsä työhön. Hakemusasiakirjoista tulisi työsuhteessa tehdyn työn osalta olla selvitys, mitä mahdollisuuksia työnantajalla on teettää hakijalle sopivampia työtehtäviä ja maatalousyrittäjän osalta selvitys mahdollisuuksista muuttaa työtapoja, tuotantosuuntaa tai työnjakoa.

4.1.7 Siirtyminen työelämästä

Tarkoituksena on, että työuraeläkkeelle siirrytään suoraan työelämästä tai viimeistään vuoden kuluessa ansiotyön päättymisestä. Tämän vuoksi lähtökohta on, että tässä tarkoitettu työskentely jatkuu työuraeläkkeen alkamiseen asti tai ainakin lähelle sitä.

Työuraeläke voidaan myöntää myös silloin, jos työskentely on päättynyt enintään vuotta ennen työuraeläkkeen ikärajan (63 v) täyttämistä. Jos eläkettä haetaan vasta myöhemmin, edellytetään lisäksi, että työskentelyn päättymisestä on hakemuksen vireille tullessa kulunut enintään vuosi. (MYEL 59 a §:n 1 mom. 4 kohta).

Käytännössä työuraeläkkeen myöntäminen edellyttää työskentelyn jatkamista aina vähintään 62 vuoden iän täyttämiseen asti. Lisäksi tässäkin tilanteessa edellytetään, että työuraeläkettä on haettu vuoden kuluessa työskentelyn päättymisestä.

Työskentelyn vähentäminen tai sen lopettaminen ei ole eläkkeen myöntämisen edellytyksenä. Eri asia on, että myönnettyä työuraeläkettä ei makseta siltä ajalta, jolta eläkkeensaajan ansiot ylittävät ansiotulorajan (ks. tark. kohta 4.5 ”Työuraeläkkeen

keskeyttäminen”). Eläkkeen maksaminen alkaa vasta kun ansiot jäävät alle ansiotulo-
rajan.

4.1.8 Estävät etuudet

Työkyvyttömyyseläke	Työuraeläke on rinnakkainen - ja joissakin tapauksissa vaihtoehtoinen - etuus työkyvyttömyyseläkkeelle. Henkilö, jolle on myönnetty työkyvyttömyyseläke, ei voi saada enää työuraeläkettä. Tämä koskee myös osatyökyvyttömyyseläkkeen saajia. Työuraeläke voidaan myöntää osaeläkkeen saajallekin vain ja vasta sen jälkeen, jos osatyökyvyttömyyseläke ensin lakkaa.
Luopumistuki	Luopumistuen (LUTU) saaminen estää mahdollisuuden saada MYEL-työuraeläkettä. Periaatteessa luopumistuen saajalle voidaan myöntää työuraeläkettä muiden eläkelakien mukaan, jos työuraeläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät. Käytännössä tämä lienee mahdotonta ottaen huomioon työskentelyä koskevat rajoitukset sinä aikana, kun luopumistukea maksetaan. Jos työuraeläke kuitenkin myönnetään, jotta se luopumistuen täydennysosan lakkauttamiseen.
OVE ei esteenä	Työuraeläke voidaan myöntää osittaista vanhuuseläkettä saavalle, jos työskentely täyttää kuluneisuutta ja rasittuneisuutta koskevan ja muut edellytykset OVEN myöntämisestä huolimatta.
Muut etuudet	Kansaneläkkeen, sairauspäivärahan, työttömyyspäivärahan tai muun vastaavan sosiaalietuuden saaminen ei sinänsä ole esteenä työuraeläkkeen saamiselle, vaikka työuraeläke on sen luonteesta johtuen tarkoitettu ensisijaisesti niille, jotka jäävät eläkkeelle suoraan työelämästä. Eri asia on, että työuraeläke voi tällaisessa tilanteessa estyä muista syistä johtuen, esimerkiksi sen vuoksi, ettei työskentelyedellytyksen voida katsoa täyttyvän pitkittyneen työttömyyden tms. syyn vuoksi.

4.2 Ennakkopäätös oikeudesta työuraeläkkeeseen

Maatalousyrittäjällä on oikeus saada ennakkopäätös siitä, täyttääkö hän työuraeläkkeen saamisen edellytykset (MYEL 59 e §:n 1 mom.).

Työuraeläkettä voi hakea jo ennen kuin kaikki eläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät. Niin ikään Mela voi antaa ennakkopäätöksen, vaikka työuraeläkettä olisi haettu suoraan lopullisena, jos kaikki eläkkeen saamisen edellytykset eivät täyty vielä eläkkeen hakemisajankohtana.

Käytännössä ennakkopäätös tulee kyseeseen useimmiten silloin, kun hakija ei ole vielä täyttänyt työuraeläkkeen myöntämisen edellytyksenä olevaa 63 vuoden ikää. Ennakkopäätöksen voimassaoloajasta johtuen suositeltavaa on, että eläkettä haettaisiin aikaisintaan noin kuutta kuukautta ennen ikärajan täyttymistä.

Valitusaika + 6 kk

Työuraeläkkeestä annettu ennakkopäätös on eläkelaitosta sitova, jos siihen perustuva eläkehakemus tehdään kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun päätös tuli lainvoimaiseksi. Hakija ja eläkelaitos voivat sopia myös kuutta kuukautta pidemmästä voimassaoloajasta. (MYEL 59 e §:n 2 mom.).

Kuuden kuukauden voimassaoloaika alkaa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta eli aikaisintaan 37 päivän kuluttua ennakkopäätöksen antamisesta lukien (tiedoksisaantiaika + 30 päivän valitusaika).

Toisaalta ennakkopäätös voidaan antaa myös kuutta kuukautta lyhyemmälle ajalle, sillä ennakkopäätös voi olla voimassa enintään hakijan ikäluokan mukaiseen alimpaan vanhuuseläkeikään asti (MYEL 59 e §:n 2 mom.).

Esimerkki 4.1

Maatalousyrittäjä on syntynyt 14.4.1957 ja hän hakee työuraeläkettä ennen 63 vuoden iän täyttämistä keväällä 2020. Ennakkopäätöksellä todetaan, että työuraeläkkeen maksaminen voi alkaa aikaisintaan 1.5.2020 lukien ja myös se, että ennakkopäätös on voimassa 31.1.2021 asti. Näin sen vuoksi, että alin vanhuuseläkeikä on vuonna 1957 syntyneiden osalta 63 v 9 kk, jolloin työuraeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Eläkkeen määrä

Ennakkopäätöksen liitteenä on arvio työuraeläkkeen määrästä. Eläkkeen tarkka määrä lasketaan ja siitä annetaan päätös työuraeläkkeen alkaessa.

4.3 Työuraeläkkeen alkaminen

Työuraeläke alkaa sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka kuluessa hakija täyttää työuraeläkkeen saamisen edellytykset, kuitenkin aikaisintaan hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien (MYEL 59 d §:n 1 mom.).

Pääsäännön mukaan työuraeläke myönnetään eläkkeen hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien. Tämä edellyttää kuitenkin, että kaikki eläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät viimeistään sen kuukauden aikana, jolloin eläkettä haetaan.

Työuraeläkkeen maksaminen edellyttää sen lisäksi, että kaikki eläkkeen myöntämisen edellytykset täyttyvät myös sitä, että ansiot jäävät alle ansiotulorajan. Työuraeläke voi alkaa vasta sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana ansiotominta päättyy kokonaan tai ansiot jäävät alle ansiotulorajan. Ansiotulorajasta ks. tark. kohta 4.5 ”Työuraeläkkeen keskeyttäminen”.

Toisin kuin työkyvyttömyys-, vanhuus- ja perhe-eläkettä, työuraeläkettä ei voida myöntää tai maksaa takautuvasti edes pätevistä syistä.

Työuraeläkkeessä ei käytetä ensisijaisuusaikaa, vaikka sellainen olisi vahvistettu.

4.4 Työuraeläkkeen määrä

Työuraeläkkeen määrä on työuraeläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun mennessä ansaittu eläke (MYEL 59 c §).

Käytännössä työuraeläkkeen määrä vastaa täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrää seuraavin poikkeuksin:

- työuraeläkkeessä otetaan huomioon myös eläketapahtumavuoden saadut ansiot ja palkattomat etuudet eläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun asti (työkyvyttömyyseläkkeessä pääsääntöisesti vain eläketapahtumaa edeltävän vuoden loppuun asti)
- työuraeläke myönnetään aina ilman ns. tulevan ajan eläkettä (työkyvyttömyyseläkkeessä on pääsääntöisesti mukana myös ns. tulevan ajan eläke, jolla tarkoitetaan eläketapahtumavuoden alun ja oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen väliseltä ajalta myönnettävää eläkettä)
- jos hakijalla on oikeus (jonkin toisen lain kuin MYELin mukaiseen) rekisteröityyn lisäeläkkeeseen, ei sitä makseta työuraeläkkeen rinnalla; lisäeläke tulee maksuun sitten kun työuraeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Työuraeläkkeeseen sovelletaan omalle ikäluokalle vahvistettua elinaikakerrointa normaalisäännöin.

Ensisijaiset etuudet vähennetään työuraeläkkeestä samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläkkeestä.

Eläkkeen määrän ja määrään vaikuttavien tekijöiden osalta viitataan tarkemmin vastaaviin kohtiin työkyvyttömyyseläkettä käsittelevässä luvussa. Ks. tark. kohdat 3.4 ”Työkyvyttömyyseläkkeen määrä eläkkeen alkaessa” ja 3.5 ”Työkyvyttömyyseläkkeen määrän muuttuminen”.

4.5 Työuraeläkkeen keskeyttäminen

Työuraeläkkeessä noudatetaan työhönpaluun edistämislaisissa mainittua ansiorajaa. Jos ansioraja ylittyy, voidaan työuraeläke jättää lepäämään. (MYEL 59 f §).

Kiinteä ansioraja Työuraeläkkeen ansioraja on 834,52 e/kk (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna). Toisin kuin työkyvyttömyyseläkkeessä, työuraeläkkeen ansioraja on kiinteä, sitä ei voi korottaa työuraeläkkeensaajan aikaisemman ansiotoiminnan perusteella.

Kolmen kk:n sääntö Työuraeläke jätetään lepäämään, jos ansiot ylittävät ansiorajan vähintään kolmen peräkkäisen kuukauden ajalta. Tätä lyhyemmät ylitykset eivät aiheuta muutoksia työuraeläkkeen maksamiseen. Lisäksi kolmen kuukauden ajan tulee kohdistua kokonaisuudessaan sille ajalle, jolta työuraeläkettä maksetaan.

Esimerkki 4.2. Työuraeläkkeen saaja on syntynyt 24.2.1957 ja hän on jäänyt työuraeläkkeelle 1.3.2020 lukien (heti 63 vuoden iän täyttämisestä lukien). Hän menee 1.10.2020 alkaen noin vuoden kestäväan määräaikaiseen työsuhteeseen, jossa ansioraja ylittyy huomattavasti. Työuraeläkkeen maksaminen jatkuu normaalisti, koska ansioraja ylittyy vain kahden kuukauden ajalta ennen kuin se muuttuu vanhuuseläkkeeksi 1.12.2020 lukien.

Ansiot alle ansiorajan	Työuraeläkkeen maksaminen alkaa (uudelleen), kun ansiot jäävät alle ansiorajan. Maksaminen voi alkaa, kun ansiot jäävät alle rajan yhden kuukauden ajalta. Jos ansiot ylittävät ansiorajan myöhemmin, edellyttää eläkkeen lepäämään jättäminen, että raja ylittyy (uudelleen) kolmen peräkkäisen kuukauden aikana.
Ilmoitusvelvollisuus	Työuraeläkkeensaaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle ryhtymisestään ansiotyöhön (MYEL 59 l §).
Kaksi vuotta takautuvasti	Työuraeläke voidaan jättää lepäämään kahden vuoden ajalta takautuvasti. Kahden vuoden aika lasketaan eläkkeensaajan tarkistushakemuksen vireilletuloa tai eläkelaitoksen tarkistustoimenpiteisiin ryhtymistä seuraavan kuukauden alusta. (MYEL 59 g §). Tarkoitus on, että tieto työskentelystä saataisiin etukäteen, jolloin työuraeläkkeen maksaminen voitaisiin keskeyttää etukäteen ja välttyä liikaa maksetun eläkkeen takaisinperinnältä. Työuraeläkkeen saaja voi ilmoittaa ansiotyöstään työn jo alettua, tai tieto siitä voidaan saada muutoin vasta jälkikäteen esim. rekisterivalvonnan kautta. Eläke voidaan jättää lepäämään takautuvasti, vaikka se olisi muuttunut vanhuuseläkkeeksi jo silloin, kun asia on käsiteltävänä. Kahden vuoden takautuvaa aikaa noudatetaan myös työkyvyttömyyseläkkeissä, kun harkitaan tkv-eläkkeen lepäämäänjättämistä taikka täyden eläkkeen muuttamista osaeläkkeeksi tai päinvastoin.
Takaisinperintä	Jos työuraeläke jätetään lepäämään takautuvasti, tulee harkittavaksi myös liikaa maksetun eläkkeen takaisinperintä. Ks. tark. kohta 9.6. ”Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä”.
Päätös	Työuraeläkkeen lepäämään jättämisestä annetaan valituskelpoinen päätös. Päätöksellä voidaan todeta lepäämisen päättymisajankohta, jos se on tiedossa jo päätöstä annettaessa. Muussa tapauksessa työuraeläke jätetään lepäämään toistaiseksi ja ansioiden päättyttyä tai jäätyä alle ansiorajan annetaan uusi päätös, jossa todetaan ajankohta, josta alkaen työuraeläkkeen maksaminen alkaa uudelleen.

4.6 Työuraeläke vanhuuseläkkeeksi

Työuraeläke muuttuu samansuuruiseksi vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana eläkkeensaaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen vanhuuseläkeiän.

Muutos tehdään ilman hakemusta ja siitä annetaan päätös vain, jos eläkkeen määrä samalla muuttuu.

Hakemus on kuitenkin tarpeen, jos eläkkeensaajalla on työuraeläkkeen aikana ollut ansioita, joista on kertynyt uutta eläkettä.

5 Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläkejärjestelmä on päättynyt niin, ettei uusia osa-aikaeläkkeitä myönnetä enää, jos työskentelyn vähentäminen on tapahtunut vuoden 2017 työeläkeuudistuksen voimaantulon jälkeen. Sen sijaan aikaisemmin alkaneita osa-aikaeläkkeitä maksetaan vielä usean vuoden ajan.

Tässä luvussa osa-aikaeläkkeen myöntämiseen liittyviä edellytyksiä käydään läpi lähinnä maininnanomaisesti siinä laajuudessa kuin kokonaiskuvan hahmottamiseksi on tarpeen. Pääpaino on kuitenkin niissä seikoissa, jotka liittyvät osa-aikaeläkkeen määrään ja sen käyttäytymiseen eläkkeen myöntämisen jälkeen.

5.1 Osa-aikaeläkeoikeus

Maatalousyrittäjälle voitiin myöntää 31.12.2016 asti voimassaolleiden säännösten mukaan osa-aikaeläke, jos

1. hän oli 61 - 68 -vuotias,
2. hän oli välittömästi ennen osa-aikatyön alkamista edeltäneiden 18 kuukauden aikana ollut kokoaikatyössä vähintään 12 kuukautta,
3. hänellä oli työeläkelakien mukaista työskentelyä laskennallisesti vähintään viisi vuotta osa-aikaeläkkeen alkamista edeltäneiden 15 kalenterivuoden ajalta,
4. hän ei saanut omaan työskentelyyn perustuvaa lakisääteistä eläkettä tai osa-aikaeläkettä julkisten alojen työeläkelakien perusteella, ja
5. hän lopetti maatalousyrittäjätoiminnan kokonaan tai puolitti sen.

5.2 Työskentelyn vähentäminen

Yksi osa-aikaeläkkeen saamisen keskeisimmistä edellytyksistä oli, että työskentely väheni olennaisesti.

Pelkästään maatalousyrittäjätoimintaa harjoittanut henkilö sai osa-aikaeläkkeen ainoastaan vähentämällä MYEL-toimintansa puoleen entisestä.

Jos maatalousyrittäjä oli MYEL-toimintansa rinnalla ollut työ- tai virkasuhteessa tai harjoittanut YEL-toimintaa, hän sai MYELin mukaisen osa-aikaeläkkeen:

1. puolittamalla MYEL-toiminnan ja vähentämällä muuta ansiotoimintaa, tai
2. lopettamalla MYEL-toiminnan kokonaan ja jatkamalla muuta ansiotoimintaa.

Osa-aikaeläke muualta

Kolmas vaihtoehto oli lopettaa muu toiminta joko kokonaan tai osittain ja jatkaa MYEL-toimintaa ennallaan. Hakijalla ei tällöin ollut oikeutta MYELin mukaiseen osa-aikaeläkkeeseen.

Ansionalenema

Siitä riippumatta, minkä vaihtoehdon mukaisesti osa-aikaeläke myönnettiin, ansiotulojen tuli vähentyä aina niin, että osa-aikaeläkkeen aikaiset ansiot olivat vähintään 35 ja enintään 70 prosenttia hakijan vakiintuneeseen ansiotasoon verrattuna

Ansionalenemaa koskevan vaatimuksen tuli täyttyä nimenomaan vakiintuneeseen ansiotasoon nähden eikä juuri ennen osa-aikaeläkkeen alkamista olleeseen tilanteeseen nähden.

Sekä vakiintunut ansiotaso että osa-aikaeläkkeen aikainen ansiotaso määriteltiin kokonaistasolla, ei lakikohtaisesti. Kummassakin otettiin huomioon kaikki työeläkeläkien mukaan vakuutetut ansiot siitä riippumatta, minkä eläkelain piiriin ne kuuluivat. Osa-aikatyön (MYEL- ja muu sen rinnalla tapahtuva toiminta) tuli olla vähintään 35 ja enintään 70 % vakiintuneesta ansiotulosta ja työajan tuli vähentyä ansiotulojen vähentymistä vastaavalla tavalla.

Vakiintunut ansiotaso	Vakiintunut ansiotaso oli se ansio, joka olisi otettu huomioon ns. tulevan ajan eläkkeenä, jos hakija olisi tullut työkyvyttömäksi osa-aikaeläkkeen alkamishetkellä.
Muutos työajassa	Myös työajan tuli vähentyä ansiotulojen alentumista vastaavalla tavalla. Työajan muutoksella oli suurempi merkitys työskentelyn ollessa palkkatyötä. Yrittäjätoiminnan osalta sen merkitys oli lähinnä viitteellinen.

5.3 Osa-aikaeläkkeen määrä

5.3.1 Eläkkeen määrä sen alkaessa

Osa-aikaeläkkeen määrän laskenta poikkesi olennaisesti muiden työeläkkeiden laskennasta. Toisin kuin muissa työeläkkeissä, lähtökohtana ei ollut eläketapahtumajakankohtaan mennessä karttunut eläke vaan ansionalenema siirryttäessä kokoaika-työstä osa-aikatyöhön.

Puolet ansionalenemasta

Osa-aikaeläkkeen määrä oli 50 prosenttia työeläkelakien alaisuuteen kuuluneen vakiintuneen ansion ja työeläkelakien alaisen osa-aikatyön ansion erotuksesta (ansionalenema).

Jos maatalousyrittäjä oli ennen osa-aikatyötä ollut samanaikaisesti muussa työeläkelaeissa tarkoitetussa ansiotyössä, osa-aikaeläkkeen määrä oli 50 prosenttia näiden kaikkien töiden vakiintuneen ansion ja osa-aikatyön ansioiden erotuksesta.

Vertailu suoritettiin siis ennen osa-aikaeläkkeen alkamista edeltäneen vakiintuneen ansiotason ja osa-aikaeläkeaikaisen ansiotason välillä. Osa-aikaeläkkeen määrä oli lähtökohtaisesti puolet näiden erotuksesta.

Vakiintuneet ansiot	Vakiintunut ansiotaso oli se ansio, joka olisi otettu huomioon ns. tulevan ajan eläkkeenä, jos hakija olisi tullut työkyvyttömäksi osa-aikaeläkkeen alkamishetkellä.
---------------------	--

Esimerkki 5.1	Maatalousyrittäjä jäi osa-aikaeläkkeelle 1.8.2016 lukien puolittamalla MYEL-toimintansa. Hänen MYEL-työtulonsa on ollut usean vuoden ajan 20 000 e/v. MYEL-toiminnan rinnalla hänellä on ollut muita työeläkelakien mukaisia ansioita vuonna 2013 yhteensä 1 000 e ja vuonna 2015 yhteensä 3 000 e. Lisäksi hän on saanut vuonna 2013 palkattomia etuuksia yhteensä 500 e.
---------------	--

Vakiintunut ansio lasketaan vuosien 2011 - 2015 ansiotulojen perusteella seuraavasti:

Vuosi	MYEL	muut	palkattomat	yhteensä
Vuosi 2011	20 000			20 000
Vuosi 2012	20 000			20 000
Vuosi 2013	20 000	1 000	500	21 500
Vuosi 2014	20 000			20 000
Vuosi 2015	20 000	3 000		23 000
				<u>104 500</u>

Vakiintunut ansio oli 104 500: 5 = 20 900 e. Puolitettu MYEL-työtulo oli 10 000 e eikä hakijalla ollut muita osa-aikaeläkeaikaisia ansioita, joten osa-aikaeläkkeen määräksi tuli $(20\,900 - 10\,000) \cdot 2 = 5\,450,00$ e/v = 454,17 e/kk.

Enimmäismäärä 75 %

Osa-aikaeläkkeen yhteismäärä sai kuitenkin olla enintään 75 prosenttia maatalousyrittäjälle osa-aikaeläkkeen alkamiseen mennessä karttuneesta, työeläkelakien mukaisista eläkkeistä ja palkattomista etuuksista. Jos eläkkeestä oli vähennettävä ensisijainen etuus, osa-aikaeläkkeen enimmäismäärä laskettiin ~~hän~~ vähennetystä eläkkeestä.

Esimerkki 5.2

Edellisen esimerkin maatalousyrittäjälle 1.8.2016 mennessä karttuneen työeläkkeen määrä, kun myös palkattomat etuudet otetaan huomioon, oli yhteensä 600 e/kk. Osa-aikaeläkkeen määrä voi tähän nähden olla enintään 75 % eli enintään 450 e/kk.

Esimerkki 5.3

Edelleen sama lähtökohta kuin edellisissä esimerkeissä, mutta maatalousyrittäjä sai ammattitaudin johdosta toistaiseksi myönnettyä MATA-eläkettä 100 e/kk. Enimmäismäärä, josta 75 % laskettiin, oli työeläkkeen määrä, josta ensisijainen etuus oli jo vähennetty = $600 - 100 = 500$ e. Tässä tapauksessa osa-aikaeläkkeen enimmäismäärä oli 75 % 500 eurosta = 375 e/kk.

Edellä tarkoitettua 75 % enimmäisrajaa laskettaessa karttunut eläke otettiin huomioon sen tasoisena kuin se oli osa-aikaeläkkeen myöntämisen yhteydessä (kuitenkin palkkakertoimella tarkistettuna). Osa-aikaeläkkeen aikana karttunutta uutta eläkettä ei oteta huomioon, jos osa-aikaeläkkeen määrä tulee laskettavaksi uudelleen.

5.3.2 Eläkkeen määrän tarkistaminen

Osa-aikaeläkkeen määrä tarkistetaan, jos eläkkeensaajan ansioissa tapahtuu pysyvä muutos, joka olennaisesti poikkeaa yleisestä palkkakehityksestä.

Olennainen ja pysyvä muutos ansioissa

Osa-aikaeläkkeen määrä tarkistetaan, jos ansiot ovat muuttuneet vähintään 15 % osa-aikatyön alkupalkkaan tai edellisen tarkistusajankohdan palkkaan verrattuna. Eläkkeen määrää ei tarkisteta, jos muutos jää 15 % pienemmäksi.

Muutoksen tulee olla luonteeltaan jatkuva ja pysyvä. Ansiotasossa tapahtuneiden tilapäisten heilahtelujen vuoksi osa-aikaeläkkeen määrää ei tarkisteta, elleivät muutokset ole jatkuvia, niin että ansiotaso kokonaisuutena arvioiden on toisella tasolla kuin osa-aikaeläkkeen alkaessa.

Tarkistusta tehtäessä pyritään ansiot ottamaan huomioon sen suuruusina kuin ne tulevat olemaan tarkistusajankohdasta eteenpäin.

Jos osa-aikaeläke perustuu MYEL-toiminnan puolittumiseen, ei työtulon tarkistus tässä kerrottua vastaavalla tavalla ole mahdollinen, vaan työskentelyn ja sitä vastaavan työtulon on pysyttävä puolitettuna koko sen ajan, jolta osa-aikaeläkettä maksetaan. Eri asia on, jos MYEL-toiminta päättyy kokonaan ja osa-aikaeläkkeensaaja aloittaa samasta ajankohdasta jonkin muun työn, joka täyttää osa-aikatyötä koskevat edellytykset.

LITA-korvaus ja/tai sen muuttuminen

LITA-korvaus otetaan huomioon 75 % enimmäismäärässä (ks. tark. kohta 5.2 "Enimmäismäärä 75 %"), joten LITA-korvauksen myöntäminen tai LITA-korvauksen määrässä tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa välillisesti osa-aikaeläkkeen suuruuteen.

Esimerkki 5.4

Lähtökohta, kuten edellä esimerkissä 5.3, mutta MATA-eläkkeen määrä nousee osa-aikaeläkkeelläoloaikana 100 eurosta 200 euroon. Osa-aikaeläkkeen enimmäismäärä on tässäkin tilanteessa 75 % osa-aikaeläkkeen alkamisajankohtaan mennessä karttuneesta eläkkeestä ottaen huomioon MATA-korvaus sen suuruusina kuin sitä maksetaan muutoksen jälkeen. Osa-aikaeläkkeen enimmäismäärä MATA-korvauksen muuttumisen jälkeen on $0,75 \times (600 - 200) \text{ e} = 300 \text{ e/kk}$.

Tarkistusajankohta

Tarkistaminen tehdään seuraavan kalenterikuukauden alusta lukien, tai jos muutos tapahtuu kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä, tästä päivästä lukien.

Osa-aikaeläkkeen aikaisten ansioiden muuttuessa eläkkeen määrä pyritään tarkistamaan ajassa eteenpäin, mutta joissakin tilanteissa voidaan eläkkeen määrä joutua tarkistamaan takautuvasti.

5.4 Osa-aikaeläkkeen jatkuminen, keskeyttäminen ja lakkauttaminen

Osa-aikaeläkkeen myöntäminen edellytti, että hakija vähensi työskentelyään tietyin ehdoin (ks. kohta 5.2 "Työskentelyn vähentäminen"). Eläkkeen jatkuminen edellyttää, että nämä ehdot täyttyvät myös eläkkeen aikana.

Yrittäjätoiminta

Jos eläke perustuu yrittäjätoimintaan, on työpanos yrittäjätoiminnassa pidettävä jatkuvasti puoleen vähennettynä. Yrittäjätoiminnan luonteeseen kuuluu, että siinä tapahtuu muutoksia, mutta osa-aikaeläkeaikana niiden tulee kuitenkin olla vähäisiä ja pysyä työtulon tarkistuskynnyksen rajoissa.

On myös huomattava, ettei MYEL-toiminnan tarvitse pysyä samana kuin mitä se oli eläkkeen alkaessa. MYELin piirissä voi tapahtua muutoksia - osa toiminnoista voi jäädä pois ja mukaan voi tulla uusia toimintoja - kunhan MYEL-toiminnot kokonaisuutena arvioiden vastaavat jatkuvasti puolitettua MYEL-työtuloa.

Työtulo

Jos MYEL-toiminta on maatalousyrittäjän osa-aikatyötä, MYEL-työtuloksi on vahvistettu osa-aikaeläkkeen ajalle puolet siitä työtulosta, joka on ollut MYEL-toiminnan puolittamisen perusteena.

Työtulon määrää lukuun ottamatta osa-aikaeläkkeen aikaista MYEL-vakuutusta koskevat samat periaatteet kuin muitakin vakuutettuja.

Työsuhteet

Osa-aikatyön ollessa työsuhdetyötä on työskentelyn määrää mahdollista muuttaa työaikaa ja ansionalenemaa koskevissa rajoissa (35 - 70 % vakiintuneesta ansiotasosta). Rajojen puitteissa tapahtuva ansiotason olennainen (vähintään 15 %) ja pysyvä muutos aiheuttaa osa-aikaeläkkeen määrän tarkistamisen (ks. kohta 5.3.2).

Ei yli 6 viikon katkoa

Lisäksi osa-aikaeläkkeen aikaisen työskentelyn pitää olla katkotonta. Eläkkeensaaja ei saa olla yhdenjaksoisesti poissa työstä kuutta viikkoa pitempää aikaa.

Työstä poissaolona ei kuitenkaan pidetä vuosilomaa (jos osa-aikatyö on työsuhdetyötä), sairaus- tai tapaturmavakuutuksen päivärahaalla oloa taikka liikennevakuutuksen ansionmenetyskorvauksen maksamista päivärahaa vastaavalta ajalta. Erikseen on säädetty, että näin voidaan menetellä enintään 12 kuukauden ajalta.

Muun eläkkeen myöntäminen

Osa-aikaeläkkeen maksaminen ei voi jatkua enää sen jälkeen, kun eläkkeensaajalle myönnetään omaan työskentelyyn perustuva eläke, joka olisi aikanaan ollut esteenä osa-aikaeläkkeen myöntämiselle.

Eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuus

Eläkkeensaajalla on nimenomainen ilmoitusvelvollisuus eläkkeen maksamiseen vaikuttavista seikoista. Osa-aikaeläkkeensaajan on ilmoitettava Melalle:

1. maatalous- tai muun yrittäjätoiminnan taikka työsuhteen päättymisestä tai uuden alkamisesta
2. maatalous- ja muussa yrittäjätoiminnassa tapahtuneista muutoksista,
3. työsuhteessa tapahtuneista muutoksista
 - a) työaikajärjestelyjen osalta
 - b) muista kuin työehtosopimusten mukaisista palkantarkistuksista,
4. yli kuuden viikon mittaisesta työstä poissaolosta tai työn keskeytymisestä, ei kuitenkaan, jos poissaolo johtuu vuosilomasta tai sellaisesta sairaudesta, jonka ajalta maksetaan sairausajan palkkaa, sairaus- tai tapaturmavakuutuksen päivärahaa tai sitä vastaavaa liikennevakuutuskorvausta (nämä syyt voidaan ottaa kuitenkin huomioon yhteensä enintään 12 kuukauden ajalta),

5. uuden työeläkkeen tai vastaavan ulkomailta myönnetyn etuuden myöntämisestä, ja
6. ensisijaisen etuuden alkamisesta tai sen muuttumisesta.

Ilmoitusvelvollisuudesta kerrotaan eläkepääatöksessä ja sen liitteenä lähetetyssä "Tietoa osa-aikaeläkkeestä" -esitteessä.

Vuosivalvonta

ETK:n antamien ohjeiden mukaan eläkelaitosten tulee vuosittain valvoa, että osa-aikaeläkkeen saajat täyttävät eläkkeen saamisen edellytykset.

Mela lähettää osa-aikaeläkkeen saajalle määräajoin tiedustelun osa-aikatyön jatkumisesta. Tiedustelua ei kuitenkaan välttämättä tehdä joka vuosi, jos aikaisempina vuosina saatujen tietojen perusteella näyttää ilmeiseltä, että valvonta on tarpeeton.

Jos tiedusteluun ei vastata, voidaan eläkkeen maksaminen keskeyttää selvittelyjen ajaksi. Jos eläke sitten lakkautetaan, tapahtuu se jo eläkkeen keskeyttämisestä lukien.

Keskeyttäminen vai lakkauttaminen?

Osa-aikaeläke keskeytetään tai lakkautetaan, jos osa-aikaeläkkeen saamisen edellytykset eivät täyty.

Oikeusvaikutuksiltaan keskeytys ja lakkautus ovat lähellä toisiaan ja useimmissa tilanteissa on mahdollista valita kumpi tahansa menettelytavoista. Pääsääntö kuitenkin on, että eläke lakkautetaan, kun kyse on pysyvästä tilanteesta, joka jatkuu edelleen. Keskeytystä käytetään silloin, kun eläkkeen maksamisen esteenä oleva seikka on luonteeltaan ohimenevä.

Keskeytys- /lakkautusajankohta

Osa-aikaeläke keskeytetään tai lakkautetaan muutosta seuraavan kuukauden alusta lukien eli siitä lähtien kun osa-aikaeläkkeen saamisen edellytykset eivät enää täyty. Kuitenkin, jos keskeyttämisen tai lakkauttamisen aiheuttava syy ilmenee kuukauden 1. päivänä, tehdään keskeytys tai lakkautus jo kyseisen kuukauden alusta lukien.

Osa-aikaeläkkeen keskeytys tai lakkautus voidaan tehdä myös takautuvasti. Toisaalta on huomattava, että osa-aikaeläkkeen maksaminen keskeytetään vain, jos syy eläkkeen keskeyttämiselle on edelleen olemassa.

Esimerkki 5.5

Valvonnan yhteydessä syksyllä 2019 ilmenee, että osa-aikatyössä on ollut noin kolme kuukautta kestänyt katkos keväällä 2018, jonka jälkeen työskentely on täyttänyt osa-aikatyötä koskevat vaatimukset. Osa-aikaeläke keskeytetään takautuvasti sille ajalle, jolloin sen saamisen edellytykset eivät ole täyttyneet. Valvontaa tehtäessä osa-aikaeläkkeen edellytykset täyttyvät, joten osa-aikaeläkkeen maksaminen jatkuu ennallaan. Erikseen harkitaan liikaa maksetun osa-aikaeläkkeen takaisinperintä keskeytyksen ajalta.

Jos osa-aikaeläkkeen lakkautuksen syynä on muun eläkkeen myöntäminen, tehdään se samasta ajankohdasta, mistä lukien muu eläke on myönnetty. Samalta ajalta maksettu osa-aikaeläke otetaan huomioon uuden eläkkeen osasuorituksena.

Kuuleminen

Jos keskeytyssyy on tullut tietoon muualta, on eläkkeensaajaa kuultava. Jos syy on selvä, voidaan eläke keskeyttää heti väliaikaisesti.

Päätös

Päätöksessä todetaan keskeyttämisen tai lakkauttamisen syy ja annetaan ohjeet siitä, millä ehdoilla eläkkeen maksaminen jatkuu.

Keskeytetyn tai lakkautetun osa-aikaeläkkeen jatkaminen

Keskeytyssyy poistuttua aloitetaan osa-aikaeläkkeen maksaminen uudelleen. Uudelleenmaksaminen edellyttää hakemusta, joka tulee toimittaa Melaan kuuden kuukauden kuluessa eläkkeen keskeyttämisestä. Jos pyyntöä ei esitetä sanotussa ajassa, katsotaan osa-aikaeläke lakanneeksi keskeyttämisajankohdasta lukien.

Myöskään lakkautuksen ei tarvitse jäädä lopulliseksi. Lakkautettu osa-aikaeläke on mahdollista saada uudelleen maksuun entisin perustein, jos osa-aikaeläkkeen lakkaamisen aiheuttanut syy poistuu kuuden kuukauden kuluessa. Myös tässä tilanteessa uudelleenmaksaminen edellyttää hakemusta.

Virallinen hakemuslomake ei ole välttämätön. Hakemuksesta käy esimerkiksi ilmoitus ansiotyön muuttumisesta niin, että osa-aikaeläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät.

Aikaisemmin myönnettyä ja sittemmin keskeytettyä osa-aikaeläkettä ei voida jatkaa, jos keskeytyssyy jatkuu yli kuuden kuukauden ajan.

Päätös

Osa-aikaeläkkeen jatkamisesta annetaan päätös. Eläke jatkuu joko aikaisemmin maksetun suuruisena tai tarkistettuna uuden tilanteen mukaiseksi.

Takaisinperintä

Aiheettomasti maksettu osa-aikaeläke saatetaan periä takaisin. Asia ratkaistaan, kuten takaisinperintäasiat yleensä (kohta 10.6).

5.5 Osa-aikaeläkkeen muuttuminen muuksi eläkkeeksi

Osa-aikaeläkkeen saajalla on oikeus normaaliin eläketurvaan. Osa-aikaeläkkeen maksaminen lakkaa, kun sen saajalle myönnetään jokin muu omaan työskentelyyn perustuva eläke.

Ennen vanhuuseläkettä hänelle voidaan myöntää työkyvyttömyyseläke (toistaiseksi myönnettynä eläkkeenä tai kuntoutustukena) tai työuraeläke. Vanhuuseläke on mahdollinen oman ikäluokan mukaisesta vanhuuseläkeiästä alkaen.

Osa-aikaeläkkeen saajalla ei sen sijaan ole oikeutta osittaiseen vanhuuseläkkeeseen. OVEN voi tosin saada sen jälkeen, jos osa-aikaeläkkeen maksaminen lakkaa esimerkiksi työskentelyn päättymisen takia.

Osa-aikaeläkkeen jälkeen myönnettävän muun eläkkeen määrää ei lasketa suoraan osa-aikaeläkkeestä. Näin menetellään sen vuoksi, että osa-aikaeläkkeen määrä itsessään on määräytynyt muista työeläkkeistä poikkeavalla tavalla.

Osa-aikaeläkkeen jälkeen myönnettävässä muussa eläkkeessä otetaan huomioon ennen osa-aikaeläkkeen alkamista karttuneen eläkkeen lisäksi osa-aikatyöstä ja ennen vuotta 1953 syntyneillä myös ansionalenemasta karttunut eläke. Jos kyseessä on työkyvyttömyyseläke, liitetään eläkkeeseen myös ns. tulevan ajan osuus. Palkattomat ajat oikeuttavat eläkkeeseen samoin periaattein kuin muillakin.

5.5.1 Työkyvyttömyyseläkkeeksi

Osa-aikaeläkkeen saajalle, joka tulee työkyvyttömäksi, myönnetään hakemuksesta työkyvyttömyyseläke (ks. työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksistä kohta 3.1).

Kysymykseen tulee lähinnä täysi työkyvyttömyyseläke tai täyden eläkkeen suuruinen kuntoutustuki. Osatyökyvyttömyyseläkkeen hakeminen ei yleensä kannata, ellei rinnalle tule muita merkittäviä eläkkeitä, kuten esimerkiksi julkisen sektorin eläkettä tai kansaneläkettä.

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään ajalta, jolta on maksettu osa-aikaeläkettä, katsotaan osa-aikaeläke työkyvyttömyyseläkkeen osasuorituksiksi.

Työkyvyttömyyseläkkeen sijasta eläke myönnetään vanhuuseläkkeenä, jos osa-aikaeläkkeen saaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen vanhuuseläkeiän työkyvyttömyyden alkaessa tai täyttää sanotun iän ensisijaisuusaikana. Ks. tältä osin tark. kohta 3.1.7 "Työkyvyttömyys ennen vanhuuseläkeikää".

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä

Osa-aikaeläkkeen jälkeinen työkyvyttömyyseläke määräytyy kaikilta osin normaalisäännöin (ks. kohta 3.4.2 "Osa-aikaeläkettä saavat").

Osa-aikaeläkkeellä oloaika kartutti aikaisemmin eläkettä. Tämä säännös koski kuitenkin vain 1953 ja aikaisemmin syntyneitä, jotka eivät voi enää ikänsä puolesta saada työkyvyttömyyseläkettä vuoden 2017 työeläkeuudistuksen voimaantulon jälkeen.

5.5.2 Vanhuuseläkkeeksi

Pääsäännöstä poiketen osa-aikaeläkkeen jälkeistä vanhuuseläkettä on haettava erikseen. Toisaalta, jos vanhuuseläkehakemusta ei ole tehty ns. pääteikään mennessä, muuttuu osa-aikaeläke samansuuruiseksi vanhuuseläkkeeksi pääteikää seuraavan kuukauden alusta lukien. Vanhuuseläkkeen lopullinen määrä lasketaan vasta siinä vaiheessa, kun sitä haetaan.

Osa-aikaeläkkeen saaja voi jäädä vanhuuseläkkeelle oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Edellytyksenä on luonnollisesti, että työskentely on päättynyt, jos osa-aikatyö on ollut työsuhdetyötä ja että muut vanhuuseläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät.

Osa-aikaeläkkeen maksamista jatketaan, jos edellytykset sen saamiselle täyttyvät, aina 68 vuoden ikään saakka, jos vanhuuseläkettä ei ole haettu tätä aikaisemmin. Jos vanhuuseläkettä ei haeta vielä tässäkin vaiheessa, muutetaan osa-aikaeläke samansuuruiseksi vanhuuseläkkeeksi. Eläkkeen jatkumisen edellytyksenä on kuitenkin, että osa-aikaeläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät edelleen. Muilta osin sovelletaan vanhuuseläkettä koskevia säännöksiä ja eläke käyttäytyy kuin vanhuuseläke.

Vanhuuseläkkeen määrä lasketaan vasta siinä vaiheessa, kun se myönnetään. Eläkettä karttui työskentelystä 1.1.2005 voimaantulleiden säännösten mukaan iänmukaisin karttumin 31.12.2016 asti (1,9 % 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alkuun saakka ja siitä lukien 4,5 % 68 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alkuun saakka). Karttuma vuoden 2017 alusta lukien on 1,7 % tai 1,5 % (siirtymäajan korotettu karttuma sen kuukauden loppuun asti, jonka aikana osa-aikaeläkkeen saaja täyttää 63 vuotta ja sen jälkeen 1,5 %).

Jos eläkkeensaaja on syntynyt ennen vuotta 1953, otetaan vanhuuseläkkeessä huomioon myös ansionalenemasta karttunut eläke. Kun osa-aikaeläke päättyy vanhuuseläkkeeseen, karttuma ansionalenemasta on 0,75 % vuodessa.

Jos vanhuuseläkettä haetaan myöhemmin kuin oman ikäluokan mukaisen vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien, lasketaan siihen lykkäyskorotus. Korotuksen suuruus on 0,4 % kuukaudessa ja se lasketaan oman ikäluokan mukaisen vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta (aikaisintaan kuitenkin 1.1.2017) lukien vanhuuseläkkeen alkamiseen, kuitenkin enintään 68 vuoden iän täyttämiseen asti.

Oikeus lykkäyskorotukseen 1948 ja aikaisemmin syntyneiden osalta määräytyy ennen vuotta 2017 voimassaolleen säännösten mukaisesti.

6 Osittainen vanhuuseläke

Osittainen vanhuuseläke on vuoden 2017 työeläkeuudistukseen liittyvä uusi eläkelaji. Säännöksiä sovelletaan eläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on 1.1.2017 tai sen jälkeen. Tästä johtuen osittaisen vanhuuseläkkeen maksaminen voi alkaa aikaisintaan 1.2.2017 lukien.

Nimestään huolimatta osittainen vanhuuseläke ei ole vanhuuseläke. Osittainen vanhuuseläke ja varsinainen vanhuuseläke määräytyvät ja käyttäytyvät monilta osin eritavalla.

Osittainen vanhuuseläke eroaa peruseriaatteiltaan ja -ajatukseltaan myös osa-aikaläkkeestä. Osa-aikaeläkejärjestelmä päättyi samanaikaisesti osittaista vanhuuseläkettä koskevien säännösten voimaantullessa niin, ettei uusia osa-aikaeläkkeitä myönnetä enää, jos työskentelyn vähentyminen on tapahtunut 1.1.2017 tai sen jälkeen.

Säännöksissä tästä eläkelajista käytetään johdonmukaisesti nimeä ”osittainen varhennettu vanhuuseläke”. Koska osittainen vanhuuseläke voidaan myöntää myös oman ikäluokan mukaisen vanhuuseläkeiän täyttymisen jälkeen, käytetään eläkelajista yleisesti myös nimeä ”osittainen vanhuuseläke” (OVE).

KEL Osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi jäädä vain työeläkelakien mukaan, kansaneläkelain mukaan sitä ei voida myöntää.

6.1 Oikeus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen

6.1.1 Ikä

län täyttäminen on ainoa osittaisen vanhuuseläkkeen saamisen edellytys (MYEL 35 §:n 1 mom.).

OVEN myöntämisen edellytyksenä oleva alaikäraja on (MYEL 35 §:n 2 mom.):

- 61 vuotta, jos hakija on syntynyt vuonna 1963 tai aikaisemmin,
- 62 vuotta, jos hakija on syntynyt vuonna 1964, ja
- sopeutettu elinajan muutoksen mukaisesti, jos hakija on syntynyt vuonna 1965 tai myöhemmin.

Selkeyden ja yksinkertaisuuden vuoksi on tätä kirjoitettaessa otettu huomioon vain 61 vuoden ikäraja. Näin osittain myös sen vuoksi, että vuonna 1964 syntyneet täyttävät 62 vuotta vasta vuonna 2026.

Vuonna 1965 ja myöhemmin syntyneiden osalta ikäraja vahvistetaan sille vuodelle, jonka kuluessa he täyttävät 62 vuotta (MYEL 78 §:n 1 mom.). Vuonna 1965 syntyneiden ikäraja on tiedossa vasta loppuvuodesta 2026.

Osittaiselle vanhuuseläkkeelle on säädetty vain alaikäraja; yläikärajaa ei ole. Edellytyksenä ei ole myöskään se, että OVE- tai edes sen ensimmäinen osuus (ks. tark.

kohta 6.3.2 ”Osittaisen vanhuuseläkkeen osuudet”) - alkaisi ennen oman ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää.

Henkilö, joka ei oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttäessä ole vielä eläkkeellä, voi saada osittaisen vanhuuseläkkeen tai varsinaisen vanhuuseläkkeen, jota käsitellään luvussa 7. Näistä vain osittainen vanhuuseläke on mahdollinen ennen oman ikäluokan mukaisen alimman ikärajan täyttymistä.

Varhennusvähennystä lukuun ottamatta OVE eroaa muilta osin aikaisemmin voimaassa olleesta varhennetusta vanhuuseläkkeestä. Sitä koskevat säännökset olivat voimassa vuoden 2012 loppuun asti ja koskivat ennen vuotta 1952 syntyneitä.

1949 ja myöhemmin syntyneet

Vuonna 1948 ja aikaisemmin syntyneet ovat täyttäneet aiempien säännösten mukaisen vanhuuseläkkeen ylemmän ikärajan jo ennen uusien säännösten voimaantuloa 1.1.2017. Näin ollen osittainen vanhuuseläke voidaan myöntää vain 1949 ja myöhemmin syntyneille.

Vuonna 1948 ja aikaisemmin syntynyt henkilö voi saada myöntämättömän vanhuuseläkkeen edelleen niiden säännösten mukaisesti, jotka olivat voimassa ennen uusien säännösten voimaantuloa 1.1.2017. Ks. tarkemmin kohdat 7.1.1. ”1939 ja aikaisemmin syntyneet” ja ”1940 - 1948 syntyneet”.

Ei työskentelyrajoitetta

Osittaisen vanhuuseläkkeen saaminen ei edellytä MYEL- tai muun ansiotoiminnan vähentämistä tai päättymistä.

Ansiotoiminta voi myös lisääntyä OVEN aikana ilman, että sillä on mitään vaikutusta OVEN maksamiseen.

6.1.2 Estävät etuudet

Oikeutta OVEen ei ole henkilöllä, jos hän eläkkeen alkaessa saa muuta omaan työskentelynsä perustuvaa työeläkettä tai luopumistukea (MYEL 35 §:n 3 mom.).

Työeläkelakien mukaan myönnetty eläke ja luopumistuki estävät osittaisen vanhuuseläkkeen myöntämisen, vaikka niitä ei makseta esimerkiksi ansiorajan ylittymisen tai ensisijaisen etuuden vähentämisen takia.

Luopumistuki, työkyvyttömyyseläke ja työuraeläke estävät OVEN myöntämisen myös silloin kun ne ovat ”alkaneet lepäävinä”, ei ainoastaan silloin kun niiden maksaminen on keskeytetty myöhemmin ansiorajan ylittymisen vuoksi.

Perhe-eläkkeen saaminen ei ole esteenä OVEN myöntämiselle, koska se perustuu toisen henkilön työskentelyyn, ei omaan.

Kertasuoritettu tai päättynyt eläke eivät ole esteenä OVEN myöntämiselle. Päättymisajankohdalla ei ole merkitystä - OVE voidaan myöntää heti sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka lopussa aikaisempi eläke päättyy. Aikaisempi eläke päätetään tai lakkautetaan sitä koskevien omien menettelytapasääntöjen mukaisesti, oikeus osittaiseen vanhuuseläkkeeseen ei voi olla perusteena.

Esimerkki 6.1

Maatalousyrittäjälle on myönnetty työkyvyttömyyseläke osaeläkkeenä toistaiseksi. Hän haluaisi ikärajan täytyttyä jäädä OVELle, koska sen määrä olisi varhennusvähenyksestä huolimatta osaeläkettä suurempi. OVE voidaan myöntää vain, jos osaeläke voidaan lakkauttaa esimerkiksi työkyvyn palautumisen vuoksi; osaeläkkeen lakkauttamisen perusteena ei voi olla se, että OVE on sitä edullisempi.

Ulkomailta maksettava eläke tai lisäeläke eivät ole esteenä osittaisen vanhuuseläkkeen myöntämiselle. Edellytyksenä on kuitenkin, ettei hakijalle makseta samanaikaisesti mitään sellaista eläkettä tai luopumistukea, joka on esteenä.

6.2 Osittaisen vanhuuseläkkeen alkaminen ja peruuttaminen

Osittainen vanhuuseläke alkaa eläkkeen hakemista seuraavan kalenterikuukauden alusta tai hakijan ilmoittamasta myöhemmästä ajankohdasta. OVEa ei myönnetä takautuvasti. (MYEL 37 §:n 3 mom.).

Osittaista vanhuuseläkettä ei voida myöntää takautuvasti edes erityisestä syystä.

Osittainen vanhuuseläke voi sisältää kaksi eri osuutta (ks. tarkemmin jäljempänä kohta 6.3.2 ”Osittaisen vanhuuseläkkeen osuudet”). Jos näin on, kumpaakin osuutta on haettava erikseen ja kumpikin osuus voi alkaa vasta sen osuuden hakemista seuraavan kalenterikuukauden alusta lukien. Osuuksien väliselle ajalle ei ole mitään vähimmäisaikaa, joten lyhimmillään niiden alkamisen välinen aika on vain yksi kuukausi.

Peruuttaminen

Eläkkeensaaja voi peruuttaa osittaisen vanhuuseläkkeen kolmen kuukauden kuluessa eläkkeen myöntämistä koskevan päätöksen antamisesta (MYEL 37 §:n 1 mom.).

Työeläkejärjestelmässä noudatetaan yleisesti periaatetta, jonka mukaan myönnetyn eläkkeen voi perua valitusaikana. OVEN kohdalla on päädytty tätä pidempään peruuttamisaikaan. Kolmen kuukauden peruuttamisaikaa on lain esitöissä perusteltu asian merkittävyydellä (mm. pysyvä vaikutus myös OVEN jälkeen myönnettävään muuhun eläkkeeseen).

3 kk

Kolmen kuukauden peruuttamisaika lasketaan päätöksen antamisesta lukien toisin kuin valitus aika, joka lasketaan vasta päätöksen tiedoksisaannista lukien.

Peruuttaminen on tehtävä kirjallisesti samojen periaatteiden mukaisesti kuin päätöksestä valitettaessa. Peruutuksen on oltava perillä Melassa määräajan päättyessä.

Esimerkki 6.2.

Osittaista vanhuuseläkettä haetaan 6.4.2019, päätös annetaan 26.4.2019 ja postitetaan 28.4.2019. Kolmen kuukauden määräaika lasketaan päätöksen antamisesta, joten peruutuksen on oltava perillä Melassa viimeistään 25.7.2019.

Lisäksi on huomattava, että kolmen kuukauden aika koskee vain mahdollisuutta peruuttaa myönnetty eläke. OVEN määrään tai päätökseen muulla tavalla tyytymättömyyden on valitettava päätöksestä säännönmukaisen valitusajan puitteissa.

Kolmen kuukauden peruutusaika koskee kumpaakin myönnettyä eläkettä erikseen, jos OVEa on haettu ja se on myönnetty kahtena eri osuutena.

Kun kolme kuukautta on kulunut päätöksen antamisesta, ei sitä voi enää peruuttaa eikä OVEN lakkauttaminen ole mahdollista.

Peruuttamisen johdosta aiheettomasti maksettu eläke peritään kokonaan takaisin (ks. tark. kohta 10.6 ”Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä”).

6.3 Osittaisen vanhuuseläkkeen määrä

6.3.1 Pohjaeläke ja sen jakamattomuus

Osittaisen vanhuuseläkkeen perusteena on aina eläkkeen alkamista edeltävän kalenterivuoden loppuun mennessä karttunut eläke. (MYEL 36 §:n 1 mom.).

Edellä tarkoitettu pohjaeläke sisältää aina kaikkien työeläkelakien mukaan karttuneet eläkkeet. Pohjaeläke sisältää myös edelleen jatkuvista työsuhteista edellisen vuoden loppuun mennessä karttuneen eläkkeen. Tältä osin menettely poikkeaa vanhuuseläkkeestä, jossa eläke voidaan myöntää vain päätyneistä työsuhteista.

Pohjaeläkkeessä otetaan huomioon paitsi MYEL- ja muusta ansiotoiminnasta myös palkattomista etuuksista samoin kuin mahdollisesta eläkejaksosta karttunut eläke OVEN alkamista edeltävän vuoden loppuun asti. OVEN alkamisvuonna saadut ansiot eivät vaikuta osittaisen vanhuuseläkkeen määrään millään tavalla.

Yksityisen sektorin rekisteröidyn lisäeläkkeen määrää ei oteta pohjaeläkkeessä huomioon. Lisäeläke myönnetään vasta, kun OVEN jälkeen myönnetään jokin muu eläke.

Pohjaeläkkeenä huomioon otettava eläketurva on samalla tavalla jakamaton kokonaisuus kuin työkyvyttömyyseläkkeissä. Pohjaeläkettä ei voi määritellä eikä osittaiselle vanhuuseläkkeelle voi jäädä erikseen esimerkiksi julkiselta tai yksityiseltä sektorilta. Tältäkin osin osittainen vanhuuseläke poikkeaa vanhuuseläkkeestä.

6.3.2 Osittaisen vanhuuseläkkeen osuudet

25 tai 50 %

Osittainen vanhuuseläke poikkeaa muista eläkelajeista myös siinä, että eläkkeen määrä riippuu hakijan omasta valinnasta. Eläkkeenhakijan tulee hakemuksellaan ilmoittaa, ottaako hän edellisen vuoden loppuun mennessä karttuneesta eläkkeestä

(= pohjaeläke, ks. tark. edellä) 25 vai 50 % (MYEL 36 §:n 1 mom.). Muut vaihtoehdot eivät ole mahdollisia.

25 ja 25 %

Jos osittainen vanhuuseläke on myönnetty 25 %:n suuruisena eläkkeenä, voi sen saaja hakea myöhemmin maksuun toisen 25 % osuuden.

Ensimmäinen ja toinen osuuden välisellä ajalla ei ole vähimmäis- tai enimmäisaikoja. Toinen osuus voi alkaa aikaisintaan seuraavan kuukauden alusta lukien. Toinen osuus voidaan myöntää niin pitkään, kunnes OVEN saajalle on myönnetty jokin OVEN estävä eläke.

Osuudet eivät ole alaikärajaa lukuun ottamatta ikään sidottuja. Ensimmäinen ja mahdollisesti myös toinen osuus voivat alkaa jo ennen oman ikäluokan mukaisen eläkeiän täyttymistä. Niin ikään on mahdollista, että ensimmäinenkin osuus alkaa vasta oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.

Yksi ja ainoa pohjaeläke

Jos osittainen vanhuuseläke on myönnetty 25 %:n suuruisena eläkkeenä ja sen saajalle myönnetään myöhemmin toinen 25 %:n osuus, lasketaan jälkimmäinen osuus samasta pohjaeläkkeestä, joka on ollut perusteena ensimmäisen eläkkeen myöntämiselle (MYEL 36 §:n 4 mom.).

Esimerkki 6.3

Maatalousyrittäjä on syntynyt 8.5.1956 ja hän haki 25 %:n suuruista osittaista vanhuuseläkettä 1.8.2017 lukien ja hakee myöhemmin toisen 25 %:n suuruisen osittaisen vanhuuseläkkeen 1.9.2020 lukien. Vuoden 2016 loppuun mennessä oli karttunut eläkettä yhteensä 1 435,54 e/kk. Molemmat osuudet myönnetään tämän pohjaeläkkeen perusteella. Molemmat osuudet ovat 358,88 e/kk vuoden 2016 tasossa ilmaistuna ja kumpikin niistä korotetaan palkkakertoimella OVEN alkamisvuoden tasoon. Ensimmäisen OVEN suuruus on vuoden 2017 palkkakertoimella tarkistettuna 359,40 e/kk ja toinen osuus tarkistetaan aikanaan vuoden 2020 palkkakertoimella.

6.3.3 Varhennusvähennys ja/ tai lykkäyskorotus

Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen tulee yleensä aina joko varhennusvähennys tai lykkäyskorotus. Vähennys tai korotus jää tulematta ainoastaan silloin, jos OVE tai jompi kumpi osuus alkaa sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka kuluessa OVEN saaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän (ks. tark. kohta 7.1.1. "Vanhuuseläkeikä").

Varhennusvähennys 0,4 %/kk

Jos OVE tai toinen taikka molemmat osuudet alkavat viimeistään sen kuukauden alusta lukien, jonka aikana OVEN saaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän, tulee osittaiseen vanhuuseläkkeeseen varhennusvähennys.

Varhennusvähennyksen määrä on 0,4 % kuukaudessa laskettuna oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeistä.

Esimerkki 6.4

Esimerkin 6.3 henkilö on syntynyt 8.5.1956, joten hänen ikäluokkansa mukainen alin vanhuuseläkeikä on 63 v 6 kk. Hänen oman ikäluokan mukainen vanhuuseläke voisi alkaa 1.12.2019. Hän halusi ensimmäisen OVEN alkavaksi 1.8.2017 eli 28 kk ennen varsinaisen vanhuuseläkkeen alkamisikää. Varhennusvähennys on $28 \times 0,4 \% = 11,2 \%$. Palkkakertoimella korotetun ja varhennusvähennyksellä vähennetyn OVEN määrä on $359,40 - 11,2 \% \times 359,40 \text{ e/kk} = 359,40 - 40,25 \text{ e/kk} = 319,15 \text{ e/kk}$.

Varhennusvähennys on pysyvä. Se pysyy paitsi osittaisessa vanhuuseläkkeessä myös sen jälkeen myönnettävässä työkyvyttömyys-, työura- tai vanhuuseläkkeessä. Niin ikään se vaikuttaa myös mahdollisen perhe-eläkkeen määrään. OVEen sisältyvää varhennusvähennystä ei poisteta missään vaiheessa.

Luonnollisesti varhennusvähennys rajautuu OVEN jälkeen myönnettävässä eläkkeessä vain OVEa vastaavaan osuuteen.

Lykkäyskorotus 0,4 %/kk

Jos OVE tai toinen taikka molemmat osuudet alkavat sitä seuraavan kuukauden jälkeen, jonka aikana OVEN saaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän, tulee osittaiseen vanhuuseläkkeeseen lykkäyskorotus.

Lykkäyskorotuksen määrä on 0,4 % kuukaudessa laskettuna oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeiästä.

Esimerkki 6.5

Esimerkeissä 6.2 ja 6.3 tarkoitetun henkilön toinen OVE alkaa 1.9.2020 lukien eli 9 kk alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen. Lykkäyskorotus on $9 \times 0,4 \% \times (359,40 \text{ tarkistettuna palkkakertoimella vuoden 2020 tasoon})$. Toisen OVEN myöntämisen jälkeen henkilö saa osittaista vanhuuseläkettä, jonka toiseen osuuteen on tehty varhennusvähennys ja toiseen osuuteen lykkäyskorotus.

Niin ikään lykkäyskorotus on pysyvä. Kun vanhuus- tai perhe-eläke myönnetään lykkäyskorotusta sisältävän OVEN jälkeen, pysyy OVEen sisältyvä lykkäyskorotus OVEa vastaavalta osalta vanhuus- tai perhe-eläkkeessä sellaisenaan ja vielä myöntämättä olevan eläkkeen osalta lykkäyskorotus lasketaan vanhuuseläkkeen alkamisajankohdan mukaisesti.

6.3.4 Elinaikakerroin

Osittainen vanhuuseläke muunnetaan elinaikakertoimella vastaamaan elinajan odotteen muutosta (MYEL 78 §:n 2 mom.).

Pääsääntö

Eläkkeen alkaessa eläke muunnetaan sille vuodelle vahvistetulla elinaikakertoimella, jonka aikana maatalousyrittäjä täyttää 62 vuotta (MYEL 78 §:n 2 mom.).

Ks. luettelo tähän mennessä vahvistetuista elinaikakertoimista kohdassa 3.4.4.1 "Elinaikakerroin".

Pääsäännön mukaan vahvistettua elinaikakerrointa käytetään siitä vuodesta alkaen, jonka aikana eläkkeensaaja täyttää 62 vuotta. Eläkkeensaajan ei tarvitse olla täyttänyt 62 vuotta vielä eläkkeen alkaessa. Riittää, kun hän täyttää 62 vuotta sen vuoden aikana, jolloin eläke alkaa.

Eläke muunnetaan 62 vuoden täyttämivuodelle vahvistetulla elinaikakertoimella, vaikka osittainen vanhuuseläke tai toinen taikka molemmat osat alkaisivat tätä vuotta myöhemmin.

Ennen 62 vuoden täyttämivuotta

Osittaisen vanhuuseläkkeen ikäraja on 61 vuotta, mutta elinaikakerroin vahvistetaan vasta sille vuodelle, jonka aikana henkilö täyttää 62 vuotta.

Jos OVE alkaa jo sen vuoden aikana, jonka kuluessa OVEN saaja täyttää 61 vuotta, käytetään sille vuodelle vahvistettua elinaikakerrointa. Näin menetellään myös silloin, kun eläke alkaa 61 vuoden täyttämivuoden loppupuolella, vaikka jo silloin olisi tiedossa seuraavalle vuodelle vahvistettu elinaikakerroin.

Esimerkki 6.6

Edellä esimerkeissä 6.3 - 6.5 tarkoitettu henkilö täytti 62 vuotta 8.5.2018, joten hänen eläkkeeseen sovelletaan vuodelle 2018 vahvistettavaa elinaikakerrointa. Henkilön ensimmäinen OVE alkoi jo 1.8.2017, jolloin tämä osuus muunnettiin vuodelle 2017 vahvistettavalla elinaikakertoimella. Toinen osuus alkaa 1.9.2020, jolloin tätä osuutta muunnettaessa käytetään vuodelle 2018 vahvistettua elinaikakerrointa. Toisen osuuden myöntäminen ei vaikuta millään tavalla siihen elinaikakertoimeen, jota oli käytetty ensimmäistä osuutta myönnettäessä.

Laskentajärjestys

Eläke muunnetaan elinaikakertoimella sen jälkeen, kun osittainen vanhuuseläke on ensin korotettu palkkakertoimella alkamisvuoden tasoon ja siihen on tehty mahdollinen varhennusvähennys tai lykkäyskorotus.

Jos eläkkeestä vähennetään jokin ensisijainen etuus (ks. tarkemmin jäljempänä kohta 6.3.5. ”LITA -vähennys”), tehdään vähennys vasta palkkakertoimella tarkistettuun, varhennusvähennettyyn tai lykkäyskorotettuun ja elinaikakertoimella muunnettuun eläkkeeseen.

6.3.5 LITA-vähennys

Osittaisen vanhuuseläkkeen lisäksi henkilö saattaa olla oikeutettu jonkin toisen järjestelmän mukaiseen korvaukseen.

Ensisijaiset etuudet

Työeläkkeisiin nähden ja työeläkkeistä vähennettäviä, ns. ensisijaisia korvauksia ovat (MYEL 83 §, TyEL 92 §:n 1 mom. ja TyEL 93 §:n 1 mom.):

- työtapaturma- ja ammattitautilakiin (TyTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai eläke)
- maatalousyrittäjän tapaturma- ja ammattitautilakiin (MaTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai eläke)
- liikennevakuutuslain perusteella myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetyskorvaus tai eläke
- liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain mukainen ansionmenetyskorvaus

- sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta annettuun lakiin perustuva ansionmenetykskorvaus (päiväraha tai eläke)
- tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä annettuun lakiin perustuva ansionmenetykskorvaus
- potilasvahinkolain nojalla myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetykskorvaus tai eläke
- mitä tahansa edellä mainittua etuutta vastaava ulkomailta maksettava etuus

Käytännössä useimmin kyseeseen tulevat Liikenne- ja TApaturmavakuutuksen perusteella maksettavat korvaukset, mistä johtuen ensisijaisista etuuksista käytetään yleisesti termiä "LITA-korvaus".

Ulkomainen etuus

Myös ulkomailta myönnetty korvaus, joka vastaa jotakin Suomessa myönnettävää LITA-korvausta ja on Suomesta maksettavan etuuden tavoin ensisijainen, vähennetään eläkkeestä samoin periaattein, joita on edellä selvitetty. Vähennys tehdään kuitenkin vasta sitä seuraavan kuukauden alusta, jonka aikana eläkelaitos on saanut tiedon ulkomailta maksettavasta etuudesta. Jos korvaus on eläkkeeseen nähden toissijainen, esimerkiksi Ruotsista maksettava päiväraha, ei sitä vähennetä.

MYEL- ja muuta työeläkettä maksetaan yleensä vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää edellä mainittujen ensisijaisten korvausten määrän.

Sattumisajankohta

Ensisijaisen etuuden vähentämistä koskeva menettely on erilainen siitä riippuen, onko ensisijaisuuden etuuden vahinkotapahtuma sattunut ennen OVEN alkamista vai vasta OVEN aikana. OVEN aikana sattuneessa vahinkotapahtumassa on lisäksi merkitystä sillä, onko se sattunut ennen OVEN saajan ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää vai sen täyttämisen jälkeen.

6.3.5.1 Vahinkotapahtuma ennen OVEa

Jos LITA -korvaus perustuu vahinkotapahtumaan tai liikennevahinkoon, joka on sattunut ennen osittaisen vanhuuseläkkeen alkamista, otetaan LITA-korvaus huomioon heti OVEN alkamisesta lukien.

Vähennys eläkkeen alkaessa

LITAn määrä

OVEn alkaessa LITA-korvaus otetaan huomioon sellaisena kuin se on eläkkeen alkaessa (kalenterikuukauden 1. päivänä). Edellytyksenä on kuitenkin, että korvausta maksetaan sen suuruisena vähintään 30 päivältä. Jos korvausta maksetaan tai muutos on voimassa alle 30 päivää, sitä ei vähennetä eläkkeestä.

Korvauksen ei tarvitse jatkua 30 päivää osittaisen vanhuuseläkkeen alkamisen jälkeen, osa ajasta on voinut kulua ennen OVEN alkamista. Korvauksen tulee olla kuitenkin maksussa sen kalenterikuukauden 1. päivänä, josta lukien OVEN maksaminen alkaa.

LITA-korvaus otetaan huomioon sellaisena kuin se on myönnetty, vaikka OVE on enimmillään vain puolet siitä eläkkeen määrästä, joka sen saajalle on karttunut OVEN

alkamista edeltävän vuoden loppuun mennessä. Tästä johtuen ensisijaista etuutta saavan henkilön ei yleensä kannata hakea osittaista vanhuuseläkettä.

VTJ-karttuma

Myös osittaisen vanhuuseläkkeen saajalla on ensisijaisen etuuden vähentämisestä huolimatta oikeus kuitenkin aina vähintään sen suuruiseen eläkkeeseen, joka hänelle on karttunut vahinkotapahtumavuoden jälkeen. Lisäksi on säädetty, ettei vähennystä tehdä lainkaan, jos ensisijainen etuus perustuu ennen vuotta 2004 sattuneeseen vahinkotapahtumaan tai liikennevahinkoon. (MYEL 83 §:n 1 kohta ja TyEL 92 §:n 2 ja 4 mom.).

Näiden säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan voi johtaa siihen, että OVE myönnetäisiin määrältään suurempana kuin mitä se muutoin olisi.

Regressi

LITA-korvauksen määrä ei ole välttämättä tiedossa vielä osittaista vanhuuseläkettä myönnettäessä. Menettelyn osalta noudatetaan samoja periaatteita, joita on selostettu työkyvyttömyyseläkkeiden osalta kohdassa 3.4.4.2. ”Regressi”.

LITA-vähennyksen muuttuminen

Ennen OVEa alkaneen LITA -korvauksen määrä voi muuttua myöhemmin osittaisen vanhuuseläkkeen maksamisaikana.

Yli neljä kuukautta

Muuttuneen LITA-korvauksen tulee jatkua yli neljä kuukautta, jotta sillä on vaikutusta eläkkeen määrään. (MYEL 83 §:n 3 kohta ja TyEL 94 §:n 4 mom.). Neljä kuukautta tulee ylittyä, mutta yhdenkin päivän ylitys riittää.

Jos LITA-korvauksen määrää on muutettu yhdellä päätöksellä yli neljän kuukauden ajaksi, vähennys tehdään heti muutoksen alusta lukien. Jos LITA-korvauksen määrää on muutettu useammilla päätöksillä yhteensä yli neljän kuukauden ajaksi, tehdään uusi vähennys neljännen kuukauden alusta lukien.

Vähennyksen suuruus määräytyy sen kuukauden tilanteen mukaisesti, jonka alusta lukien muutos tehdään.

6.3.5.2 Vahinkotapahtuma OVEN aikana

Vahinkotapahtuma tai liikennevahinko voi sattua myös sinä aikana, kun OVEN maksaminen on jo alkanut.

Ennen oman ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää

Jos vahinkotapahtuma tai liikennevahinko sattuu OVEN aikana, vähennetään sen perusteella maksettava LITA-korvaus osittaisesta vanhuuseläkkeestä vasta siitä lukien, kun eläkkeensaaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän (MYEL 83 §:n 3 kohta ja TyEL 94 §:n 1 mom.).

Säännös koskee vain OVEN aikana sattuneita uusia vahinkoja siihen asti kunnes OVEN saaja täyttää ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän. Jos LITA-korvauksen

maksaminen jatkuu vielä silloin, otetaan LITA-korvaus huomioon sen suuruisena kuin sitä maksetaan alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden 1. päivänä.

LITA-korvauksen vähentäminen edellyttää, että sitä maksetaan yli neljän kuukauden ajalta. Ks. menettelystä tark. jäljempänä kohta ”Yli neljä kuukautta”. Jos vähentämisen edellytykset täyttyvät sen jälkeen, kun oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä on täyttynyt, tehdään vähennyskin vasta myöhemmin.

Oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttyttyä

Edellä mainittu poikkeus koskee vain tilannetta, jossa vahinkotapahtuma tai liikennevahinko sattuu ennen oman ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää. Sanottua suojaa ei ole enää silloin, jos vahinkotapahtuma tai liikennevahinko sattuu sen jälkeen, kun OVEN saaja on täyttänyt ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

Käytännössä suojaa ei ole enää, jos vahinkotapahtuma tai liikennevahinko sattuu ylipäättään sen kuukauden aikana, jonka kuluessa OVEN saaja täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

Ensisijaisen korvauksen vähentämisen osalta noudatetaan samoja periaatteita, joita noudatetaan muutoinkin, kun eläkkeensaajalle myönnetään uusi LITA-korvaus.

Yli neljä kuukautta

Myönnetyn LITA-korvauksen tulee jatkua yli neljä kuukautta, jotta sillä on vaikutusta eläkkeen määrään. (MYEL 83 §:n 3 kohta ja TyEL 94 §:n 4 mom.). Neljä kuukautta tulee ylittyä, mutta yhdenkin päivän ylitys riittää.

Jos LITA-korvaus on myönnetty yhdellä päätöksellä yli neljän kuukauden ajaksi, vähennys tehdään heti etuuden alkamisesta. Jos LITA-korvaus on myönnetty useammilla päätöksillä yhteensä yli neljän kuukauden ajaksi, tehdään vähennys neljännen kuukauden alusta lukien.

Vähennyksen suuruus määräytyy sen kuukauden tilanteen mukaisesti, jonka alusta lukien vähennys tehdään.

Myös OVEN aikana myönnetyn LITA-korvauksen määrä voi muuttua. Muuttuneen LITA-korvauksen osalta noudatetaan niitä periaatteita, joita on sovellettu edellä kohdassa 6.3.5.1. ”LITA-vähennyksen muuttuminen”.

Jos vahinkotapahtuma tai liikennevahinko sattuu sen jälkeen, kun OVEN saaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän, menetellään LITA-vähennyksen osalta samalla tavalla kuin silloin, kun työkyvyttömyyseläkkeen saajalle myönnetään uusi LITA-korvaus (ks. tark. kohta 3.5.2.1 ”LITA-vähennyksen muuttuminen”).

6.4 Osittainen vanhuuseläke muuksi eläkkeeksi

Osittaisen vanhuuseläkkeen maksaminen päättyy, kun OVEN saajalle myönnetään työkyvyttömyys-, työura- tai vanhuuseläke. Näitä eläkkeitä - myös vanhuuseläkettä - on haettava aina erikseen.

Siinä tapauksessa, ettei OVEN saaja hae mitään näistä eläkkeistä, jatkuu OVEN maksaminen koko loppuelämän ajan. Maksaminen voi jatkua vielä 68 vuoden iän täyttämisen jälkeenkin.

OVElla pysyvä vaikutus

Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen sisältyvä varhennusvähennys tai lykkäyskorotus on pysyvä. OVE otetaan sen jälkeen myönnettävässä eläkkeessä huomioon sellaisenaan ja sen vielä myöntämätön eläke lasketaan normaalisäännöin.

Esimerkki 6.7.

Edellä esimerkeissä 6.3.- 6.6. tarkoitettu henkilö jää vanhuuseläkkeelle 1.1.2021. Aikaisemmin myönnetty (1.8.2017 ja 1.9.2020 alkaneet) OVEt otetaan vanhuuseläkkeessä huomioon sellaisina kuin ne ovat maksussa 1.1.2021 (eläkeindeksillä tarkistettuina). Vanhuuseläkkeessä otetaan huomioon vielä myöntämätön osuus pohja-eläkkeestä eli vuoden 2016 loppuun mennessä kattuneesta eläkkeestä tarkistettuna palkkakertoimella vanhuuseläkkeen alkamisvuoden tasoon. Lisäksi otetaan huomioon vuoden 2017 alusta lukien mahdollisesti kattunut muu eläketurva kokonaisuudessaan korotettuna palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon. Vielä myöntämättömään eläkkeen osaan tulee lykkäyskorotus oman ikäluokan mukaisesta alimasta vanhuuseläkeiästä lukien ($13 \times 0,4 \% = 5,2 \%$), jonka jälkeen tämä eläkkeenosa tarkistetaan vuodelle 2018 vahvistetulla elinaikakertoimella (eläkkeen saaja täyttää silloin 62 v.).

OVEn maksaminen päättyy

OVEn maksaminen päättyy, kun sen jälkeen myönnetään työkyvyttömyys-, työura- tai vanhuuseläke.

Jos OVEN saajalla myönnetään työkyvyttömyys-, työura- tai vanhuuseläke samalle ajalle, jolta on jo maksettu OVEa, otetaan OVE huomioon muun myönnettävän eläkkeen osasuorituksena (MYEL 41 §).

OVEa sisältävä työkyvyttömyyseläke

Osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen määrästä, ks. kohta 3.4.2.2 ”Osittaista vanhuuseläkettä saavat”.

Jos työkyvyttömyyseläke myönnetään OVEN jälkeen osaeläkkeenä tai osaeläkkeen suuruisena kuntoutustukena, on sen määrä puolet täyden eläkkeen määrästä.

Jos OVEa sisältävä työkyvyttömyyseläke lakkaa, keskeytyy tai jää lepäämään, jatkuu eläkkeen maksaminen osittaisena vanhuuseläkkeenä sen suuruisena kuin se on aikaisemmin myönnetty (MYEL 39 §:n 2 mom.). Tällaisissa tilanteissa OVEN maksaminen jatkuu ilman eri hakemusta.

Niin ikään OVEN maksaminen jatkuu automaattisesti ilman hakemusta myös silloin, kun OVEa sisältävä työkyvyttömyyseläke on myönnetty kuntoutustukena ja sen maksaminen päättyy.

OVEa sisältävä työuraeläke

Vastaavasti, jos OVEa sisältävä työuraeläke jää lepäämään, jatkuu eläkkeen maksaminen osittaisena vanhuuseläkkeenä sen suuruisena kuin se on aikaisemmin myönnetty (MYEL 40 §:n 2 mom.). Niin ikään tässäkin tilanteessa OVEN maksaminen jatkuu ilman eri hakemusta.

6.5 Osittainen vanhuuseläke ja muu sosiaaliturva

Osittaisen vanhuuseläkkeen saaminen ei ole millään tavalla sidottu työskentelyn jatkumiseen tai päättymiseen. Estettä ei ole myöskään sille, vaikka OVEN saaja laajentaa aikaisempaa toimintaa tai aloittaa kokonaan uuden ansiotoiminnan osittaisella vanhuuseläkkeellä ollessaan.

Edellä olevasta johtuen pääsääntö on, että osittaisen vanhuuseläkkeen saajan oikeus muuhun sosiaaliturvaan määräytyy samoin perustein kuin ammatissa toimivilla henkilöillä yleensä. OVEN saajalla on mahdollisuus saada eri sosiaalietuuksia laajemmin kuin työeläkkeensaajilla yleensä. Joissakin tapauksissa OVE voi vaikuttaa myönnettävän etuuden määrään.

MYEL-vakuutus

OVEn saaminen ei vaikuta MYEL-vakuuttamisvelvollisuuteen millään tavalla. Edellytysten täytyessä vakuutus jatkuu pakollisena ja oikeus Mela-turvaan määräytyy samoin säännöin kuin muilla pakolliseen MYEL-vakuutukseen kuuluvilla.

Niin ikään OVEN saajalla on mahdollisuus ottaa MYEL-vakuutus vapaaehtoisena, jos viljelmän pinta-ala tai työpanoksen arvo jää alle pakollisen vakuuttamisen alarajan. Tässäkin tapauksessa oikeus Mela-turvaan määräytyy samoin kuin muilla vapaaehtoisen MYEL-vakuutuksen ottaneilla.

Sv-päiväraha

OVEn saajalla on oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan, jos hän tulee OVELla ollessaan työkyvyttömäksi työhön, jota hän on tehnyt OVELla ollessaan. Sairauspäivärahan määrä lasketaan eläkkeellä oloaikana ansaittujen työtulojen perusteella.

Työttömyysetuudet

OVE ei estä työttömyysetuuksien saamista eikä OVE vähennä niiden määrää. Oikeus työttömyysetuuksiin ratkaistaan itsenäisesti edeltävän työskentelyn perusteella.

Sen sijaan työttömyysetuuksien maksaminen voi estyä sen vuoksi, että osittaisen vanhuuseläkkeen saajalle maksetaan OVEN rinnalla jotakin muuta etuutta, joka estää työttömyysetuuksien maksamisen. Näin käy, jos OVEN saajalle maksetaan esimerkiksi kansaneläkelain mukaista varhennettua vanhuuseläkettä tai vanhuuseläkettä.

Kansaneläke

OVEa ei myönnetä kansaneläkkeenä, mutta OVE vaikuttaa kansaneläkkeenä myönnettävän työkyvyttömyys-, kansaneläkkeen- tai leskeneläkkeen määrään.

Kansaneläkkeen määrää laskettaessa OVENa myönnetty työeläke otetaan huomioon ilman varhennusvähennystä tai lykkäyskorotusta. OVE otetaan siis huomioon sen suuruisena kuin se olisi ollut OVEN saajan täyttäessä oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

7 Vanhuuseläke

Vanhuuseläkkeen tarkoitus on turvata toimeentulon jatkuvuus silloin, kun maatalousyrittäjä tai apurahansaaja vanhuuseläkeiän saavutettuaan päättää siirtyä eläkkeelle.

Vanhuuseläke esitetään tässä voimassaolevien säännösten mukaisena. Aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä käsitellään vain siinä yhteydessä ja siinä laajuudessa kuin asiayhteys edellyttää.

7.1 Vanhuuseläkeoikeus

MYELin osalta ikäedellytyksen täyttyminen on ainoa eläkkeen myöntämisen edellytys. Maatalousyrittäjä voi saada vanhuuseläkkeen, vaikka hän edelleen jatkaisi entistä yrittäjätoimintaansa (MYEL 31 §:n 1 mom.).

Edelleen jatkuvasta TyEL-, MEL- ja JuEL-suhteesta vanhuuseläkkeen voi saada ennen vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajaa (68, 69 tai 70 vuotta ikäluokan mukaisesti) vain sillä edellytyksellä, että hakijan työ- tai virkasuhde päättyy. YEL-vanhuuseläkkeen voi sen sijaan saada MYELin tavoin jo alimman vanhuuseläkeiän täyttämisestä lukien, vaikka YEL-toiminta jatkuisi edelleen.

7.1.1 Alin vanhuuseläkeikä

Vuoden 2017 alusta voimassa olevien säännösten mukaan alin vanhuuseläkeikä määräytyy seuraavasti (MYEL 31 §:n 2 mom.):

Syntymävuosi	Alin vanhuuseläkeikä
1954 tai aikaisempi	63 v
1955	63 v 3 kk
1956	63 v 6 kk
1957	63 v 9 kk
1958	64 v
1959	64 v 3 kk
1960	64 v 6 kk
1961	64 v 9 kk
1962 - 1964	65 v
1965 tai myöhempi	Ei määritelty vielä

1965 ja myöhemmin syntyneet

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa alimman vanhuuseläkeiän vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneille aina sille vuodelle, jonka aikana kukin ikäluokka täyttää 62 vuotta. Ikäraja vahvistetaan viimeistään kahta kuukautta ennen sanottua kalenterivuotta, joten vuonna 1965 syntyneet tietävät oman alimman vanhuuseläkeikänsä viimeistään 31.10.2026.

Erikseen on säädetty vielä, että alin vanhuuseläkeikä lasketaan kuukauden tarkkuudella ja se voi poiketa enintään kahdella kuukaudella edellisestä vahvistetusta alimmasta vanhuuseläkeikästä (MYEL 31 §:n 3 mom. ja TyEL 83 §).

Alin vanhuuseläkeikä

Edellä olevassa taulukossa on kerrottu kunkin ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä. Tämä ei kuitenkaan ole se ikä, jolloin vakuutetun tulee jäädä vanhuuseläkkeelle. Vanhuuseläkkeelle voi jäädä myös oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen, minkä vuoksi ikäraja käytetään laissa johdonmukaisesti termiä ”alin vanhuuseläkeikä”. Eläkkeelle voi jäädä jo oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeikästä, mutta ei ole pakko.

Alimman vanhuuseläkeiän merkitys

Vaikka oman ikäluokan mukaisella alimmalla vanhuuseläkeiällä ei ole sitovaa vaikutusta sen suhteen, milloin oman vanhuuseläkkeen tulee alkaa, voi se vaikuttaa monella muulla tavalla vakuutetun eläketurvaan. Oman ikäluokan mukaisella alimmalla vanhuuseläkeiällä on merkitystä ainakin seuraavien asioiden osalta:

- työkyvyttömyys- ja työuraeläkettä ei voida myöntää enää, jos eläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät vasta oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen (joissakin tapauksissa eläke myönnetään työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeen sijasta vanhuuseläkkeenä myös silloin, kun eläkkeen saamisen edellytykset ovat täyttyneet jo ennen alinta vanhuuseläkeikää)
- työkyvyttömyyseläkkeissä ns. tuleva aika lasketaan oman ikäluokan mukaiseen alimpaan vanhuuseläkeikään asti
- työkyvyttömyys- ja työuraeläke muuttuvat vanhuuseläkkeeksi oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien
- perhe-eläkkeissä edunjättäjän laskennallinen eläke lasketaan edunjättäjän ikäluokan mukaiseen alimpaan vanhuuseläkeikään asti; niin myös lesken eläke, jos lesken eläke otetaan vähennystä tehtäessä huomioon laskennallisena
- osittaisen vanhuuseläkkeen varhennusvähennys tai lykkäyskorotus lasketaan oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeikästä, ja
- vanhuuseläkkeen lykkäyskorotus lasketaan oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeikästä.

On kuitenkin huomattava, että oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä vaikuttaa edellä mainitulla tavalla vain silloin, kun kyse on eläkkeestä, joka on myönnetty vuoden 2017 alusta voimaantulleiden säännösten mukaisesti.

Aikaisemmat ikärajat

Vanhuuseläkkeen ikäraja oli vuoden 2004 loppuun asti 65 vuotta. Vuosina 2005 - 2016 ikäraja ei ollut sidottu mihinkään tiettyyn ikään, vaan vanhuuseläkkeelle saat- toi jäädä joustavasti oman valinnan mukaan ikävuosien 63 - 68 välillä.

Aikaisemmat ikärajat voivat tulla edelleen sovellettaviksi niissä tilanteissa, joissa henkilö on täyttänyt 65 vuotta jo ennen v. 2005 taikka 68 vuotta jo ennen v. 2017 eikä ole hakenut eläkettä ollenkaan tai kaikkea karttunutta eläkettä.

1939 tai aikaisemmin syntyneet

Näiden henkilöiden vanhuuseläkeikä on 65 vuotta ja eläke myönnetään edelleen ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Eläkkeeseen tulee lykkäyskorotus 0,6 % jokaista lykättyä kuukautta kohden. (MYEL:n muuttamisesta annetun lain VpL:n 3 §:n 1 mom.).

Tässä tarkoitettu henkilö on voinut kartuttaa uutta eläkettä vuoden 2005 alusta voimaantulleiden säännösten mukaan 68 vuoden ikään asti. Tällaista uusien säännösten voimassaollessa karttunutta eläkettä korotetaan 0,4 % jokaista lykättyä kuukautta kohden 68 vuoden iän täyttämiskuukauden jälkeen.

1940 - 1948 syntyneet

Kaikki näihin ikäluokkiin kuuluvat henkilöt ovat täyttäneet 68 vuotta jo vuoden 2016 loppuun mennessä, eivätkä he voi kartuttaa eläkettä enää vuoden 2017 alusta voimaan tulleiden säännösten mukaisesti.

Vanhuuseläke myönnetään lykättynä 68 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Lykkäyskorotuksen määrä on 0,4 %/kk eläkkeen alkamiseen asti (MYEL:n muuttamisesta annetun lain VpL:n 3 §:n 2 mom.).

7.1.2 Ennen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä

OVE

Maatalousyrittäjä tai apurahansaaaja voi jäädä osittaiselle vanhuuseläkkeelle jo 61 vuoden iän täyttämistä lukien. Monista yhtäläisyyksistä huolimatta kyseessä ovat kuitenkin eri eläkelajit, jotka täydentävät mutta eivät korvaa toisiaan. Osittainen vanhuuseläke (OVE) sivuutetaan tässä vain maininnalla, koska sitä käsitellään yksityiskohtaisesti luvussa 6.

Aikaisemmin voimassa olleiden säännösten mukaan vuonna 1951 ja aikaisemmin syntyneillä oli mahdollisuus saada vanhuuseläke varhennettuna. Tätä mahdollisuutta ei enää ole. OVEssa on kuitenkin samoja piirteitä varhennettun vanhuuseläkkeen kanssa.

Työttömälle 62 v.

Pitkään työttömänä ollut henkilö, joka on syntynyt ennen vuotta 1958, voi saada vähentämättömän vanhuuseläkkeen jo 62 vuoden iästä lukien. Tämän edellytyksenä on, että henkilö on saanut työttömyysturvalain 6 luvun 9 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua ns. lisäpäiviltä maksettavaa päivärahaa. (MYEL:n muuttamisesta annetun lain VpL:n 7 §).

Edellytyksen katsotaan täyttyvän, jos hakijalle on maksettu päivärahaa yhdeltäkin lisäpäivältä vanhuuseläkkeen alkamista edeltävän kuukauden aikana.

Työttömyyspäivärahan enimmäismäärä on yleensä 500 päivää. Jos päivärahan saaja on syntynyt vuosina 1950 - 1954 ja enimmäismäärä täyttyy vasta sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 59 vuotta, voidaan päivärahan maksamista jatkaa siihen asti kun hän täyttää 65 vuotta. Vuosina 1955 - 1957 syntyneellä työttömyyspäivärahan mak-

saminen lisäpäiviltä (65 vuoden iän täyttämiseen asti) edellyttää, että hän on täyttänyt jo 60 vuotta ennen 500 päivän täyttymistä. Lisäksi kummassakin ikäryhmässä on edellytyksenä, että henkilöllä on työssäoloaikaa vähintään viisi vuotta viimeisen 20 vuoden aikana.

Lisäeläke tai lisäeläkejärjestely

Työnantajan oli aikaisemmin mahdollista ottaa työntekijöilleen lisäeläkevakuutus, johon liittyi lakisääteistä vanhuuseläkeikäräjaa alempi eläkeikä. Lisäeläkejärjestelyt suljettiin vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä ja lakkautettiin kokonaan 1.1.2017 lukien.

Joissakin tilanteissa työntekijällä on edelleen mahdollisuus jäädä eläkkeelle lisäeläkevakuutuksen mukaisessa vanhuuseläkeiässä, joka voi olla oman ikäluokan mukaista eläkeikää alempi. Tarkemmat säännökset, milloin näin voidaan menetellä, on eri työeläkelakien voimaantuloeissa.

Edellä mainitussa tilanteessa myös MYEL-eläke voidaan myöntää vanhuuseläkkeenä jo ennen oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttymistä. MYEL-eläke alkaa samasta ajankohdasta TyEL -eläkkeen kanssa ja molempiin peruseläkeisiin tulee varhennusvähennys, jonka suuruus on 0,4 %/kk oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeiästä laskettuna.

MEL

Jos eläkkeen hakijalla on oikeus Merimieseläkelain (MEL) mukaiseen vanhuuseläkkeeseen oman ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää alemmasta eläkeiästä lukien, voidaan myös MYEL-eläke myöntää tästä samasta ajankohdasta lukien. Tällaisessa tilanteessa MYEL-eläkkeen määrä muunnetaan vakuutusmatemaattisesti vastaamaan MYELin mukaista eläkkeellesiirtymisikää. (MYEL 31 §:n 4 mom.)

MELin mukainen vanhuuseläkeikä voi olla miehistöllä 55 vuotta ja päällystään kuuluville 60 vuotta, edellyttäen, että merimiehellä on tietty määrä eläkeikään saakka jatkunutta MEL-palvelua.

Julkisen sektorin eläkkeet

Eräitä ammattiryhmiä lukuun ottamatta julkisen sektorin vanhuuseläkeikää koskevat säännökset ovat samat kuin yksityisellä sektorilla.

Julkisen sektorin eläkeiät olivat vuoden 2005 työeläkeuudistukseen asti alemmat kuin työeläkejärjestelmässä yleensä. Lainmuutoksen yhteydessä aikaisempi aika otettiin huomioon laskemalla ns. henkilökohtainen eläkeikä päivän tai kuukauden tarkkuudella niille, joiden eläkeikä muuttui lainmuutoksen yhteydessä. Lisäksi valtion palveluksessa olevat henkilöt ovat voineet valita ammattikohtaisen eläkeiän, joka on yleensä alempi kuin oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä.

Mahdollisuus jäädä varsinaiselle vanhuuseläkkeelle ennen 63 vuoden iän täyttämistä määräytyy lakikohtaisesti. MYELin samoin kuin muiden yksityisen sektorin eläkelakien mukaiset eläkkeet voidaan myöntää vasta oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisestä lukien.

7.1.3 Alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen

Oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä on aikaisin ajankohta, mistä lukien vanhuuseläkkeen voi ottaa. Eläkkeelle voi jäädä myöhemminkin.

Vanhuuseläkkeessä ei ole ylintä ikärajaa. Vanhuuseläkkeelle ei tarvitse jäädä vielä edes siinä vaiheessa, kun eläkkeen karttuminen päättyy 68, 69 tai 70 vuoden iän täyttämisestä lukien.

Jos vanhuuseläke alkaa oman ikäluokan mukaista alinta vanhuuseläkeikää myöhemmin, korotetaan eläkkeen määrää 0,4 % jokaista lykkäyskuukautta kohden, mikä tekee vanhuuseläkkeen lykkäämisestä houkuttelevan vaihtoehdon. Vanhuuseläkkeen määrästä ks. tark. kohta 7.4.2 ”Lykkäyskorotus”.

7.1.4 Milloin vanhuuseläkkeelle

Henkilö, jolle ei ole vielä myönnetty omaan työskentelyyn perustuvaa eläkettä, tekee päätöksen vanhuuseläkkeen hakemisesta itse. Mela antaa neuvoja päätöksen tueksi. Itselle sopivaa ajankohtaa harkittaessa hakijan kannattaa kiinnittää huomiota mm. seuraaviin seikkoihin:

- mitä myöhemmin jää eläkkeelle sitä enemmän eläkettä ehtii karttua - toisaalta eläkkeen karttuminen on mahdollista myös eläkkeelläoloaikana tehdystä työstä
- mitä myöhemmin jää eläkkeelle sitä suurempi on eläkkeeseen laskettava lykkäyskorotus (joka lasketaan paitsi ennen eläkeiän täyttämistä myös sen jälkeen ansaitun eläkkeen määrälle)
- mitä aikaisemmin jää eläkkeelle sitä pidemmältä ajalta vanhuuseläkettä ehdistään maksaa
- osittainen vanhuuseläke on vaihtoehto ja sen voi ottaa myös sen jälkeen, kun oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä on täyttynyt
- pakollinen MYEL-vakuutus samoin kuin MYEL-vakuutusmaksujen perintä päättyvät vanhuuseläkkeen alkamiseen - MYEL-vakuuttaminen ja uuden eläkkeen kartuttaminen vanhuuseläkkeen rinnalla on mahdollista, mutta vapaaehtoista
- pakollinen MATA-vakuutus samoin kuin MATA-vakuutusmaksujen perintä päättyvät vanhuuseläkkeen alkamiseen - MATA-vakuuttaminen vanhuuseläkkeen rinnalla on mahdollista vapaaehtoisena, mutta MATA-vakuutusmaksu on 1,2 -kertainen pakolliseen verrattuna

Jos vapaaehtoista vakuutusta - joko MYEL tai MATA taikka molemmat - haetaan vasta vanhuuseläkkeen alkamisen jälkeen, jää vakuutusten välille katko, koska pakollinen vakuutus päättyy viimeistään eläkkeen alkamiseen ja vapaaehtoinen vakuutus voidaan tehdä vasta hakemisajankohdasta eteenpäin.

- vanhuuseläkkeen saajalla ei ole oikeutta lomituspalveluihin
- vanhuuseläkkeen saaminen on esteenä eräille muille sosiaalietuuksille, mm. työttömyys- ja sairausvakuutuspäivärahalle
- työ- ja kansaneläke voivat alkaa eri ajankohdista
- yksityisen ja julkisen sektorin vanhuuseläkkeet voivat alkaa eri ajankohdista

- vanhuuseläke ei enää nykyisin vaikuta maataloustukien maksamiseen
- yrityksessä työskentelevien muiden henkilöiden tilanne ja maatalousyrittäjien tulevaisuudennäkymät muutoinkin; onko molempien puolisoiden tarkoituksenmukaista jäädä eläkkeelle samasta ajankohdasta; päättyykö tilan tuotanto, jolloin voi olla luontevaa jäädä eläkkeelle samasta ajankohdasta
- vakuutusmaksujen vähennyskelpoisuus, ansiotulojen progressiivisuus ja muut verotukseen liittyvät tekijät voivat osaltaan vaikuttaa siihen, mihin ajankohtaan vanhuuseläkkeelle jääminen on tarkoituksenmukaista ajoittaa.

7.1.5 Kansaneläke

Kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen ikäraja on kiinteä 65 vuotta. Vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneillä vanhuuseläkkeen ikäraja tulee muuttumaan samalla tavalla kuin työeläkkeissä (ks. kohta 7.1.1. ”1965 ja sen jälkeen syntyneet”).

Kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen voi ottaa vielä varhennettuna. Ennen vuotta 1958 syntyneet voivat jäädä varhennetulle vanhuuseläkkeelle 63 vuoden iästä ja vuosina 1958 - 1961 syntyneet 64 vuoden iästä alkaen. Varhennusvähennyksen määrä on 0,4 % jokaiselta kuukaudelta, jolla eläkkeen alkamista varhennetaan 65 vuoden ikää aikaisemmaksi. Vuonna 1962 ja sen jälkeen syntyneillä ei ole enää oikeutta KELin mukaiseen varhennettuun vanhuuseläkkeeseen.

Niin ikään kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen lykkääminen on mahdollista. Lykkäyskorotus on 0,6 % kuukaudessa 65 vuoden iästä laskettuna.

Työeläke vaikuttaa kansaneläkettä vähentävästi. Kansaneläkettä laskettaessa ei kuitenkaan oteta huomioon työeläkkeeseen mahdollisesti sisältyvää lykkäyskorotusta.

Aikaisemmin oli voimassa säännös, jonka mukaan kansaneläkettä laskettaessa työeläke otettiin huomioon vain 63 vuoden iän täyttämiseen asti. Säännös kumottiin 1.1.2017 lukien, josta alkaen myös 63 ja oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän jälkeen ansaittu työeläke vähentävät kansaneläkettä (työeläkkeeseen mahdollisesti sisältyvää lykkäyskorotusta lukuunottamatta).

Esimerkki 7.1

Vuonna 1956 syntynyt maatalousyrittäjä jää MYEL-vanhuuseläkkeelle heti alimman vanhuuseläkeikänsä (63 v 6 kk) täytyttyä. Hän voi jäädä samanaikaisesti myös KELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle, mutta silloin kansaneläkkeeseen tehdään varhennusvähennys. Toinen vaihtoehto on hakea KELin mukaista vanhuuseläkettä vasta siinä vaiheessa, kun kansaneläkejärjestelmän mukainen vanhuuseläkeikä täyttyy.

Esimerkki 7.2

Maatalousyrittäjän MYEL- ja muiden työeläkkeiden määrä on vähäinen, minkä vuoksi hän on päättänyt kartuttaa työeläkkeensä määrää niin paljon kuin mahdollista ja jäädä vanhuuseläkkeelle vasta 68 vuoden iässä. Hän voi jäädä kansaneläkkeelle heti 65 vuotta täytettyään, jolloin työeläke otetaan huomioon ns. ennakoituna määränä (sen suuruusena kuin työeläkkeen määrä oli henkilön täyttäessä oman ikäluokansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän). Kansaneläkkeen määrä tarkistetaan sitten, kun henkilölle myönnetään työeläkelakien mukainen vanhuuseläke.

Esimerkki 7.3

Vuonna 1956 syntynyt maatalousyrittäjä haluaa jäädä sekä työeläkelakien että kansaneläkelain mukaiselle vanhuuseläkkeelle heti 63 vuotta täytettyään. MYELin ja muiden työeläkelakien mukaisten eläkkeiden osalta voidaan myöntää osittainen vanhuuseläke (ks. tarkemmin luku 6). KEL-eläke myönnetään varhennettuna vanhuuseläkkeenä, jolloin siihen tehdään varhennusvähennys kahdelta vuodelta. Työeläke otetaan kansaneläkettä laskettaessa huomioon arvioituna oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän (63 v 6 kk) tasolle. Työeläkkeeseen sisältyvä osittainen vanhuuseläke otetaan kansaneläkettä laskettaessa huomioon ilman varhennusvähennystä.

Esimerkki 7.4

Vuonna 1956 syntynyt maatalousyrittäjä lykkää vanhuuseläkkeelle jäämistä 70 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alkuun saakka. Työeläkelakien mukaiseen vanhuuseläkkeeseen lisätään lykkäyskorotus oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisestä lukien (lykkäyskorotus 0,4 % /kk 63 v 6 kk:n täyttämisestä). Kansaneläkelain mukaista vanhuuseläkettä myönnettäessä työeläkelakien mukainen vanhuuseläke otetaan huomioon ilman lykkäyskorotusta ja näin laskettuun määrään lisätään kansaneläkelain mukainen lykkäyskorotus (0,6 %/kk 65 v:n täyttämisestä).

7.2 Vanhuuseläkkeen hakeminen

Työkyvyttömyys- ja työuraeläke samoin kuin luopumistuen perusmäärä muuttuvat automaattisesti vanhuuseläkkeeksi. Kaikissa muissa tilanteissa vanhuuseläkettä on aina haettava.

Vanhuuseläkettä on haettava myös silloin, kun kyseessä on työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeen rinnalla tai vanhuuseläkeaikana karttunut uusi eläke. Viimeksi mainitusta ks. tark. kohta 7.7. ”Vanhuuseläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen lisääminen”.

Rinnakkaiset toiminnot

Yleensä työeläkesektorin vanhuuseläkettä haetaan kaikkien eläkelakien osalta samanaikaisesti. Halutessaan eläkkeenhakija voi kuitenkin ottaa vanhuuseläkkeen vain osasta toimintoja.

Lähtökohtaolettama on, että eläke myönnetään kaikkien toimintojen osalta, joiden perusteella eläke voidaan myöntää, ellei hakija ole hakemuksellaan muuta ilmoittanut.

Ei vain vapaakirjoja

Jos hakijalla on edelleen jatkuvaa työskentelyä, on vanhuuseläkettä haettava myös sen osalta. Eläkettä aikaisemmin päättyneistä toiminnoista (ns. vapaakirjat) ei voida myöntää ilman, että hakija ottaa eläkkeen myös edelleen jatkuvasta työstä. Jos edelleen jatkuvia toimintoja on kaksi tai useampia, voidaan kaikki vapaakirjaeläkkeet myöntää, jos vanhuuseläkkeen ottaa yhdestäkin edelleen jatkuvasta työstä.

Luottamusmiehelle myös pelkät vapaakirjat

Pelkkä vapaakirjaeläke voidaan myöntää kuitenkin silloin, jos hakijan ainoa yksityisellä sektorilla edelleen jatkuva toiminta perustuu luottamustehtävän hoitamiseen,

josta on otettu TyEL-vakuutus. Tässäkin tilanteessa eläkkeen edelleen jatkuvasta luottamusmiestoiminnasta saa vasta sen päätyttyä.

MYEL-YEL

Jos molemmat toiminnot jatkuvat edelleen, vanhuuseläkkeen voi ottaa joko toisesta tai molemmista toiminnoista.

Jos YEL- tai MYEL-toiminta on jo päättynyt, edellyttää eläkkeen saaminen, että hakija jää eläkkeelle myös edelleen jatkuvasta toiminnasta.

MYEL-TyEL

Myös tässä tilanteessa eläkkeen voi ottaa joko toisesta tai molemmista toiminnoista, jos kumpikin toiminta jatkuu edelleen

MYEL-eläkkeen saa, vaikka MYEL-toiminta jatkuisi edelleen. Sen sijaan TyEL-eläkkeen voi saada vasta, kun työsuhde on päättynyt. Työsuhteen päättymistä ei kuitenkaan edellytetä, jos vanhuuseläkettä haetaan vasta sen jälkeen, kun eläkkeen vakuuttamisvelvollisuuden yläikäraja (68, 69 tai 70 vuotta ikäluokasta riippuen) on täyttynyt.

Eläkkeen hakijalla voi olla rinnakkain kaksi (tai useampiakin) TyEL-suhteita, joista toinen päättyy ja toinen jatkuu edelleen. Eläkkeen voi saada vain päättyvän TyEL-työsuhteen ja mahdollisesti jo aikaisemmin päättyneiden toimintojen (TyEL, TEL, LEL, TaEL) osalta.

Aikaisemmista työsuhteista karttuneet eläkkeet (vapaakirjat) voidaan myöntää MYEL-eläkkeen rinnalla, vaikka hakijan nykyinen työsuhde jatkuisi edelleen. Sen sijaan MYEL-vanhuuseläkettä ei voi ottaa TYELin rinnalle pelkästään päättyneiden MYEL-toimintojen osalta silloin, kun hakijalla on myös voimassa oleva MYEL-vakuutus.

Esimerkki 7.5

Eläkkeen hakijalla on ollut MYEL-vakuutus vuodesta 1970 lukien. Lisäksi hänellä on ollut lukuisia TEL-työsuhteita ja LEL-ansioita viimeksi 2000 -luvun alkuvuosina. Tällä hetkellä eläkkeenhakijalla on MYEL-toiminnan rinnalla vuonna 2003 alkanut ja edelleen jatkuva TyEL-suhde. Hakijalle voidaan myöntää vanhuuseläke MYELin lisäksi aikaisemmin päättyneistä TEL- ja LEL-toiminnoista.

Eläkkeen siitä TyELin mukaisesta työsuhteesta, joka jatkuu vielä vanhuuseläkkeen alkamisen jälkeen, voi saada vasta työsuhteen päätyttyä.

Esimerkki 7.6

Maatalousyrittäjä on MYEL-toimintansa rinnalla ollut TyELin mukaan vakuutetussa työsuhteessa, minkä lisäksi hänellä on ollut ja on edelleen kunnallisia luottamustoimia. Maatalousyrittäjän työsuhde päättyy oman ikäluokan mukaiseen eläkeikään, mutta MYEL-toiminta jatkuu edelleen. Vanhuuseläkettä haetaan kaikista toiminnoista. Vanhuuseläke voidaan myöntää työsuhteesta (päättynyt) ja MYEL-toiminnasta (toiminnan ei tarvitse päättyä) karttuneen eläkkeen osalta, mutta luottamus-toimista eläke myönnetään vasta kun ne päättyvät.

Yksityinen - julkinen

Niin ikään on mahdollista, että MYEL- ja muut yksityisen sektorin eläkelakien mukaiset vanhuuseläkkeet halutaan alkamaan eri ajankohdasta kuin julkisen sektorin eläke.

Toisin kuin yksityisen sektorin sisäisessä tarkastelussa, vapaakirjaeläkkeen voi saada erikseen ilman, että samanaikaisesti tarvitsee jäädä eläkkeelle edelleen jatkuvasta ansiotoiminnasta, jos päättynyt toiminta on ollut yksityisellä sektorilla ja edelleen jatkuva toiminta on julkisella sektorilla tai päinvastoin.

Esimerkki 7.7

Henkilö on jäänyt JuELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle 63 vuoden iässä. Hän ei ole halunnut vielä siinä vaiheessa jäädä MYELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle. MYEL-vakuutus on kuitenkin muuttunut vapaaehtoiseksi toisen järjestelmän myöntämän vanhuuseläkkeen takia. Siinä vaiheessa, kun maatalousyrittäjä hakee MYELin mukaista vanhuuseläkettä, myönnetään hänelle kaikki se MYEL-eläke, mikä hänelle on ehtinyt karttua eläkkeen alkamiseen mennessä (myös JuEL-vanhuuseläkkeen rinnalla karttunut eläke).

Yksityisen ja julkisen sektorin vanhuuseläkkeet voivat alkaa eri ajankohdista niin kuin edellä on todettu. Niin ikään hakija voi halutessaan ottaa yksityisen sektorin vanhuuseläkkeet eri ajankohdista lukien. Tämä oli aikaisemmin mahdollista myös julkisen sektorin eläkkeiden osalta, mutta ei enää 1.1.2017 jälkeen, jolloin julkisten alojen eläkelaki tuli voimaan.

7.3 Vanhuuseläkkeen alkaminen

Hakemus

Hakija ilmoittaa hakemuslomakkeella ajankohdan, mistä lukien hän haluaa jäädä vanhuuseläkkeelle. Ellei estettä ole (ks. edempänä), menetellään hakemuksella esitetyn mukaisesti.

Jos hakemuksella ei ole esitetty mitään alkamisajankohtaa, myönnetään vanhuuseläke hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien, jos se on mahdollista.

Hakemista myöhempi alkaminen

Jos hakemus tehdään useita kuukausia ennen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä, hylätään hakemus sen vuoksi, ettei ikärajaedellytys täyty. Hakemus hylätään ennenaikaisena myös silloin, jos eläkettä jostakin muusta syystä haetaan huomattavasti ennen sen alkamista. Samalla kun hakemus hylätään, pyydetään hakijaa hakemaan eläkettä uudelleen lähempänä vanhuuseläkkeen ikärajaa tai toivottua alkamisajankohtaa.

Käytännössä aikana, jonka kuluessa vanhuuseläkkeen tulisi viimeistään alkaa hakemisajankohtaan nähden, on pidetty enimmillään noin kuutta kuukautta.

Hakemista aikaisempi alkaminen

Vanhuuseläke myönnetään takautuvasti enintään eläkkeen hakemiskuukautta edeltäneeltä kolmelta kuukaudelta ja pätevältä syystä tätä pidemmältä ajalta (MYEL 33 §:n 1 mom.).

Eläkkeen takautuva myöntäminen edellyttää, että maatalousyrittäjän tai apurahan-saajan MYEL-vakuutus on päättynyt ennen eläkkeen alkamista (MYEL 33 §:n 1 mom.). Jos hakijan MYEL-vakuutus on edelleen voimassa, ei MYEL-vanhuuseläkettä voida myöntää takautuvasti.

Pitkäaikaisesti työttömälle 62 vuoden iästä myönnettävää vanhuuseläkettä (kohta 7.1.1 "Työttömälle 62 v"), ei voida myöntää takautuvasti vaan aikaisintaan hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien.

- Esimerkki 7.8** Maatalousyrittäjä hakee 15.7.2020 vastaanotetulla hakemuksella vanhuuseläkettä takautuvasti 1.4.2020 lukien. Samalla hän ilmoittaa vuokranneensa tilan pellot pois 1.5.2020 lukien, minkä johdosta MYEL-vakuutus päätetään sanottuun ajankohtaan. MYEL-vanhuuseläke voidaan myöntää takautuvasti, mutta vasta 1.5.2020 lukien, koska MYEL-vakuutus ei enää silloin ole voimassa.
- Esimerkki 7.9** Maatalousyrittäjällä on aikaisemmin päättyneistä työsuhteista TEL-vapaakirjoja ja LEL-ansioita. MYEL-vakuutus jatkuu edelleen. Maatalousyrittäjä hakee vanhuuseläkettä 5.8.2020 vastaanotetulla hakemuksella takautuvasti 1.5.2020 lukien. TEL- ja LEL-ansiodenkin osalta vanhuuseläke voidaan myöntää vasta hakemusta seuraavan kuukauden alusta eli 1.9.2020 lukien, koska vapaakirjoihin perustuvaa eläkettä ei voi edelleen jatkuvan toiminnan rinnalla saada maksuun erikseen.
- Esimerkki 7.10** Maatalousyrittäjä on jäänyt luopumistuelle. Hänellä on aikaisemmin päättyneistä työsuhteista TEL- vapaakirjoja ja LEL-ansioita. Luopumistuen saaja hakee vanhuuseläkettä näistä toiminnoista 5.8.2020 vastaanotetulla hakemuksella takautuvasti 1.5.2020 lukien. Vanhuuseläke voidaan myöntää hakemuksen mukaisesti 1.5.2020 alkaen, koska hakijalla ei ole luopumistuen rinnalla mitään toimintaa, joka jatkuisi edelleen. Ks. jäljempänä kohdasta 7.5.5 "Luopumistuki vanhuuseläkkeeksi", miten vanhuuseläkkeen myöntäminen vaikuttaa luopumistuen maksamiseen.
- Esimerkki 7.11** Henkilö on aikaisemmin työskennellyt kunnan palveluksessa, mutta viime vuosina yksinomaan maatalousyrittäjänä, josta hänellä on voimassaoleva MYEL-vakuutus. Hän voi hakea kunnan palveluksesta karttuneen eläkkeen vanhuuseläkkeenä kolmelta kuukaudelta takautuvasti, koska yksityisen sektorin edelleen jatkuva työskentely (MYEL-vakuutus) ei ole esteenä julkisen sektorin eläkkeen myöntämiselle takautuvasti. Jos hän menettelee näin, päättyy pakollinen MYEL-vakuutus samaan ajankohtaan, mistä julkisten alojen vanhuuseläke alkaa ja tämän jälkeen hän voi ottaa myös MYEL-vanhuuseläkkeen takautuvasti, kun MYEL-vakuutus ei ole enää takautuvalla ajalla voimassa.
- KEL** Kansaneläkelain mukainen vanhuuseläke voidaan myöntää takautuvasti enintään kuuden hakemista edeltävän kalenterikuukauden ajalta (KEL 55 §).
- Pätevä syy: yli 3 kk** Vanhuuseläke voidaan pätevästä syystä maksaa takautuvasti pidemmältäkin ajalta kuin kolmelta kuukaudelta.

Pätevänä syynä voidaan pitää esim. sairautta, joka on ollut esteenä vanhuuseläkkeen hakemiselle. Pelkkä tietämättömyys takautuvan maksuajan pituudesta ei ole pätevä syy.

Tapaturmat ja niistä aiheutuneet sairaalahoitojaksot olivat pätevä syy myöntää eläke yli kolmen kuukauden ajalta takautuvasti. TELK piti mahdollisena, että henkilö olisi ilman tapaturmia hakenut vanhuuseläkettä heti 65 vuoden iän täytettyään (TELK/1686/3002/2016).

- Työskentelyn jatkuminen** MYEL-vanhuuseläkkeen saaminen ei edellytä maatalousyrittäjätoiminnan päättymistä. MYEL-toiminnan edelleen jatkuessa vanhuuseläkettä ei kuitenkaan voi saada takautuvasti vaan aikaisintaan vasta hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien.
- TyEL-eläkkeen samoin kuin julkisen sektorin eläkkeiden osalta vanhuuseläkkeen saamisen edellytyksenä ennen vakuuttamisvelvollisuuden ylärajan täyttymistä on työ- tai palvelussuhteen päättyminen. Eläke voi alkaa aikaisintaan työskentelyn päättymistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Jos työ- tai palvelussuhde on päättynyt jo aikaisemmin, voidaan eläke myöntää - MYELin tavoin - hakemiskuukautta edeltäneeltä kolmelta kuukaudelta (tai pätevästä syystä sitä pidemmältäkin ajalta).
- Työskentelyn päättymistä ei edellytetä siinä tapauksessa, että ainoa edelleen jatkuva työ on luottamustoimi. Eläkkeen aikaisemmin päättyneistä toiminnoista voi saada vaikka tämä luottamustoimi jatkuu edelleen. Eläkkeen tästä luottamustoimesta voi saada kuitenkin aikaisintaan vasta tämän luottamustoimen päätyttyä.

Luottamustoimet, omais- ja perhehoito

Jos jokin työ- tai virkasuhde päättyy vanhuuseläkkeen alkaessa, voi vanhuuseläkkeen saada myös edelleen jatkuvasta rinnakkaisesta julkisen alan luottamustoimesta taikka omais- tai perhehoitosuhteesta. Vanhuuseläkkeen rinnalla karttuvan uuden eläkkeen voi saada aikaisintaan 68, 69 tai 70 vuoden iästä lukien sen mukaan, mihin asti eläkkeen karttuminen on mahdollista.

- Eläkeikä** Myös eläkeiän täyttäminen voi vaikuttaa vanhuuseläkkeen alkamiseen.

MYEL-vanhuuseläke voi alkaa aikaisintaan oman ikäluokan mukaisen eläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Eräissä tapauksissa vanhuuseläkkeen alkaminen on mahdollista jo ennen eläkeiän täyttämistä (ks. tark. kohta 7.1.2 ”Ennen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä”).

7.4 Vanhuuseläkkeen määrä sen alkaessa

7.4.1 Eläke ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeiästä

Jos vanhuuseläke alkaa oman ikäluokan mukaisen vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta, vanhuuseläkkeen määrä on eläkkeen alkamisajankohtaan mennessä ansaittu eläke (MYEL 32 §:n 1 mom.).

MYELin osalta eläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon:

- vapaakirja 31.12.2004 ja vapaakirjat sitä ennen päättyneistä toiminnoista
- vuosiansioista kulloinkin voimassa olleiden säännösten ja karttumaprosenttien mukaan laskettu eläke vuodesta 2005 alkaen

Ansiot otetaan huomioon eläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun saakka.

MYEL-toiminnasta karttuneen eläkkeen määrästä ja sen laskemisesta, ks. tarkemmin kohta 1.1 "Eläkkeen karttuminen MYEL-toiminnasta".

Eri ajanjaksoihin ja kalenterivuosiin kohdistuvat vapaakirjat ja työtulot korotetaan palkkakertoimella eläkkeen alkamisvuoden tasoon, ks. tarkemmin kohta 11.4 "Indeksi (palkkakerroin) ja työtulot".

MYEL + muut työeläkkeet	Kun vanhuuseläke myönnetään henkilölle, joka ei aikaisemmin ole ollut eläkkeellä, noudatetaan aina ns. viimeisen laitoksen periaatetta. Jos viimeinen laitos on Mela, myönnetään vanhuuseläke MYELin lisäksi myös niiden muiden lakien perusteella, joihin hakijalla on oikeus ja joista hän on hakenut vanhuuseläkettä. Vastaavasti toisen laitoksen ollessa viimeinen laitos, käsittelee se hakemuksen ja myöntää eläkkeen myös MYELin osalta. Toinen laitos pyytää tarvitsemansa tiedot MYEL-eläkkeen määrästä ja Mela antaa tällaiseen pyyntöön ns. vapaakirjavastauksen. Käsittelevästä eläkelaitoksesta ja sen määräytymisestä, ks. tarkemmin luku 12.
Palkattomat etuudet	MYEL- ja muun ansiotoiminnan lisäksi eläkettä on karttunut vuoden 2005 alusta lukien myös ns. palkattomista etuuksista. Palkattomat etuudet otetaan huomioon eläkkeen alkamisajankohtaan saakka. Tietoa palkattomista ajoista tai palkattomien aikojen vaikutuksesta eläkkeen määrään ei ole välttämättä vielä hakemusta käsiteltäessä esimerkiksi silloin, kun eläkkeenhakija saa sairaus- tai työttömyyspäivärahaa vanhuuseläkeiän kynnyksellä. Tällaisissa tilanteissa eläkepäätös voidaan antaa odottamatta kaikkia tarvittavia tietoja. Myöhemmin, kun tiedot saadaan, voidaan annettua päätöstä oikaista. Palkattomilta ajoilta karttuvan eläkkeen määrästä ja sen laskemisesta, ks. tarkemmin kohta 1.2 "Eläkkeen karttuminen palkattomilta ajoilta".
Ei enää entisin perustein	Vuosina 2005 - 2016 oli voimassa säännös, jonka mukaan vanhuuseläke myönnettiin entisin perustein, jos vanhuuseläke alkoi ennen kuin työkyvyttömyyseläkkeen päättymisestä oli kulunut kahta vuotta. Säännös on kumottu 1.1.2017 alkaen, jonka jälkeen vanhuuseläke lasketaan aina uusin perustein siitä riippumatta, kuinka pitkä aika päättyneestä työkyvyttömyyseläkkeestä on ehtinyt kulua.

Kokonaan eri asia on, jos työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen jatkuu vanhuuseläkeikään saakka, jolloin se muuttuu vanhuuseläkkeeksi ilman uudelleenlaskentaa; ks. tark. kohta 7.5.1 ”Työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi”.

7.4.2 Lykkäyskorotus

Jos vanhuuseläke alkaa myöhemmin kuin oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta lukien, vanhuuseläkettä korotetaan 0,4 % jokaiselta kuukaudelta, jolta eläkkeen alkamista lykätään oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä seuraavaa kalenterikuukautta myöhemmäksi (MYEL 32 §:n 2 mom.).

Lykättävä eläke

Lykkäyskorotus lasketaan siihen eläkkeeseen, joka on ansaittu ennen ensimmäisen vanhuuseläkkeen alkamista. Lykkäyskorotus tulee siis myös siihen osaan eläkettä, joka on ansaittu lykkäysaikana eli oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.

Esimerkki 7.12

Vuonna 1957 syntynyt MYEL-vakuutettu jää vanhuuseläkkeelle 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä on 63 v 9 kk, joten vanhuuseläke alkaa 15 kk tämän jälkeen. Lykkäyskorotus on $15 \times 0,4 \% = 6,0 \%$. Korotus lasketaan sille eläkkeen määrälle, jonka vakuutettu on ansainnut 65 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun mennessä.

Lykkäysaika

Sekä lykättävän eläkkeen määrä että lykkäysaika lasketaan aina sen tilanteen mukaisesti, jolloin ensimmäinen vanhuuseläke myönnetään.

Esimerkki 7.13

Edellä esimerkissä 7.12 tarkoitetulla henkilöllä on MYEL-toiminnan rinnalla jatkuva työsuhde. Eläke edelleen jatkuvasta työsuhteesta voidaan myöntää vasta kun työsuhde on päättynyt. Myöhemmin työsuhteen perusteella myönnettävään eläkkeeseen lisätään samansuuruisen lykkäyskorotus (6,0 %) kuin ensimmäiseen vanhuuseläkkeeseen. Lykkäyskorotus myönnetään kuitenkin vain sille määrälle, jonka henkilö oli ehtinyt ansaita ensimmäisen vanhuuseläkkeen alkaessa (65 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun), mutta ei enää sen jälkeen ansaitulle eläkkeelle.

Ei työkyvyttömyyseläkkeen ajalta

Maatalousyrittäjällä ei ole oikeutta lykkäyskorotukseen siltä ajalta, jolta hän on saanut työkyvyttömyyseläkettä (MYEL 32 §:n 3 mom.).

Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty ”2004 sääntöjen mukaisesti”, muuttuu se vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien. Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla karttunut uusi eläke myönnetään aikaisintaan samasta ajankohdasta lukien ja aina ilman lykkäyskorotusta, vaikka (ensimmäinen) vanhuuseläke alkaa tässä tapauksessa oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.

Ei luopumistuen ajalta

Maatalousyrittäjällä ei ole oikeutta lykkäyskorotukseen siltä ajalta, jolta hän on saanut luopumistukea (MYELin muuttamisesta annetun lain VpL 3 §:n 5 mom.).

Jos luopumistuki on myönnetty ennen vuotta 2007, muuttuu luopumistuen perusmäärä vanhuuseläkkeeksi 65 vuoden iän täyttämisestä lukien. Myös tässä tapauksessa (muu kuin MYELin mukainen) eläke myönnetään ilman lykkäyskorosta, vaikka (ensimmäinen) vanhuuseläke alkaisi vasta oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen.

Ei työttömyysetuuden ajalta

Maatalousyrittäjällä ei ole oikeutta lykkäyskorotukseen samalta ajalta, jolta hän on saanut työttömyysetuutta (MYEL 32 §:n 3 mom.).

Säännöksen tarkoituksena on välttyä sellaiselta tilanteelta, että eläkkeenhakija saisi suuremman lykkäyskorotuksen työttömyyspäivärahaetuuksien avulla. Työttömyysetuuksia voidaan myöntää enintään 68 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun asti.

Lykkäyskorotusta määrättäessä otetaan huomioon kaikki etuuspäivät, joilta eläkkeenhakijalle on suoritettu ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa, peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea sen kuukauden jälkeen, jonka kuluessa hän on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.

Vähennys vanhuuseläkkeestä tehdään kuukausitasolla. Vähennettävien kuukausien lukumäärä saadaan jakamalla työttömyyspäivien yhteismäärä luvulla 21,5. Lykäsajasta vähennetään vain täydet kuukaudet.

Esimerkki 7.14

Eläkkeenhakijalle on maksettu oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen työttömyysetuuksia yhteensä 103 päivän ajalta. Lykäsajasta vähennettävien kuukausien lukumäärä on 4 ($103/21,5 = 4,8$ ja vain täydet kuukaudet otetaan huomioon).

Vasta 1.1.2017 lukien

Jos eläkkeenhakija on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän jo aikaisemmin, lasketaan lykkäyskorotus luonnollisesti vasta uusien säännösten voimaantulosta 1.1.2017 alkaen.

Esimerkki 7.15

MYEL-vakuutettu on syntynyt 1.8.1952 ja hän jää vanhuuseläkkeelle 65 vuoden iän täytettyään 1.9.2017 lukien. Uusien säännösten mukainen alin vanhuuseläkeikä on täyttynyt jo vuonna 2015, joten lykkäyskorotusaika alkaa uusien säännösten voimaantulosta ja päättyy vanhuuseläkkeen alkamiseen. Lykkäyskorotuksen määrä on $8 \times 0,4 \% = 3,2 \%$. Koko vanhuuseläkkeen määrää korotetaan tällä summalla.

Vuonna 1948 ja aikaisemmin syntyneet

Lykkäyskorotus näille ikäluokille myönnetään yksinomaan aikaisemmin voimassa olleiden säännösten mukaan; ks. tark. kohta 7.1.1 ”1939 tai aikaisemmin syntyneet” ja ”1940 - 1948 syntyneet”.

7.4.3 Muut vanhuuseläkkeen määrään vaikuttavat tekijät

7.4.3.1 Elinaikakerroin

Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä sovittiin eläketurvan sopeuttamisesta eliniän odotteen muutokseen. Tämä toteutetaan ns. elinaikakertoimella.

Elinaikakertoimen vahvistaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa vuosittain elinaikakertoimen sille ikäluokalle, joka vahvistamisvuonna täyttää 62 vuotta.

Elinaikakerrointa vahvistettaessa otetaan huomioon kuolevuustilastot käytettävissä olevilta viideltä edeltävältä vuodelta. Elinaikakerroin vahvistetaan niin, että eläkkeen pääoma-arvo kahden prosentin korkokantaa käyttäen pysyy muuttumattomana vuoden 2009 tilanteeseen verrattuna.

Tähän mennessä vahvistetut elinaikakertoimet ovat taulukossa alla.

vahvistamisvuosi	ikäluokka	kerroin
2009	1947 syntyneet	1,00000
2010	1948 syntyneet	0,99170
2011	1949 syntyneet	0,98689
2012	1950 syntyneet	0,98351
2013	1951 syntyneet	0,97914
2014	1952 syntyneet	0,97552
2015	1953 syntyneet	0,97200
2016	1954 syntyneet	0,96800
2017	1955 syntyneet	0,96344
2018	1956 syntyneet	0,96102
2019	1957 syntyneet	0,95722
2020	1958 syntyneet	0,95404

Elinaikakertoimen soveltaminen

Vanhuuseläke muunnetaan eläkkeen alkaessa sille vuodelle vahvistetulla elinaikakertoimella, jonka aikana maatalousyrittäjä täyttää 62 vuotta (MYEL 78 §:n 2 mom.).

Sovellettava elinaikakerroin on omalle ikäluokalle vahvistettu elinaikakerroin siitä huolimatta, että MYEL-eläke alkaa eräitä tilanteita lukuun ottamatta aina vasta myöhemmin kuin 62 vuoden iässä.

Elinaikakertoimella ei ole vaikutusta aikaisemmin myönnetyn työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi. Aikaisemmassa eläkkeessä ollutta elinaikakerrointa ei muuteta tai tarkisteta millään tavalla. Elinaikakertoimen vaikutus jatkuu sellaisenaan. Jos elinaikakerrointa ei oltu sovellettu aikaisempaan eläkkeeseen, ei sitä sovelleta myöskään siihen vanhuuseläkkeeseen, joka jatkuu tämän eläkkeen jälkeen. Eri asia on, jos vanhuuseläke lasketaan uusin perustein esimerkiksi sen

Ovuoksi, että aikaisemmin myönnetyn eläkkeen maksaminen päättyy ennen sen muuttumista vanhuuseläkkeeksi.

Eläkkeen rinnalla karttunut uusi eläke myönnetään vanhuuseläkkeenä, jolloin siihen sovelletaan elinaikakerrointa koskevia säännöksiä itsenäisesti siitä riippumatta, miten vanhuuseläkkeeksi muuttuva eläke käyttäytyy.

Esimerkki 7.16

Vuonna 1955 syntynyt maatalousyrittäjä on ollut osatyökyvyttömyyseläkkeellä vuodesta 1998 alkaen. Maatalousyrittäjätoiminta on jatkunut supistettuna eläkkeellä ollessa ja se on MYEL-vakuutettu 1.1.2005 alkaen eli siitä lukien, kun eläkkeen rinnalla tapahtuvan työskentelyn vakuuttaminen tuli mahdolliseksi. Maatalousyrittäjän täyttäessä 65 vuotta muuttuu hänen osatyökyvyttömyyseläkkeensä vanhuuseläkkeeksi (määrältään kaksinkertaiseksi) ja lisäksi hänelle myönnetään eläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttunut uusi eläke. Elinaikakerrointa ei sovelleta osatyökyvyttömyyseläkkeeseen, joka muuttuu vanhuuseläkkeeksi (koska osatyökyvyttömyyseläke on aikoinaan myönnetty ilman elinaikakerrointa). Sen sijaan osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla karttunut uusi eläke myönnetään vähennettynä kertoimella 0,96344 (vuonna 1955 syntyneiden ikäluokalle vahvistettu elinaikakerroin).

Esimerkki 7.17

Vuonna 1956 syntynyt maatalousyrittäjä on jäänyt osittaiselle vanhuuseläkkeelle heti 61 vuotta täytettyään vuonna 2017 kun työeläkeuudistusta koskevat säännökset tulivat voimaan. Osittaiseen vanhuuseläkkeeseen on sovellettu tällöin vuodelle 2017 vahvistettua elinaikakerrointa, koska oman ikäluokan mukaista elinaikakerrointa ei ollut silloin vielä vahvistettu. Hän jää vanhuuseläkkeelle 66 -vuotiaana vuonna 2022. Vielä myöntämättömän eläkkeen määrä tarkistetaan silloin sillä elinaikakertoimella, joka vuonna 2018 on vahvistettu vuonna 1956 syntyneiden ikäluokalle (0,96102). Osittainen vanhuuseläke otetaan huomioon sellaisena kuin se on maksussa - siihen aikoinaan sovellettua elinaikakerrointa ei tarkisteta tai muuteta millään tavalla vanhuuseläkkeen myöntämisen yhteydessä.

Laskentajärjestys

Vanhuuseläke muunnetaan elinaikakertoimella sen jälkeen, kun siihen on tehty ensin mahdollinen lykkäyskorotus.

Jos eläkkeestä vähennetään jokin ensisijainen etuus (ks. tark. kohta 7.4.3.2. ”LITA - vähennys”), tehdään LITA-vähennys vasta elinaikakertoimella tarkistettuun eläkkeeseen.

Tavoite-eläke

Elinaikakerroin vähentää maksettavan eläkkeen määrää. Vähennyksen voi välttää työskentelemällä pidempään ja jäämällä eläkkeelle myöhemmin.

Vuoden 2017 työeläkeuudistuksen yhteydessä säädettiin, että lähellä vanhuuseläkeikää oleville lähetettävässä työeläkeotteessa tulee näkyä myös ns. tavoite-eläkeikä. Tavoite-eläkeikä on se ikä, jossa oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeikästä laskettu lykkäyskorotus on yhtä suuri kuin elinaikakertoimen vanhuuseläkettä pienentävä vaikutus (MYEL 75 c §:n 1 mom.).

Työeläkeotteella mainittu tavoite-eläke on informatiivinen. Sillä ei ole vaikutusta eläkkeen hakemiseen, myöntämiseen taikka eläkkeen määrään.

7.4.3.2 LITA-vähennys

Vanhuuseläkkeen lisäksi henkilö saattaa olla oikeutettu jonkin toisen järjestelmän mukaiseen korvaukseen. Lakisääteisessä sosiaalivakuutuksessa eri järjestelmien perusteella maksettavien korvausten huomioonottamisesta on säädetty lain tasolla niin, että vältetään ylikorvaustilanteilta.

Käytännössä tämä tapahtuu niin, että ns. toissijainen järjestelmä maksaa korvausta tai etuutta vain siinä tapauksessa, jos sen määrä ylittää ns. ensisijaisen järjestelmän maksaman korvauksen.

Ensisijaiset etuudet

Työeläkkeisiin nähden ensisijaisia korvauksia ovat (MYEL 83 §, TyEL 92 §:n 1 mom. ja TyEL 93 §:n 1 mom.)

- työtapaturma- ja ammattitautilakiin (TyTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai eläke)
- maatalousyrittäjän tapaturma- ja ammattitautilakiin (MaTAL) perustuva ansionmenetyskorvaus
- liikennevakuutuslain perusteella myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetyskorvaus tai eläke
- liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain mukainen ansionmenetyskorvaus
- sotilastapaturman ja palvelusairauden korvaamisesta annettuun lakiin perustuva ansionmenetyskorvaus (päiväraha tai tapaturmaeläke)
- tapaturman ja palvelusairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä annettuun lakiin perustuva ansionmenetyskorvaus
- potilasvahinkolain nojalla myönnetty omaan vammaan perustuva ansionmenetyskorvaus tai eläke
- mitä tahansa edellä mainittua etuutta vastaava ulkomailta maksettava etuus

Käytännössä useimmin kyseeseen tulevat Liikenne- ja Tapaturmavakuutuksen perusteella maksettavat korvaukset, mistä johtuen ensisijaisista etuuksista käytetään yleisesti termiä "LITA-korvaus".

Ulkomainen etuus

Myös ulkomailta myönnetty korvaus, joka vastaa jotakin Suomessa myönnettävää LITA-korvausta ja on Suomesta maksettavan etuuden tavoin ensisijainen, vähennetään eläkkeestä samoin periaattein, joita on edellä selvitetty. Vähennys tehdään kuitenkin vasta sitä seuraavan kuukauden alusta, jonka aikana eläkelaitos on saanut tiedon ulkomailta maksettavasta etuudesta. Jos korvaus on eläkkeeseen nähden toissijainen, esimerkiksi Ruotsista maksettava päiväraha, ei sitä vähennetä.

MYEL- ja muuta työeläkettä maksetaan yleensä vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää edellä mainittujen ensisijaisten korvausten määrän.

Vähennettävän LITAn määrä

Vanhuuseläkkeen alkaessa LITA-korvaus otetaan huomioon sellaisena kuin se on eläkkeen alkaessa (kalenterikuukauden 1. päivänä). Edellytyksenä on kuitenkin, että

korvausta maksetaan sen suuruisena vähintään 30 päivältä. Jos korvausta maksetaan tai muutos on voimassa alle 30 päivää, sitä ei vähennetä eläkkeestä.

Korvauksen ei tarvitse jatkua 30 päivää vanhuuseläkkeen alkamisen jälkeen, osa ajasta on voinut kulua ennen vanhuuseläkkeen alkamista. Korvauksen tulee olla kuitenkin maksussa sen kalenterikuukauden 1. päivänä, josta lukien vanhuuseläkkeen maksaminen alkaa.

LITA-korvauksen määrä on voinut vaihdella, jos vanhuuseläkettä maksetaan takautuvalla ajalla. Jos LITA-korvauksen määrä on muuttunut vähintään 30 päivän ajalle, muutetaan eläkkeeseen tehtävän LITA-vähennyksen määrää vastaavasti. Muutos tehdään aina kalenterikuukauden alusta lukien sen suuruisena kuin vähennettävää LITA-korvausta maksetaan kyseisen kuukauden 1. päivänä.

VTJ-karttuma

LITA-korvauksen vähentämisestä huolimatta eläkkeensaajalla on oikeus vähintään sen suuruiseen eläkkeeseen, joka on karttunut liikennevahingon tai tapaturman tai muun vastaavan vahinkotapahtuman sattumisvuoden jälkeen. Säännöksen tarkoituksena on kannustaa vahingoittunutta jatkamaan työelämässä vahingon sattumisen jälkeenkin, kun ensisijaisia korvauksia ei vähennetä sen jälkeen karttuneesta eläkkeestä.

VTJ-karttumaa koskeva säännös tuli voimaan vuoden 2013 alusta lukien. Vuosina 2007 - 2012 vähennys tehtiin koko työeläkkeeseen, myös siihen eläkkeeseen, joka oli ansaittu vahinkotapahtuman sattumisen jälkeen. Sanottuna aikana eläkkeelle jääneet voivat pyynnöstä saada muutoksen uusien säännösten mukaiseksi pyytämistä seuraavan kuukauden alusta lukien.

Lisäksi on säädetty, ettei vähennystä tehdä lainkaan, jos ensisijainen etuus perustuu ennen vuotta 2004 sattuneeseen vahinkoon. Näin menetellään sen vuoksi, että eläkkeen jaksottaminen vuositasolle olisi teknisesti hyvin hankalaa, kun kyse on työeläkeuudistusta edeltävästä ajasta ja toisaalta näin menetellen päästään käytännössä samaan lopputulokseen kuin silloin voimassa olleen ns. kolmen vuoden säännön perusteella.

Esimerkki 7.18

Isäntä jäi vanhuuseläkkeelle v. 2017. Hänellä oli todettu jo vuonna 1998 astma MATAn mukaisena ammattitautina. Ansionmenetyskorvausta hänelle on maksettu kuitenkin vasta vuodesta 2008 alkaen. MATasta maksettavaa ansionmenetyskorvausta ei vähennetty lainkaan isännän vanhuuseläkkeestä, koska ammattitauti oli ilmennyt ennen vuotta 2004 (korvauksen maksamisen alkamisajankohdalla ei ole merkitystä).

Regressi

LITA-korvauksen määrä ei ole välttämättä tiedossa vielä vanhuuseläkettä myönnetäessä. Tällaisissa tilanteissa vanhuuseläke myönnetään ilman vähennystä, mutta eläkepäätös annetaan ehdollisena. Samalla LITA-laitokselle lähetetään ns. regressi-ilmoitus. Kun LITA-korvauksen määrä aikanaan selviää, annetaan eläkeasiassa lopullinen päätös ja se osuus, joka olisi pitänyt vähentää eläkkeestä, saadaan suoraan LITA-laitokselta ns. regressimenettelyn kautta.

Vanhuuseläkkeen hakemuslomakkeella tiedustellaan, saako hakija tai hakeeko hän korvausta tapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta.

Esimerkki 7.19

MYEL-vakuutetulle maatalousyrittäjälle sattui työtapaturma 15.9.2019, jolloin maatalousyrittäjä on 64-vuotias. MATAsta myönnettiin päivärahaa 100 % työkyvyn alentuman mukaan ajalla 16.9.-16.12.2019, jonka jälkeen päiväraha myönnettiin 50 % työkyvyn alentuman mukaan.

Maatalousyrittäjä joutuu työkykynsä heikennettyä luopumaan maatalousyrittäjätyöstään ja hakee työkyvyttömyyseläkettä. Iästä johtuen MYEL-eläkettä ei myönnetä työkyvyttömyyseläkkeenä vaan vanhuuseläkkeenä. Vanhuuseläke alkaa hakemista seuraavan kuukauden alusta lukien.

Jos MATA-asia on jo käsitelty, vähennetään samalta ajalta maksetut MATA-päivärahat vanhuuseläkkeestä sen mukaisina kuin ne on kulloinkin maksettu (vähennyksen määrä muuttuu 1.1.20 lukien). Jos MATA- asiaa ei ole vielä käsitelty tai siitä on valittu, voidaan eläkepäätös antaa ehdollisena ja antaa tarvittaessa uusi päätös, jos MATA-asiassa annettava ratkaisu sitä edellyttää. Tarvittaessa liikaa maksettu MYEL- tai muu työeläke saadaan regressinä suoraan MATAsta.

7.5 Henkilö saa jo ennestään omaa MYEL-eläkettä

Jos henkilö saa jo omaa työeläkettä, riippuu eläkelajista, onko vanhuuseläkettä haettava vai ei. Työkyvyttömyys- ja työuraeläke sekä luopumistuen perusmäärä muuttuvat automaattisesti vanhuuseläkkeeksi.

Sen sijaan osa-aika- ja osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen vanhuuseläke myönnetään vain hakemuksesta.

7.5.1 Työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi

Tk-eläke 2004 säännöin

Ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan myönnetty työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana eläkkeen saaja täyttää 65 vuotta.

Osatyökyvyttömyyseläkettä saavan kohdalla pätee sama sääntö: vanhuuseläkettä ei voi saada alkamaan 65 vuoden ikää aikaisemmin edes hakemuksesta, jos kyseessä on eläke, joka on myönnetty ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen saajalla on sen sijaan mahdollisuus saada vanhuuseläke varhennettuna ennen 65 vuoden ikää. Saajan kannalta tämä ei kuitenkaan yleensä ole tarkoituksenmukainen vaihtoehto, koska työkyvyttömyyseläkkeen tulevan ajan osuudesta vähennetään laskennallisesti vanhuuseläkeikään jäljellä olevaa aikaa vastaava osuus ja varhennus tehdään aikaisemmin voimassaolleiden säännösten mukaan (0,4 % varhennettua kuukautta kohden 65 vuoden iästä laskettuna).

Käytännössä lähellä 65 vuoden ikää olevan osaeläkkeen saajan kannattaa selvittää aina ensin mahdollisuudet täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiselle.

Tk-eläke 2005 säännöin	Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty vuodesta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan (eläketapahtuma 1.1.2006 - 31.12.2016), muuttuu työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana henkilö täyttää 63 vuotta.
Tk-eläke 2017 säännöin	Jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty vuodesta 2017 voimassaolleiden säännösten mukaan (eläketapahtuma 1.1.2017 tai jälkeen), muuttuu työkyvyttömyyseläke vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana henkilö täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän.
Osatyökyvyttömyyseläke	Eläkettä ei tarvitse hakea myöskään silloin, kun työkyvyttömyyseläke on myönnetty osaeläkkeenä. Osa-eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi niiden sääntöjen mukaisesti, jotka ovat olleet voimassa eläketapahtuman sattuessa. Osa-eläkkeen määrä muutetaan täyden eläkkeen suuruiseksi (= kaksinkertaiseksi) automaattisesti.
Esimerkki 7.20	Kaksoset ovat syntyneet 5.8.1960. Molemmat ovat joutuneet jäämään työkyvyttömyyseläkkeelle, toiselle on sattunut eläketapahtuma vuonna 2009 ja toiselle vuonna 2019. Ensimmäisenä työkyvyttömyyseläkkeelle joutuneen kaksosen tkv-eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 1.9.2023 lukien (63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta) ja toisen kaksosen 1.3.2025 lukien (oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän 64 v 6 kk täyttämisestä lukien).
Rajoitussäännös	Jos eläkettä myönnettäessä on jouduttu soveltamaan ns. rajoitussäännöstä, lisätään eläkkeestä pois jäänyt osuus vanhuuseläkkeeseen ilman hakemusta. Eläkkeestä rajoitussäännöksen vuoksi poisjäänyt osuus korotetaan alkamisvuoden tasoon eläkeindeksillä. Rajoitussäännöksellä on merkitystä vain, jos työkyvyttömyyseläke on myönnetty ”2004 -sääntöjen” mukaisesti.

Työskentely tk-eläkkeen rinnalla

Työskentely eläkkeen rinnalla on voinut kartuttaa uutta eläkettä 1.1.2005 lukien siitä riippumatta, onko työkyvyttömyyseläke myönnetty ns. tulevan ajan eläkkeenä vai vapaakirjaeläkkeenä. Sitä aikaisemmin uuden eläkkeen karttuminen oli mahdollista vain niissä tilanteissa, joissa työkyvyttömyyseläke oli myönnetty vapaakirjaeläkkeenä.

Työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehdystä työstä karttuneen uuden eläkkeen voi saada maksuun aikaisintaan siinä vaiheessa, kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Esimerkki 7.21	Maatalousyrittäjälle on myönnetty osaeläke 1.6.2002 alkaneen työkyvyttömyyden perusteella. Maatalousyrittäjätoiminta on jatkunut tämän jälkeenkin, mutta supistettuna. Eläkkeensaaja on MYEL-vakuutettu eläkkeen rinnalla harjoitetusta yrittäjätoiminnasta lainmuutoksen voimaantulosta 1.1.2005 lukien. Terveystila heikkenee, minkä johdosta tilan toiminta ja MYEL-vakuutus joudutaan päättämään. Osa-eläke
----------------	---

muutetaan täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi. Maatalousyrittäjä ei voi saada eläkkeen rinnalla harjoittamastaan toiminnasta karttunutta uutta eläkettä maksuun vielä tässä vaiheessa, vaan vasta myöhemmin, kun (täysi) työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Hakemus vai ei?

Uuden eläkkeen myöntäminen edellyttää hakemusta; näin myös silloin, kun kyse on eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen myöntämisestä.

Mela ilmoittaa eläkkeensaajalle työkyvyttömyyseläkkeen muuttumisesta vanhuuseläkkeeksi. Kirjeessä kerrotaan myös mahdollisuudesta saada työkyvyttömyyseläkkeen aikana karttunut uusi eläke maksuun vanhuuseläkkeen alkaessa. Jos hakijalla on voimassa oleva työsuhde vanhuuseläkkeen alkaessa, voi eläkkeen tästä edelleen jatkuvasta työsuhteesta saada tässäkin tilanteesta vasta kun työsuhde on päättynyt

7.5.2 Työuraeläke vanhuuseläkkeeksi

Työuraeläke muuttuu samansuuruiseksi vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana henkilö täyttää oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän. Muutos tapahtuu ilman hakemusta.

Työuraeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi automaattisesti, mutta työuraeläkkeen aikana mahdollisesti karttunutta uutta eläkettä on haettava erikseen.

7.5.3 Osa-aikaeläke vanhuuseläkkeeksi

Hakemus

Osa-aikaeläkkeensaajalle vanhuuseläke myönnetään hakemuksesta. Vanhuuseläkettä voi hakea oman ikäluokan mukaisen alimman vanhuuseläkeiän täyttämistä lukien.

Jos ei hae

Eläkkeen maksaminen ei kuitenkaan pääty, vaikka vanhuuseläkettä ei olisi haettu vielä 68 vuoden iän täyttämiseen mennessä. Jos osa-aikatyötä koskevat edellytykset täyttyvät edelleen, jatketaan eläkkeen maksamista osa-aikaeläkkeen suuruksena vanhuuseläkkeenä.

Esimerkki 7.22

Maatalousyrittäjä on syntynyt 8.8.1949 ja hänelle on myönnetty osa-aikaeläke hänen puolittettuaan MYEL-toimintansa. Osa-aikaeläkkeen määrä on 420 euroa/kk. Maatalousyrittäjä ei ole tehnyt vanhuuseläkehakemusta vielä siihen mennessä, kun hän täyttää 68 vuotta vuonna 2017. Osa-aikaeläke muuttuu 1.9.2017 lukien samansuuruiseksi vanhuuseläkkeeksi.

Vanhuuseläkkeen todellinen määrä lasketaan vasta siinä vaiheessa, kun sitä haetaan. Vanhuuseläkkeen määrää laskettaessa otetaan tällöin huomioon MYEL- ja mahdollinen muu ansiotoiminta ennen osa-aikaeläkkeen alkamista ja osa-aikaeläkkeen aikana samoin kuin mahdollisesti palkattomista etuuksista karttunut eläke. Jos osa-aikaeläkkeen saaja on syntynyt ennen vuotta 1953, otetaan osa-aikaeläkkeen jälkeen myönnettävässä eläkkeessä huomioon myös karttuma ansionalenemasta (karttuma on 0,75 %, kun osa-aikaeläke päättyy vanhuuseläkkeeseen).

Jos osa-aikaeläkkeen saaja on täyttänyt oman ikäluokkansa mukaisen alimman vanhuuseläkeiän jo ennen 1.1.2017, lasketaan osa-aikaeläkkeen jälkeiseen lykkäyskorotus sanotusta ajankohdasta alkaen enintään sen kuukauden loppuun asti, jonka aikana hän täyttää 68 vuotta. Osa-aikaeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi viimeistään 68 vuoden iästä lukien eikä oikeutta lykkäyskorotukseen ole enää vanhuuseläkkeen ajalta. Lykkäyskorotus lasketaan koko myönnettävän vanhuuseläkkeen määrälle.

Jos osa-aikaeläkkeen saaja on syntynyt vuonna 1948 tai aikaisemmin eikä ole hakenut vanhuuseläkettä vielä työeläkeuudistuksen voimaantullessa 1.1.2017, lasketaan vanhuuseläkkeeseen lykkäyskorotus aikaisemmin noudatettujen sääntöjen mukaisesti. Lykkäyskorotus on 0,4 % kuukautta kohden 68 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien vanhuuseläkkeen alkamiseen asti. Lykkäyskorotus lasketaan osa-aikaeläkkeen suuruisena maksetun vanhuuseläkkeen ja todellisen vanhuuseläkkeen väliselle erotukselle.

Esimerkki 7.23

Edellisessä esimerkissä tarkoitettu maatalousyrittäjä hakee vanhuuseläkettä vuonna 2020. Vanhuuseläkkeen määrä on 1 260 euroa/kk, kun otetaan huomioon sekä työskentelystä että ansionalenemasta ja mahdollisista palkattomista etuuksista karttunut eläke. Oman ikäluokan mukainen alin vanhuuseläkeikä on täyttynyt jo ennen uusien säännösten voimaantuloa, joten lykkäyskorotus lasketaan 8 kk:n ajalta (ajalta 1.1.2017 - 31.8.2017 eli siihen asti, kun vanhuuseläkkeen maksaminen on alkanut). Lykkäyskorotus ($8 \times 0,4 =$) 3,2 % lasketaan koko myönnettävän vanhuuseläkkeen määrälle.

Jos osa-aikaeläkkeen saaja on syntynyt vuonna 1949 tai sen jälkeen, ei vanhuuseläkkeen lykkääminen 68 vuoden iän jälkeen korota vanhuuseläkkeen määrää.

7.5.4 Osittainen vanhuuseläke vanhuuseläkkeeksi

Vanhuuseläkkeen saaminen osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen edellyttää hake-
musta. Vanhuuseläkettä voi hakea oman ikäluokan mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeiästä alkaen.

Jos työskentely on jatkunut osittaisen vanhuuseläkkeen maksamisen aikana, edellyttää vanhuuseläkkeen saaminen alimman vanhuuseläkeiän täyttämisen lisäksi pääasiallisen työn päättymistä.

Pääasiallisen työn päättyminen

Vanhuuseläkkeen saaminen osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen edellyttää, että eläkkeenhakija on lopettanut työeläkelakien mukaan vakuutetun pääasiallisen työnsä (MYEL 33 §:n 3 mom.).

Pääasiallinen työ arvioidaan sen mukaan, mistä työstä eläkkeenhakijalla on ollut eniten vakuutettuja ansioita eläkkeen alkamista edeltävän kalenterivuoden aikana.

Jos pääasiallinen toiminta on MYELin (tai YELin) mukaista toimintaa, riittää kun MYEL- tai (YEL-)vakuutus päättyy vanhuuseläkkeen myöntämiseen. Vertailu MYELin ja YELin osalta tehdään työtulojen perusteella.

Vanhuuseläke voidaan myöntää, vaikka sivutoiminen työskentely tai MYEL/YEL-toiminta jatkuisi edelleen. Vanhuuseläkkeen edelleen jatkuvasta, sivutoimisesta työsuhteesta voi saada vasta sen päättymisen jälkeen.

Jos ei hae

Osittaisen vanhuuseläkkeen maksaminen voi jatkua vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan (68, 69 tai 70 vuotta) täyttämisen jälkeenkin, jos varsinaista vanhuuseläkettä ei ole haettu vielä siihen mennessä.

Vanhuuseläkkeen määrä

Osittainen vanhuuseläke sisältyy sen jälkeen myönnettävään vanhuuseläkkeeseen aina sellaisenaan. OVEN osuutta ei tarkisteta millään tavalla, siihen mahdollisesti sisältyvä varhennusvähennys ja/tai lykkäyskorotus säilyy sellaisenaan. Myöskään elinaikakerrointa, jota on käytetty OVEN määrää laskettaessa, ei tarkisteta, vaikka silloin olisi käytetty muuta kuin oman ikäluokan mukaista elinaikakerrointa.

Vastaavasti vielä hakematta ja myöntämättä olevan eläkkeen osalta noudatetaan vanhuuseläkkeen myöntämistä koskevia sääntöjä. Näin menetellään sekä säästöosuuden (osittaisen vanhuuseläkkeen alkamista edeltävän vuoden loppuun mennessä karttunut eläke, jota ei ole vielä myönnetty OVENa) että osittaisen vanhuuseläkkeen alkamisvuonna ja sen jälkeen vanhuuseläkkeen alkamiseen mennessä karttuneen eläkkeen osalta. Tämä osa eläkkeestä tarkistetaan ikäluokan mukaisella elinaikakertoimella ja tähän osuuteen lasketaan mahdollinen lykkäyskorotus itsenäisesti.

Osittaisen vanhuuseläkkeen jälkeen myönnettävän vanhuuseläkkeen määrä on edellä selostettujen osuuksien yhteismäärä. Osittainen vanhuuseläke lakkaa vanhuuseläkkeen alkaessa.

7.5.5 Luopumistuki vanhuuseläkkeeksi

LUTU 2003

Ennen vuotta 2007 voimassa olleiden säännösten mukaisen luopumistuen perusmäärä muuttuu automaattisesti samansuuruiseksi MYEL- vanhuuseläkkeeksi sitä seuraavan kuukauden alusta, jonka aikana luopumistuen saaja täyttää 65 vuotta.

”Vapaakirjat”

Mela lisää eläkkeeseen ilman hakemusta kaikkien yksityisen sektorin eläkelakien perusteella karttuneet vapaakirjaeläkkeet ja mahdollisesti palkattomilta ajoilta karttuneen eläkkeen.

Vuoden 2005 alusta voimaantulleiden säännösten myötä muiden lakien mukaan karttuneet eläkkeet voi saada luopumisetuuden rinnalle maksuun jo 63 vuoden iän täyttämisestä lukien. Niin ikään vapaakirjaeläkkeen voi saada maksuun jo ennen 65 vuoden ikää, jos rinnalla ei ole edelleen jatkuvaa työsuhdetta.

Kun muiden lakien mukainen vanhuuseläke myönnetään luopumistuen rinnalle, lakauttaa se luopumistuen täydennysosan maksamisen.

Muusta toiminnasta karttuneen eläkkeen hakeminen ennen 65 vuoden iän täyttämistä voi olla tarkoituksenmukaista, vaikka täydennysosa lakkaisi edellä kerrotuin tavoin. Vanhuuseläkettä kannattaa hakea silloin, kun se on täydennysosaa suurempi.

Vapaakirjat julkiselta

Myös julkisen sektorin palveluksesta ansaitut eläkkeet päättyneistä työ- tai virkasuh-teista lisätään ilman hakemusta, jos luopumisetuutta on haettu ja sen maksaminen on alkanut vuonna 2004 tai sen jälkeen ("VILMA:n" voimassaoloaikana). Jos luopumi-setuuden maksaminen on alkanut ennen vuotta 2004, on julkisen sektorin vanhuus-eläkettä haettava erikseen myös siinä tapauksessa, että julkisen sektorin palvelus-suhde on päättynyt jo aikaisemmin.

Se, mitä edellä on todettu vanhuuseläkkeen vaikutuksesta täydennysosaan, soveltuu myös silloin, kun eläke myönnetään julkiselta sektorilta.

Ei jatkuvasta toiminnasta

Jos muu ansiotoiminta jatkuu edelleen siinä vaiheessa, kun luopumistuen perus-määrä muuttuu vanhuuseläkkeeksi, ei muusta toiminnasta karttunutta eläkettä li-sätä eläkkeeseen vielä tässä vaiheessa. Eläkkeen tästä muusta toiminnasta samoin kuin aikaisemmin päättyneistä toiminnoista voi saada vasta sen päätyttyä. Eläkkeen saaminen edellyttää hakemusta, sitä ei myönnetä automaattisesti.

Poikkeuksena edelläänottuun on YEL-toiminta, josta voi saada vanhuuseläkkeen jo siinä vaiheessa, kun luopumistuen perusmäärä muuttuu vanhuuseläkkeeksi, vaikka YEL-toiminta jatkuu edelleen. Vanhuuseläkettä edelleen jatkuvasta YEL-toiminnasta ei kuitenkaan myönnetä automaattisesti, vaan sen saaminen edellyttää hakemusta.

LUTU 2007, LUTU 2011, LUTU 2015

Jos luopumistuki on myönnetty vuoden 2007 alusta voimaantulleiden säännösten mukaisesti, perusmäärä muuttuu saman suuruiseksi vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien.

Muusta ansiotoiminnasta karttunutta eläkettä ei lisätä automaattisesti, vaan se edel-lyttää hakemusta. Näin sen vuoksi, että vanhuuseläkkeen myöntäminen muiden elä-kelakien mukaan lakkauttaa täydennysosan, jonka maksaminen muutoin voi jatkua 65 vuoden ikään saakka. Muiden lakien mukaista vanhuuseläkettä kannattaa hakea, jos niiden perusteella karttuneen eläkkeen määrä on täydennysosaa suurempi.

Perusmäärän muuttuessa MYEL-vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iän täyttämistä seu-raavan kuukauden alusta lukien siihen lisätään automaattisesti palkattomista etuuk-sista karttunut eläke samoin kuin mahdollisesti uinumisaikana karttunut MYEL-eläke. Näin menetellään joka tapauksessa, vaikka muiden lakien mukaista vanhuuseläkettä ei haettaisikaan.

Jos vanhuuseläkettä ei ole haettu vielä siihen mennessä, kun täydennysosan maksa-minen lakkaa 65 vuoden iässä, lisätään muusta ansiotoiminnasta karttuneet yksityi-sen ja julkisen sektorin vapaakirjaeläkkeet vanhuuseläkkeeseen automaattisesti edellä selostettujen periaatteiden mukaisesti.

7.6 Vanhuuseläkkeen määrän muuttuminen

7.6.1 Uusi LITA -vähennys tai LITA -vähennyksen muuttuminen

- Yli 4 kk -säätö**
- Eläkkeensaajalle maksettavan LITA-korvauksen määrä voi muuttua vanhuuseläkepäätöksen antamisen jälkeen tai eläkkeensaajalle voidaan myöntää uusi LITA-korvaus vanhuuseläkeaikana.
- Maksussa olevasta MYEL- ja muusta työeläkkeestä vähennetään vain sellainen etuus, joka on myönnetty yli neljän kuukauden ajalle (MYEL 83 §:n 3 kohta sekä TYEL 94 §:n 1 ja 4 mom.).
- Esimerkki 7.24**
- Maatalousyrittäjä on jatkanut maatalousyrittäjätoimintaa vanhuuseläkkeellä ollessaan. Hänelle sattuu 70 vuoden iässä tapaturma, jonka johdosta hänelle maksetaan MATALin mukaista päivärahaa 100 %:n ansionaleneman mukaan ajalta 12.6.-11.10.2017. Sen jälkeen työkyvyn aleneman ei katsota johtuvan enää tapaturmasta eikä MATA-korvauksen maksamista enää jatketa. Päivärahaa maksettiin tasan neljän kuukauden ajalta, jolloin sitä ei vähennetä eläkkeestä. Jos päivärahaa olisi maksettu päivänkin pitempään, olisi se johtanut vähennykseen vanhuuseläkkeessä.
- Jos LITA-korvaus on myönnetty tai sen määrää on muutettu yhdellä päätöksellä yli neljän kuukauden ajaksi, vähennys tehdään heti etuuden alkamisesta tai muutoksen alusta lukien.
- Esimerkki 7.25**
- Maatalousyrittäjä jatkaa yrittäjätoimintaa vanhuuseläkkeellä ollessa, ja hän on ottanut itselleen MATA-työajan vakuutuksen vapaaehtoisesti. Hänelle sattuu 69 vuoden iässä tapaturma 23.4.2020 ja hän hakee siitä MATALin mukaista korvausta. MATAasian käsittely kuitenkin viivästyy. Kun tarvittavat selvitykset on saatu, MATAn osalta annetaan päätös, jossa päivärahaa maksetaan (siis samalla päätöksellä) ensin 100 % ansion- aleneman mukaan kahden kuukauden ajalta ja sen jälkeen 60 % ansi- onaleneman mukaan kolmen kuukauden ajalle. MATA-korvaus vähennetään heti sen alkamista seuraavan kuukauden alusta lukien (1.5.2020 alkaen) ja vähennyksen suuruus muutetaan vastaamaan muuttunutta päivärahan määrää sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana MATA-korvauksen määrä on muuttunut (1.7.2020 alkaen).
- Jos LITA-korvaus on myönnetty tai sen määrää on muutettu yhdenjaksoisesti yli neljän kuukauden ajalle kahdella tai useammalla eri päätöksellä, tehdään muutos vasta neljännen kuukauden alusta lukien. Tällaisissa tapauksissa LITA-korvausta ei siis vähennetä MYEL- tai muusta työeläkkeestä kolmen ensimmäisen kuukauden ajalta, vaan LITA-vähennys tehdään eläkkeeseen vasta sen kalenterikuukauden alusta lukien, jonka aikana neljän kuukauden aika ylittyy. Vasta tällöin varmistuu se, että vähentämisen edellytyksenä oleva neljän kuukauden aika ylittyy. Vähennyksen suuruus määräytyy LITA-vähennyksen tai -muutoksen alkamisajankohdan tilanteen mukaan.
- Esimerkki 7.26**
- Lähtökohta, kuten edellä esimerkissä 7.25, mutta päätös kahden ensimmäisen kuukauden ajalta annetaan ensin ja myöhemmin eri päätös seuraavien kolmen kuukauden ajalta. Koska vanhuuseläke on jo maksussa ja MATA-päivärahan maksaminen

perustuu kahteen eri päätökseen, tehdään vähennys eläkkeeseen vasta sen kuukauden alusta lukien, kun MATA-päivärahan maksaminen ylittää neljän kuukauden ajan eli 1.8.2020 lukien. Eläkkeestä vähennetään MATA-korvauksen määrä sen suuruisena kuin sitä maksetaan vähennyksen alkamisajankohtana eli 1.8.2020.

Esimerkki 7.27

MATA-päivärahaa maksetaan enintään vuoden ajalta, jonka jälkeen korvaus maksetaan MATA-eläkkeenä. Jos korvauksen maksaminen jatkuu edellisissä esimerkeissä tarkoitetulle maatalousyrittäjälle vielä vuoden jälkeen, tarkistetaan vähennyksen suuruus sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana MATA-päiväraha muuttuu MATA-eläkkeeksi.

Eläkkeensaajan tulisi ilmoittaa hänelle myönnetystä ensisijaisesta korvauksesta tai siinä tapahtuneista muutoksista, vaikka Mela saa tiedon LITA-korvauksen myöntämisestä yleensä myös ETK:n välityksellä tai joissakin tapauksissa suoraan korvausta maksavalta laitokselta.

Ensisijaisista etuuksista yleisin on MATAsta maksettava ansionmenetyskorvaus ja tieto siitä saadaan suoraan tapaturmayksiköstä

Työvahinko 63 - 67 -vuotiaalle vanhuuseläkkeensaajalle

Työtapaturmalainsäädäntöä muutettiin 1.1.2016 alkaen niin, että vanhuuseläkkeen aikana tehdyssä työssä sattuneen työvahingon perusteella ansionmenetyskorvausta maksetaan enintään kolmen vuoden ajan ja enintään työeläkelakien mukaisen vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan täyttymiseen asti (68, 69 tai 70 vuotta; tämä tarkennus tuli voimaan 1.1.2017 lukien). Säännöksen soveltaminen edellyttää lisäksi, että vanhuuseläke on alkanut sen jälkeen, kun vahingoittunut oli jo täyttänyt 63 vuotta.

Samanaikaisesti kun TyTALin ja MATALin mukaiset ansionmenetyskorvaukset säädettiin edellä kerrotulla tavalla määräaikaiksiksi, säädettiin myös, ettei niitä vähennetä työeläkkeestä.

Vanhuuseläkkeestä ei siis vähennetä TyTALin tai MATALin mukaista ansionmenetyskorvausta, jos

- vahinko sattui sen jälkeen, kun vakuutettu oli jo jäänyt vanhuuseläkkeelle,
- vanhuuseläke oli alkanut aikaisintaan 63 vuoden iän täyttämisestä lukien, ja
- vahinko sattui ennen kuin vakuutettu oli täyttänyt työeläkelakien mukaisen vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan (ikäluokasta riippuen 68, 69 tai 70 vuotta)

Sotilastapaturma vanhuuseläkkeen alkaessa

Mitä edellä sanotaan TyTALin ja MATALin mukaisesta ansionmenetyskorvauksesta, sovelletaan myös sotilastapaturmalakien mukaan maksettavaan ansionmenetyskorvaukseen, jos ansionmenetyskorvaus on sattunut 1.1.2017 tai sen jälkeen sattuneen sotilasvahingon perusteella.

Sotilastapaturmalaeilla tarkoitetaan lakia sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta sekä lakia tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhalintatehtävissä.

LITA-vähennys ja aikaisemmin varhennettu tai lykätty vanhuuseläke

LITA-vähennys tehdään 1.1.2007 lukien ”valmiiksi lasketusta eläkkeestä”. Näin ollen varhennetussa vanhuuseläkkeessä LITA-korvaus vähennetään varhennusvähennyksen jälkeen. Vastaavasti lykättyssä vanhuuseläkkeessä lasketaan ensin lykkäyskorotuksen määrä ja LITA-korvaus vähennetään vasta siitä eläkkeestä, jossa on jo lykkäyskorotus mukana.

Ennen 1.1.2007 vähennettiin LITA-korvaus yksityisen sektorin eläkkeissä ennen varhennusvähennystä tai lykkäyskorotusta. Näin menetellään edelleen, jos ennen 1.1.2007 myönnettyyn varhennettuun tai lykättyyn vanhuuseläkkeeseen tehdään vähennys uudelleen LITA-korvauksen määrän muuttumisen vuoksi.

Ei enää ns. kolmen vuoden sääntöä

TYELin voimaantulon 1.1.2007 asti oli voimassa säännös, jonka mukaan eläkkeestä ei vähennetty sellaista LITA-korvausta, jota eläkkeenhakija oli saanut vähintään kolmen vuoden ajan ennen eläkkeen alkamista.

Säännös kumottiin TYELin voimaantulon myötä, mutta sitä noudatetaan edelleen eläkkeissä, joissa eläketapahtuma on sattunut ennen 1.1.2007. Käytännössä suurin merkitys on tilanteissa, joissa eläkettä myönnettäessä on sovellettu kolmen vuoden säännöstä ja LITA-korvauksen määrä muuttuu myöhemmin. Uutta vähennystä tehtäessä otetaan huomioon vain muutoksen osuus.

Esimerkki 7.28

Maatalousyrittäjä on jäänyt MYEL-eläkkeelle vuonna 2002. Siihen mennessä hänelle oli maksettu 20 %:n ansionaleneman perusteella myönnettyä MATA-eläkettä yhdenjaksoisesti jo kuuden vuoden ajalta, eikä MATA-korvausta siis silloin voimassaolleiden säännösten johdosta vähennetty työeläkkeestä. MATA-korvauksen määrä muuttuu 1.7.2013 lukien 40 %:n suuruiseksi, minkä johdosta MYEL-eläkkeen määrää tarkistetaan sanotusta ajankohdasta lukien. MYEL-eläkkeestä vähennetään vain se määrä, jolla MATA-korvauksen määrä on muuttunut aikaisempaan verrattuna.

Vanhojen eläkkeiden yhteensovitus

Ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaan eläketurvan taso sai olla enintään 60 % yhteensovitusperusteesta eli korkeimmasta vakiintuneesta eläkepalkasta tai työtulosta. Yhteensovitusperustetta määrättäessä otettiin huomioon kaikki vähintään vuoden ajan jatkuneet työ- ja virkasuhteet, yrittäjätoiminta ja LEL/TaEL -vuosiansiot/keskipalkka. Jos eri toiminnot jatkuivat vähintään vuoden ajan rinnakkain, laskettiin yhteensovitusperustetta määrättäessä rinnakkaiset eläkepalkat ja/tai -työtulot yhteen. Mahdollinen ylite vähennettiin eri lakien mukaisista eläkkeistä niiden suuruuden mukaisessa suhteessa.

Useimmissa tilanteissa lopputulos on sama siitä riippumatta, otetaanko ensisijainen etuus huomioon aikaisemmin voimassaolleiden yhteensovitusääntöjen vai nyt voimassaolevien eläkkeen vähentämistä koskevien säännösten kautta. Tämän vuoksi myös niiden eläkkeiden osalta, jotka on myönnetty ennen vuotta 2005 voimassa olleiden säännösten mukaan, on siirrytty soveltamaan nykyistä menettelyä.

Edellä kerrottu menettely on ollut käytössä jo vuodesta 2012 alkaen niissä perhe-eläketilanteissa, joissa eläkkeen perusteena on edunjättäjän vuoden 2004 säännösten mukainen eläke. Muiden 2004 säännösten mukaan myönnettyjen eläkkeiden osalta menettelyä on noudatettu vuoden 2015 alusta lukien.

Menettely perustuu ns. pohjalukumalliin. Pohjaluku vastaa sen eläkkeen määrää, jossa on tehty yhteensovitus työeläkkeiden kesken. Pohjalukua laskettaessa mahdollista LITA-etuutta ja sen vaikutusta ei siis oteta huomioon.

Jos nykyisten säännösten mukainen vähentäminen edellä tarkoitettusta pohjaluvusta johtaa pienempään eläkkeen määrään kuin vuoden 2004 säännösten mukainen yhteensovitus, uusi yhteensovitus on tehtävä vuoden 2004 säännösten mukaisesti. Suora vähentäminen pohjaluvusta johtaa pienempään eläkkeen määrään silloin, kun työeläkkeiden määrä on pienempi kuin yhteensovitusraja.

7.6.2 Lapsikorotus

Jos eläkkeensaaja on syntynyt ennen vuotta 1947 ja hänellä on huollettavanaan alle 18-vuotias lapsi, lisätään eläkkeeseen lapsikorotus (MYEL VpL 29 §). Eläkkeensaajan omien lasten lisäksi lapsikorotukseen oikeuttavat sellaiset puolison alle 18-vuotiaat lapset, jotka asuvat eläkkeensaajan ja tämän puolison kanssa samassa taloudessa. Jos lapsikorotuslapsia on kaksi tai useampia, on lapsikorotus kaksinkertainen.

MYEL

Lapsikorotusta ei tule enää alkaviin MYEL -eläkkeisiin, koska käytännöllisesti katsoen kaikki ennen vuotta 1947 syntyneet MYEL-vakuutetut ovat jo vanhuuseläkkeellä. Aikaisemmin alkaneissa vanhuuseläkkeissä lapsikorotus voi vielä olla.

MYEL-lapsikorotuksen suuruus määräytyy eläkkeensaajan syntymävuoden perusteella seuraavasti:

Syntymävuosi	Korotus yhdestä lapsesta, prosenttia	Korotus kahdesta lapsesta, prosenttia
1946	1	2
1945	2	4
1944	3	6
1943	4	8
1942	5	10
jne	jne	jne
	max 20	max 40

YEL

Jos eläkkeensaajalle on karttunut eläkettä MYELin rinnalla myös YELin mukaan, määräytyy lapsikorotus myös YELin osalta MYELin tavoin.

TEL / LEL

TEL / LEL -lapsikorotukseen ovat oikeutettuja vain 1938 tai sitä aikaisemmin syntyneet eläkkeensaajat. Vaikka lapsikorotusta ei tule alkaviin vanhuuseläkkeisiin enää myöskään TYELin osalta, voi maksussa olevissa vanhuuseläkkeiden TEL- ja LEL-osissa olla edelleen lapsikorotusta. Eroavaisuudet syntymävuosirajojen osalta johtuvat järjestelmien eriaikaisesta voimaantulosta. Lisäksi korotusprosentit poikkeavat edellä mainituista MYEL / YEL -prosentteista.

Lapsikorotuksen kesto

Lapsikorotus määräytyy niiden lasten perusteella, jotka ovat alle 18-vuotiaita eläkkeen alkamisajankohtana. Kun toiseksi nuorin lapsikorotuslapsi täyttää 18 vuotta, puolitetaan lapsikorotuksen määrä. Kun nuorinkin lapsista täyttää 18 vuotta, poistuu lapsikorotus kokonaan.

Lapsikorotus poistuu myös, jos lapsi annetaan ottolapseksi tai kuolee. Näissä tapauksissa eläkkeensaajan pitää itse ilmoittaa asiasta eläkelaitokselle.

Jos vuonna 1946 tai sitä aikaisemmin syntyneelle eläkkeensaajalle syntyy lapsi, korotetaan MYEL- (ja YEL) eläkettä syntymää seuraavan kuukauden alusta lukien. Hakemiselle ei ole säädetty vanhentumisaikaa, mutta eläkkeensaajan pitää itse ilmoittaa asiasta eläkelaitokselle.

Jos eläkkeensaaja on syntynyt vuonna 1938 tai aikaisemmin, korotetaan myös TEL / LEL -eläkettä uuden lapsen syntymän johdosta.

7.7 Vanhuuseläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen lisääminen

Mahdollisuus uuden eläkkeen kartuttamiseen eläkkeen rinnalla koskee myös vanhuuseläkkeellä tehtyä työtä. Uuden eläkkeen karttuminen on ollut mahdollista 1.1.2005 lukien.

Uuden MYEL-eläkkeen karttuminen edellyttää luonnollisesti, että maatalousyrittäjällä on vanhuuseläkkeen rinnalla MYEL-vakuutus. MYEL- vakuutus on vanhuuseläkkeen saajalle aina vapaaehtoinen siitä riippumatta, onko vanhuuseläkkeessä mukana MYEL-osuutta vai ei. Myöskään sillä ei ole merkitystä, vaikka vanhuuseläkkeen rinnalla harjoitettu maatalousyrittäjätoiminta ylittäisi pakollisen MYEL-vakuuttamisen alarajaa koskevan edellytyksen.

MYELin tavoin myös YEL-vakuuttaminen vanhuuseläkkeen rinnalla on vapaaehtoista. Sen sijaan TyELin osalta ei ole vastaavaa harkinnanvaraisuutta, vaan kaikki TyELin mukainen toiminta on vakuutettava sen kuukauden loppuun saakka, jonka aikana työntekijä täyttää 68 (tai nuoremmilla ikäluokilla 69 tai 70) vuotta siitä riippumatta, saako työntekijä samalta ajalta TyELin tai jonkin muun lain mukaista eläkettä.

Vanhuuseläkkeellä tehdystä työstä karttuneen uuden eläkkeen voi saada maksuun vasta sen jälkeen, kun uuden eläkkeen karttuminen ei ole enää mahdollista. Vuonna 1957 ja sitä ennen syntyneet voivat saada eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen maksuun sitä seuraavan kuukauden alusta lukien, jonka aikana he täyttävät 68 vuotta, vuosina 1958 - 1961 syntyneillä ikäraja on 69 vuotta ja vuonna 1962 tai sen jälkeen syntyneillä 70 vuotta.

Ennen vanhuuseläkettä alkaneesta työsuhteesta karttuneen eläkkeen voi saada jo työsuhteen päättyessä. Näin sen vuoksi, ettei eläkettä tästä työsuhteesta ole sen jatkuessa edelleen voitu myöntää vielä vanhuuseläkkeen alkaessa. Tällaisessa tilanteessa edellytyksenä ei siis ole vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan täyttyminen.

Työ- tai virkasuhteen päättyminen ei ole TyEL-, MEL- tai JuEL -eläkkeen saamisen edellytyksenä enää sen jälkeen, kun uuden eläkkeen karttuminen ei ole enää mahdollista. Eläkkeen voi saada, vaikka jonkin mainitun lain mukainen toiminta jatkuisi edelleen vanhuuseläkkeen saajan täyttäessä 68, 69 tai 70 vuotta.

Hakemus vai ei?

Uuden eläkkeen myöntäminen edellyttää aina hakemusta; niin myös silloin, kun kyse on eläkkeen rinnalla karttuneen uuden eläkkeen myöntämisestä.

Jos hakijalle on rekisteröity jotakin ansiotoimintaa, josta hän ei ole vielä jäänyt vanhuuseläkkeelle, lähettää Mela hänelle noin kolmea kuukautta ennen 68 vuoden iän täyttämistä kirjeen, jossa kerrotaan vanhuuseläkkeen hakemisesta.

Ei lykkäyskorotusta

Eläkkeen rinnalla karttuneeseen uuteen eläkkeeseen ei voi saada lykkäyskorotusta enää vuoden 2017 alusta voimaantulleiden säännösten mukaan.

Lykkäyskorotus voi tulla edelleen myönnettäväksi, jos eläkkeensaaja on täyttänyt 68 vuotta ennen uusien säännösten voimaantuloa (eläkkeensaaja on syntynyt vuonna 1948 tai aikaisemmin). Lykkäyskorotus hakemattomalle eläkkeelle on 0,4 %/kk. Lykkäyskorotus lasketaan 68 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien 1.1.2017 asti, jolloin uudet säännökset tulivat voimaan.

Elinaikakerroin

Elinaikakertoimen soveltamisesta eläkkeen rinnalla ansaittuun uuteen eläkkeeseen noudatetaan soveltuvien osin niitä samoja periaatteita, joita on selostettu edellä kohdassa 7.4.3.1 "Elinaikakerroin".

7.8 Vanhuuseläkkeen lakkaaminen

Vanhuuseläke on elinikäinen etuus. Eläkettä ei voi perua enää sen jälkeen, kun sitä koskeva päätös on tullut lainvoimaiseksi eli valitusajan kuluttua umpeen.

Vanhuuseläkettä ei voi perua enää myöskään siinä vaiheessa, kun muu eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 tai 65 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta lukien.

Vanhuuseläke kuntoutustuen jälkeen

Poikkeuksena edellä sanottuun on tilanne, jossa henkilölle on myönnetty kuntoutustuki (tai lähellä vanhuuseläkeikää työkyvyttömyyseläke) määräaikaisen työkyvyttömyyden perusteella. Kuntoutustuki tai työkyvyttömyyseläke muuttuu automaattisesti vanhuuseläkkeeksi, mutta tällaisessa tilanteessa eläkkeensaajalla on mahdollisuus hakea vanhuuseläkkeen lakkauttamista kuukauden kuluessa arvioidun työkyvyttömyyden päättymisestä lukien.

Säännöksen tarkoitus on varmistaa se, ettei kukaan joudu tahtomattaan vanhuuseläkkeelle, jos kyseessä on ollut kuitenkin ohimenevä sairaus, vika tai vamma.

8 Perhe-eläke

Perhe-eläkettä koskevia säännöksiä tarkastellaan tässä yhteydessä voimassaolevien säännösten mukaisesti. Aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä on pyritty käsittelemään vain niiltä osin kuin niillä on käytännön merkitystä.

Perhe-eläkeoikeus

Oikeus perhe-eläkkeeseen riippuu kahdesta seikasta:

1. Kuuluuko henkilö, jonka jälkeen perhe-eläkettä haetaan, MYELin piiriin (MYEL 60 §:n 1 mom.) Jos hän kuuluu, hän on edunjättäjä.
2. Täyttääkö perhe-eläkkeen hakija ne lähisukulaisuutta, syntymäaikaa ynnä muuta koskevat edellytykset, jotka laki asettaa (MYEL 60 §:n 2 mom. sekä MYEL 61 ja 62 §). Jos hän täyttää, hän on perhe-eläkkeen edunsaaja.

8.1 Edunjättäjä

Koska MYEL perustuu henkilökohtaiseen vakuutukseen, on yleensä aina selvää, onko vainaja edunjättäjä. Kyse voi olla neljästä eri tilanteesta:

1. Edunjättäjä sai kuollessaan MYELin vanhuus-, työkyvyttömyys-, tai työuraeläkettä. Perhe-eläke määrätään mainitun eläkkeen pohjalta (ks. kohta 8.4.1.1 ”Edunjättäjä oli eläkkeellä”).
Jos edunjättäjä sai kuollessaan luopumistukea, määrätään MYEL-perhe-eläke luopumistuen perusmäärän perusteella.
Osa-aikaeläke ja osittainen vanhuuseläke eivät ole perhe-eläkkeen perusteena olevia eläkkeitä.
2. Edunjättäjällä oli kuollessaan vireillä 1 kohdan eläkettä koskeva hakemus. Tämä hakemus ratkaistaan ennen perhe-eläkettä, koska se vaikuttaa myös perhe-eläkkeen määrään (ks. kohta 8.4.1.2 ”Edunjättäjä oli hakenut eläkettä”).
3. Edunjättäjä oli vakuutettu kuollessaan. Perhe-eläke määrätään vakuutuksen perusteella.
4. Edunjättäjän MYEL-vakuutus oli päättynyt, mutta hän ei saanut edellä 1 -kohdassa mainittua eläkettä vielä kuollessaan (eikä ollut hakenut sitä).

Tilanteet eivät ole toisensa poissulkevia, vaan voivat olla myös rinnakkaisia. Rinnakkaistilanteista yleisin on sellainen, jossa edunjättäjä on vakuutettu eläkkeen rinnalla, jolloin edunjättäjän eläke määrätään sekä aikaisemmin myönnetyn eläkkeen että edelleen voimassa olleen vakuutuksen perusteella.

Ei vakuutusta kuoleman jälkeen

Perhe-eläkehakemuksia käsiteltäessä voi tulla esiin tilanteita, ettei vainajalla ole elin-aikanaan ollut MYEL-vakuutusta eikä edes sitä koskevaa hakemusta vireillä, vaikka hän mitä ilmeisimmin olisi ollut MYEL-vakuutusvelvollinen.

Yrittäjän MYEL-vakuuttaminen hänen kuolemansa jälkeen on mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että vakuutusasia on tullut vireille ennen hänen kuolemaansa. Jos

hakemus tehdään vasta hänen kuolemansa jälkeen, ei häntä voida enää vakuuttaa millään edellytyksin.

8.2 Edunsaaja

Edunsaajia voivat olla leski, entinen puoliso ja rekisteröidyn parisuhteen puoliso sekä lapset (MYEL 60 §:n 2 mom.).

Lapselle maksettavaa perhe-eläkettä kutsutaan lapseneläkkeeksi (MYEL 62 §) ja leskelle sekä entiselle puolisolle maksettavaa eläkettä leskeneläkkeeksi (MYEL 61 § ja 63 §).

Oikeus lesken- ja lapseneläkkeeseen ratkaistaan kunkin hakijan osalta itsenäisesti. Lesken lapselle voidaan myöntää lapseneläke, vaikka leski itse ei täytäkään leskeneläkkeen saamisen edellytyksiä ja päinvastoin.

Rikollinen teko

Edunsaajana ei voi olla henkilö, joka on rikoksella tahallisesti aiheuttanut edunjättäjän kuoleman (MYEL 60 §:n 4 mom.). Jos tekijä on syyntakeeton, ei hänen aiheuttamaansa kuolemaa pidetä rikollisena tekona, jolloin hänellä on oikeus perhe-eläkkeeseen normaalisti.

Henkilö on syyntakeeton, jos hän ei tekohetkellä kykene mielisairauden, syvän vajaa-mielisyyden taikka vakavan mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta taikka hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään on sellaisesta syystä ratkaisevasti heikentynyt (Rikoslaki 3 luku 4 §:n 2 mom.).

Tekijän voidaan katsoa olleen alentuneesti syyntakeinen, jolloin tämä otetaan rikos-oikeudellista rangaistusta määrättäessä huomioon. Henkilöllä, jonka syyntakeisuus on alentunut (ei kuitenkaan kokonaan syyntakeeton), ei ole oikeutta perhe-eläkkeeseen aiheuttamansa kuoleman perusteella.

Mela ei ratkaise syyntakeisuutta, vaan sen osalta menetellään oikeuden antaman päätöksen mukaisesti.

8.2.1 Lapsi edunsaajana

Ikä

Lapseneläkkeen saamisen yleisenä edellytyksenä on, että lapsi on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias (MYEL 62 §:n 1 mom.).

Täysi-ikäisyyden saavuttaneella lapsella ei ole oikeutta työeläkelakien mukaiseen lapseneläkkeeseen edes siinä tapauksessa, että hän opiskelee.

Kela

Kelassa 18 - 20 -vuotiaan lapsen päätoiminen opiskelu oikeuttaa yleisen perhe-eläkelain mukaiseen lapseneläkkeeseen (päättyy lapsen täyttäessä 21 vuotta).

MATA

MATAssa 18 vuotta täyttäneen lapsen päätoiminen opiskelu tai työkyvyttömyys oikeuttaa lapseneläkkeeseen 24 -vuotiaaksi asti (päättyy lapsen täyttäessä 25 vuotta).

RHV MYEL-perhe-eläkkeeseen oikeutettujen lasten piiri poikkeaa monilta osin ryhmähenkivakuutuskorvaukseen oikeutettujen lasten piiristä. Keskeisin ero on, että oikeus ryhmähenkivakuutuskorvaukseen voi olla myös 18 - 21 -vuotiaalla lapsella. Edunsaajista ryhmähenkivakuutuksessa ks. tarkemmin kohta 9.2.

8.2.1.1 Edunjättäjän oma lapsi

Lapsi voi olla edunjättäjän oma lapsi joko avioliiton, tunnustamisen, oikeuden päätöksen tai adoption perusteella.

Aviolapsi Avioliitosta tai pian aviomiehen kuoleman jälkeen syntynyt lapsi katsotaan aviomiehen lapseksi. Kuitenkin, jos äiti raskauden aikana solmii uuden avioliiton, pidetään lasta tästä uudesta avioliitosta syntyneenä, ellei uuden aviomiehen isyyttä kumota kanteella (IsyysL 2 § ja 7 luku).

Tunnustettu lapsi Mies voi tunnustaa muun kuin aviolapsensa omakseen. Tunnustamiseen vaaditaan määrämuotoinen menettely (IsyysL 22 ja 23 § sekä 3 luku).

Oikeuden päätöksellä lapseksi vahvistettu

Isyys voidaan vahvistaa erityisessä oikeudenkäynnissä (IsyysL 6 luku).

Adoptiolapsi Adoptiolasta pidetään adoptiovanhempiensa eikä aikaisempien vanhempien lapsena (AdoptioL 12 §:n 1 mom.). Adoptiolapsella on siten oikeus lapseneläkkeeseen adoptiovanhempiensa, mutta ei biologisten vanhempiensa jälkeen.

Kasvatilapsi Vaikka edunjättäjä olisi samassa taloudessa huolehtinut muiden kuin puolisonsa lasten elatuksesta, ei tällaisilla kasvatilapsilla ole oikeutta lapseneläkkeeseen.

Kela maksaa lapseneläkettä myös kasvatilapsille.

8.2.1.2 Lesken lapsi

Lesken lapsella on oikeus perhe-eläkkeeseen, jos lapsi asui edunjättäjän kuollessa tämän ja lesken yhteisessä taloudessa. Lapsella on oikeus perhe-eläkkeeseen sekä isä- että äitipuolensa jälkeen.

Lapsen tulee olla lesken lapsi joko avioliiton, tunnustamisen, oikeuden päätöksen tai adoption perusteella (ks. edellä kohta 8.2.1.1 "Edunjättäjän oma lapsi"). Tämän lisäksi edellytetään, että lapsi on huollettavana lesken ja edunjättäjän yhteisessä kodissa silloin, kun edunjättäjä kuolee.

Asuminen samassa taloudessa ratkeaa edunjättäjän kuolinhetken mukaan. Asiaan ei vaikuta se, vaikka lapsi myöhemmin olisi muuttanut pois yhteisestä kodista.

Samassa taloudessa asuminen

Jos edunjättäjällä, leskellä ja lesken lapsella oli edunjättäjän kuollessa sama osoite, lähtökohtana on se, että he asuivat samassa taloudessa. Ratkaisua ei tehdä pelkästään kotikuntalain mukaisen kotipaikan perusteella.

Lapsen katsotaan asuneen samassa taloudessa edunjättäjän ja lesken kanssa myös niissä tapauksissa, että perheeseen henkikirjoitettu lapsi esimerkiksi koulunkäynnin tai asevelvollisuuden suorittamisen vuoksi asui toisella paikkakunnalla.

Tilapäisellä laitoksessa ololla ei ole merkitystä, mutta pysyvä laitoshoido estää lapseneläkkeen saamisen.

8.2.1.3 Useita lapseneläkkeitä samanaikaisesti

Enintään kaksi

Lapsella saattaa olla oikeus lapseneläkkeeseen useamman edunjättäjän jälkeen samanaikaisesti (omat vanhemmat, isä- ja äitipuolet). Oikeutta lapseneläkkeeseen ei kuitenkaan ole useamman kuin kahden edunjättäjän jälkeen samanaikaisesti (MYEL 62 §:n 2 mom.).

Edunjättäjien ei tarvitse olla eri sukupuolta. Lapseneläkettä voidaan maksaa samanaikaisesti esimerkiksi isän ja isäpuolen jälkeen.

Aina omien vanhempien jälkeen

Lapselle voidaan maksaa lapseneläkettä aina lapsen oman vanhemman jälkeen (MYEL 62 §:n 2 mom.). Adoptiovanhemmat rinnastetaan yleensä omiin vanhempiin (ks. edellä kohta 8.2.1.1 "Adoptiolapsi").

Äitinsä ja isänsä jälkeen eläkettä saavalle lapselle ei voi enää syntyä oikeutta lapseneläkkeeseen, jos hänen äiti- tai isäpuolensa kuolee.

Sen sijaan äiti- tai isäpuolensa jälkeen lapseneläkettä saavalla on aina oikeus lapseneläkkeeseen myös oman vanhempansa jälkeen. Jos eläkkeiden lukumääräksi tulisi enemmän kuin kaksi, lakkautetaan äiti- tai isäpuolen jälkeen maksettava eläke. Todettakoon kuitenkin, ettei tällaisessa tilanteessa eläkettä ole pakko hakea oman vanhemman jälkeen.

8.2.2 Leski edunsaajana

Oikeus leskeneläkkeeseen on sekä mies- että naispuolisella leskellä. Ennen 1.7.1990 oikeus leskeneläkkeeseen oli vain naisleskillä.

Avioliitto

Leskeneläkkeen saamisen yleisenä edellytyksenä on, että avioliitto oli solmittu ennen kuin edunjättäjä oli täyttänyt 65 vuotta (MYEL 61 §:n 1 mom.).

Toinen leskeneläkkeen saamisen yleinen edellytys on, ettei avioliitto ollut päättynyt ennen edunjättäjän kuolemaa. Avioliitto on voimassa vielä avioeron harkinta-aikana.

Avioeroa haetaan kaksivaiheisesti. Puolisoiden tai toisen heistä haettua avioliiton purkamista alkaa harkinta-aika, joka on kuusi kuukautta. Tämän harkinta-ajan jälkeen tulee ainakin toisen puolisoista vaatia avioeroa ennen kuin vuosi on kulunut ensimmäisestä hakemuksesta. Harkinta-aikaa ei vaadita, jos puolisot ovat asuneet vähintään kaksi vuotta erillään.

Puolisot ovat voineet erota ja avioitua uudelleen. Tällaisissa tilanteissa tarkastellaan ajankohtaa, jolloin toinen avioliitto on solmittu. Perhe-eläkettä ei myönnetä, jos toinen avioliitto on solmittu sen jälkeen, kun edunjättäjä oli täyttänyt 65 vuotta.

Avopuoliso

Avopuolisolla ei ole oikeutta perhe-eläkkeeseen kumppaninsa jälkeen. Eläkeoikeutta ei ole, vaikka hänet olisi vakuutettu viljelmältä maatilatalouden harjoittajana.

MATassa myös avopuolisolla voi olla oikeus leskeneläkkeeseen ja samalta tilalta vakuutetulla avopuolisolla voi olla oikeus ryhmähenkivakuutuskorvaukseen (ks. kohta 9.2. "Puoliso").

Rekisteröity puoliso

Samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, joten toisen kuoltua rekisteröidyn parisuhteen toisella osapuolella on oikeus leskeneläkkeeseen samoin edellytyksin kuin vihi-tyllä puolisolla.

Leskellä ei ikärajaa

MYELiin tai muihin työeläkelakeihin perustuvalla leskeneläkkeellä ei ole ikärajaa.

PEL

Kelan maksamaa perhe-eläkelain mukaista leskeneläkettä maksetaan enintään 65 vuoden iän täyttämiseen asti. Leskeneläke maksetaan kuuden ensimmäisen kuukauden ajalta vakiomääräisenä alkueläkkeenä, jonka jälkeen leskellä voi olla oikeus ns. jatkoeläkkeeseen.

8.2.2.1 Yhteinen lapsi

Leskellä on oikeus leskeneläkkeeseen, jos hänellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa (MYEL 61 §:n 1 mom.). Lisäksi leskeneläkkeen saamisen yleisten edellytysten tulee täytyä.

Ratkaisevaa on, että kyse on nimenomaan edunjättäjän ja lesken yhteisestä lapsesta. Lesken omalla iällä, avioliiton kestolla tai lapsen iällä edunjättäjän kuolinhetkellä ei ole merkitystä. Myöskään sillä ei ole merkitystä, onko yhteinen lapsi syntynyt avioliiton aikana vai ennen sitä. Leskellä on eläkeoikeus siinäkin tapauksessa, että yhteinen, elävänä syntynyt lapsi on kuollut ennen edunjättäjää.

Edunjättäjän kuoleman jälkeen syntyvä lapsi tuo äidille oikeuden leskeneläkkeeseen, jos lasta isyyslain säännösten mukaan pidetään tästä avioliitosta syntyneenä (ks. kohta 8.2.1.1 "Aviolapsi").

Adoptiolapsi

Edunjättäjän ja lesken yhteinen adoptio- tai ottolapsi tuo leskelle oikeuden leskeneläkkeeseen. Merkitystä ei ole sillä, vaikka ottolapsisuhde olisi perustettu ennen ottolapsilain voimaantuloa 1.1.1980.

Jos puolisoiden yhteinen lapsi on annettu pois ennen edunjättäjän kuolemaa, ei leskellä ole oikeutta leskeneläkkeeseen tämän lapsen perusteella (MYEL 61 §:n 3 mom.).

Leskellä ei ole oikeutta leskeneläkkeeseen myöskään edunjättäjän lapsen perusteella, jos leski on ottanut tällaisen lapsen otto- tai adoptiolapsekseen vasta edunjättäjän kuoleman jälkeen (MYEL 61 §:n 3 mom.).

8.2.2.2 Ei yhteistä lasta

Jollei edunjättäjällä ja leskellä ole tai ole ollut yhteistä lasta, leskellä on oikeus leskeneläkkeeseen, jos leskeneläkkeen saamista koskevien yleisten edellytysten lisäksi (ks. edellä 8.2.2 "Avioliitto") seuraavat edellytykset täyttyvät (MYEL 61 §:n 2 mom.):

1. avioliitto
 - oli solmittu ennen kuin leski täytti 50 vuotta ja
 - se oli jatkunut vähintään viisi vuottaja
2. leski oli edunjättäjän kuollessa
 - täyttänyt 50 vuotta tai
 - saanut työ- tai kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä vähintään kolmen vuoden ajan.

Työkyvyttömyyseläkkeen tulee olla jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään kolme vuotta edunjättäjän kuolinpäivään mennessä. Kolmen vuoden aika voi koostua myös määräaikaisista eläkejaksoista, kunhan jaksojen välillä ei ole katkoja.

Lesken työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisaikajankohdalla ei ole merkitystä. Eläke on voitu myöntää esimerkiksi valituksen yhteydessä niin, että eläkettä tulee maksettavaksi takautuvasti kolmen vuoden ajalta ennen edunjättäjän kuolemaa.

1.7.1950 tai sitä ennen syntynyt naisleski

1.7.1950 tai sitä ennen syntyneellä leskellä voi olla oikeus leskeneläkkeeseen, vaikka hän olisi solminut avioliiton vasta 50 vuotta täytettyään. Tämä edellyttää kuitenkin, että (MYEL:n VpL 19 §):

- avioliitto oli solmittu ennen 1.7.1990,
 - edunjättäjä oli avioliittoa solmittaessa alle 65 -vuotias
- ja
- avioliitto oli edunjättäjän kuollessa jatkunut vähintään kolme vuotta

Säännöksellä haluttiin turvata oikeus leskeneläkkeeseen aikaisempien sääntöjen mukaisesti niille naisille, joilla se oli ollut ennen perhe-eläkeuudistuksen voimaantuloa 1.7.1990. Tätä säännöstä sovelletaan edelleenkin vain naisleskiin.

Vain yksi leskeneläke kerrallaan

Leskellä ei ole oikeutta uuteen leskeneläkkeeseen, jos hänellä on aikaisemman avioliiton perusteella oikeus saada työeläkelainsäädäntöön perustuvaa perhe-eläkettä. (MYEL 61 §:n 4 mom.).

Voimassa oleva leskeneläkeoikeus estää lesken oikeuden uuteen leskeneläkkeeseen siinä tapauksessa, että hän leskeytyy uudelleen. Merkitystä ei ole sillä, vaikka lesken uuden avioliiton perusteella saama leskeneläke olisi maksussa olevaa eläkettä suurempi.

Vastaavasti leskellä on oikeus uuteen leskeneläkkeeseen, jos oikeus aikaisempaan leskeneläkkeeseen on lakannut. Edellytyksenä on luonnollisesti, että leskeneläkkeen saamisen edellytykset täyttyvät uudessa avioliitossa.

Leskeneläke lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 50 vuotta. Tällaisessa tapauksessa leskelle maksetaan kolmen vuoden leskeneläkettä vastaava määrä kertasuorituksena (ks. tark. kohta 8.7.2).

8.2.3 Entinen puoliso edunsaajana

Edunjättäjän entisellä puolisoilla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos edunjättäjä oli kuollessaan velvollinen määrääjain suorittamaan entiselle puolisolleen elatusapua (MYEL 63 §).

Päätös tai sopimus

Elatusvelvollisuuden on perustuttava tuomioistuimen lainvoimaiseen päätökseen tai sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen. Keskinäinen sopimus, jota sosiaalilautakunta ei ole vahvistanut, ei tuo oikeutta leskeneläkkeeseen. Leskeneläkeoikeutta ei tule myöskään kertakaikkisena korvauksena vahvistetun elatusavun perusteella.

Merkitystä ei ole sillä, maksettiinko vahvistetun sopimuksen tai tuomioistuimen antaman päätöksen mukaista elatusapua todellisuudessa. Velvollisuus sen maksamiseen riittää. Myöskään vahvistetun tai tuomitun elatusavun määrällä ei ole eläkeoikeuden kannalta merkitystä.

Muutoin entisen puolison oikeudesta perhe-eläkkeeseen on soveltuvin osin voimassa mitä leskestä ja oikeudesta leskeneläkkeeseen on säädetty (MYEL 63 §).

MATA

Entisellä puolisoilla ei ole oikeutta leskeneläkkeeseen MATAssa.

8.3 Perhe-eläkkeen alkaminen

Perhe-eläke alkaa edunjättäjän kuolemaa seuraavan kuukauden alusta (MYEL 64 §:n 1 kohta ja TyEL 58 §:n 1 mom.). Tästä on kaksi poikkeusta:

1. Jos lapsi syntyy isän kuoleman jälkeen, alkaa eläke hänen osaltaan syntymää seuraavan kuukauden alusta (MYEL 64 §:n 1 kohta ja TyEL 58 §:n 1 mom.)

2. Eläkettä ei makseta ilman pätevää syytä takautuvasti pitemmältä ajalta kuin eläkkeen hakemiskuukautta edeltäneen kuuden kuukauden ajalta (MYEL 64 §:n 1 kohta ja TyEL 58 §:n 2 mom.).

Kohdan 1 lapsi saattaa tuoda myös äitinsä perhe-eläkkeen piiriin (kohta 8.2.2.1 "Yhteinen lapsi"). Äidin eläke alkaa jo edunjättäjän kuolemasta.

Katoamistapaukset

Jos henkilö on kadonnut hukkumalla, ~~lento~~-onnettomuudessa tai muussa sellaisessa tilanteessa, ei "virallista" kuolinpäivää ole olemassa ennen kuin kuolleeeksi julistaminen on tapahtunut. Tällaisessa tapauksessa Mela voi myöntää perhe-eläkkeen määräaikaisena (MYEL 64 §:n 3 kohta ja TyEL 61 §:n 1 mom.).

Kuolinpäivänä pidetään todennäköistä kuolinpäivää. Se käy ilmi poliisitutkintapöytäkirjasta tai muusta selvityksestä. Jos kuolinpäivä myöhemmin osoittautuu tai määrytyy toiseksi, pyritään siihen, ettei myönnettyä eläkettä oikaista muuta kuin poikeustapauksissa.

Esimerkki 8.1

MYEL-vakuutettu katosi kesäjuhlista palatessaan tuntemattomiin 26.7.2015. Perhe-eläke voidaan myöntää määräajaksi, kun katoamisesta on saatu riittävät selvitykset (mm. poliisitutkintapöytäkirjat). Perhe-eläkeoikeus ja eläkkeen määrä lasketaan pitemmän kuolinpäivänä katoamisajankohtaa 26.7.2015. Myöhemmin, kun katoamisesta on kulunut yli kymmenen kalenterivuotta, käräjäoikeus julistaa hänet kuolleeeksi ja vahvistaa samalla "virallisen" kuolinpäivän. Aikaisemmin annettua päätöstä ei muuteta, vaikka käräjäoikeuden vahvistama kuolinpäivä poikkeaisi siitä päivästä, jota perhe-eläkettä myönnettäessä on pidetty kuolinpäivänä.

Vastaavasti, jos henkilö kadotessaan oli itse saanut eläkettä, lakkautetaan hänen eläkkeensä samasta ajankohdasta, josta perhe-eläkkeen maksaminen alkaa.

Myöhästynyt hakemus

Myöhästymisen vaikutus on yksilöllinen. Yhden edunsaajan hakemus ei keskeytä vanhentumista muiden osalta.

Kuuden kuukauden vanhentumisajasta voidaan poiketa pätevästä syystä (MYEL 64 §:n 1 kohta ja TyEL 58 §:n 2 mom.).

Pätevä syy voi olla esimerkiksi se, että edunjättäjä on kuollut hukkumalla tai katoamalla taikka edunsaaja on ollut vaikeasti sairas.

Vakuutusoikeus

Tietämättömyys perhe-eläkeoikeudesta ei ollut sellainen peruste, että takautuva hakuaika olisi voitu ylittää. Ei myöskään se, että eläkelaitos, joka oli maksanut edunjättäjälle työkyvyttömyyseläkettä, ei ollut ilmoittanut omaisille mahdollisuudesta perhe-eläkkeeseen (VakO 361/75/1687).

Perhe oli muuttanut Kanadaan vuonna 1967. Edunjättäjä oli kuollut siellä vuonna 1971. Perhe-eläkettä haettiin vuonna 1977. Hakemuksen myöhästymiselle oli erityinen syy (VakO 1133/78/14).

Leski oli usean kerran yrittänyt selvittää perhe-eläkeoikeuttaan muun muassa asianajajan kautta. Hänelle oli ilmoitettu, että oikeutta perhe-eläkkeeseen ei ole. Tätä pidettiin erityisenä syynä (VakO 1062/82/2107 äänestys 5-1).

8.4 Perhe-eläkkeen määrä eläkkeen alkaessa

Perhe-eläkkeen suuruus määräytyy edunjättäjän saaman eläkkeen perusteella.

Jos edunjättäjä ei vielä ollut jäänyt eläkkeelle, käytetään perhe-eläkkeen perusteena sitä eläkettä, joka edunjättäjälle olisi myönnetty kuolinhetken tilanteen mukaisesti.

8.4.1 Edunjättäjän eläke

8.4.1.1 Edunjättäjä oli eläkkeellä

Perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän kuolinhetkellä saama vanhuus-, työkyvyttömyys- tai työuraeläke (MYEL 79 §:n 1 mom.).

Niin ikään luopumistuki voi olla MYEL-perhe-eläkkeen perusteena, ei kuitenkaan ennen kuin sen maksaminen on alkanut. Luopumistukea ei pidetä perhe-eläkkeen perusteena vielä uinumisaikana eikä silloin, jos luopumistuki on alkanut lepäävänä ansiorajan ylittymisen takia.

Perhe-eläke voidaan määrätä niin ikään edunjättäjän saaman työeläkelakien mukaisen kuntoutusrahan perusteella.

Edunjättäjän katsotaan kuollessaan saaneen jotakin edellä mainittua eläkettä tai etuutta myös siinä tapauksessa, että eläkkeen maksaminen oli keskeytettynä esim. ansiorajan ylittymisen vuoksi. Jos eläkkeen tai etuuden maksaminen oli lakannut kokonaan, tulee se perhe-eläkkeen perusteeksi, jos edunjättäjän oma eläke olisi määräytynyt entisin säännöin. Ks. tark. kohta 3.4.3 "Saanut aikaisemmin omaa eläkettä".

Edunjättäjän kuollessaan saamaa osa-aikaeläkettä tai osittaista vanhuuseläkettä ei sen sijaan voida pitää perhe-eläkkeen perusteena. Myöskään luopumiseläkkeen perusteella ei voi saada perhe-eläkettä.

Edunjättäjän eläkkeen määrä

Perhe-eläkkeen perusteena on lähtökohtaisesti se eläke, jota edunjättäjä sai kuollessaan.

Jos vanhuuseläke oli varhennettu tai lykätty vanhuuseläke, lasketaan perhe-eläke varhennetusta tai lykätystä vanhuuseläkkeestä.

Korjaukset

Kun edunjättäjälle maksettu eläke tulee perhe-eläkkeen perusteeksi, tehdään makssussa olleeseen eläkkeeseen kuitenkin seuraavat korjaukset:

- osatyökyvyttömyyseläke muutetaan täyden eläkkeen suuruiseksi eläkkeeksi (kaksinkertaiseksi),
- kuntoutusrahasta vähennetään 33 %:n korotusosuus ja kuntoutuskorotuksen sisältävästä eläkkeestä kuntoutuskorotuksen osuus (33 %) ennen perhe-eläkkeen laskemista,
- luopumistuesta otetaan huomioon vain perusmäärä,
- eläkkeestä vähennetään siinä mahdollisesti oleva lapsikorotus,
- edunjättäjän eläkkeestä poistetaan siinä mahdollisesti oleva TEL-lisäeläke; perhe-eläkeoikeus lisäeläkkeen osalta tutkitaan erikseen,
- ennen 1.1.2005 voimassaolleiden säännösten perusteella myönnetty eläke otetaan perhe-eläkkeen perusteeksi ilman ns. ensisijaisten korvausten mahdollisesti aiheuttamaa yhteensovitusvähennystä (sen sijaan työeläkkeiden keskinäinen yhteensovitus otetaan huomioon, jos sillä on vaikutusta eläkkeen määrään),
- 1.1.2005 voimaantulleiden säännösten perusteella myönnetty eläke otetaan perhe-eläkkeen perusteeksi ilman mahdollista LITA-vähennystä,

Lisäykset

Edunjättäjälle maksetun (ja edellä kerrotulla tavalla korjatun) eläkkeen lisäksi perhe-eläkkeen perusteena olevaa eläkettä määrättäessä otetaan huomioon myös sellainen muu eläke, joka edunjättäjälle oli karttunut, mutta jota ei oltu otettu huomioon maksetussa eläkkeessä.

Perhe-eläkkeen perusteena olevaan eläkkeeseen tehdään seuraavat lisäykset:

- luopumistukea saaneen edunjättäjän eläkkeessä otetaan MYEL-perusmäärän lisäksi huomioon muiden eläkelakien mukaan karttunut eläke,
- edunjättäjän eläkkeensä rinnalla ansaitsema uusi eläke otetaan huomioon perhe-eläkkeen perusteena olevassa eläkkeessä.

Eläke uusin ja/tai vanhoin säännöin

Jos edunjättäjä sai kuollessaan eläkettä, otetaan se perhe-eläkkeen perusteeksi siitä riippumatta, minkä säännösten mukaisesti se oli myönnetty. Niin ikään on mahdollista, että perhe-eläkkeen perusteena oleva eläke muodostuu osittain aikaisempien, osittain nyt voimassaolevien säännösten perusteella maksetusta eläkkeestä.

Esimerkki 8.2

Edunjättäjä on saanut osatyökyvyttömyyseläkettä 1.7.2001 lukien. Hänet on MYEL-vakuutettu eläkkeen rinnalla heti 1.1.2005 lukien, jolloin uuden eläkkeen karttuminen täysitehoisen eläkkeen rinnalla tuli mahdolliseksi. Perhe-eläke perustuu vanhoin säännöin myönnettyyn työkyvyttömyyseläkkeeseen (joka perhe-eläkettä määrättäessä otetaan huomioon täyden eläkkeen suuruisena) ja siihen uusien säännösten mukaiseen eläkkeeseen, joka edunjättäjälle oli ehtinyt karttua ennen hänen kuolemaansa osatyökyvyttömyyseläkkeen rinnalla 1.1.2005 lukien.

8.4.1.2 Edunjättäjä oli hakenut eläkettä

Jos edunjättäjä oli ennen kuolemaansa hakenut eläkettä, mutta hakemusta ei ole ehditty ratkaista, annetaan tämä päätös ensin.

Jos edunjättäjä oli hakenut työkyvyttömyyseläkettä, voi ensisijaisuusajasta johtuen käydä niin, ettei työkyvyttömyyseläkettä tule maksettavaksi. Tällaisessa tilanteessa perhe-eläke perustuu kuitenkin laskettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Jos edunjättäjän oman eläkkeen määrästä on valitus vireillä, käytetään perhe-eläkkeen perusteena valituksen alaista eläkettä. Perhe-eläke voidaan myöntää ehdollisena ja korjata, jos eläke valituksen perusteella muuttuu.

8.4.1.3 Edunjättäjä ei saanut eläkettä

Jos edunjättäjä ei kuollessaan saanut eläkettä, perhe-eläkkeen perusteeksi lasketaan eläke, jota edunjättäjä olisi saanut, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavassa määrin työkyvyttömäksi kuolinpäivänään (MYEL 79 §:n 2 mom.).

Eläke lasketaan vanhuuseläkkeenä, jos edunjättäjä kuolee myöhemmin kuin sen kuukauden aikana, jonka kuluessa hän täyttää jonkin työeläkelain mukaiseen vanhuuseläkkeeseen oikeuttavan iän. Vanhuuseläkkeeseen tulee lykkäyskorotus samoin säännöin kuin se olisi tullut edunjättäjälle itselleen. -(MYEL 79 §:n 4 mom.).

Elinaikakerroin otetaan edunjättäjän eläkettä laskettaessa huomioon omien sääntöjensä mukaisesti siitä riippumatta, lasketaanko edunjättäjän eläke työkyvyttömyys- vai vanhuuseläkkeenä. Tosin elinaikakertoimella on vaikutusta vain, jos edunjättäjä oli syntynyt vuonna 1948 tai myöhemmin.

Jos edunjättäjä oli saanut aikaisemmin kuntoutusrahaa, työkyvyttömyyseläkettä, työuraeläkettä tai luopumistukea, jonka päättymisestä ei ollut ennen hänen kuolemaansa ehtinyt kulua vielä kahta vuotta, määräytyy perhe-eläkkeen peruste entisin perustein.

Lisäksi eläkkeessä otetaan huomioon se mahdollinen eläke, jota ei oltu otettu huomioon aiemmin päättyneessä eläkkeessä (aikaisemmin päättyneen eläkkeen rinnalla tai sen jälkeen karttunut uusi eläke).

Edunjättäjä sai osittaista vanhuuseläkettä

Osittainen vanhuuseläke ei ole perhe-eläkkeen perusteena oleva eläke. Sillä tosin on välillinen vaikutus perhe-eläkkeen määrään. Osittaista vanhuuseläkettä saaneen edunjättäjän eläke lasketaan pääsäännön mukaisesti työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeenä.

Edunjättäjä sai osa-aikaeläkettä

Osa-aikaeläke ei ole perhe-eläkkeen perusteena oleva eläke. Osa-aika- eläkkeellä olevan jälkeen perhe-eläke määrätään niin kuin hän olisi tullut täysin työkyvyttömäksi kuolinpäivänään. Jos eläkkeensaajalle itselleen olisi iän perusteella myönnetty työkyvyttömyyseläkkeen sijasta vanhuuseläke, menetellään perhe-eläkettä määrätessä samalla tavalla.

8.4.2 Lasten, lesken ja entisen puolison osuudet

Kun edunjättäjän eläke on määrätty, määritellään siitä lapseneläkkeiden yhteismäärä ja leskeneläke sekä mahdollinen entisen puolison eläke.

Lapsille ja leskelle (entiselle puolisolle) maksettavien eläkkeiden kokonaismäärä voi olla enintään edunjättäjän eläkkeen suuruinen.

8.4.2.1 Lapseneläkkeen määrä

Lapseneläkkeen määrään vaikuttaa ainoastaan edunsaajina olevien lasten lukumäärä. Lapseneläkkeiden yhteismäärään ei vaikuta se, onko edunsaajana lasten lisäksi myös leski tai entinen puoliso tai nämä molemmat.

Lapseneläkkeiden yhteismäärä perhe-eläkkeen perusteesta määräytyy kuten taulukossa alla (MYEL 80 § ja TyEL 86 §:n 1 mom.).

Lasten lukumäärä	Lapseneläkkeet yhteensä koko perhe-eläkkeestä
1	4/12
2	7/12
3	9/12
4 tai enemmän	10/12

Lapseneläkkeiden yhteismäärä jaetaan tasan edunsaajina olevien lasten kesken (MYEL 80 § ja TyEL 86 §:n 2 mom.).

Esimerkki 8.3

Edunjättäjän työeläke on 900 e/kk ja edunsaajina olevia lapsia on kaksi. Lapseneläkkeiden yhteismäärä on 7/12 edunjättäjän eläkkeestä eli 525 e/kk. Kummankin lapsen osuus on tästä 262,50 e/kk.

8.4.2.2 Leskeneläkkeen määrä

Leskeneläke on enintään puolet edunjättäjän eläkkeestä. Edunsaajina olevien lasten lukumäärä vaikuttaa leskeneläkkeen määrään kuten taulukossa alla (MYEL 80 § ja TyEL 85 §:n 1 mom.).

Lasten lukumäärä	Leskeneläke
1	6/12 (ei vaikutusta)
2	5/12
3	3/12
4 tai enemmän	2/12

Jos edunsaajana on lesken lisäksi myös entinen puoliso, hänelle maksettava perhe-eläke pienentää leskeneläkettä. Leskelle maksettavan eläkkeen määrä on tällaisessa tilanteessa aina kuitenkin vähintään puolet koko leskeneläkkeestä.

Lesken omat työeläkkeet voivat vähentää hänelle maksettavan eläkkeen määrää. Ks. tark. kohta 8.6 " Leskeneläkkeen vähentäminen (eläkesovitus)".

Esimerkki 8.4

Isä, äiti ja kolme heidän yhteistä alaikäistä lastaan asuivat samassa taloudessa isän kuollessa. Edunsaajina ovat siis leskivaimo ja kolme lasta. Isän työeläke oli 1 500 e/kk. Leskeneläke on $3/12 \times 1\,500 \text{ e} = 375 \text{ e/kk}$. Lapseneläkkeet ovat yhteensä $9/12 \times 1\,500 \text{ e} = 1\,125 \text{ e/kk}$, josta kunkin lapsen osuus on $1/3$ eli 375 e/kk. Tässä tilanteessa, kun lesken lisäksi edunsaajina olevia lapsia on kolme, lesken- ja lasteneläkkeiden yhteismäärä on sama kuin isän työeläkkeen määrä.

8.4.2.3 Entisen puolison eläkkeen määrä

Entiselle puolisolle maksettavan eläkkeen määrä perustuu siihen elatusavun määrään, jota edunjättäjä hänelle maksoi. Entiselle puolisolle maksettavan eläkkeen määrä on sama suhteellinen osuus leskeneläkkeestä, joka vastaa 60 %:a edunjättäjän entiselle puolisolleen maksamasta elatusavusta verrattuna edunjättäjän eläkkeeseen.

Entiselle puolisolle maksettu elatusapu korotetaan laskentavuoden tasoon elinkustannusindeksin muutosta vastaavasti noudattaen sosiaali- ja terveysministeriön asiasta antamia päätöksiä.

Jos edunsaajana on entisen puolison lisäksi myös leski, vähennetään entiselle puolisolle maksettavan eläkkeen määrä leskeneläkkeestä. Leskelle maksettavan eläkkeen määrä on kuitenkin aina vähintään puolet siitä, mitä hän saisi ilman entiselle puolisolle maksettavaa eläkettä.

Jos edunsaajana on vain entinen puoliso (ei leskeä), voi hänelle maksettavan eläkkeen määrä olla enintään leskeneläkkeen suuruinen.

Entisen puolison omat työeläkkeet voivat vähentää hänelle maksettavan eläkkeen määrää. Ks. tark. kohta 8.6 " Leskeneläkkeen vähentäminen (eläkesovitus)".

8.4.3 Ensisijaisen etuuden vähentäminen

Samoin kuin muissa työeläkkeissä, myös perhe-eläkkeessä otetaan huomioon kaikki saman edunjättäjän jälkeen myönnettävät työeläkelakien mukaiset perhe-eläkkeet sekä ns. ensisijaiset perhe-eläkkeet.

8.4.3.1 Edunjättäjä ei ollut vielä eläkkeellä

Työeläkelakien mukaisesta perhe-eläkkeestä vähennetään ns. ensisijaisten järjestelmien maksamat perhe-eläkkeet, jotka maksetaan saman edunjättäjän jälkeen. MYEL- ja muuta työeläkelakien mukaista perhe-eläkettä maksetaan vain siltä osin kuin niiden määrä ylittää ensisijaisista järjestelmistä maksettavien perhe-eläkkeiden määrän.

Ensisijaiset etuudet Ensisijaisia perhe-eläkkeitä, jotka vähennetään työeläkelakien mukaisesta perhe-eläkkeestä, ovat tapaturma- ja liikennevakuutuslain sekä sotilastapaturmalakien perusteella maksetut perhe-eläkkeet samoin kuin niitä vastaavat ulkomailta maksettavat etuudet.

MATA-perhe-eläkkeet ovat edellä tarkoitettuja ensisijaisia etuuksia.

Ennen muuta laskentaa Ensisijaiset perhe-eläkkeet vähennetään työeläkelakien mukaisesta kokonaisperhe-eläkkeestä ennen kuin edunjättäjän eläkkeestä on laskettu lasten- ja lesken- sekä mahdollisen entisen puolison eläkkeiden määrät.

Vain niiden henkilöiden ensisijaisesta etuusjärjestelmästä saamat perhe-eläkkeet vähennetään, jotka saavat perhe-eläkettä työeläkelakien mukaan. Ensisijaiset etuusjärjestelmät voivat maksaa perhe-eläkettä sen jälkeenkin, kun lapsi on täyttänyt jo 18 vuotta, mutta tällaista eläkettä ei oteta LITA-vähennystä tehtäessä huomioon, koska lapsi ei voi olla enää 18 vuoden iän täytettyään työeläkelakien mukaisen perhe-eläkkeen saajana.

Jos lesken tai entisen puolison eläkettä vähennetään hänen oman työeläkkeensä perusteella (ks. tark. kohta 8.6), tehdään LITA-vähennys vasta lesken eläkkeen vähentämisen jälkeen.

8.4.3.2 Edunjättäjä oli eläkkeellä v. 2005 säännöin

Perhe-eläkettä laskettaessa otetaan edunjättäjälle myönnetty eläke huomioon ilman mahdollista LITA-vähennystä.

Jos saman edunjättäjän jälkeen tulee myönnettäväksi myös ensisijainen perhe-eläke, noudatetaan soveltuvin osin niitä periaatteita ja menettelyä, joista on kerrottu edellä kohdassa 8.4.3.1 ”Edunjättäjä ei ollut vielä eläkkeellä”.

Työvahinko vanhuuseläkkeen alkaessa

Työeläkelakien mukaisesta perhe-eläkkeestä ei kuitenkaan vähennetä TyTALin tai MATALin mukaista perhe-eläkettä, jos perhe-eläke on myönnetty 1.1.2016 tai sen jälkeen sattuneen työvahingon perusteella ja seuraavat edellytykset täyttyvät:

- vahinko sattui sen jälkeen, kun edunjättäjä oli jo jäänyt vanhuuseläkkeelle,
- edunjättäjän vanhuuseläke oli alkanut aikaisintaan 63 vuoden iän täyttämisestä lukien, ja
- vahinko sattui ennen kuin edunjättäjä oli täyttänyt työeläkelakien mukaisen vakuuttamisvelvollisuuden yläikärajan (ikäluokasta riippuen 68, 69 tai 70 vuotta).

Sotilastapaturma vanhuuseläkkeen alkaessa

Mitä edellä sanotaan TyTALin ja MATALin mukaisesta perhe-eläkkeestä, sovelletaan myös sotilastapaturmalakien mukaan maksettavaan perhe-eläkkeeseen, jos perhe-eläke on myönnetty 1.1.2017 tai sen jälkeen sattuneen sotilasvahingon perusteella.

Sotilastapaturmalaeilla tarkoitetaan lakia sotilastapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta sekä lakia tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä.

8.4.3.3 Edunjättäjä oli eläkkeellä v. 2004 säännöin

Eläkkeellä vanhoin säännöin

Jos edunjättäjän eläke oli myönnetty ennen 1.1.2005 voimassaolleiden säännösten mukaan, sovellettiin tällaisen henkilön jälkeen myönnettyyn perhe-eläkkeeseen yksinomaan aikaisemmin voimassaolleita säännöksiä vielä 1.1.2005 voimaantulleen työeläkeuudistuksen jälkeen.

Vuoden 2012 alusta lukien menettelyä yksinkertaistettiin niin, että perhe-eläke voidaan pääsääntöisesti käsitellä ja myöntää 1.1.2005 voimaantulleiden säännösten mukaisesti, vaikka edunjättäjän eläke olisi perustunut aikaisemmin voimassaolleisiin säännöksiin.

Pohjaluku

Siirtyminen uusien säännösten soveltamiseen tapahtuu ns. pohjaluvun avulla. Pohjaluku on edunjättäjälle myönnettyjen työeläkkeiden yhteismäärä, joka voi olla korkeintaan yhteensovitusrajan suuruinen. Pohjalukua määritettäessä ensisijaisia etuuksia ei vähennetä työeläkkeistä, vaan mahdollinen rajausta tehdään ainoastaan työeläkkeiden kesken. Useimmissa tapauksissa pohjaluku on yhtä suuri kuin edunjättäjälle maksettujen työeläkkeiden yhteismäärä.

Ensisijainen etuus vähennetään pohjaluvusta suorana vähennyksenä vuoden 2005 alusta voimassaolleiden säännösten mukaisesti.

Poikkeus

Poikkeuksena edellä sanotusta ovat ne tapaukset, joissa perhe-eläke aikaisemmin voimassaolleita säännöksiä soveltaen johtaa suurempaan eläkkeeseen kuin uusia säännöksiä sovellettaessa. Näin voi käydä ainoastaan silloin, jos edunjättäjä sai korvausta jostakin ns. ensisijaisesta korvausjärjestelmästä ja edunsaajille myönnetään perhe-eläke samasta syystä johtuen (useimmiten kyseessä on ammattitautilain perusteella maksettua etuudesta, joka jatkuu edunjättäjän kuoleman jälkeen perhe-eläkkeenä). Näissä tilanteissa perhe-eläke yhteensovitetaan ennen 1.1.2005 voimassaolleiden yhteensovitusta koskevien säännösten mukaisesti.

Yhteensovitusta koskevien tarkempien ohjeiden osalta viitataan MYEL-oppaan aikaisempiin painoksiin ja ETK:n yleiskirjeeseen A 29/93 (luvut 8 - 12).

8.5 Perhe-eläkkeen määrän muuttuminen

Edellä on selostettu niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat perhe-eläkkeen määrään eläkkeen alkaessa.

Perhe-eläkkeen määrässä voi sen alkamisen jälkeen tapahtua muutoksia, joita käsitellään tässä kohdassa.

Lesken ja/tai entisen puolison oma työeläke voi vaikuttaa eläkkeen määrään jo perhe-eläkkeen alkaessa tai aiheuttaa eläkkeen määrän muuttumisen myöhemmin. Näitä tilanteita tarkastellaan erikseen kohdassa 8.6 "Leskeneläkkeen vähentäminen (eläkesovitus)."

8.5.1 Muutos edunsaajien määrässä

Eläkkeen päättyessä jonkun edunsaajan osalta, edunjättäjän eläke jaetaan uudelleen jäljellejääneiden edunsaajien kesken uuden tilanteen mukaisesti.

Esimerkki 8.5

Lähtökohtatilanne sama kuin edellä esimerkissä 8.4. Vanhin kolmesta perhe-eläkkeeseen oikeutetusta lapsesta täyttää 18 vuotta, jonka jälkeen perhe-eläke jaetaan uudelleen lesken ja kahden lapsen kesken. Leskeneläke uudessa tilanteessa on $5/12 \times 1500 \text{ e} = 625 \text{ e/kk}$. Lapseneläkkeet ovat yhteensä $7/12 \times 1500 \text{ e} = 875 \text{ e/kk}$, josta kummankin lapseneläkkeeseen oikeutetun lapsen eläke on puolet eli 437,50 e/kk.

Esimerkki 8.6

Isän kuollessa edunsaajina on lesken lisäksi yksi lapsi. Perheen toinen lapsi syntyy kolme kuukautta isän kuoleman jälkeen. Perhe-eläkkeen alkaessa leskeneläke on $6/12$ ja lapseneläke $4/12$ edunjättäjän eläkkeestä. Toisen lapsen syntymää seuraavan kuukauden alusta lukien leskeneläke on $5/12$ ja lasteneläkkeiden yhteismäärä $7/12$ edunjättäjän eläkkeestä.

8.5.2 Uusi LITA-vähennys

Jos perhe-eläkkeeseen oli tehty LITA-vähennys, johtaa muutos perhe-eläkkeen saajien lukumäärässä aina myös uuteen LITA-vähennykseen. Vähennystä tehtäessä otetaan huomioon vain niiden henkilöiden saamat ensisijaiset eläkkeet, jotka ovat edelleen etuudensaajia sekä ensisijaisen etuusjärjestelmän että työeläkejärjestelmän mukaisessa perhe-eläkkeessä.

Niin ikään perhe-eläkkeen LITA-vähennys tehdään uudelleen, jos ensisijaisen etuuden määrä muuttuu yli neljän kuukauden ajaksi.

Työeläkelakien mukaiseen perhe-eläkkeeseen ei tehdä uutta vähennystä pelkästään sen vuoksi, että TyTALin tai MATALin mukaiseen perhe-eläkkeeseen tulee kertakorotus. Jos LITA-vähennys tulee muusta syystä tehtäväksi myöhemmin uudestaan, otetaan ensisijaisen etuusjärjestelmän mukainen perhe-eläke huomioon kertakorotetuna.

Muutos työeläkelakien mukaiseen perhe-eläkkeeseen tehdään seuraavan kuukauden alusta lukien tai jo saman kuukauden 1. päivästä samoin periaattein kuin uusi yhteensovitus.

Uusi LITA-vähennys tehdään tässä selostettujen periaatteiden mukaisesti, vaikka perhe-eläke olisi myönnetty ennen vuotta 2005 voimassaolleiden säännösten mukaisesti. Vähennys tehdään ns. pohjalukumallia soveltaen (ks. tarkemmin kohta 8.4.3.3. "pohjaluku").

8.5.3 Kertakorotus

Perhe-eläkkeeseen tehdään kertakorotus noudattaen soveltuvien osin niitä samoja periaatteita kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Ks. työkyvyttömyyseläkkeen kertakorotuksesta tarkemmin kohta 3.5.2.4. "Kertakorotus".

Kertakorotus tehdään sen kalenterivuoden alusta lukien, johon mennessä eläkkeen maksaminen on jatkunut yhteensä viisi vuotta (MYEL 79 §:n 5 mom.).

Edunjättäjä tkv-eläkkeellä Viiden vuoden aikaa laskettaessa otetaan huomioon sekä se aika, jonka edunjättäjä ehti itse saada työkyvyttömyyseläkettä samoin kuin työkyvyttömyyseläkkeeseen perustuvan perhe-eläkkeen maksamisaika.

Perhe-eläkkeeseen ei luonnollisesti tehdä kertakorotusta silloin, kun se on ehditty tehdä jo edunjättäjän elinaikana hänelle maksettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen, jolloin perhe-eläke perustuu edunjättäjän kertakorotettuun eläkkeeseen.

Edunjättäjä ei saanut eläkettä

Kertakorotus tehdään sitä seuraavan kalenterivuoden alusta lukien, jonka aikana viiden vuoden aika perhe-eläkkeen alkamisesta tulee täyteen.

Kertakorotuksen määrä Korotuksen suuruus määräytyy sen mukaisesti, minkä ikäinen edunjättäjä olisi korotusvuoden alkaessa.

Korotusta ei tule myönnettäväksi enää sellaiseen perhe-eläkkeeseen, jossa edunsaaja olisi täyttänyt jo 56 vuotta tai enemmän korotusvuoden alkaessa.

Ikä määräytyy vuoden ensimmäisen päivän tilanteen mukaisena niin, että 1. päivänä tammikuuta syntyneiden jälkeen maksetaan sen iän mukainen korotus, jonka hän täyttäisi.

8.6 Leskeneläkkeen vähentäminen (eläkesovitus)

Leskeneläkkeen vähentämisen avulla leskeneläke mitoitetaan vastaamaan kuolemasta aiheutunutta taloudellista menetystä. Tämä toteutetaan siten, että leskeneläkkeen määrää laskettaessa otetaan huomioon lesken saamat omat työeläkkeet. Jollei leski vielä ole eläkkeellä, otetaan vähennyksessä huomioon hänen ansiotoimintaansa perustuva eläke laskennallisena.

Tässä tarkoitettusta menettelystä käytettiin aikaisemmin nimitystä eläkesovitus. Vuoden 2007 alusta lukien tästä nimityksestä luovuttiin ja alettiin käyttää nimitystä leskeneläkkeen vähentäminen, mikä antaa aikaisempaa selkeämmän kuvan, mistä menettelyssä on kyse. Nimenmuutoksesta huolimatta kyse on samasta asiasta.

8.6.1 Ensimmäisen vähennyksen ajankohta

Leskeneläkettä voidaan vähentää ensimmäisen kerran:

1. heti leskeneläkkeen alkaessa, tai
2. edunjättäjän kuolemaa seuraavan seitsemännen kalenterikuukauden alusta, tai
3. nuorimman lapsen täytettyä 18 vuotta tai sitä seuraavan kuukauden alusta, jona lapsi on annettu adoptiolapseksi perheen ulkopuolelle tai lapsi on kuollut.

Heti eläkkeen alkaessa

Vähennys tehdään leskeneläkkeeseen heti sen alkaessa, jos (MYEL 82 §:n 4 mom. 1 kohta ja TyEL 89 §):

- leski oli edunjättäjän kuollessa täyttänyt 65 vuotta tai sai omaan ansiotyöhönsä perustuvaa eläkettä (edes jonkin lain mukaan), ja
- edunjättäjän ja lesken yhteisessä kodissa ei edunjättäjän kuolinhetkellä asunut lapseneläkkeeseen oikeuttavia lapsia.

Jos 65 vuotta täyttänyt leski ei ole hakenut vanhuuseläkettä, otetaan lesken eläkkeenä huomioon se eläke, joka hänelle oli karttunut edunjättäjän kuolemaa edeltävän vuoden loppuun mennessä; niitä tuloja, jotka leski on saanut edunjättäjän kuolinvuonna ei oteta huomioon (MYEL 82 §:n 2 mom. ja TyEL 88 § 2 mom.). Lesken omaan työeläkkeeseen lasketaan lykkäyskorotus normaalisäännöin hänen oman ikäluokkansa mukaisesta alimmasta vanhuuseläkeistä lukien edunjättäjän kuolinpäivään.

Lesken katsotaan saavan eläkettä edunjättäjän kuollessa myös silloin, kun hänelle edunjättäjän kuoltua myönnetään (esimerkiksi valitusviranomaisen päätöksellä) oma työeläke, joka alkaa ennen edunjättäjän kuolemaa. Samoin lesken katsotaan saavan eläkettä, vaikka sitä ei yhteensovituksen tai ensisijaisen etuuden vähentämisen johdosta ole jäänyt maksettavaksi.

Osittainen vanhuuseläke, osa-aikaeläke ja luopumiseläke eivät ole sellaisia eläkkeitä, joiden saaminen johtaisi eläkkeen vähentämiseen heti leskeneläkkeen alkaessa.

Sen sijaan luopumistuen saaminen johtaa vähennykseen heti leskeneläkkeen alkaessa. Luopumistuesta otetaan huomioon vain perusmäärä, mutta ei täydennysosaa. Muiden lakien mukaiset eläkkeet otetaan huomioon laskennallisena. Jos luopumistuen maksaminen ei ole vielä alkanut ("uinuvat", "odottavat", "lepäävät" luopumistuet), ei sitä oteta huomioon.

Seitsemännen kalenterikuukauden alusta

Eläke maksetaan vähentämättömänä kuuden kuukauden ajalta, jos seuraavat kolme edellytystä täyttyvät (MYEL 82 §:n 4 mom. 1 kohta ja TyEL 89 §):

- leski ei ollut täyttänyt edunjättäjän kuollessa vielä 65 vuotta, ja
- leski ei edunjättäjän kuollessa saanut omaan työskentelyynsä perustuvaa eläkettä (minkään lain mukaan), ja
- edunjättäjän ja lesken yhteisessä kodissa ei edunjättäjän kuolinhetkellä asunut lapseneläkkeeseen oikeuttavia lapsia.

Osittainen vanhuuseläke, osa-aikaeläke, ja luopumiseläke ovat eläkkeitä, jotka jätetään ottamatta huomioon leskeneläkettä vähennettäessä. Muiden edellytysten täytyessä vähennys tehdään vasta seitsemännen kuukauden alusta lukien. Niin ikään luopumistuki, jonka maksaminen ei ole vielä alkanut ("uinuva", "lepäävä" tai "odotettava"), oikeuttaa leskeneläkkeeseen ilman vähennystä kuuden kuukauden ajalta.

Vähennys tuli tehdä vasta seitsemännen kuukauden alusta lukien, koska leski oli edunjättäjän kuollessa uinuvalla (oikeammin lepäävällä) luopumistuella eikä luopumistuki ollut vielä maksussa (TELK/1110/3004/2016).

Vähennys tehdään heti perhe-eläkkeen alkaessa, jos edunjättäjä ja leski eivät asuneet yhdessä edunjättäjän kuollessa. Näin siitä huolimatta, vaikka puolisoilla olisi edelleen lapseneläkkeeseen oikeuttavia lapsia.

Leski saa vähentämättömän alkueläkkeen kuuden kuukauden ajalta myös silloin, kun hän täyttää 65 vuotta kuuden kuukauden kuluessa edunjättäjän kuolemasta tai kun hänelle myönnetään oma työeläke, joka alkaa tämän kuuden kuukauden aikana. Samoin alkueläke maksetaan kuuden kuukauden ajalta myös lapsen täyttäessä 18 vuotta tuona aikana.

Alkueläkkeen tarkoitus on, että sen aikana ehdittäisiin selvittää lesken oman laskennallisen eläkkeen suuruus leskeneläkkeen vähentämistä varten.

Lapseneläkkeen päättyessä Leskeneläke maksetaan vähentämättömänä niin kauan kuin perheessä on alle 18 -vuotiaita lapseneläkkeeseen oikeutettuja lapsia.

Vähennys leskeneläkkeeseen tulee vasta, kun nuorin lapsista täyttää 18 vuotta tai sitä aikaisemmin lakkaa olemasta edunsaaja joko adoptiolapseksi antamisen tai kuoleman johdosta.

8.6.2 Vähennyksen laskeminen

Leskeneläkkeen vähentämisen suoritetaan vertaamalla lesken omia työeläkkeitä (joko myönnettyjä tai laskennallisia) vähennyksen perusteeseen (eläkesovitusperusteeseen).

Jos lesken omat eläkkeet ovat vähennyksen perustetta suuremmat, vähennetään ylitteestä 50 % eli puolet.

Jos lesken omat eläkkeet jäävät vähennyksen perustetta pienemmäksi, eivät ne vähennä leskeneläkettä lainkaan.

8.6.2.1 Vähennyksen peruste

Vakio vuodesta 2010 Vuodesta 2010 alkaen vähennyksen peruste on aina samansuuruinen (500 e vuoden 2004 tasossa; MYEL 82 §:n 4 mom. 2 kohta ja TyEL 90 §:n 1 mom.).

Vähennyksen peruste tarkistetaan palkkakertoimella ja sen määrä kunkin vuoden tasossa ilmaistuna on ollut kuten taulukossa alla.

vuosi	vähennys
2010	615,50 e
2011	626,50 e
2012	645,50 e
2013	663,50 e
2014	675,00 e
2015	681,50 e
2016	686,50 e
2017	694,50 e
2018	695,50 e
2019	708,50 e
2020	723,00 e

Ennen vuotta 2010

Ennen vuotta 2010 vähennyksen peruste määräytyi edunjättäjän kaikkien työeläkkeiden yhteismäärän perusteella seuraavasti:

1. 469,62 e (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna), jos edunjättäjän eläke oli enintään tuon suuruinen,
2. edunjättäjän eläkkeen suuruinen, jos hänen eläkkeensä oli 469,62 – 939,45 e (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna), ja
3. 939,45 e (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna), jos edunjättäjän eläke oli tuota suurempi.

Kumpaa sovelletaan

Kun vähennys tulee myöhemmin tehtäväksi uudelleen, esimerkiksi siinä vaiheessa, kun leskelle myönnetään oma työeläke, käytetään samaa vähennyksen perustetta (työeläkeindeksillä tarkistettuna) kuin ensimmäisellä kerralla. Indeksoinnista johtuen yläraja voi tällaisessa tilanteessa ylittyä (koska raja itsessään korottuu palkkakertomella).

Esimerkki 8.7

Edunjättäjän kuoltua 4.6.2020 oikeus leskeneläkkeeseen on vanhuuseläkettä saavalla puolisoilla. Alle 18-vuotiaita lapsia ei ole, joten vähennys leskeneläkkeeseen tehdään heti leskeneläkkeen alkaessa. Edunjättäjän eläke on 900 e/kk, josta leskeneläkkeen määrä on $6/12 = 450$ e/kk. Leski saa omaan ansiotyöhön perustuvaa eläkettä 1 000 e/kk.

Vähennyksen perusteena, johon lesken saamaa eläkettä verrataan, käytetään 723,00 e:n vakiomäärää. Lesken oma eläke ylittää vähennyksen perusteen $1\,000 - 723,00 = 277,00$ e. Leskeneläkkeestä vähennetään puolet tästä määrästä eli 138,50 e/kk. Leskeneläkkeen määrä on $450 - 138,50 = 311,50$ e/kk.

8.6.2.2 Vähennyksessä huomioon otettava leskeneläke

Leskeneläkettä vähentää se lesken oma täysi eläke, jota hän sai tai olisi saanut edunjättäjän kuolinhetkellä (MYEL 82 §:n 1 ja 2 mom.).

Jos vähennys tehdään vasta siinä vaiheessa, kun nuorin lapsista lakkaa olemasta edunsaajana, otetaan lesken eläke huomioon sellaisena kuin se on tai olisi lapseneläkkeen päättyessä (MYEL 82 §:n 4 mom. 1 kohta ja TyEL 89 §:n 2 mom.).

Leski saa eläkettä

Jos leski on jo eläkkeellä, leskeneläkettä vähennettäessä otetaan lesken ansioiden huomioon hänen omaan ansiotyöhönsä perustuvat eläkkeet sen suuruusina kuin niitä maksettiin edunjättäjän kuolinhetkellä tai lapsen täyttäessä 18 vuotta. Työsuhteen perusteella maksettavaan eläkkeeseen mahdollisesti kuuluvaa lisäeläkettä ei kuitenkaan oteta huomioon.

Osittainen vanhuuseläke, osa-aikaeläke ja luopumiseläke eivät ole tässä tarkoitettuja eläkkeitä. Jos leski saa luopumistukea, otetaan lesken eläkkeenä huomioon vain perusmäärä mainitusta etuudesta.

Jos LITA-korvaus on vähentänyt lesken eläkettä, otetaan eläke huomioon sellaisena kuin se on ilman LITAn aiheuttamaa vähennystä.

Jos leski saa osatyökyvyttömyyseläkettä, otetaan se huomioon täyden eläkkeen suuruusina. Vaihtoehtoisesti lesken eläke voidaan tällaisessa tilanteessa määritellä todellisten tulojen perusteella (ks. myöh.).

Jos leski on jo vanhuuseläkkeellä, mutta ei kaikista toiminnoista, otetaan maksettava eläke huomioon todellisen suuruusina ja muut toiminnot laskennallisina.

Esimerkki 8.8

Leskeksi jäänyt henkilö on ollut vanhuuseläkkeellä vuodesta 2013 alkaen. Vanhuuseläkkeen määrä on 865,88 e/kk. Hän on työskennellyt ja kartuttanut uutta eläkettä vanhuuseläkkeellä ollessaan, mutta ei ole voinut hakea vanhuuseläkeaikana karttunutta uutta eläkettä maksuun, koska hän ei ole vielä täyttänyt 68 vuotta. Leskeneläkettä vähennettäessä lesken omana eläkkeenä otetaan huomioon hänelle maksettava eläke 865,88 e/kk sekä se eläke, joka hänelle on karttunut vanhuuseläkeaikana edunjättäjän kuolemaa edeltävän vuoden loppuun mennessä. Koska leski saa eläkettä jo edunjättäjän kuollessa, tehdään vähennys leskeneläkkeeseen heti sen alkaessa.

Leski ei vielä saa eläkettä

Jos leski ei vielä saa omaan ansiotyöhön perustuvaa eläkettä, kun vähennys tehdään, otetaan hänen eläkkeensä huomioon laskennallisena.

Lesken laskennallinen oma eläke otetaan huomioon työkyvyttömyyseläkkeen suuruusina, jos hän ei vielä edunjättäjän kuollessa ollut täyttänyt minkään eläkelain mukaista vanhuuseläkeikänsä. Jos hän oli täyttänyt jo jonkin lain mukaisen vanhuuseläkeiän, pidetään hänen laskennallisena eläkkeenä sen työeläkkeen määrää, joka hänelle oli ehtinyt karttua edunjättäjän kuolemaa edeltävän vuoden loppuun mennessä (MYEL 82 §:n 1 ja 2 mom.).

Edellä mainittuja periaatteita noudatetaan myös silloin, kun vähentäminen tulee tehtäväksi vasta nuorimman lapsen täyttäessä 18 vuotta. Jos leski saa silloin omaa eläkettä, tehdään vähennys sen mukaisesti. Laskennallinen eläke lasketaan lesken iän perusteella joko työkyvyttömyyseläkkeenä tai vanhuuseläkkeenä edunjättäjän

kuolemaa edeltävän vuoden loppuun asti. (MYEL 82 §:n 4 mom. 1 kohta ja TyEL 89 §:n 2 mom.).

Leski saa pyynnöstä valituskelpoisen päätöksen ja laskelman siitä eläkkeestään, joka on vähennystä tehtäessä otettu huomioon laskennallisesti.

Vähennys lesken todellisten tulojen perusteella

Joissakin tilanteissa lesken laskennallinen eläke voi olla olennaisesti suurempi kuin hänen todelliset tulonsa. Näin on esimerkiksi silloin, jos leskelle on karttunut huomattava eläke aikaisemman työskentelyn perusteella, joka on sittemmin päättynyt.

Jotta leskeneläkkeen vähennyksen tarkoitus - leskeneläkkeen mitoittaminen vastaamaan kuolemasta aiheutuvia taloudellisia seurauksia - toteutuisi myös tällaisessa tilanteessa, voi leski hakea leskeneläkkeen vähentämistä todellisten tulojensa perusteella.

Vähennys voidaan tehdä lesken todellisten tulojen perusteella, kun leskeneläkettä vähennetään ensimmäisen kerran. Jos lesken olosuhteissa tapahtuu olennainen muutos edunjättäjän kuoleman jälkeen, voi leski hakea vähennyksen tekemistä todellisten tulojen perusteella myöhemminkin, kuitenkin enintään viiden vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta. (MYEL 82 §:n 4 mom. 3 kohta ja TyEL 91 §:n 1 mom. 2 kohta).

Siinä tapauksessa, että eläkettä vähennetään ensimmäisen kerran vasta lapseneläkkeen päättyessä, voidaan vähennys tehdä todellisten tulojen perusteella, vaikka edunjättäjän kuolemasta olisi ehtinyt kulua jo viisi vuotta. Tästä eteenpäin ei lasketa enää uutta viiden vuoden aikaa.

Jos leski edunjättäjän kuollessa jo sai työeläkettä jostain järjestelmästä, ei vähennystä voida tehdä lesken todellisten tulojen perusteella muuta kuin siinä tapauksessa, että leski sai vain osatyökyvyttömyyseläkettä tai osa-aikaeläkettä taikka (pelkästään) luopumiseläkettä (MYEL 82 §:n 4 mom. 3 kohta ja TyEL 91 §:n 1 mom. 1 kohta).

Edellä mainittujen lähtökohtien vallitessa vähennys voidaan tehdä lesken todellisten tulojen perusteella, jos (MYEL 82 §:n 4 mom. 3 kohta ja TyEL 91 §:n 1 mom. 3 kohta):

1. 60 prosenttia lesken saamista ansiotuloista, ja
2. lesken saamiin ansiotuloihin perustuvat etuudet sellaisinaan, ja
3. lesken mahdollisesti saamat osatyökyvyttömyyseläke, osa-aikaeläke ja luopumiseläke sellaisinaan

ovat yhteensä vähintään 25 % (neljänneksen) pienemmät kuin lesken laskennallinen eläke.

Ansiotulot lasketaan keskimääräisinä ansioina ottaen huomioon kuudelta kuukaudelta ennen vähennyksen tekemistä saadut ansiot. Vähennys voidaan tehdä tämän

kuuden kuukauden jakson alusta alkaen. (MYEL 82 §:n 4 mom. 4 kohta ja TyEL 91 §:n 2 mom.).

Ansiotuloihin perustuvia etuuksia ovat mm. sairausvakuutuksen perusteella maksettava päiväraha ja työttömyyspäiväraha.

Hakemuksesta

Leskeneläkkeen vähennys tehdään lesken todellisten tulojen perusteella vain hakemuksesta. Hakemus voi olla vapaamuotoinen, esimerkiksi perhe-eläkehakemuslomakkeella oleva maininta tästä asiasta tai asiaa koskeva kirje.

Alkaminen

Vähennys voidaan tehdä enintään kuudelta kuukaudelta takautuvasti, jos sitä haetaan myöhemmin.

Voimassa toistaiseksi

Lesken todellisten tulojen perusteella vähennettyä leskeneläkettä maksetaan toistaiseksi. Leskeneläke tarkistetaan vasta, kun lesken olosuhteissa tapahtuu sellainen muutos, että edellytykset vähennyksen tekemiselle todellisten tulojen perusteella eivät enää täyty (MYEL 82 §:n 4 mom. 3 kohta ja TyEL 91 §:n 3 mom.).

Olosuhteiden muuttumista arvioitaessa otetaan huomioon tilanteen vakiintuneisuus.

Kun edellytykset eivät enää täyty, otetaan lesken oma eläke huomioon laskennallisesti sen suuruisena kuin lesken oma eläke olisi ollut edunjäntäjän kuollessa (tai lapsen 18 -vuotispäivänä).

8.6.3 Vähennyksen muuttuminen

Jos vähennys lesken eläkkeeseen on tehty laskennallisen eläkkeen tai lesken saamien todellisten tulojen mukaisesti, tarkistetaan leskeneläke ja vähennys lasketaan uudelleen siinä vaiheessa, kun hänelle myönnetään omaan työskentelyyn perustuva työkyvyttömyys-, työura- tai vanhuuseläke.

Niin ikään vähennyksen määrä tarkistetaan silloin kun työkyvyttömyyseläke, johon vähennys on alunperin pohjautunut, on myöhemmin lakannut ja sen jälkeen myönnetään uusi eläke uusien perusteiden. (MYEL 82 §:n 4 mom. 4 kohta ja TyEL 91 a §:n 1 ja 2 mom.).

Samalla tavalla menetellään myös silloin, kun luopumistuen maksaminen alkaa. Näin sen vuoksi, että luopumistuen perusmäärä on määrältään yhtä suuri kuin työkyvyttömyyseläke, joka luopujalle olisi myönnetty, jos hän olisi luopumisajankohtana tullut työkyvyttömäksi.

Eläke alkaa eri ajankohdista

Jos leskelle myönnetään eläke eri järjestelmistä eri aikoina (esim. vanhuuseläke yksityiseltä ja julkiselta sektorilta), tarkistetaan leskeneläke vain silloin kun ensimmäinen eläke myönnetään. Tällöin ensimmäinen eläke otetaan huomioon myönnetyn suuruisena ja muut eläkkeet laskennallisesti sen suuruisina kuin ne olivat tarkistusta edeltävän vuoden lopussa. (MYEL 82 §:n 4 mom. 4 kohta ja TyEL 91 a § 3 mom.).

Leskeneläkettä ei tarkisteta eikä eläkkeeseen tehdä uutta vähennystä enää siinä vaiheessa, kun leskelle myönnetään muut eläkkeet.

Aikaisemmin leskeneläkettä tarkistettiin ja vähennys tehtiin aina uudelleen, kun leskelle myönnettiin oma eläke. Yhden käsittelyn menettelyyn siirryttiin 1.6.2012 alkaen.

Luopumistuki

Edellä sanottua periaatetta noudatetaan myös silloin, kun leskelle myönnetyn luopumistuen maksaminen alkaa. Luopumistuen alkaessa sen perusmäärä otetaan huomioon sen suuruisena kuin sitä maksetaan ja mahdollinen muu eläketurva laskennallisen työkyvyttömyyseläkkeen suuruisena. Perhe-eläkettä ei tarkisteta enää siinä vaiheessa, kun muut eläkkeet tulevat maksuun tai kun luopumistuki muuttuu vanhuuseläkkeeksi.

Eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen tai työraueläkkeen muuttuminen vanhuuseläkkeeksi ei johda leskeneläkkeen tarkistukseen edes siinä tapauksessa, että eläkkeeseen lisätään mahdollinen lepäävä tulevan ajan osuus tai että leskelle on karttunut eläkkeelläoloaikana uutta eläkettä eläkkeen rinnalla tehdystä työstä.

Vähennystä ei tehdä uudelleen myöskään silloin, kun osaeläke muuttuu työkyvyttömyyseläkkeeksi tai vanhuuseläkkeeksi, koska jo osaeläke on vähennystä tehtäessä otettu huomioon täyden eläkkeen suuruisena.

Eläkkeen määrää koskevat muutokset

Eläkkeen määrää koskevat muutokset eivät johda leskeneläkkeen tarkistukseen, jos eläke jatkuu saman lajisena. Lesken saaman eläkkeen määrä voi muuttua esim. uuden yhteensovituksen, LITA-korvauksen muuttumisen tai kertakorotuksen vuoksi.

Leskeneläke tarkistetaan kuitenkin osatyökyvyttömyyseläkkeen muuttuessa täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi, jos vähennys lesken eläkkeeseen oli tehty lesken todellisten tulojen perusteella.

Vähennyksen peruste

Leskeneläkettä tarkistettaessa käytetään samaa vähennyksen perustetta, jota käytettiin ensimmäisen vähennyksen yhteydessä. Vähennyksen peruste tarkistetaan työeläkeindeksillä tarkistamisvuoden tasoon.

8.7 Perhe-eläkkeen lakkaaminen

8.7.1 Lapsi

Lapsen perhe-eläke lakkaa:

1. kun hän täyttää 18 vuoden pääteian (MYEL 64 §:n 2 kohta ja TyEL 60 §:n 2 mom.),

2. kun hänet annetaan adoptiolapseksi muulle kuin edunjättäjän leskelle tai tämän aviopuolisolle (MYEL 64 §:n 2 kohta ja TyEL 60 §:n 2 mom.), tai
3. jos hän saa lapseneläkettä jo kahden edunjättäjän jälkeen ja hänen oma vanhempansa kuolee, lakkautetaan muun kuin oman vanhemman jälkeen maksettava eläke siitä alkaen, kun lapsen oman vanhemman jälkeen myönnettävä eläke alkaa (MYEL 62 §:n 2 mom.).

Adoptiolapsen eläke lakkaa siitä, kun käräjäoikeuden päätös, jolla adoptio on vahvistettu, on saanut lainvoiman (AdoptioL 18 ja 51 §)

Lapsen työkyvyttömyys vanhoissa eläkkeissä

Jos alle 18-vuotiaalle lapselle on myönnetty perhe-eläke ennen 1.7.1990 voimassaol-leiden säännösten perusteella ja hän on MYELin mielessä työkyvytön, jatketaan eläkettä niin kauan kuin työkyvyttömyys yhdenjaksoisesti jatkuu. Tässä tarkoitettuun työkyvyttömyyteen riittää 2/5-tökyvyttömyys. Eläkkeeseen sovelletaan muutoinkin aikaisemmin voimassaolleita säännöksiä, esim. perhe-eläkkeen jakautumisen osalta. Eläkkeen maksaminen päättyy vain siinä tapauksessa ja siitä alkaen, jos lapseneläkettä saava henkilö tulee työkykyiseksi. (MYEL:n VpL 18 §:n 1 mom.)

MATA

Voimassaolevien säännösten mukaan MATA-perhe-eläkkeen maksaminen voi jatkua 18 vuoden iän täyttämisen jälkeenkin niin pitkään kuin lapseneläkkeen saaja opiskelee tai on työkyvytön, enintään kuitenkin siihen saakka, kun lapsi täyttää 25 vuotta.

8.7.2 Leski ja entinen puoliso

Lesken tai entisen puolison perhe-eläke lakkaa, jos hän solmii uuden avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 50 vuotta (MYEL 64 §:n 2 kohta ja TyEL 60 §:n 1 mom.).

Edellisen puolison kuoltua myönnettyä leskeneläkettä ei voi lakkauttaa edes pyynnöstä, jos leski uuden avioliiton solmiessaan on yli 50-vuotias. Tilanne ei muutu, vaikka uudesta avioliitosta olisi yhteisiä lapsiakin.

MATA

Uusi avioliitto lakkauttaa MATAn perhe-eläkkeen aina riippumatta lesken iästä avioitumishetkellä. Myös avoliitto lakkauttaa MATAn leskeneläkkeen.

Kertasuoritus

Jos lesken tai entisen puolison eläke lakkaa avioliiton solmimisen johdosta, maksetaan hänelle kertasuoritus. Se on yhtä suuri kuin lesken eläke olisi ollut kolmen vuoden ajalta. Kertasuorituksen perusteena on viimeksi maksettu leskeneläke. (MYEL 64 §:n 4 kohta ja TyEL 62 §).

MATA

Myös MATAssa leskelle (avopuolisolle) maksetaan eläkettä lakkautettaessa kertasuorituksena kolmen vuoden eläke.

9 Ryhmähenkivakuutus

Ryhmähenkivakuutusturva koskee pakollisen MYEL-vakuutuksen piiriin kuuluvia henkilöitä. Kaikki pakollisen MYELin piiriin tulevat henkilöt liitetään automaattisesti myös RHV-turvan piiriin. Näin menetellään selvittämättä esimerkiksi sitä, onko MYEL-vakuutetulla mahdollisesti ryhmähenkivakuutuksen ehdoissa tarkoitettuja edunsaajia vai ei. Myöskään sillä ei ole merkitystä, vaikka MYEL-vakuutettu olisi ryhmähenkivakuutusturvan piirissä jo työ- tai virkasuhteensa perusteella (ks. kohta 9.6 "Rinnakkaiset toiminnot").

Vapaaehtoisen MYEL-vakuutuksen ottaneet eivät kuulu ryhmähenkivakuutuksen piiriin eivätkä he pääse sen piiriin edes halutessaan, sillä ryhmähenkivakuutusta ei voida myöntää vapaaehtoisena.

Ryhmähenkivakuutusmaksu peritään MYEL-vakuutusmaksun yhteydessä. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa perittävän maksun suuruuden vuosittain. Vuonna 2020 maatalousyrittäjiltä perittävän RHV-maksun suuruus on 15,00 e/v ja apurahansaajilta 0 euroa.

Maatalousyrittäjien lakisääteinen ryhmähenkivakuutusturva vastaa eduiltaan työntekijöiden työehtosopimukseen perustuvaa ryhmähenkivakuutusturvaa. Myös julkisyhteisöjen palveluksessa olevilla on vastaava turva, jota kutsutaan taloudelliseksi tueksi.

Maatalousyrittäjien RHV-järjestelmä on rakennettu MYELin yhteyteen. Muihin verrattuna tämä on poikkeuksellista, sillä yleensä RHV-turva liittyy kiinteästi lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen ja hoidetaan sen yhteydessä. Tästä johtuen YEL-yrittäjät eivät lähtökohtaisesti kuulu RHV-turvan piiriin, koska tapaturmavakuutuksen ottaminen on YEL-yrittäjille vapaaehtoista.

Työsuhteessa olleiden ryhmähenkivakuutuskorvaukset käsittelee Tapaturmavakuutuskeskus (TVK). Keva antaa päätökset kunnan työ- tai virkasuhteeseen sekä ev.lut. seurakunnan palvelukseen perustuviin korvaushakemuksiin. Valtiokonttori antaa vastaavasti päätökset valtion töissä olleista.

Rinnakkaiset toiminnot

Tilanteita, joissa oikeus ryhmähenkivakuutuskorvaukseen tai sitä vastaavaan taloudelliseen tukeen on tai voi olla MYELin lisäksi työ- tai virkasuhteen perusteella rinnakkain, käsitellään jäljempänä kohdassa 9.6.

9.1 Edunjättäjä

Edunjättäjä on henkilö (RHV-ehdot 3 § ja 5 §),

1. jonka kuollessa MYEL 10 §:n tai 10 a §:n mukainen (eli pakollinen) vakuutus
 - a. oli edelleen voimassa tai
 - b. oli päätynyt enintään kolme vuotta aikaisemmin, tai jos edunjättäjä on kuollut ennen 1.1.2020 ja vakuutuksen päättymisen syynä oli siirtyminen täydelle kuntoutustuelle tai täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle, enintään viisi vuotta aikaisemmin,
2. joka ei ollut ennen kuolemaansa siirtynyt MYELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle tai varhennetulle vanhuuseläkkeelle, ja
3. joka on kuollut ennen sen kuukauden päättymistä, jonka aikana hän täyttää 68 vuotta.

Suoja-aika

Oikeus RHV-korvaukseen säilyy lähtökohtaisesti aina kolmen vuoden ajan pakollisen MYEL-vakuutuksen päättymisestä lukien.

Kolme vuotta

Kolmen vuoden suoja-aikaa sovelletaan aina, kun edunjättäjä on kuollut 1.1.2020 tai myöhemmin. Kolmen vuoden suoja-aikaa sovelletaan myös silloin, kun vakuutus on päätynyt esimerkiksi osakuntoutustuelle tai osatyökyvyttömyyseläkkeelle taikka luopumistuelle siirtymisen vuoksi. MYEL-vakuutuksen päättymisyy ei siis vaikuta siihen, onko ryhmähenkivakuutusturva voimassa vielä vakuutuksen päätyttyä vai ei.

Oikeus korvaukseen säilyy kolmen vuoden ajan pakollisen vakuutuksen päättymisestä lukien myös siinä tapauksessa, että pakollinen vakuutus on muuttunut ensin vapaaehtoiseksi vakuutukseksi, joka sittemmin on päätynyt. Kolmen vuoden aika lasketaan pakollisen vakuutuksen päättymisestä.

Viisi vuotta (edunjättäjä kuollut ennen 1.1.2020)

Jos edunjättäjä on kuollut ennen 1.1.2020 täyden työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi viiden vuoden suoja-aikaa noudatetaan myös silloin, kun MYEL-vakuutus on päätynyt täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruiseen kuntoutustukeen. Tässä tilanteessa suoja-aika säilyy viitenä vuotena, vaikka kuntoutustuki olisi myöhemmin muuttunut osatyökyvyttömyyseläkkeeksi tai sen suuruiseksi kuntoutustueksi taikka päätynyt kokonaan.

Vastaavasti, jos vakuutus on päätynyt osatyökyvyttömyyseläkkeeseen tai sen suuruiseen kuntoutustukeen ja on vasta myöhemmin muuttunut täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi tai sen suuruiseksi kuntoutustueksi oikeus korvaukseen säilyy vain kolmen vuoden ajan vakuutuksen päättymisestä. Ainoa poikkeus on, jos eläke muutetaan alusta alkaen esimerkiksi itseoikaisuna tai valitusviranomaisen päätöksellä täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi. Tällöin oikeus korvaukseenkin säilyy viiden vuoden ajan vakuutuksen päättymisestä.

Suojan päätyminen kolmen/viiden vuoden aikana

Suoja-aika päättyy jo ennen edellä tarkoitettua kolmea (viittä) vuotta, jos MYEL-vakuutettu sanottuna aikana

1. tulee työntekijöiden tai viranhaltijoiden RHV-turvan piiriin (RHV -ehdot 3 §:n 3 mom.); omaisilla on tällöin RHV-turva mainittujen järjestelmien perusteella eikä tarvetta maatalousyrittäjien RHV-turvaan ole; tai
2. siirtyy MYELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle taikka hänelle aikaisemmin myönnetty muu eläke muuttuu MYEL-vanhuuseläkkeeksi, taikka
3. täyttää 68 vuotta, jolloin RHV-turva päättyy sanotun iän täyttämiskauden päättyessä.

Eläkkeensaajat

Jo pidempäänkin eläkkeellä olleen henkilön jälkeen voi olla oikeus RHV-korvaukseen, jos edunjättäjä oli MYEL-vakuutettu eläkkeensä rinnalla, mikä on ollut mahdollista 1.1.2005 lukien. Ryhmähenkivakuutusturvan edellytyksenä on tässäkin tapauksessa luonnollisesti se, että eläkkeen rinnalla oleva MYEL-vakuutus on pakollinen. Myös eläkkeen rinnalla olevan pakollisen vakuutuksen päättymistä seuraa kolmen vuoden suoja-aika.

Niin ikään on mahdollista, että MYEListä eläkkeelle jäänyt maatalousyrittäjä on eläkkeellä ollessaan mennyt työ- tai virkasuhteeseen, josta työnantaja oli maksanut vakuutusmaksut. Tällöin korvaus tulee työ- tai virkasuhteen perusteella, ei maatalousyrittäjien ryhmähenkivakuutuksesta.

MYEL-vanhuuseläke

MYEL-vanhuuseläkettä saavan henkilön jälkeen ei ole oikeutta RHV-korvaukseen. Sillä ei ole merkitystä, onko eläke myönnetty suoraan vanhuuseläkkeenä, vai onko kyse vanhuuseläkkeeksi muuttuneesta työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeestä.

Sen sijaan muiden työeläkelakien mukainen vanhuuseläke ei ole esteenä maatalousyrittäjän RHV-turvan jatkumiselle. Luonnollisesti tässäkin on edellytyksenä, että edunjättäjää koskevat yleiset edellytykset täyttyvät. MYEL-vakuutus on vanhuuseläkkeen rinnalla aina vapaaehtoinen, joten RHV-turva voi MYELin osalta olla voimassa enintään suoja-ajan.

Osittainen vanhuuseläke

Osittainen vanhuuseläke ei ole esteenä RHV-korvauksen myöntämiselle. Oikeus RHV-turvaan ratkeaa normaalisäännöin.

Katoamistapaukset

Ryhmähenkivakuutuskorvausta ei voida maksaa vielä henkilön kadottua. Korvaus maksetaan vasta siinä vaiheessa, kun henkilön tiedetään varmuudella kuolleen tai kun hänet julistetaan kuolleeksi. Korvauksen suuruus määräytyy kuolinajankohdan (joko tosiasiallisen tai päätöksellä määrätyn) mukaisesti.

Perhe-eläkkeessä menettely on toisenlainen. Katoamistilanteissa perhe-eläke voidaan myöntää määräaikaisena odottamatta kuolleeksi julistamispäätöstä. Menettelystä perhe-eläkkeen osalta ks. kohta 8.3 "Katoamistapaukset".

9.2 Edunsaajat

Ryhmähenkivakuutuskorvaukseen oikeutettuja henkilöitä ovat (RHV-ehdot 7 §:n 1 mom.):

1. vakuutetun puoliso,
2. rekisteröidyn parisuhteen osapuoli ja
3. vakuutetun alle 22 -vuotiaat lapset.

Puoliso

Puolisolla tarkoitetaan henkilöä, jonka kanssa vakuutettu kuollessaan oli avioliitossa. Puolisolla tarkoitetaan myös henkilöä, jonka kanssa vakuutettu kuollessaan avioliittoa solmimatta jatkuvasti eli yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa ja jonka kanssa vakuutetulla on tai on ollut yhteinen lapsi taikka jonka kanssa hänellä on viranomaisen vahvistama sopimus keskinäisestä elatuksesta. 1.1.2020 lähtien puolisoa tarkoitetaan myös henkilöä, jonka kanssa vakuutettu kuollessaan eli jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa ja yhteistaloutta oli jatkunut yhdenjaksoisesti ennen vakuutetun kuolemaa vähintään viisi vuotta (RHV-ehdot 7 §:n 2 mom.).

Koska käytännössä ei ole olemassa mitään menettelyä, jossa viranomainen vahvistaisi avopuolisoiden välisen sopimuksen keskinäisestä elatuksesta, riittää, että tällainen sopimus on viranomaisen oikeaksi todistama.

Avopuolison MYEL-vakuutus rinnastetaan viranomaisen vahvistamaan sopimukseen keskinäisestä elatuksesta, joten maatalousyrittäjän avopuolisolla on oikeus korvaukseen, jos hänet on vakuutettu edunjäätäjän kanssa samalta viljelmältä taikka samasta kalastus- tai porotalousyrityksestä.

Avopuolisolla on oikeus vakuutussummaan vain, jos vakuutettu ei ollut kuollessaan avioliitossa. Kuitenkin, jos edunjäätävä kuollessaan asui avoliitossa ja hakemus avioliiton purkamiseksi oli vireillä hänen kuollessaan, oikeus korvaukseen on aviopuolison sijasta avopuolisolla (RHV-ehdot 7 §:n 4 mom.).

Rekisteröity parisuhde

Samaa sukupuolta olevien parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, joten toisen kuoltua rekisteröidyn parisuhteen toisella osapuolella on oikeus vakuutussummaan vihityn puolison tavoin.

Lapsi

Korvauksen saamisen yleisenä edellytyksenä on, ettei lapsi ollut täyttänyt vielä 22 vuotta edunjäätäjän kuollessa (RHV-ehdot 7 §:n 1 mom. 2 kohta).

Korvaukseen oikeutettuja ovat edunjäätäjän omien lasten lisäksi (RHV-ehdot 8 §:n 1 mom.):

- 1) aviopuolison lasta, jonka huoltaja sanottu aviopuoliso on tai on ollut lapsen täysi-ikäisyyteen saakka
- 2) lasta, jonka elatuksesta edunjäätävä on omassa kodissaan tai muutoin huolehtinut.

Lapsi voi olla edunjäätäjän oma lapsi joko avioliiton, tunnustamisen, oikeuden päätöksen tai adoption perusteella (ks. tark. kohta 8.2.1.1 "Edunjäätäjän oma lapsi").

Aviopuolison lapsella on oikeus korvaukseen siitä riippumatta, missä hän asuu. Riittää, kun (leskeytynyt) aviopuoliso on tämän huoltaja.

Esimerkki 9.1

Vanhempiensa erotessa lapset jäävät asumaan äitinsä luokse, mutta vanhemmilla säilyy yhteishuoltajuus. Mies avioituu uudelleen, mutta leskeytyy tästä uudesta avioliitosta. Miehen aikaisemmasta avioliitosta olevilla lapsilla on oikeus korvaukseen siitä huolimatta, että heidän molemmat vanhempansa ovat edelleen elossa.

Harkittaessa sitä, onko edunjättäjä huolehtinut muun lapsen elatuksesta, kiinnitetään huomiota muun muassa yhdessä asumisen pituuteen, toimeentulon laatuun, kunnan mahdollisesti maksamaan elatustukeen, elatusvelvollisen vanhemman suorittamiin elatusmaksuihin jne. Käytännössä tällaisena muuna lapsena on yleensä pidetty samassa taloudessa asunutta avopuolison lasta tai kasvattilasta, jos edellä mainitut kriteerit ovat täyttyneet.

Myös sijaishuoltolapsella saattaa olla oikeus korvaukseen, jos hoitosuhde on kestänyt pitkään edunjättäjän kodissa ja edunjättäjä on huolehtinut lapsen aineellisista ja henkisistä tarpeista (Vako 03538/93/2913).

Myös edunjättäjän kuoleman jälkeen syntyvällä lapsella on oikeus korvaukseen samojen periaatteiden mukaan, joita noudatetaan perhe-eläkkeessä (ks. tark. kohta 8.2.1.1 "Aviolapsi").

9.3 Korvauksen hakeminen

Korvausta haetaan siitä järjestelmästä, jonka piiriin edunjättäjä kuului. Kullakin järjestelmällä on oma hakemuslomakkeensa.

Maatalousyrittäjien ryhmähenkivakuutuskorvausta haetaan R-lomakkeella. Myös muiden järjestelmien hakemuslomake (esim. siirtotapaukset) hyväksytään hakemuslomakkeeksi.

Hakemus katsotaan tulleeeksi vireille sinä päivänä, kun se saapuu Melaan tai asiamies ottaa sen vastaan. Näin ollen ne tapaukset, jotka siirretään Melaan muualta, esimerkiksi Tapaturmavakuutuskeskuksesta, tulevat vireille Melaan saapumispäivänään.

Hakemuksen liitteiksi voidaan tarvita seuraavia selvityksiä:

- riittävä selvitys avopuolison osalta, jos hänellä ei ollut MYEL-vakuutusta samasta yrityksestä edunjättäjän kanssa,
- riittävä selvitys, jos hakijana on muu lapsi, jonka huoltamisesta edunjättäjä on joko omassa kodissaan tai muutoin huolehtinut,
- kuolinsyytodistus, poliisitutkintapöytäkirja tai muu vastaava selvitys, jos edunjättäjän kuolema oli tapaturmainen (ks. tark. kohta 9.4 "Tapaturmakorotus").

Virkatodistuksia ei tarvitse liittää hakemukseen. Mela saa hakemuksen käsittelyssä tarvittavat tiedot edunjättäjän kuolemasta ja perhesuhteista suoraan väestörekisteristä.

Mela lähettää kehotuksen hakea RHV-korvausta, jos korvaus on jäänyt hakematta jonkun sellaisen henkilön jälkeen, joka rekisteritietojen perusteella näyttäisi olevan RHV-ehdoissa tarkoitettu edunjättäjä ja jolla on edunsaajia, jotka voisivat olla korvaukseen oikeutettuja.

9.4 Korvauksen määrä

Korvaus muodostuu lesken osuudesta, lapsenosuudesta ja tapaturmakorotuksesta (RHV-ehdot 9 §).

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa korvausmäärät vuosittain. Summat ovat samat maatalousyrittäjille ja työntekijöille.

Lesken osuus

Ryhmähenkivakuutuskorvauksena maksetaan aina (vähintään) lesken osuus, kun edunjättäjältä jää yksikin edellä kohdassa 9.2 tarkoitettu edunsaaja (RHV-ehdot 10 §).

Vuosina 2019 ja 2020 lesken osuuden määrät ovat seuraavat:

Vakuutetun ikä kuolinhetkellä	lesken osuus 2020, euroa	Perussumma 2019, euroa
18-49	16 720	16 720
50	15 620	15 620
51	14 510	14 510
52	13 370	13 370
53	12 270	12 270
54	11 190	11 190
55	10 060	10 060
56	8 960	8 960
57	7 910	7 910
58	6 740	6 740
59	5 640	5 640
60 -	4 660	4 660

Maatalousyrittäjien ryhmähenkivakuutuksen ehtoja tulkittaessa katsotaan ikärajojen täyttyvän vasta syntymäpäivän päätyttyä (Vako 08104/89/3113). Näin esimerkiksi 56-vuotispäivänään kuolleen edunjättäjän jälkeen korvaus määritellään 55 vuoden iän perusteella. Vastaavasti 22 vuotta täyttävä lapsi on vielä 22-vuotispäivänään oikeutettu korvaukseen.

Lapsen osuus

Lesken osuuteen lisätään lapsen osuus jokaisesta edunsaajana olevasta lapsesta (RHV-ehdot 11 §).

Vuonna 2020 lapsen osuus on 7 540 e lasta kohden (7 540 e v. 2019)

Tapaturmakorotus

Jos edunjättäjä kuoli tapaturmaisesti, lisätään lesken osuuteen ja lapsen osuuksiin tapaturmakorotus (RHV-ehdot 12 §:n 1 mom.).

Tapaturma on äkillinen, ulkoinen, ruumiinvamman aiheuttava tapahtuma, joka sattuu vammautuneen tahtomatta (RHV-ehdot 12 §:n 2 mom.).

Tapaturmakorotuksen suuruutta ei ole määritelty euromääräisesti vaan tapaturmainen kuolema korottaa sekä lesken osuutta että lapsien osuuksia 50 prosentilla.

Tapaturmakorotus voidaan maksaa siitä riippumatta, johtiko kyseinen tapaturma korvauksiin myös jostain muusta järjestelmästä (esimerkiksi liikennevakuutuksesta tai MATAsta). Tapaturman määritelmä RHV-ehdoissa onkin sama kuin yksityistapaturmavakuutuksessa.

Itsemurhan tehneen henkilön jälkeen maksetaan lesken osuus ja lapsien osuudet. Tapaturmakorotusta ei sen sijaan makseta, ellei pystytä näyttämään toteen, että itsemurhan tehnyt oli tapahtumahetkellä syyntakeeton (ymmärrystä vailla). Tämä on yleensä mahdollista vain, mikäli henkilö oli mielenterveydellisistä syistä hoidossa, jolloin asia selviää sairauskertomuksesta tai muusta vastaavasta selvityksestä.

Alkoholimyrkytystä ei pidetä RHV-ehtojen 12 §:ssä tarkoitettuna tapaturmakorotukseen oikeuttavana tapahtumana (ELK 1708/90). Alkoholien vaikutuksen alaisena oleminen ei sinällään ole este tapaturmakorotuksen maksamiselle, jos edunjättäjä muuten kuolee tapaturmaisesti.

Edunjättäjä menehtyi maantien ojassa alilämpöisyyteen eli hypotermiaan, jossa myötävaikuttavana tekijöinä pidettiin hänen voimakasta päihtymystilaansa sekä sydän- ja maksasairauttaan. Kuolemaa ei pidetty tapaturmaisena RHV-ehtojen 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla (TELK/1562/3099/2015).

Kun kyseessä on tapaturmainen kuolema, tarvitaan hakemuksen liitteeksi kuolinsyytodistus tai vastaava muu selvitys. Ks. maksamisesta siinä tapauksessa, että selvitys kuoleman tapaturmaisuudesta saadaan vasta myöhemmin, kohta 9.5 "1 kk:n kuudessa".

9.5 Korvauksen maksaminen**Kertakorvaus**

Ryhmähenkivakuutuskorvaus maksetaan kertakorvauksena.

Korvauksesta on lesken osuus tapaturmakorotuksineen ja kunkin lapsen osuus lapsikorotus tapaturmakorotuksineen (RHV-ehdot 13 §:n 1 mom.). Lapsen osuus on siis lapselle kuuluvaa osuutta silloinkin, kun myös leski on edunsaajana.

Jos avio- tai avopuolisoa ei ole edunsaajana, lesken osuus jaetaan tasan edunsaajana olevien lasten kesken (RHV-ehdot 13 §:n 2 mom.).

1 kk:n kuluessa	Vakuutussumma tai sen riidaton osa on maksettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun Mela on saanut sellaiset selvitykset, jotka osoittavat edunsaajan oikeuden vakuutussummaan tai sen riidattomaan osaan (RHV-ehdot 19 §). Korvausta haettaessa ei ole aina tiedossa, oliko kuolema tapaturmainen vai ei. Tällaisissa tilanteissa lesken osuus ja lapsien osuudet maksetaan heti ja mahdollinen tapaturmakorotus myöhemmin, jos poliisitutkinta- tai oikeuslääketieteellinen kuolemansyy- tai muu myöhemmin saatava selvitys osoittaa kuoleman olleen tapaturmainen.
Viivästyskorko	Ellei korvausta ole maksettu kuukauden kuluessa, siihen lisätään korkolain mukaan määräytyvää vuotuista viivästyskorkoa (RHV-ehdot 20 §).
Verotus	Vakuutussumma on tuloverolain 36 §:n nojalla verovapaata tuloa. Niin ikään korvaukseen mahdollisesti liittyvä viivästyskorotus on tuloverolain 61 a §:n nojalla verovapaata tuloa, koska se katsotaan samaksi tuloksi kuin se tulo, johon se liittyy. Perittävän kuoleman johdosta maksettavasta vakuutuskorvauksesta on maksettava perintöveroa. Tämä koskee myös RHV-korvausta. Vakuutuskorvaukset olivat aikaisemmin veronalaisia vain 35 000 euroa ylittävältä osalta, mutta 1.1.2018 lukien ne ovat perintöverotuksessa kokonaan verotettavia.
Vanhentuminen	Korvauksen maksamisessa noudatetaan eläkkeiden yleistä viiden vuoden vanhentumisaikaa.
9.6 Rinnakkaiset toiminnot	Korvaus maksetaan siitä järjestelmästä, jossa edunjättäjä viimeksi työskenteli ja jossa hän oli RHV-vakuutettu.
Suurimmat ansiot	Jos edunjättäjä kuului samanaikaisesti kahden tai useamman järjestelmän piiriin, hakemuksen käsittelee ja vakuutuskorvauksen maksaa se järjestelmä, jonka piiristä saatu ansiotulo kuukaudessa (palkka tai MYEL-työtulo) on suurin (RHV-ehdot 6 §:n 1 mom.). Ansiotuloja tarkastellaan tällöin viimeiseltä kuukaudesta ennen kuolemaa (RHV-ehdot 6 §:n 2 mom.). Vastaavaan aikaan kohdistuva MYEL-tulo saadaan jakamalla edunjättäjän viimeksi vahvistettu vuotuinen työtulo 12:lla.
Työ- ja virkasuhteen päättyminen	Työ- tai virkasuhteen katsotaan päättyneen sen päivän lopussa, jolta sen perusteella viimeksi maksettiin palkkaa (RHV-ehdot 6 §:n 2 mom.). Jos palkan tai sairausajan palkan maksaminen on päättynyt ennen kuolinpäivää, korvaussumman maksaa yleensä Mela, koska MYEL-vakuutus jatkuu kuolinpäivään saakka eli vielä työ- tai virkasuhteen päättymisen jälkeen.

Työsuhteen katsotaan jatkuneen kuolemaan siinä tapauksessa, että vakituisessa työsuhteessa ollut henkilö kuolee viikonloppuna, pyhäpäivänä tai muuna sellaisena päivänä, jolta ei makseta palkkaa. Tällaisissa tilanteissa korvaus tulee maksettavaksi joko Melasta tai Tapaturmavakuutuskeskuksesta sen perusteella, kumpi rinnakkaisista ansiotuloista on suurempi.

YEL-yrittäjät

YEL-yrittäjät eivät yleensä kuulu RHV-turvan piiriin. Eräissä tapauksissa YEL-vakuutuksen piiriin kuuluva yrittäjä kuuluu kuitenkin lakisääteisen tapaturmavakuutuksen piiriin ja tätä kautta myös RHV-turvan piiriin. Tämän vuoksi YEL-vakuutetun jälkeen selvitetään aina yhtiö, jossa hänellä on ollut mahdollinen tapaturmavakuutus ja sieltä selvitetään tapaturmavakuutuksen luonne (vapaaehtoinen yrittäjän tapaturmavakuutus vai lakisääteinen työntekijöiden tapaturmavakuutus, johon edunjättäjä oli sisällyttänyt itsensä).

Yksi hakemus riittää

Hakijan kannalta riittää, että hän tekee yhden hakemuksen. Hakemus siirretään tarvittaessa sille laitokselle, jolle tapauksen käsittely kuuluu.

Jos myöhemmin ilmenee, että korvaus olisikin pitänyt maksaa toisesta järjestelmästä, peritään maksettu summa suoraan sieltä. Vastaavasti toinen järjestelmä ottaa korvausta maksaessaan huomioon toisesta järjestelmästä jo maksetun korvauksen.

10 Eläkkeen maksaminen

Eläke maksetaan eläkkeensaajalle hänen ilmoittamalleen tilille kuukauden toisena pankkipäivänä. Jos eläkkeensaajalle on määrätty edunvalvoja, eläke maksetaan edunvalvojan ilmoittamalle tilille. Vaikka 15-17 -vuotias lapsi voi käyttää puhevaltaa omassa perhe-eläkeasiassaan, maksetaan perhe-eläke tässäkin tapauksessa aina edunvalvojan (huoltajan) ilmoittamalle tilille.

Eläke on eläkkeensaajan verotettavaa ansiotuloa. Mela suorittaa ennakonpidätyksen ennen eläkkeen maksamista.

10.1 Eläkkeen viivästyminen

Eläkkeen alkaessa	Eläkkeen viivästyessä eläkelaitos on velvollinen maksamaan viivästyskorotusta (MYEL 95 §:n 1 mom.). Eläke on viivästynyt, jos eläkeasian käsittely kestää kauemmin kuin kolme kuukautta (MYEL 96 §:n 1 mom.). Myös kuntoutusrahaan voi tulla maksettavaksi viivästyskorotusta.
RHV	Ryhmähenkivakuutuskorvaukseen maksetaan viivästyskorotus, jos käsittely kestää pidemmän aikaa kuin yhden kuukauden (ks. kohta 9.5 "Korvauksen maksaminen").
Viivästysaika	Viivästysaika lasketaan siitä päivästä, jolloin eläkkeenhakija on esittänyt eläkelaitokselle riittävän selvityksen eläkkeen myöntämiseksi (MYEL 96 §:n 1 mom.). Työeläkelaeissa ei ole säännöksiä siitä, mikä päivä kuukaudessa on eläkkeen maksupäivä. Näin ollen eläkettä myönnettäessä sen maksu voi alkaa ilman viivästyskorotusta sen kuukauden loppuun saakka, jonka kuluessa kolmen kuukauden aika täyttyy. Yleensä viivästymisaika lasketaan eläkehakemuksen vireilletulopäivästä. Jos kuitenkin hakemuksen ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys tulee vasta myöhemmin, käytetään viivästysajan laskemisessa selvityksen saapumispäivää, ns. tarkennettua hakemuspäivää. Eläkeasian korotonta käsittelyaikaa on siis riittävän selvityksen saapumiskuukauden lisäksi kolme sitä seuraavaa kalenterikuukautta.
Eläkkeen ollessa maksussa	Kun eläkepäätös on annettu, on siinä ilmoitettu eläkkeen maksupäivä. Maksussa oleva eläke on siten viivästynyt, jos se ei ole eläkkeensaajan tilillä päätöksessä mainittuna maksupäivänä. Melassa eläkkeen maksupäivä on kuukauden toinen pankkipäivä.
Viivästyskorotuksen laskeminen	Viivästyskorotuksen suuruus määrätään puolivuositain Suomen Pankin ilmoittaman viitekoron perusteella. Viivästyskorotus on seitsemän prosenttia yli viitekoron.

1.1.2003 alkaen viivästyskorotusprosentit ovat olleet eri ajanjaksoina kuten taulukossa alla.

alkaen	viivästyskorkoprosentti
1.1.2003	10,0 %
1.7.2003	9,5 %
1.7.2006	10,0 %
1.1.2007	11,0 %
1.7.2007	11,5 %
1.1.2009	9,5 %
1.7.2009	8,0 %
1.7.2011	8,5 %
1.1.2012	8,0 %
1.7.2013	7,5 %
1.7.2016	7,0 %

Kulloinkin sovellettava viivästyskorotus määräytyy sen mukaan, mikä viivästyskorotusprosentti on kunakin ajankohtana ollut voimassa.

Viivästyskorotus lasketaan jokaiselta päivältä eräpäivää seuraavasta päivästä lukien maksupäivään saakka (se päivä mukaan lukien).

Viivästyskorotuksen maksaminen

Viivästyskorotusta ei makseta, jos sen määrä on pienempi kuin 7,79 euroa (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna; MYEL 95 §:n 3 mom.).

Korotus maksetaan yleensä viivästyneen eläkkeen maksamisen yhteydessä ja eläkepäätöksessä näkyy, miltä ajalta ja kuinka paljon korotusta maksetaan. Joissakin tapauksissa korotuksesta annetaan erillinen päätös.

Takautuvan eläkkeen viivästyskorotusta ei makseta toiselle vakuutus- tai eläkelaitokselle, Kansaneläkelaitokselle tai työttömyyskassalle maksettavaan eläkkeen osaan.

10.2 Eläkkeen kertasuoritus

10.2.1 Pienen eläkkeen kertasuoritus

Yleensä, kun eläke on määrältään pieni, maksetaan se kertasuorituksena sen sijaan, että pientä eläkettä maksettaisiin kuukausittain.

Saajan kannalta pienellä eläkkeellä on vähäinen merkitys ja yleensä hänellä on pienen eläkkeen rinnalla jonkin toisen laitoksen maksamaan eläkkeeseen, joka muodostaa saajan pääasiallisen eläketurvan. Maksajan kannalta pienestä eläkkeestä muodostuvat hallinnolliset kulut muodostuvat helposti kohtuuttoman suuriksi eläkkeen määrään nähden, minkä vuoksi kertasuoritus on tällaisissa tilanteissa tarkoituksenmukainen vaihtoehto.

Kertasuorituskerhoimet	Kertasuoritus lasketaan sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamien kertasuorituskerhoimien mukaan. Kerhoimet on laskettu ottamalla kuolevuus- yms. tekijät huomioon niin, että kertasuorituksena maksettava eläke vastaisi pääomitettuna sitä eläkettä, mikä saajalle tulisi vuosien mittaan maksettavaksi kuukausittain. Tästä johtuen kertasuorituskerhoiin on sitä suurempi mitä nuoremasta eläkkeensaajasta on kyse. Naisilla ja miehillä on nykyisin samat kerhoimet. Kerhoimet on määritelty erikseen 1) vanhuus- ja leskeneläkettä, 2) työkyvyttömyyseläkettä sekä sen jälkeistä vanhuuseläkettä, 3) työkyvyttömyyseläkettä ja 4) lapseneläkettä varten. Kertasuoritus saadaan kertomalla vuotuisen eläkkeen määrä eläkkeensaajan ikää vastaavalla kerhoimella.
Alle 20 euroa (v. 2004 taso)	Vanhuus- ja perhe-eläke sekä täysi työkyvyttömyyseläke ja kuntoutustuki voidaan maksaa kertasuorituksena, jos sen määrä ennen ensisijaisen etuuden vähentämistä on pienempi kuin 28,92 euroa kuukaudessa (vuoden 2020 tasossa ilmaistuna; MYEL 94 §:n 1 mom.).
20 - 50 euroa (v. 2004 taso)	Jos edellä mainitun eläkkeen määrä on vähintään 28,92 euroa, mutta enintään 72,30 euroa kuukaudessa (vuoden 2019 tasossa ilmaistuna), voidaan eläke maksaa kertasuorituksena, jos siitä on ilmoitettu eläkkeensaajalle eikä eläkkeensaaja ole vastustanut menettelyä (MYEL 94 §:n 2 mom.).
Eläkkeiden yhteismäärä	Kertasuorituksen edellytyksiä ei tarkastella lakikohtaisesti vaan maksettavan eläkkeen kokonaismäärän mukaisesti. Jos kyseessä on VILMA-päätös, otetaan myös julkisten alojen palvelun perusteella karttunut eläke kertasuorituksen edellytyksiä harkittaessa huomioon.
Myös vanhat eläkkeet	Edellämainitut rajamäärät tulivat voimaan 1.1.2007, mutta niitä sovelletaan myös maksussa oleviin eläkkeisiin, jotka on myönnetty aikaisemmin (MYEL VpL 1 §:n 3 mom.).
Ei kertasuoriteta	Kertasuorituksena ei makseta osatyökyvyttömyyseläkettä, osa-aikaeläkettä eikä osittaista vanhuuseläkettä. Jos eläkkeensaaja saa työeläkkeen rinnalla luopumistukea, ei työeläkettä makseta kertasuorituksena. Perhe-eläkkeen saaminen ei periaatteessa estä työeläkkeen maksamista kertasuorituksena eikä päin vastoin. Käytännössä rajamäärän alle jäävää eläkettä ei kuitenkaan tällaisessa rinnakkaisuustilanteessa kertasuoriteta. Tällaisissa tilanteissa toinen eläke jää maksuun joka tapauksessa, jolloin kertasuoritus ei ole samalla tavalla tarpeen kuin siinä tilanteessa, että maksettavia eläkkeitä on vain yksi.
Työkyvyttömyyseläke	Jos eläke perustuu 1.1.2005 voimaantulleisiin säännöksiin (eläketapahtuma 1.1.2006 tai sen jälkeen), maksetaan työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi kertasuorituksena myös työkyvyttömyyseläkkeen jälkeinen vanhuuseläke.

Vastaavasti, jos kertasuoritettava työkyvyttömyyseläke perustuu ennen 1.1.2005 voimassaolleisiin säännöksiin, maksetaan kertasuorituksena ainoastaan työkyvyttömyyseläke. Lisäksi on huomattava, että kertasuoritus voidaan edelleenkin tehdä näiden eläkkeiden osalta vain, kun kyseessä on ns. vapaakirjaeläke. Täysitehoista työkyvyttömyyseläkettä ei voida maksaa kertasuorituksena.

Perhe-eläke

Leskeneläke ja lapseneläke ovat erillisiä eläkkeitä, joten periaatteessa kertasuorituksen edellytyksenä olevia rajamääriä voidaan tarkastella kunkin saajan osalta erikseen. Käytännössä näin ei kuitenkaan aina menetellä, vaan perhe-eläke maksetaan kertasuorituksena, jos kertasuorituksen edellytykset täyttyvät kaikkien saajien osalta.

Kertasuorituksena voidaan maksaa myös leskeneläke, jonka määrä jää rajamäärää pienemmäksi leskeneläkkeeseen tehtävän vähennyksen (eläkesovituksen) vuoksi.

10.2.2 Leskeneläkkeen kertasuoritus

Kun alle 50-vuotiaan lesken tai edunjäntäjän entisen puolison eläke lakkaa avioliiton solmimisen johdosta, hänelle maksetaan kertasuoritus. Se on yhtä suuri kuin leskeneläke (tai entisen puolison eläke) olisi ollut kolmen vuoden ajalta. Kertasuorituksen perusteena on viimeksi maksettu eläke. (MYEL 64 §:n 2 ja 4 kohdat sekä TyEL 60 §:n 1 mom. ja 62 §).

10.3 Eläkkeen maksaminen muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen

Eräissä tilanteissa eläke maksetaan muulle kuin saajalle itselleen tai hänen edunvalvojalleen. Viranomaiset, laitokset ja muut tahot, joille eläke voidaan maksaa eläkkeensaajan tai hänen edunvalvojansa sijasta, on mainittu nimenomaisesti laissa samoin kuin ne syyt, joiden perusteella näin voidaan menetellä.

Takautuva eläke

Takautuvasti myönnetty eläke on yleensä aina pidätettävä, kunnes saadaan selvitettyä, kenelle se on maksettava. Hakijan toimeentulo on voinut perustua johonkin toiseen sosiaalietuuteen, jonka maksaja saa oikeuden samalle ajalle myönnettävään eläkkeeseen. Jos kuitenkin on selvää, että takautuva eläke voidaan maksaa suoraan eläkkeensaajalle, sitä ei tarvitse pidättää.

Takautuva vanhuus- tai työkyvyttömyyseläke pidätetään eläkkeen alkamispäivästä eläkepäätöksen antamiskuukauden viimeiseen päivään, jos päätös annetaan kuukauden 1. - 15. päivänä ja antamiskuukautta seuraavan kuukauden 15. päivään, jos päätös annetaan kuukauden 16. - 31. päivänä. Takautuva perhe-eläke pidätetään aina täysinä kuukausina.

Perimisilmoitus kahta viikkoa aikaisemmin

Eläke maksetaan muulle kuin eläkkeensaajalle itselleen yleensä vain sitä koskevan vaatimuksen perusteella. Eläkkeen maksamista koskeva vaatimus on tehtävä vähintään kahta viikkoa ennen maksupäivää (MYEL 98 §:n 3 mom. ja TyEL 121 §).

Käytännössä kahden viikon aikaa ei pidetä ehdottomana. Myöhemminkin tullut vaatimus otetaan huomioon, jos maksuaikataulu mahdollistaa sen.

Lähtökohtaisesti sen, jolla on oikeus eläkkeeseen, tulee tehdä eläkkeen maksamista koskeva vaatimus. Myös Melasta voidaan ottaa yhteyttä maksajaan, jos asiakirjoista ilmenee, että eläkkeenhakijalle on mahdollisesti maksettu jotakin etuutta samalta ajalta, jolta tulee myönnettäväksi eläkettä.

10.3.1 Etusijajärjestys

Varsinkin takautuvalla ajalla voi olla kaksi (tai useampiakin) tahoja, joilla on oikeus eläkkeeseen eläkkeensaajan itsensä asemasta. Tällöin noudatetaan etusijajärjestystä, joka kertoo, missä järjestyksessä takautuva eläke on maksettava eri saajille.

Eri tahojen vaateet voivat kohdistua eri ajanjaksoille. Kullakin taholla on oikeus vain samaan aikaan kohdistuvaan eläkkeeseen ja vain siihen määrään asti kuin se on siltä ajalta maksanut omaa etuuttaan. Tästä johtuen takautuvasti maksettava eläke voi jakautua hyvinkin lyhyisiin jaksoihin, jotka on maksettava eri tahoille.

Etusijajärjestystä käytetään perusteena myös silloin, kun jatkuvassa maksussa olevaan eläkkeeseen kohdistuu rinnakkaisia vaateita.

Jos kahdella tai useammalla viranomaisella, kunnalla, laitoksella tai toimielimellä taikka muulla taholla on oikeus eläkkeeseen, maksetaan eläke seuraavassa järjestyksessä (MYEL 98 §:n 3 mom. ja TyEL 123 §):

1. sairausvakuutusrahastolle (ks. tark. kohta 10.3.2),
2. maksamattomien MYEL- (tai YEL) vakuutusmaksujen kuittaukseen (ks. tark. kohta 10.4 ja Vakuutusoppaan luku "Vakuutusmaksu"),
3. aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintään (ks. tark. kohta 10.6),
4. työnantajalle tai sairauskassalle palkan, sairausajan sekä irtisanomisajan palkan osalta (ks. tark. kohta 10.3.3),
5. työttömyyskassalle tai Kansaneläkelaitokselle työttömyys- ja koulutusetuuksien osalta (ks. tark. kohta 10.3.4),
6. Kansaneläkelaitokselle, kun työeläkkeen määrä muuttuu takautuvasti valituksen tai tarkistuksen johdosta (ks. tark. kohta 10.3.5),
7. Kansaneläkelaitokselle sen maksaman toimeentulotuen ennakon osalta (ks. tark. kohta 10.3.6),
8. Kunnalle tai kuntayhtymälle sen maksaman toimeentulotuen ennakon osalta (ks. tark. kohta 10.3.6),
9. Kunnalle tai kuntayhtymälle sen järjestämän laitoshoidon tai -huollon tai perhehoidon ajalta (ks. tark. kohta 10.3.7),
10. Kansaneläkelaitokselle sen maksaman opintotuen osalta (ks. tark. kohta 10.3.8),
11. Potilasvakuutuskeskukselle, jos takautuva eläke kohdistuu 1.1.2017 edeltävään aikaan ja eläke perustuu samaan vahinkotapahtumaan kuin potilasvahinkokorvaus,

12. EU- ja ETA-maan laitokselle eläkkeen liikamaksun osalta,
13. ulosottoviranomaiselle (ks. tark. kohta 10.5),
14. EU- ja ETA-maan laitokselle muun etuuden kuin eläkkeen liikamaksun osalta,
15. sosiaaliturvasopimusmaan laitokselle, ja
16. sosiaalilautakunnalle harkinnanvaraisin perustein (ks. tark. kohta 10.3.9).

10.3.2 Sairausvakuutusrahasto

Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha korvaa sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä ja se on ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Kansaneläkelaitos vahvistaa päivärahan ensisijaisuusajan, kun päivärahaa on maksettu 150 päivältä. Ensisijaisuusaika päättyy yleensä sen kalenterikuukauden viimeisenä päivänä, jota seuraavan kuukauden aikana päivärahan suorituspäivien luku nousisi 300 päivään. Ks. ensisijaisuusajasta ja sen määrittelystä tark. kohta 3.3.1 "Ensisijaisuusajan kuluttua".

Päivärahaa maksetaan enintään 300 päivältä, joten oikeus päivärahaan päättyy tavallisesti ensisijaisuusajan päättymiseen. Jos päivärahaa ei kuitenkaan myönnetä yhdenjaksoisesti, päivärahaoikeutta voi olla jäljellä ensisijaisuusajan jälkeen. Tällöin päiväraha on toissijaista.

Päivärahan enimmäismäärän täyttymisen jälkeen, voidaan sairauspäivärahaa maksaa saman työkyvyttömyyden perusteella vielä enintään 50 päivän ajalta edellyttäen, että saaja on enimmäisajan täytyttyä palannut työhön, joka on jatkunut vähintään 30 päivää.

Päivärahaa ei yleensä makseta työkyvyttömyyden alkamispäivältä eikä yhdeksältä sitä lähinnä seuraavalta arkipäivältä. Tässä tarkoitettuna omavastuuajana MYEL-vakuutetulle voidaan maksaa Mela-sairauspäivärahaa sairastumispäivän ja kolmen sitä seuraavan päivän omavastuuajan jälkeen.

Täysi työkyvyttömyyseläke

Jos eläkkeensaaja on saanut sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa ensisijaisuusajan jälkeen, maksetaan samalta ajalta myönnetty takautuva täysi työkyvyttömyyseläke päivärahaa vastaavalta osalta sairausvakuutusrahastolle (MYEL 98 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 118 §:n 2 mom.).

Jos päivärahaa on maksettu, mutta ensisijaisuusaikaa ei vahvisteta, takautuvasta täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä maksetaan eläkkeensaajalle vain se määrä, joka ylittää samalta ajalta maksetun päivärahan (MYEL 53 §:n 3 mom.). Päivärahaa vastaava määrä "säästyy" eli sitä ei makseta sairausvakuutusrahastolle.

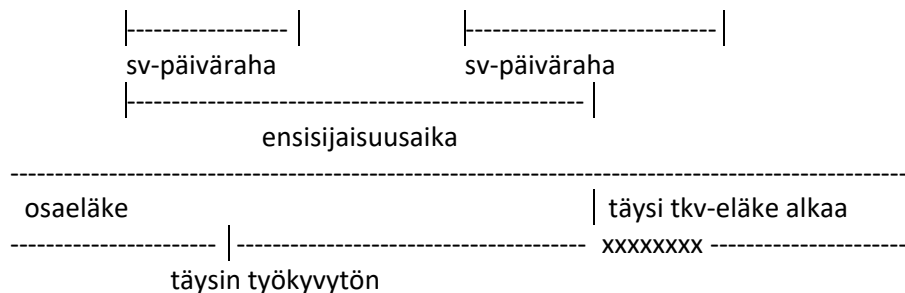
Mitä edellä on sanottu SVL:n mukaisesta päivarahasta, sovelletaan myös osasairauspäivärahaan. Osasairauspäivärahaa maksetaan silloin, kun henkilö pystyy sairautaan huolimatta suorittamaan osan työtehtävistään.

Osaeläke ja sen muuttuminen täydeksi eläkkeeksi

Takautuvasti myönnetty osaeläke maksetaan eläkkeensaajalle vain siltä osin kuin se ylittää samalta ajalta maksetun päivärahan (MYEL 53 §:n 3 mom.). Päivärahaa vastaava määrä "säästyy" eli sitä ei makseta sairausvakuutusrahastolle.

Jos osaeläkkeensaaja on saanut päivärahaa ensisijaisuusajan jälkeen ja hänen osaeläkkeensä muutetaan täydeksi eläkkeeksi, maksetaan päivärahaa vastaava määrä täyden ja osaeläkkeen erotuksesta sairausvakuutusrahastolle (MYEL 98 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 118 §:n 2 mom.).

Esimerkki 10.1

Täysi eläke alkaa ensisijaisuusajan päättymispäivää seuraavan kuukauden alusta. Osaeläkkeen maksaminen jatkuu siihen asti. Sairausvakuutuksen päivärahaa on maksettu ensisijaisuusajan jälkeen, jolloin täyden ja osaeläkkeen erotuksesta (=xxxxx) maksetaan päivärahaa vastaava määrä sairausvakuutusrahastolle.

Jos ensisijaisuusaikaa ei ole, eläkkeensaajalle maksetaan täyden ja osaeläkkeen erotus vain samalta ajalta maksetun sairauspäivärahan ylittävältä osalta. Sairausvakuutusrahastolle ei makseta mitään (MYEL 53 §:n 3 mom.).

Ennen 1.1.1982 myönnetty osaeläke

Ensisijaisuusaikaa ei sovelleta, vaikka se olisi vahvistettu, jos ennen 1.1.1982 alkanut osaeläke muuttuu myöhemmin täydeksi eläkkeeksi. Takautuvalta ajalta täyden ja osaeläkkeen erotuksesta maksetaan eläkkeensaajalle vain se osuus, joka ylittää samalta ajalta maksetun sairauspäivärahan määrän. Sairauspäivärahaa vastaava määrä "säästyy" eli sitä ei makseta sairausvakuutusrahastolle.

Kuntoutustuki

Takautuvasti myönnettyyn kuntoutustukeen ja osaeläkkeen suuruiseen kuntoutustukeen sovelletaan samoja säännöksiä kuin työkyvyttömyyseläkkeeseen ja osatyökyvyttömyyseläkkeeseen.

Työuraeläke

Jos eläkkeensaaja on saanut sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa, maksetaan samalta ajalta myönnetty työuraeläke päivärahaa vastaavalta osalta sairausvakuutusrahastolle (MYEL 98 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 118 §:n 4 mom.).

Työuraeläkettä ei voida myöntää hakemista edeltävältä ajalta, joten työuraeläke tulee suoritettavaksi sairausvakuutusrahastolle vain hakemuksen käsittelyajalta. Päivärahan ylittävä osuus maksetaan eläkkeensaajalle.

Vanhuuseläke	Takautuvasti maksettava vanhuuseläke maksetaan sairausvakuutusrahastolle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksettua sairauspäivärahaa (MYEL 98 §:n 1 mom. 2 kohta ja TyEL 118 §:n 1 mom.).
Osa-aikaeläke	Osa-aikaeläkettä ei makseta sairausvakuutusrahastolle, vaikka osa-aikaeläkkeeseen liittyisi ajanjakso, jonka aikana sen saajalle on maksettu sairauspäivärahaa. Osa-aikaeläke ei lakkaa, vaikka sen saajalle myönnetään myös sairauspäivärahaa. Pääsääntöisesti osa-aikatyössä voi olla enintään kuuden viikon katkos, mutta sairauspäivärahan johdosta osa-aikatyö voi olla keskeytyneenä jopa 12 kuukautta. Ks. tark. kohta 5.4 "Ei yli 6 viikon katkoa". Osa-aikaeläkkeen muuttuessa täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi sovelletaan samoja periaatteita kuin osatyökyvyttömyyseläkkeen muuttuessa täydeksi eläkkeeksi (ks. tark. kohta 3.5.1.1). Työkyvyttömyysajalta maksettua osa-aikaeläkettä pidetään samalta ajalta maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen osasuorituksena.
Osittainen vanhuuseläke	Osittaista vanhuuseläkettä ei makseta sairausvakuutusrahastolle.
Lisäeläkkeet	Myöskään eläkkeeseen mahdollisesti sisältyvien lisätujen (esim. TEL:n rekisteröidyn lisäeläkkeen) osalta ei takautuvaa eläkettä suoriteta sairausvakuutusrahastolle.
10.3.3 Työnantaja ja sairauskassa	
Tk- ja työuraeläke	Jos eläkkeensaaja on ollut työsuhteessa ja työnantaja on maksanut hänelle palkkaa, sairausajan palkkaa tai irtisanomisajan palkkaa samalta ajalta, jolta hänelle tulee myönnettäväksi takautuvasti työkyvyttömyys- tai työuraeläke, maksetaan eläke työnantajalle siltä osin kuin se vastaa työnantajan samalta ajalta maksamaa palkkaa (MYEL 98 §:n 1 mom. 1 kohta ja TyEL 117 §:n 1 ja 3 mom.). Samalla tavalla menetellään silloin, jos hakijalle työkyvyttömyys- tai työuraeläkkeen sijasta myönnetään vanhuuseläke oman ikäluokkansa mukaisesta vanhuuseläkeiästä lukien (MYEL 98 §:n 1 mom. 1 kohta ja TyEL 117 §:n 2, 3 ja 5 mom.). Jos sairauskassa on maksanut täydennyspäivärahaa, rinnastetaan se työnantajan maksamaan sairausajan palkkaan ja eläke maksetaan sitä vastaavalta osalta sairauskassalle.
Osatyökyvyttömyyseläke	Jos henkilö jää sairauslomalle kokoaikatyöstä ja hänelle myönnetään osaeläke, maksetaan se sairausajalta työnantajalle

Menettely on toisenlainen, jos henkilö jää sairauslomalle osa-aikaisesta työstä ja hänelle myönnetään osaeläke. Osaeläkkeellä olevan henkilön toimeentulo on tarkoitettu turvattavaksi osittain ansiotyöllä, osittain eläkkeellä. Jotta tämä tarkoitus toteutuisi, maksetaan takautuva osaeläke tällaisissa tilanteissa henkilölle itselleen.

Kuntoutusetuudet

Jos työnantaja maksaa työntekijälle palkkaa samalta ajalta, jolta työntekijä saa kuntoutusrahaa tai työkyvyttömyyseläkettä ja siihen liittyvää kuntoutuskorotusta, maksetaan se palkkaa vastaavalta osalta työnantajalle (MYEL 98 §:n 1 mom. 1 kohta ja TyEL 117 §:n 4 mom.).

Takautuvan ajan lisäksi työnantajalle voidaan tässä tapauksessa maksaa myös jatkuvassa maksussa oleva eläke. Edellytyksenä on, että palkanmaksu kohdistuu samalle ajalle kuin Melan myöntämä kuntoutusetuus.

Käytännössä työnantajan ja kuntoutujan kanssa sovitaan etukäteen kulloinkin noudatettavasta menettelystä.

10.3.4 Työttömyysetuuksien maksajat

Takautuvasti myönnetty eläke maksetaan työttömyyskassalle tai Kelalle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksettua työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea (MYEL 98 §:n 1 mom. 4 kohtaja TyEL 120 §:n 4 mom. sekä Eläketukilain 13 §:n 1 mom.).

Edellä sanottu koskee kaikkia eläkkeitä osittaista vanhuuseläkettä lukuun ottamatta.

10.3.5 Valituksen tai tarkistuksen johdosta Kelalle

Takautuvasti myönnettävä työeläke voi tulla maksettavaksi Kelalle siltä osin kuin se vastaa Kelan samalta ajalta väliaikaisesti maksamaa takuueläkettä, kansaneläkettä tai asumistukea taikka eläketukea seuraavissa tapauksissa (MYEL 98 §:n 1 mom. 4 kohta ja TyEL 120 §:n 1 ja 2 mom.):

- työeläke myönnetään tai eläkettä tarkistetaan takautuvasti muutoksenhaun tai siihen liittyvän itseoikaisun vuoksi;
- eläkelaitos itseoikaisee lainvoimaista päätöstään tai muuten tarkistaa eläkkeen määrää suuremmaksi;
- työeläkettä myönnetään muutoksenhakuelimen päätöksen jälkeen pitemmälle ajalle kuin mitä muutoksenhakuelin on päättänyt;
- eläkkeelle myönnetään takautuvasti jatkoa uudella päätöksellä määräaikaisen oikaisupäätöksen antamisen jälkeen; ja
- edunsaajalle myönnetään perhe-eläke.

Myös asumistuki

Kela on voinut valituksen vireilläollessa maksaa myös eläkkeensaajien asumistukilain mukaista asumistukea väliaikaisella päätöksellä. Kelalla on oikeus periä liikaa maksamansa asumistuki työeläkkeestä samassa yhteydessä kuin se perii liikaa maksamansa eläkkeen.

Kela ei voi periä liikaa maksamaansa asumistukea erikseen, vaan ainoastaan silloin ja samassa yhteydessä, kun se perii takaisin liikaa maksamaansa eläkettä (MYEL 98 §:n 1 mom. 4 kohta ja TyEL 120 §:n 3 mom.)

Takautuvan eläkkeen osuus maksetaan Kelalle bruttona, mutta asumistuen osuus nettona. Asumistuki on saajalleen verotonta etuutta, mistä johtuen työeläkelaitos joutuu suorittamaan veron ennakonpidätyksen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tällaisissa tilanteissa eläke joudutaan maksamaan Kelalle kahtena eri eränä.

10.3.6 Toimeentulotuen ennakon korvaukseksi

Jos eläkkeensaajalle on myönnetty toimeentulotukea ennakkona odotettavissa olevaa eläkettä vastaan, Kansaneläkelaitoksella ja sosiaalilautakunnalla on oikeus eläkkeeseen takautuvasti siltä ajalta, jolta toimeentulotukea on maksettu (MYEL 98 §:n 1 ja 3 mom. sekä TyEL 119 §:n 1 mom.):

Kansaneläkelaitokselle ja sosiaalilautakunnalle voidaan maksaa vain takautuva osa eläkkeestä ja tämäkin vain siltä ajalta kuin toimeentulotukea on myönnetty. Jos lautakunnalle maksettu määrä on suurempi kuin sen maksaman toimeentulotuen määrä, on lautakunnan maksettava liikaa saamansa eläkkeen määrä (erotus) välittömästi eläkkeensaajalle.

Takautuva eläke voidaan maksaa kansaneläkelaitokselle ja sosiaalilautakunnalle yleensä aikaisintaan eläkehakemuksen vireilletuloajankohdasta lukien. Eläkettä voidaan pitää odotettavissa olevana vasta silloin, kun sitä on haettu. Sitä aikaisemmalta ajalta eläke voi olla ennakonluonteista vain poikkeustapauksissa.

Toimeentulotuen toimeenpano siirtyi Kansaneläkelaitoksen vastuulle 1.1.2017 lukien. Kela myöntää ja maksaa ns. perustoimeentulotuen. Tämän lisäksi kunnan sosiaalilautakunta voi maksaa ns. täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea.

Jos sekä Kela että kunnan sosiaalilautakunta ovat maksaneet toimeentulotuen ennakkoa odotettavissa olevaa etuutta vastaan, maksetaan takautuva eläke ensisijaisesti Kelan maksaman toimeentulotuen korvaukseksi, jos se ei riitä molempien korvaukseksi.

Edellä sanottua sovelletaan myös silloin, jos sosiaalihuollon toimenpiteet on annettu kunnassa jonkin toisen toimielimen kuin sosiaalilautakunnan tehtäväksi.

10.3.7 Laitoshoidon, -huollon ja perhehoidon korvaukseksi

Jos kunta tai kuntayhtymä on järjestänyt eläkkeensaajalle laitoshoidoa, -huoltoa tai perhehoitoa, kunnalla on oikeus nostaa eläke siltä ajalta, jonka laitos- tai perhehoito kestää (MYEL 98 §:n 1 mom. ja TyEL 119 §:n 2 mom.).

Kunta voi periä eläkkeensaajan eläkkeen koko siltä ajalta, jolloin eläkkeensaajalle on järjestetty laitoshoidoa, -huoltoa tai perhehoitoa. Perintä voi kohdistua eläkkeen takautuvaan osaan ja/tai jatkuvassa maksussa olevaan eläkkeeseen.

Kunnalle maksetaan hoitojaksoon sisältyvien kuukausien eläkkeet kokonaisuudessaan. Kunnan tehtävä on maksaa hoitomaksun yli mahdollisesti jäävä osuus eläkkeensaajalle itselleen.

Ilmoitus eläkkeen perimisestä laitoshoidon, -huollon tai perhehoidon ajalta voi tulla myös sen jälkeen, kun eläke on jo maksussa. Tällaisessa tilanteessa eläke maksetaan kunnalle seuraavasta mahdollisesta kuukausimaksusta lähtien.

10.3.8 Opintotuen korvaukseksi

Takautuvasti myönnetty muu kuin osaeläke maksetaan Kelalle siltä osin kuin se vastaa samalta ajalta maksetun opintotukilain mukaisen opintorahan tai asumislisän määrää (MYEL 98 §:n 1 mom. 4 kohta ja TyEL 120 §:n 5 mom.).

Osaeläkettä ei makseta Kansaneläkelaitokselle, koska sen saaminen ei ole esteenä opintotuen maksamiselle ja myöntämiselle.

10.3.9 Sosiaaliviranomaiselle harkinnanvaraisin perustein

Mela voi eläkkeensaajan suostumuksella päättää, että eläke maksetaan kunnalle käytettäväksi eläkkeensaajan tai sellaisen henkilön huoltoon, jonka elatuksesta eläkkeensaaja on velvollinen huolehtimaan. Edellytyksenä on, ettei eläkkeen maksamista sen saajalle itselleen voida pitää tarkoituksenmukaisena hänen elämäntapojensa, sairautensa tai muun erityisen syyn vuoksi eikä hänelle ole määrätty edunvalvojaa. (MYEL 98 §:n 1 mom. 5 kohta ja TyEL 122 §:n 1 mom.)

Yleensä sosiaalilautakunta tekee tässä tarkoitetun hakemuksen, mutta myös eläkkeensaaja itse, hänen puolisonsa, muu omainen tai henkilö, joka huolehtii eläkkeensaajasta, voi tehdä hakemuksen (MYEL 98 §:n 1 mom. 5 kohta ja TyEL 122 §:n 2 mom.). Tällaisella menettelyllä voidaan välttyä hakemasta eläkkeensaajalle edunvalvojaa.

Hakemuksen liitteenä on oltava eläkkeensaajan antama suostumus siihen, että eläke maksetaan sosiaalilautakunnalle. Suostumuksen on oltava riittävän yksilöity niin, että sen antajan voidaan katsoa ymmärtäneen täysin sen, mihin hän on suostunut.

Jos eläkkeensaaja myöhemmin vaatii kunnalle harkinnanvaraisin perustein maksettavaa eläkettä itselleen tai peruuttaa antamansa suostumuksen, on Melan noudatettava eläkkeensaajan vaatimusta. Sitä ennen Mela ilmoittaa eläkkeensaajan vaatimuksesta kunnalle.

10.4 Vakuutusmaksujen periminen eläkkeestä

Jos eläkkeensaajalla on eläkkeen alkaessa maksamattomia MYEL- tai MATA-vakuutusmaksuja, ne voidaan periä hänen eläkkeestään (MYEL 97 §:n 1 mom.). Vakuutusmaksuja voidaan periä vain eläkkeen MYEL-osasta, ei esim. TyEL-, tai JuEL-osista.

Ilman eläkkeensaajan suostumusta vakuutusmaksuja voidaan periä enintään kolmasosa maksettavan MYEL-eläkkeen nettomäärästä. Rajoitus ei koske kertasuorituksena (kohta 10.2) maksettavaa eläkettä (MYEL 97 §:n 2 mom.).

Maksamattomat vakuutusmaksut peritään vanhimmaasta päästä ja niiden on oltava perimiskelpoisia (MYEL 97 §:n 3 mom.).

Vakuutusmaksuja voidaan periä vain eläkkeensaajan omasta eläkkeestä. Perhe-eläkkeestä niitä ei saa periä, paitsi jos leski antaa luvan periä maksamattomia vakuutusmaksujaan leskeneläkkeestään.

YEL-laitoksen pyynnöstä maksamaton YEL-vakuutusmaksu voidaan kuitata Melan maksaman eläkkeen YEL-osasta. Vastaavasti, jos eläkkeen maksaa toinen laitos, se voi Melan pyynnöstä kuitata maksamattomia MYEL-vakuutusmaksuja.

Ks. maksamattomien vakuutusmaksujen perimisestä eläkkeestä myös Vakuutusoppaan luku ”Vakuutusmaksu”.

Ryhmähenkivakuutuskorvauksesta maksamattomia vakuutusmaksuja ei voida periä.

10.5 Eläkkeen ulosmittaus

Kaikki työeläkkeet ovat ulosmittaukelpoisia samoin kuin niihin mahdollisesti liittyvät lisäedut (sekä rekisteröidyt että rekisteröimättömät). Ulosmittaus voi kohdistua myös eläkkeeseen mahdollisesti maksettavaan viivästyskorotukseen samoin kuin kertasuorituksena maksettavaan eläkkeeseen.

Tietojen antaminen

Melan on ulosottoviranomaisen pyynnöstä ilmoitettava maksamansa eläkkeen määrä sekä tiedossaan olevat muut laitokset, jotka maksavat eläkkeensaajalle toimeentuloetuuksia. Mela on velvollinen ilmoittamaan vain ne tiedot, jotka sillä on käytettävissään. Velvollisuutta asian selvittämiseen ei ole.

Maksukielto

Ulosottoviranomainen toimittaa Melaan maksukieltolomakkeen, jossa ulosottoviranomainen kieltää Melaa suorittamasta eläkkeestä pidätettävää eläkkeenosaa muulle kuin ulosottoviranomaiselle. Maksukiellossa määrätään, miten ulosottoon menevä määrä lasketaan, ja maksukiellon saaja veloitetaan maksamaan määrä ulosottoviranomaiselle. Maksukiellossa ilmoitetaan niin ikään muiden tulopohjaan vaikuttavien tulojen ja etuuksien määrä, velallisen suojaosuus sekä muut tarpeelliset tiedot.

Maksukieltoa on alettava noudattaa heti kun se on mahdollista. Maksukielto on voimassa määrääjän tai toistaiseksi niin pitkään kuin ulosottoviranomainen kirjallisesti ilmoittaa maksukiellon päättymisestä tai antaa uuden maksukiellon, joka korvaa aikaisemman

Voimassa oleva maksukielto voi keskeytyä vapaakuukausien ajaksi. Aikaisemmin annetun kiellon vaikutus jatkuu automaattisesti vapaakuukauden jälkeen ilman eri päätöstä. Ks. vapaakuukausista tarkemmin jäljempänä.

Ulosmittaustoimien oikeellisuudesta vastaa ulosottoviranomainen. Melan tulee noudattaa saamaansa maksukieltoa, mutta voi epäselvissä tilanteissa luonnollisesti tiedustella ulosottomieheltä maksukiellon lainmukaisuutta.

Suojaosuus

Kuukausittain maksettavan eläkkeen ulosmittauksessa on eläkkeen nettomäärästä jätettävä ulosmittaamatta vähintään suojaosuus. Suojaosuus on se määrä, jonka velallisen katsotaan tarvitsevan eläkkeen seuraavaan maksupäivään asti itsensä ja hänen elatuksensa varassa olevan puolisonsa sekä omien ja puolisonsa lasten ja otto-lasten elatukseen.

Suojaosuus on maksukauden kutakin päivää kohti määritelty euromäärä. Ulosottoviranomainen ilmoittaa velallisen suojaosuuden määrän maksukiellon yhteydessä.

Vuonna 2020 velallisen suojaosuus on 22,63 euroa ja kunkin hänen elätettävänä olevan perheenjäsenen suojaosuus 8,22 euroa päivässä.

Ulosmittaus kuukausieläkkeestä

Ulosmittausta varten lasketaan ensin Melasta maksettavan eläkkeen nettomäärä ja maksukieltolomakkeessa ilmoitettu muu nettotulo yhteen, jolloin saadaan ulosmittauksen perusteena oleva tulopohja.

Ulosmitattava määrä vaihtelee eri tuloluokissa seuraavasti:

- Jos tulopohja (nettoeläke yhdessä muiden nettotulojen kanssa) jää suojaosuutta pienemmäksi, ei eläkkeestä suoriteta ulosmittausta
- Jos tulopohja on vähintään suojaosuuden, mutta enintään kaksi kertaa sen suurinen, ulosmitataan $\frac{2}{3}$ suojaosuuden ylittävästä eläkkeen nettomäärästä (tulorajaulosmittaus)
- Jos tulopohja ylittää suojaosuuden yli kaksinkertaisesti, ulosmitataan nettoeläkkeestä $\frac{1}{3}$ (säännönmukainen ulosmittaus); ulosmitattava määrä lasketaan koko eläkkeestä, ei pelkästään suojaosuuden ylimenevästä eläkkeen osasta
- Jos tulopohja ylittää suojaosuuden vähintään nelinkertaisesti, voidaan nettoeläkkeestä ulosmitata enemmänkin kuin $\frac{1}{3}$, enintään kuitenkin $\frac{1}{2}$.

Takautuva eläke

Takautuvasti maksettavan eläkkeen nettomäärästä pidätetään $\frac{1}{3}$. Suojaosuutta ei tällöin oteta huomioon.

Kertasuoritus

Kertasuorituksena maksettavasta eläkkeestä tehdään aina säännönmukainen ulosottopidätys eli $\frac{1}{3}$ kertasuorituksen määrästä. Suojaosuutta ei lasketa kertasuorituksesta.

Maksusopimus

Joissakin tilanteissa ulosmittaus voidaan toimittaa edellä olevasta poiketen, jos velkoja ja velallinen ovat tehneet tästä keskenään kirjallisen sopimuksen. Jos sopimus on toteuttamiskelpoinen ja kohtuullinen kummankin osapuolen kannalta katsottuna, menetellään sen mukaisesti.

Edellytykset tässä tarkoitetun sopimuksen noudattamiselle arvioi aina ulosottomies. Mela noudattaa ulosottomiehen asiassa tekemää päätöstä ilman omaa harkintavaltaa.

Vapaakuukaudet

Kun eläkkeen ulosmittaus on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään vuoden, ulosmittaus on tietyin edellytyksin keskeytettävä määräajaksi.

Jos ulosmittaus toimitetaan tulorajaulosmittauksena, on eläkkeensaajalla aina oikeus kahteen vapaakuukauteen kalenterivuoden aikana.

Myös muille kuin tulorajaulosmittauksen piirissä oleville voidaan myöntää vapaakuukausia, mutta se edellyttää velallisen pyyntöä. Vapaakuukausien myöntäminen perustuu harkintaan, jossa otetaan huomioon mm. asumis- ja elinkustannukset sekä muut erityiset syyt. Vapaakuukausien määrä voi tässä tilanteessa olla vuotta kohden enintään kolme.

Ulosottoviranomainen ilmoittaa vapaakuukaudet Melaan. Mela maksaa eläkkeen näiden kuukausien ajalta ilman ulosmittausta. Vapaakuukausien ei tarvitse olla peräkkäisiä ja niiden jälkeen ulosmittaus jatkuu aikaisemman maksukiellon mukaisesti.

Ulosmittauksen katsotaan jatkuneen yhdenjaksoisesti myös vapaakuukausien aikana, kun seuraavina vuosina tarkastellaan sitä, onko ulosmittaus jatkunut vähintään yhden vuoden ajan, mikä on lähtökohtaedellytyksenä, että vapaakuukausia voidaan ylipäätään myöntää.

10.6 Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperintä

Eläkkeensaajalle on voitu maksaa liian suurta eläkettä virheellisen eläkepäätöksen tai eläkkeen maksatuksessa sattuneen virheen johdosta. Myös olosuhteiden muutos saattaa aiheuttaa sen, että eläkettä ei enää voida maksaa annetun päätöksen mukaisena. Tällaisia muutoksia ovat lapsikorotuksen lakkaaminen, leskeneläkkeeseen tehtävä vähennys, lesken uusi avioliitto, eläkkeensaajan kuolema jne.

Pääsääntö

Jos eläkettä on maksettu enemmän kuin mihin sen saajalla olisi ollut oikeus, aiheettomasti maksettu eläke on perittävä takaisin (MYEL 101 §:n 1 mom.).

Takaisinperinnästä luopuminen

Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperinnästä voidaan luopua osittain tai kokonaan, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä eläkkeen maksamisen ole katsottava johtuneen eläkkeen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä. Takaisinperinnästä voidaan luopua myös silloin, kun takaisin perittävä määrä on vähäinen. (MYEL 101 §:n 2 mom.).

Mela ja muut työeläkelaitokset noudattavat periaatetta, jonka mukaan alle 200,00 euron saatavaa pidetään aina määrältään vähäisenä.

Vanhentuminen

Päätös aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisinperimisestä on tehtävä viiden vuoden kuluessa eläkkeen maksupäivästä lukien (MYEL 101 §:n 4 mom.).

Vanhentumisaika oli aikaisemmin kymmenen vuotta. Vanhentumisaika lyheni vuodesta 2009 alkaen asteittain niin, että viiden vuoden vanhentumisaikaa on noudatettu vuoden 2013 alusta lukien. (MYEL VpL 11 §).

Viiden vuoden vanhentumisaika koskee vain eläkkeensaajalta perittävää eläkettä. Vanhentumissäännös ei koske regressisaatavaa toiselta laitokselta, joten Mela voi periä esim. liikenne- tai tapaturmavakuutusyhtiön maksaessa lisää ansionmenetykskorvausta myös viittä vuotta vanhempaan aikaan kohdistuvan korvauksen, vaikka sitä ei vanhentumisen takia voitaisi periä enää eläkkeensaajalta itseltään takaisin.

Takaisinperintämenettely

Aiheettomasti maksetun eläkkeen takaisin periminen voidaan aloittaa takaisinperinnästä annetun päätöksen saatua lainvoiman.

Tavallisesti aiheettomasti maksettu eläke kuitataan maksussa olevasta eläkkeestä. Liikaa maksettu eläke peritään laskulla, kun eläkettä ei ole enää maksussa. Eläkkeensaajalta saadun valtakirjan nojalla virheellisesti maksettu eläke voidaan joissakin tapauksissa periä takaisin toisesta eläkelaitoksesta.

Kuittausmenettelyssä aiheettomasti maksettu eläke peritään takaisin pienentämällä maksussa olevaa eläkettä. Ilman eläkkeensaajan suostumusta ei eläke-erästä saa kuitata kerralla enempää kuin kuudesosan nettoeläkkeestä. (MYEL 102 §:n 1 mom.).

Takautuvasta eläkkeestä voidaan aiheettomasti maksettua eläkettä kuitata silloin, kun eläke myönnetään tai sitä korotetaan taannehtivasti. Myös takautuvasta eläkkeestä voidaan kuitata enintään kuudesosa sen nettomäärästä.

Perhe-eläkkeestä ei saa kuitata edunjättäjälle liikaa maksettua eläkettä ilman edunsaajien suostumusta.

Takaisinperintää koskevia ohjeita ja menettelytapoja käsitellään tarkemmin Melan toimintaohjeessa "Eläkkeiden ja korvausten oikaisu- ja takaisinperintä".

11 Indeksiturva

Lakisääteiset eläkkeet on sidottu indeksiin. Tätä periaatetta on noudatettu koko ajan, kun työeläkejärjestelmä on ollut voimassa.

Työeläkejärjestelmän voimaantullessa oli vain yksi TEL-indeksi, jota sovellettiin kaikkiin tilanteisiin. Myöhemmin indeksointi muuttui niin, että työikäisille ja eläkeikäisille tuli omat indeksinsä (rajana 65 vuoden täyttämivuoden loppu).

Vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä tuli kahden aikaisemman indeksin rinnalle palkkakerroin, joka käyttäytyy indeksin tavoin. Siirtymäajan kuluttua toinen aikaisemmista indekseistä jäi pois käytöstä, jonka jälkeen käyttöön jäi palkkakerroin (aktiiviaikaa) ja työeläkeindeksi (eläkeaikaa) varten. Nämä ovat käytössä edelleen.

Eri aikoina voimassaolleet ja edelleen voimassaolevat indeksit on sidottu ansiotasojen ja kuluttajahintaindekseihin. Näitä kahta tekijää on eri aikoina ja eri indeksisarjoissa painotettu eri tavalla.

Myös aikaisemmin voimassaolleet indeksijärjestelmät esitellään tässä yhteydessä, koska ne voivat tulla edelleen sovellettavaksi aikaisempia työtuloja tai eläkkeiden määriä muunnettaessa.

11.1 TEL-indeksi vuosina 1962 - 1995

MYELin voimaantulosta vuoteen 1995 asti oli käytössä yksi indeksi (TEL-indeksi), jota sovellettiin niin työtulojen kuin eläkkeiden indeksoinnissa kaikissa tapauksissa.

MYEL tuli voimaan 1.1.1970, mutta vuosille 1962 - 1969 vahvistettuja indeksejä tarvittiin TEL- ja LEL-eläkkeen laskennassa.

Vuodesta 1962 vuoteen 1977 alkuun saakka TEL-indeksi oli sidottu vain palkkatasoon. Vuodesta 1977 vuoden 1996 alkuun saakka TEL-indeksi laskettiin palkka- ja hintatasossa tapahtuneiden muutosten keskiarvona.

Indeksin nousu

Lähtökohtaindeksi (= 100) on vuosien 1961 ja 1962 indeksi.
Indeksiluvut ja vuosittaiset nousut prosentteina ovat:

vuosi	indeksi	nousuprosentti
1962	100	
1963	106	6,00
1964	116	9,43
1965	130	12,07
1966	142	9,23
1967	152	7,04
1968	165	8,55
1969	182	10,30
1970	197	8,24
1971	216	9,64
1972	247	14,35
1973	274	10,93
1974	315	14,96
1975	383	21,59
1976	462	20,63
1977	524	13,42
1978	573	9,35
1979	608	6,11
1980	665	9,38
1981	745	12,03
1982	836	12,21
1983	915	9,45
1984	1006	9,95
1985	1088	8,15
1986	1165	7,08
1987	1225	5,15
1988	1291	5,39
1989	1387	7,44
1990	1481	6,78
1991	1595	7,70
1992	1682	5,45
1993	1688	0,36
1994	1688	0,00
1995	1712	1,42

Ketjutus myöhempiin indekseihin

Vuoden 1996 alusta lukien edellä tarkasteltu indeksisarja jatkui ns. työikäisten indeksinä (ks. tark. kohta 11.2).

Periaatteessa tämä indeksisarja päättyi vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä, mutta sitä sovellettiin myöhemminkin, jos eläke tuli määrättäväksi ennen

1.1.2005 voimassaolleiden säännösten mukaisesti. Tämä indeksi vahvistettiin vuoteen 2013 asti ja siitä käytettiin myös nimitystä siirtymäajan indeksi.

Indeksiluvut ja vuosittaiset nousut ovat:

vuosi	indeksi	nousuprosentti
1996	1760	2,80
1997	1791	1,76
1998	1825	1,90
1999	1868	2,36
2000	1903	1,87
2001	1981	4,10
2002	2054	3,68
2003	2103	2,39
2004	2151	2,28
2005	2191	1,86
2006	2246	2,51
2007	2311	2,89
2008	2363	2,25
2009	2494	5,54
2010	2538	1,76
2011	2578	1,55
2012	2663	3,30
2013	2738	2,82

11.2 Työ- ja eläkeikäisten indeksi vuosina 1996 - 2005

Vuoden 1996 alusta lukien ryhdyttiin käyttämään rinnakkain kahta eri indeksiä eläkkeensaajan ikään perustuen. Sen kalenterivuoden loppuun, jonka aikana henkilö täytti 65 vuotta, käytettiin ns. työikäisten indeksiä, ja sen jälkeen ns. eläkeikäisen indeksiä. Työtulojen lisäksi myös eläkkeitä korotettiin työikäisten indeksillä sen vuoden loppuun saakka, jonka aikana eläkkeensaaja täytti 65 vuotta.

Perhe-eläkkeissä indeksin käyttö määräytyi sen mukaan, minkä ikäinen edunjäntäjä olisi ollut. Näin ollen perhe-eläkkeen määrää korotettiin työikäisen indeksillä sen vuoden loppuun asti, jonka kuluessa edunjäntäjä olisi täyttänyt 65 vuotta, ja seuraavan vuoden alusta lukien eläkeikäisen indeksillä.

Kahden eri indeksin järjestelmällä (työ- ja eläkeikäisen indeksit) eläkkeensaajien ansiotaso pyrittiin turvaamaan oikeudenmukaisesti painottamalla kummassakin sitä tekijää, jolla yleensä siinä vaiheessa on suurempi merkitys.

Työikäisen indeksissä palkkatason muutoksen painokerroin oli 0,5 ja hintatason muutoksen 0,5. Eläkeikäisen indeksissä palkkatason muutoksen painokerroin oli 0,2 ja hintatason muutoksen 0,8.

Työikäisen indeksistä käytetään myös nimityksiä "puoliväli-indeksi" (painokertoimista 50 ja 50 johtuen) sekä "aktiiviajan indeksi" ja T-indeksi (jota vastaa eläkeikäisen E-indeksi).

Työikäisen indeksi

Työikäisen indeksi on ketjutettu aikaisemmin voimassaolleen TEL-indeksiin. Vuosittaiset korotukset ja nousut on esitetty edellä kohdassa 11.1.

Eläkeikäisten indeksi

Eläkeikäisten indeksiluvut ja vuosittaiset nousut prosentteina ovat:

vuosi	indeksi	nousuprosentti
1996	1737	
1997	1754	0,98
1998	1783	1,65
1999	1812	1,63
2000	1838	1,44
2001	1912	4,03
2002	1968	2,93
2003	2002	1,73
2004	2028	1,30
2005	2047	0,94
2006	2081	1,66
2007	2127	2,21
2008	2178	2,40
2009	2286	4,72
2010	2292	0,26
2011	2323	1,35
2012	2407	3,62
2013	2475	2,82
2014	2509	1,37
2015	2519	0,40
2016	2519	0,00
2017	2534	0,60
2018	2548	0,55
2019	2585	1,45
2020	2617	1,23

Indeksisarja jatkui katkeamatta, mutta sen käyttöala laajeni vuoden 2005 alusta lukien. Sanotusta ajankohdasta kaikki eläkkeet on tarkistettu tällä indeksillä eläkkeensaajan (edunjättäjän) iästä riippumatta.

11.3 Palkkakerroin ja työeläkeindeksi vuodesta 2005 alkaen

Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä eläkeikäisten indeksin nimi muuttui työeläkeindeksiksi ja sen voimaantulosta 1.1.2005 alkaen sitä on sovellettu kaikkiin eläkkeisiin eläkkeensaajan iästä riippumatta.

Aktiiviaikaisten ansioiden, vapaakirjojen ja eri laeissa olevien euromäärien tarkistamista varten otettiin käyttöön palkkakerroin.

Edellisten rinnalla oli vuoteen 2012 asti käytössä vielä ns. puoliväli-indeksi (työikäisen indeksi, T-indeksi; ks. edellä kohta 11.2)

Työeläkeindeksi

Työeläkeindeksi on ketjutettu aikaisemmin voimassaolleen eläkeikäisten indeksiin. Vuosittaiset korotukset ja nousut on esitetty edellä kohdassa 11.2.

Eläkeikäisen indeksissä palkkatason muutoksen painokerroin oli 0,2 ja hintatason muutoksen 0,8.

Kaikki työeläkkeet on korotettu ja korotetaan työeläkeindeksillä vuoden 2005 alusta lukien eläkkeensaajan (tai edunjättäjän) iästä riippumatta. Myöskään sillä ei ole merkitystä, perustuuko eläke 1.1.2005 voimaantulleisiin vai sitä aikaisemmin voimassaolleisiin säännöksiin.

Palkkakerroin

Palkkakerrointa käytetään, kun työaikaisia ansioita tai työtuloja, työeläkelaeissa olevia euromääriä taikka vuoden 2004 tasoon vapaakirjattua eläkkeen määrää korotetaan vuodesta 2004 eteenpäin.

Nimestään huolimatta palkkakerroin käyttäytyy indeksien tavoin.

Palkkakertoimessa palkkatason muutoksen painokerroin on 0,8 ja hintatason muutoksen 0,2.

Lähtökohtataso (= 1000) on vuodelle 2004 vahvistettu palkkakerroin. Nykyisin MYELissä olevat euromäärät on ilmaistu tässä tasossa.

Palkkakertoimet ja vuosittaiset nousut prosentteina ovat:

vuosi	indeksi	nousuprosentti
2004	1000	
2005	1028	2,80
2006	1063	3,41
2007	1100	3,48
2008	1124	2,18
2009	1192	6,05
2010	1231	3,27
2011	1253	1,79
2012	1291	3,03
2013	1327	2,78
2014	1350	1,73
2015	1363	0,96
2016	1373	0,73
2017	1389	1,15
2018	1391	0,14
2019	1417	1,87
2020	1446	2,04

Indeksien vahvistaminen	Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa kutakin kalenterivuotta varten palkkakertoimen ja työeläkeindeksin. Perusteena käytetään edellisen vuoden kolmannen vuosineljänneksen keskimääristä palkka- ja hintatasoa. Indeksiluvut on julkaistava viimeistään edellisen vuoden marraskuun 1 päivänä.
KEL	Kansaneläke on sidottu pelkästään elinkustannusindeksiin. Henkilön ikä ei vaikuta indeksin määräytymistapaan millään tavalla.
SV-päivärahat	Sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha, lapsikorotukset ja päivärahan määrittelyn tulorajat nousevat vuosittain palkkakertoimella (SVL 21 luku 1 §:n 2 mom.).
Tapaturmavakuutus	Tapaturmavakuutuslaissa säädettyjä euromääriä, vuosityöansiota ja tapaturmavakuutuksen perusteella maksettavia jatkuvia korvauksia korotetaan vuosittain työeläkejärjestelmän periaatteita noudattaen joko palkkakertoimella tai työeläkeindeksillä (TAPAL 268 §:n 2 mom.).
Luopumisjärjestelmät	Luopumistuen perusmäärä on sidottu työeläkeindeksiin, kun taas täydennysosa on sidottu KEL-indeksiin (LUTUL 29 ja 31 §). Luopumiseläkkeiden maksaminen on sidottu kokonaan työeläkeindeksiin (LUEL 24 § 1 mom.).
11.4 Indeksi (palkkakerroin) ja työtulot	
	Työtulo vahvistetaan työtulopäätöksen antamisvuoden palkkakertoimen tasossa. Vakuutusmaksuja laskettaessa korotetaan työtulo ao. vuoden palkkakertoimella.
Eläketyötulo	Vakuutusrekisterissä työtulot ovat vakuutuksen alkamisvuoden ja työtulon tarkistamisvuoden indeksissä. Kaikki ennen vuotta 2005 voimassaolleet vakuutukset on vapaakirjattu. Jos vakuutus oli päättynyt jo ennen vuotta 2005, on eläketyötulo ilmoitettu rekisteriin vakuutuksen päättymisvuoden indeksissä. Vastaavasti 31.12.2004 voimassaolleet MYEL-vakuutukset on päätetty teknisesti sanottuun ajankohtaan ja viety rekisteriin vuoden 2004 tasossa. Vapaakirjaa laskettaessa vahvistettu tai viimeksi tarkistettu työtulon määrä on jaettu vahvistamis/tarkistamisvuoden indeksillä ja kerrottu päättymisvuoden indeksillä. Vuodesta 2005 alkaen MYEL-eläkkeen määrää ei lasketa enää vakuutusjaksojen vaan vuosityötulojen perusteella. Tämän vuoksi vuodesta 2005 alkaen MYEL-työtulo on kunkin vuoden osalta viety rekisteriin kyseiselle vuodelle vahvistetun palkkakertoimen tasoisena.
Sovellettava indeksi	Työtulojen osalta indeksitarkistus suoritetaan aina palkkakerrointa käyttäen, kun korotettava määrä on ilmaistu vuoden 2005 tai jonkin myöhemmän vuoden tasossa.

Vuotta 2005 edeltävältä ajalta korotus suoritetaan edelleen aikaisemmin voimassa-
olleiden säännösten mukaisesti aktiivi-ikäisten indeksiä käyttäen.

Jos indeksitarkistus tulee tehtäväksi niin, että tarkistusväli ylittää vuodenvaihteen
2004/2005, suoritetaan tarkistus kaksiporaisesti kulloinkin voimassaolleiden sään-
nösten mukaisesti:

1. Vahvistettu tai viimeksi tarkistettu työtulon määrä kerrotaan luvulla 2151 (vuo-
delle 2004 vahvistettu aktiivi-ikäisten indeksiluku) ja jaetaan vahvistamis/tarkis-
tamisvuodelle vahvistetulla aktiivi-ikäisten indeksiluvulla;
2. Edellä kerrotulla tavalla saatu (pyöristämätön) luku kerrotaan sen kalenterivuo-
den palkkakertoimella, mihin tasoon työtulon määrä halutaan nostaa ja jaetaan
luvulla 1000 (vuodelle 2004 vahvistettu palkkakerroin).

Esimerkki 11.1

Maatalousyrittäjän MYEL-vakuutus on päättynyt vuonna 1996. Vapaakirjan määräksi
on rekisteröity 344,36 euroa ilmaistuna vakuutuksen päättymisvuodelle vahvistetun
aktiivi-ikäisten indeksin (puoliväli-indeksin) tasossa 1760. Maatalousyrittäjän eläke
alkaa vuonna 2020.

Vapaakirjan määrä korotetaan ensin aktiivi-ikäisten indeksillä vuoden 2004 tasoon
($344,36 \times 2151 : 1760$) e = 420,86 e. Saatu määrä korotetaan eläkkeen alkamisvuo-
den tasoon palkkakertoimella ($420,86 \times 1446 : 1000$) e = 608,56 e. Vuodelle 1996
rekisteröidyn vapaakirjan määrä vuoden 2020 tasossa ilmaistuna on siis 608,56 e.

11.5 Indeksi ja eläkkeet

Eläkettä myönnettäessä määrätään eläke sen alkamisvuoden työeläkeindeksiin.

Eläkkeen määrä saattaa muuttua useista eri syistä (esim. ensisijaisten etuuksien
muutoksista tai uudesta yhteensovituksista johtuen). Nämä muutokset lasketaan ja
ilmoitetaan muutoksen alkamispäivän työeläkeindeksissä.

Vuosittainen tarkistus

Kunkin kalenterivuoden alussa korotetaan maksettava eläke indeksillä (MYEL 85 §).
Vuositarkistuksesta ei anneta päätöstä.

Eläkkeen uusi määrä ilmoitetaan eläkkeensaajalle vuosi-ilmoituksen yhteydessä. Il-
moituksessa kerrotaan tiedot myös edellisenä vuonna maksetuista eläkkeistä ja en-
nakkonpidätyksestä.

Tarkistusmenettely ja sovellettava indeksi

Myönnetty tai viimeksi muutettu eläkkeen määrä jaetaan myöntämis/ muuttamis-
vuoden indeksillä ja kerrotaan alkavan kalenterivuoden indeksillä.

Jos indeksitarkistus tulee tehtäväksi niin, että tarkistusväli ylittää vuodenvaihteen
2004/2005, voidaan tarkistus joutua tekemään kaksiporaisesti, jos eläke oli myön-
netty ennen sitä kalenterivuotta, jonka aikana eläkkeensaaja täytti 65 vuotta. Näin

sen vuoksi, että ennen vuotta 2005 työikäisten indeksia sovellettiin myös eläkkeisiin sen kalenterivuoden loppuun saakka, jonka aikana eläkkeensaaja täytti 65 vuotta.

Esimerkki 11.2

Maatalousyrittäjä on jäänyt MYEL-työkyvyttömyyseläkkeelle 58-vuotiaana vuonna 1996. Eläkkeen määrä on ollut sen alkaessa 344,36 e ilmaistuna vuoden 1996 työikäisten indeksissä 1760.

Eläkkeen määrä on tarkistettu vuosittain työikäisten indeksillä vuoteen 2003 asti, jolloin hän on täyttänyt 65 vuotta ja siitä alkaen eläkeikäisten indeksillä. Vuonna 2003 eläkkeen määrä oli $(344,36 \times 2103 : 1760) \text{ e} = 411,47 \text{ e}$, jonka jälkeen korotus tapahtuu eläkeikäisten indeksillä (=vuodesta 2005 alkaen työeläkeindeksi) pitäen lähtötasona vuodelle 2003 vahvistettua eläkeikäisten indeksilukua 2002. Vuoden 2020 tasossa ilmaistuna eläkkeen määrä on $(411,47 \times 2617 : 2002) \text{ e} = 537,87 \text{ e}$.

12 Ratkaiseva eläkelaitos

12.1 Viimeisen laitoksen periaate (VILMA)

Työeläkejärjestelmässä noudatetaan ns. viimeisen eläkelaitoksen periaatetta. Tämä tarkoittaa, että eläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa pääsääntöisesti vain yksi eläkelaitos. Päätöksen antaa yleensä se eläkelaitos, jossa eläkkeen hakijan ansioiden on vakuutettu eniten eläketapahtumaa edeltävien kahden kalenterivuoden aikana (MYEL 91 § ja TyEL 107 §:n 1 mom.).

Eläkkeenhakija voi toimittaa hakemuksensa mihin tahansa työeläkelaitokseen tai Eläketurvakeskukseen tai näiden valtuuttamalle asiamiehelle (ml. Mela-asiamiehet).

Eläkkeenhakijan ei tarvitse hakemusta jättäessään tietää, mikä laitos tulee käsittelemään hänen eläkehakemuksen. Hakemuksen vastaanottanut eläkelaitos toimittaa hakemuksen toiselle eläkelaitokselle, jos se ei itse ole käsittelevä laitos.

VILMA-säännöt 1.1.2004 lukien

Yksityisellä sektorilla viimeisen eläkelaitoksen periaatetta on noudatettu yksityisen sektorin lakien voimaantulosta lukien (TEL ja LEL 1.7.1962; MYEL ja YEL 1.1.1970).

Vuoden 2004 alusta lukien viimeisen laitoksen periaate laajeni koskemaan myös valtion, kunnan, evankelis-luterilaisen kirkon ja Kansaneläkelaitoksen työsuhde-eläkeitä koskevia eläkejärjestelmiä. Samasta ajankohdasta lukien viimeistä eläkelaitosta koskevien säännösten mukaisesta päätöksestä on käytetty myös lyhennettä "VILMA-päätös". Vastaavasti kaikki ennen VILMA-säännösten voimaantuloa annetut päätökset ovat "ei-VILMA" -päätöksiä.

Lisäksi myös VILMA-säännösten voimassaoloaikana tulee tilanteita, joissa "VILMA ei toteudu", jolloin yksityinen ja julkinen sektori antavat erikseen omat "ei-VILMA" -päätöksensä. Jos näin käy, annetaan yksityisellä sektorilla tällaisessakin tilanteessa yksi yhteinen päätös, jossa on otettu huomioon kaikki yksityisen sektorin eläkelait. Päätöksen antaa se yksityisen sektorin eläkelaitos, jonka piirissä eläkkeen hakijalla on ollut eniten ansioiden kahden viimeisen kalenterivuoden aikana (MYEL 91 § ja TyEL 107 a §:n 1 mom.).

VILMAN ulkopuolella edelleen

Suomen Pankin, Ahvenanmaan maakunnan ja ortodoksisen kirkon eläkejärjestelmät ovat merkittävimmät työeläkejärjestelmät, joihin ei edelleenkään sovelleta viimeisen laitoksen periaatetta.

Jos eläkkeen hakijan pääasiallinen työskentely kahden vuoden aikana (VILMA -säännösten mukaisesti tarkasteltuna) kuuluu jonkin edellä mainitun järjestelmän piiriin, ei VILMA-säännöksiä sovelleta. Näin menetellään, vaikka eläkettä ei edes haettaisi tai sitä ei myönnettäisi edellä tarkoitettusta VILMAN ulkopuolisesta järjestelmästä.

Esimerkki 12.1

Eläkkeen hakija on toiminut pitkään MYEL-vakuutettuna, minkä lisäksi hänellä on ollut aikaisempina vuosina LEL-ansioita. Maatalousyrittäjätoiminnan päättymisen jälkeen hän on toiminut muutaman vuoden kunnan palveluksessa ja viime vuodet ortodoksisessa seurakunnassa suntiona. Viimeisen toiminnan vakuuttanut järjestelmä (ortodoksisen kirkon eläkejärjestelmä) ei kuulu VILMA-järjestelmän piiriin, minkä johdosta VILMAa ei sovelleta myöskään aikaisempiin toimintoihin. Hakija saa päätökset erikseen ortodoksisen kirkon eläkejärjestelmästä, Kevasta ja yksityiseltä sektorilta. Päätöksen antaa yksityiseltä sektorilta joko Mela tai Etera sen mukaan, kumpi on vakuuttanut enemmän ansioita kahden edellisen vuoden aikana.

VILMA-laitoksen toimivalta ja tehtävät

VILMA-laitos käsittelee eläkehakemuksen, selvittää eläkkeen edellytysten täyttymisen ja eläkkeen määrän, laskee ja maksaa eläkkeen ja hoitaa eläkkeeseen liittyvät muut eläkelaitoksen tehtävät.

Oikeus eläkkeeseen ja eläkkeen määrä myönnetään kunkin järjestelmän omien edellytysten mukaisesti. Jos Mela on VILMA-laitos, myönnetään JuELin mukaiset vanhuuseläkkeet JuELin sääntöjä noudattaen, ei MYELin säännöin, vaikka Mela VILMA-laitoksena maksaa sekä JuELin että MYELin mukaisen eläkkeen. Tämän vuoksi VILMA-laitoksen antamaa päätöstä sanotaan myös päätösyhdistelmäksi (yhdistelmä eri järjestelmien mukaisista päätöksistä).

Edellä sanotusta poiketen VILMA-laitos ratkaisee oikeuden työkyvyttömyyseläkkeeseen yleensä myös muun kuin oman eläkejärjestelmänsä osalta. Tämä johtuu työkyvyttömyyden jakamattomuudesta (ks. tark. kohta 3.1.6. ”Jakamaton työkyvyttömyys”). Toisaalta eläkelaitokset ovat keskenään sopineet, että käsittelevän laitoksen tulee pyytää lausunto toiselta eläkelaitokselta, jos toisessa laitoksessa vakuutettujen työansioden määrä on merkittävä (ks. tark. kohta 12.3.1 ”Lausunto toiselta työeläkelaitokselta”).

Vaikka VILMA-laitos maksaa eläkkeen kaikkien puolesta, vastaa kukin järjestelmä itsenäisesti omien eläkkeidensä kustannuksista.

Sopimismahdollisuus

Eläkelaitokset voivat sopia keskenään (MYEL 91 § ja TyEL 110 §:n 1 mom.), että

- VILMA -menettelyä ei noudateta lainkaan, silloin kun sitä säännösten mukaisesti pitäisi noudattaa,
- VILMA -laitoksen tehtävät hoitaa jokin toinen kuin säännösten mukaisesti määräytyvä eläkelaitos, tai
- VILMA -menettelyä noudatetaan sellaisessa tapauksessa, jota VILMA -säännökset eivät lähtökohtaisesti koske lainkaan.

Sopiminen on mahdollista tapauskohtaisesti silloin kun pääsäännöstä poikkeava menettely on tapauksen käsittelyn kannalta tarkoituksenmukaista. Jos käsittelevä laitos muuttuu, ilmoitetaan siitä hakijalle.

12.2 Pääsääntö: kahden vuoden ansiot

Eläkehakemuksen käsittelee ja ratkaisee yleensä se eläkelaitos, jossa eläkkeen hakijalla on ollut eniten ansioita kahden viimeisen kalenterivuoden ajalta. Kahden vuoden aika määräytyy eläkelajien erityispiirteistä johtuen toisistaan hieman poikkeavasti (ks. eri eläkelajien osalta kohdat 12.3.1 - 12.3.6.).

Eräissä tilanteissa Keva ansioista riippumatta

Edellä selostetusta riippumatta Keva on ratkaiseva ja eläkehakemuksen käsittelevä eläkelaitos, jos eläkkeen hakijalla on oikeus tai perhe-eläketapauksissa edunjättäjällä oli oikeus julkisten alojen työeläkelain mukaiseen lisäeläkeosuuteen tai henkilökoh-
taiseen eläkeikään (MYEL 91 § ja TyEL 107 a §:n 4 mom. 1 kohta ja 5 mom. 2 kohta).

MEK, jos alennettu eläkeikä

Vastaavasti Merimieseläkekassa on ratkaiseva eläkelaitos, joka käsittelee eläkehakemuksen ansioista riippumatta silloin kun eläkkeen hakijalla on oikeus jäädä eläkkeelle MEL:n mukaisessa alemmassa eläkeiässä. Edellytyksenä on lisäksi, ettei hakemus tule käsiteltäväksi Kevassa edellä kerrotulla tavalla. (MYEL 91 § ja TyEL 107 a §:n 6 mom.).

Mela, jos oikeus luopumisetuuteen

Eläkehakemus käsitellään Melassa, jos eläkkeen hakijalla on oikeus luopumiseläkkeeseen tai luopumistukeen tai jos edunjättäjä sai kuollessaan luopumiseläkettä tai luopumistukea (VnA 6 §).

Lähtökohtaisesti hakemus ei tule käsiteltäväksi Melassa kuitenkaan silloin, jos samaan tapaukseen soveltuu joko Kevaa tai Merimieseläkekassaa koskeva erityissäännös (ks. edellä). Käytännössä VILMA-menettely puretaan kuitenkin (yleisesti noudatettava yhteinen sopimus) niissä tilanteissa, joissa luopumistuen saajalla on oikeus myös julkisen puolen lisäeläkkeeseen.

Jos kyse on hakijan omaan työskentelyyn perustuvasta eläkkeestä, hakemus käsitellään Melassa, vaikka luopumistuki ei vielä olisikaan maksussa uinumisen, lepäämisen tai odottamisen vuoksi. Sen sijaan perhe-eläketapauksissa hakemus voi tulla käsiteltäväksi Melassa tällä erityisperusteella vasta sen jälkeen, kun luopumistuen maksaminen on alkanut.

12.3 Eläkelajikohtaiset erityispiirteet

12.3.1 Työkyvyttömyyseläke

Tarkastelu-aika

Tarkastelu-aika on sama ajanjakso, jonka perusteella oikeus tulevan ajan eläkkeeseen määräytyy eli eläketapahtumaa edeltävät viisi kalenterivuotta.

Eläkehakemuksen käsittelee ja ratkaisee yleensä se eläkelaitos, jossa eläkkeen hakijalla on ollut eniten ansioita tarkasteluajanaan kuuluvien kahden kalenterivuoden ajalta. Kahden vuoden aikaa määrittäessä otetaan huomioon sellainen kalenterivuosi, jonka aikana eläkkeenhakijalla on viimeksi ollut ansioita ja tätä vuotta välittömästi edeltävä kalenterivuosi. (VnA toimivaltaisesta eläkelaitoksesta 3 §:n 1 mom.).

Kahden vuoden ansiot

Huomioon otettavat vuodet ovat yleensä kaksi eläketapahtumaa edeltävää kalenterivuotta.

Huomioon otettavat kalenterivuodet määräytyvät sen vuoden perusteella, jonka aikana ansioita oli viimeksi. Ansioden määrällä ei ole merkitystä, riittää kun työansioita on ylipäättään vakuutettu.

Ratkaiseva eläkelaitos määräytyy viimeisen ansiovuoden ja sitä välittömästi edeltävän kalenterivuoden ansioiden perusteella. Tarkastelu tehdään näiden kahden vuoden perusteella myös siinä tapauksessa, ettei edeltävän vuoden aikana ole lainkaan vakuutettuja ansioita.

Yhden vuoden ansiot

Ratkaiseva eläkelaitos määräytyy ainoastaan yhden vuoden ansioiden perusteella, jos vakuutettuja ansioita on ainoastaan tarkasteluajanaan kuuluvan ensimmäisen kalenterivuoden aikana (VnA 3 §:n 2 mom.).

Poikkeuksellinen tarkastelu aika

Eräissä tilanteissa oikeus tulevaan aikaan määräytyy viiden kalenterivuoden pääsäännöstä poiketen. Ks. tarkemmin kohta 1.4 ”Poikkeuksellinen tarkastelu aika”. Näissä tilanteissa ratkaiseva eläkelaitos määräytyy poikkeuksellisesti eläketapahtumavuonna ja sitä edeltävän kalenterivuoden aikana saatujen ansioiden perusteella. Eläketapahtumavuoden ansiot otetaan huomioon eläketapahtumakuukauden loppuun asti. (VnA 3 §:n 3 mom.).

Ansioita vain tarkasteluajana edeltävällä ajalla

Jos eläkkeenhakijalla ei ole lainkaan ansioita eläketapahtumavuotta edeltävien viiden vuoden aikana eikä poikkeuksellista tarkasteluajana koskevia säännöksiä voida soveltaa, määräytyy ratkaiseva eläkelaitos viimeisen sellaisen kalenterivuoden ja sitä edeltävän vuoden ansioiden perusteella, jonka aikana hänellä ylipäättään on ollut vakuutettuja työansioita (VnA 3 §:n 4 mom.). Ratkaiseva eläkelaitos on se, jossa henkilöllä on ollut eniten vakuutettuja työansioita näiden kahden vuoden aikana.

Kahden vuoden sääntöä poikkeuksineen sovelletaan vain silloin, kun eläkkeenhakijalla on ansioita työeläkeuudistuksen voimaantulon 1.1.2005 jälkeen. Jos viimeiset ansiot sijoittuvat tätä edeltävään aikaan, ratkaisee eläkehakemuksen se eläkelaitos, jossa hakijan viimeiset ansiot on aikanaan vakuutettu.

Keva tai MEK

Työkyvyttömyyseläkehakemus tulee käsiteltäväksi Kevassa tai Merimieseläkekassassa niiden periaatteiden mukaisesti, joita on käsitelty edellä kohdassa 12.2.

Julkisen sektorin palvelussuhde voimassa

Edellä olevan lisäksi hakemus käsitellään Kevassa myös silloin kun hakijalla on työkyvyttömyyden alkaessa voimassa oleva julkisen sektorin työ- tai virkasuhde (MYEL 91 § ja TyEL 107 a §:n 3 mom. 1 kohta). Näissä tapauksissa hakemus käsitellään Kevassa sen vuoksi, että hakemukseen sovelletaan julkisen palvelussuhteen osalta ammatillista työkyvyttömyyden määritelmää.

Perhehoitajan, omaishoitajan ja luottamushenkilön tehtävät taikka toimeksianto- tai konsulttisopimukset eivät ole tässä tarkoitettuja julkisia palvelussuhteita.

Lisäksi on säädetty erikseen, että Keva on käsittelevä eläkelaitos silloin, kun ratkaistavana on osatyökyvyttömyyseläkehakemus ja hakijan eläketurva on eläketapahtumahetkellä järjestetty julkisten alojen työeläkelain mukaan (MYEL 91 § ja TyEL 107 a §:n 3 mom. 3 kohta).

Neuvottelu julkisen ja yksityisen sektorin välillä

Jos Keva on VILMA-laitos ja se myöntää oman eläkkeensä ammatillista työkyvyttömyysmääritelmää soveltaen, on sen neuvoteltava työkyvyttömyyseläkeratkaisusta ennen päätöksen antamista yksityisen sektorin kanssa, jos yksityiseltä sektorilta karttuneen eläkkeen määrä on vähintään 994,87 e/kk vuoden 2020 tasossa ilmaistuna. Neuvottelu käydään sen eläkelaitoksen kanssa, joka olisi ratkaiseva eläkelaitos silloin kun otetaan huomioon työskentely vain yksityisellä sektorilla. VILMA -menettely purkautuu ja kumpikin sektori antaa omat päätöksensä, jos neuvottelussa ei päästä yhteneväiseen ratkaisuun.

Neuvottelua ei kuitenkaan käydä silloin, jos henkilö hakee osatyökyvyttömyys-eläkettä julkisen palvelussuhteen edelleen kestäessä.

Jatkohakemus

Työkyvyttömyyseläke myönnetään määräaikaisena kuntoutustukena, jos hakijan työkyvyn voidaan arvioida palautuvan hoidon tai kuntoutuksen avulla (kohta 3.1.5 "Kuntoutustuki vai eläke"). Jos työkyvyttömyys jatkuu edelleen, jatkohakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa sama laitos, joka on myöntänyt aikaisemman kuntoutustuen. Vastaavasti, jos VILMA -menettelyä ei ole sovellettu aikaisemman hakemuksen yhteydessä, ei sitä sovelleta myöskään jatkohakemusta käsiteltäessä.

Seurannaisratkaisut

VILMAa koskevat periaatteet eivät kaikissa tapauksissa tule sovellettaviksi, vaan osa työkyvyttömyyseläkehakemuksista tulee edelleen olemaan ei-VILMA -tapauksia, jolloin yksityiseltä sektorilta annetaan oma eläkepäätös ja Keva antaa julkisten alojen eläkelain osalta oman päätöksensä.

Kun viimeisen laitoksen periaate (VILMA) ei toteudu, on jokaisella päätöksen antavalla laitoksella lähtökohtaisesti itsenäinen ratkaisuvallta työkyvyttömyysoikeutta koskevan ratkaisun osalta. Käytännössä kuitenkin noudatetaan menettelyä, jonka mukaan ratkaisun tekee ja päätöksen antaa ensin pääasiallisen toiminnan vakuuttanut laitos ja toinen laitos toimii sen mukaisesti.

Tkv-eläke entisin perustein Jos työkyvyttömyyseläke tulee myönnettäväksi entisin perustein, päätöksen antaa se eläkelaitos, joka on antanut aikaisemman päätöksen. Jos aikaisempaan käsittelyyn sovellettiin VILMA -periaatetta, sovelletaan sitä myös entisin perustein myönnettävään uuteen eläkkeeseen ja päinvastoin.

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisestä entisin perustein, ks. tark. kohta 3.4.3 "Saanut aikaisemmin omaa eläkettä".

Osa-aikaeläkettä saavat Osa-aikaeläkkeen saajan tullessa työkyvyttömäksi eläkehakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa hakijan osa-aikatyö on vakuutettu. Jos osa-aikatyö on vakuutettu kahdessa tai useammassa eläkelaitoksessa, määräytyy työkyvyttömyyseläkehakemuksen käsittelevä laitos pääsäännön mukaan. Hakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa on eniten vakuutettuja työansioita kahden eläketapahtumaa edeltävän kalenterivuoden aikana.

Esimerkki 12.2 Maatalousyrittäjä on jäänyt osa-aikaeläkkeelle lopettamalla MYEL-toiminnan kokonaan ja jatkamalla työskentelyä kunnan palveluksessa. Osa-aikaeläke maksetaan tässä tapauksessa Melasta. Hakija tulee osa-aikaeläkkeellä ollessaan työkyvyttömäksi, jolloin hakemuksen käsittelee se eläkelaitos, joka oli vakuuttanut osa-aikatyön eli tässä tapauksessa Keva.

Osittaista vanhuuseläkettä saavat

OVEa maksava laitos on tkv-eläkehakemuksen käsittelevä laitos lukuunottamatta sellaista tilannetta, jossa OVEN saaja on OVELle jäätyään siirtynyt yksityiseltä julkiseen palvelukseen, jolloin hakemuksen käsittelee Keva.

Lausunto toiselta työeläkelaitokselta

Eläkelaitokset ovat sopineet keskenään, että hakemuksen käsittelevä eläkelaitos pyytää toisen eläkelaitoksen kannanoton ennen kuin se antaa oman päätöksensä aina, kun toisessa eläkelaitoksessa vakuutettujen ansioiden määrä eläketapahtumavuotta edeltävien kahden vuoden aikana on yhteensä vähintään 54 514,35 euroa vuoden 2020 tasossa ilmaistuna. Tätä periaatetta sovelletaan siitä riippumatta, onko ansiot saatu jonkin yksityisen sektorin eläkelaitoksen vakuuttamasta työstä vai julkiselta sektorilta.

Lausunto toiselta laitokselta voidaan pyytää myös silloin, kun kahden vuoden ansiot jäävät edellä mainittua määrää pienemmäksi, jos se on tarkoituksenmukaista kokonaistilanne huomioon ottaen. Lausunnon tarpeellisuutta arvioitaessa otetaan huomioon mm. toisessa laitoksessa vakuutetun työ- tai virkasuhteen tai yrittäjätoiminnan kesto, muun työn luonne ja sen päättymisestä kulunut aika.

Ennakoilmoitus- ja neuvottelumenettely

Työ- ja kansaneläkejärjestelmä pyrkivät työkyvyttömyyden arvioinnissa yhteneviin ratkaisuihin, vaikka työkyvyttömyyden määritelmät eroavat toisistaan jonkin verran. Tavoitteena on, että päätökset eroaisivat toisistaan vain poikkeustapauksissa, kun siihen on painavat perusteet.

Työkyvyttömyyseläkehakemuksen ensiksi käsiteltyt taho - joko hakemusta käsittelevä työeläkelaitos tai Kansaneläkelaitos - antaa toiselle taholle ilmoituksen siitä, mihin ratkaisuun se on omassa harkinnassaan päätenyt. Jos ilmoituksen saaja päättyy samaan ratkaisuun, kuittaa se sille tehdyn ilmoituksen, jolloin kumpikin antaa saman sisältöisen päätöksen.

Siinä tapauksessa, että laitosten ensimmäiset näkökannat eroavat toisistaan, pyritään neuvottelemalla yhtenevään ratkaisuun. Laitokset voivat neuvottelussa perustella omaa näkemystään ja tuoda esille niitä seikkoja, jotka ovat painottuneet omaa kantaa muodostettaessa.

Yhtenä tekijänä otetaan huomioon myös kansaneläke- ja työeläkejärjestelmästä maksettavien eläkkeiden määrät, varsinkin jos niiden välillä on huomattavan suuri ero. Toisaalta on kuitenkin todettava, etteivät työ- ja kansaneläkejärjestelmän päätökset ole sidottuja toisiinsa, vaan kumpikin järjestelmä antaa itsenäisesti oman päätöksensä. Joissakin tilanteissa ratkaisut eroavat toisistaan, vaikka käytännössä lähes kaikissa tapauksissa päädytään yhtenevään ratkaisuun.

Ennakoilmoitusmenettelyn hoitaminen kuuluu VILMA -laitoksen tehtäviin. Jos työkyvyttömyyseläkehakemuksen käsitteleviä laitoksia on useampia kuin yksi, ennakoilmoitusmenettelystä huolehtii pääasiallinen eläkelaitos.

12.3.2 Työeläkekuntoutus

Hakemuksen käsittelevä laitos määräytyy kahden vuoden ansioiden perusteella samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläkkeessä. Eläketapahtuma-ajankohtana pidetään kuntoutushakemuksen vireilletuloa. (VnA 4 §).

Rinnalla tkv-hakemus

Jos hakijalla on kuntoutusta koskevan hakemuksen rinnalla hakemus työkyvyttömyyseläkkeen saamiseksi, ohjataan kuntoutusta koskeva hakemus käsiteltäväksi samassa yhteydessä eläkeasian kanssa.

Ohjausta toiseen eläkelaitokseen ei tehdä kuitenkaan silloin, jos kuntoutuksen keinona on työpaikkakuntoutus, ja kuntoutusta haetaan siitä eläkelaitoksesta, jonka piiriin hakijan tekemä työ kuuluu.

Hakija on tkv-eläkkeellä

Kuntoutushakemuksen käsittelee eläkettä maksava laitos. Jos eläkettä maksavia laitoksia on useampia, käsittelee hakemuksen pääasiallisena pidettävä eläkelaitos.

Sopimismahdollisuus	Kuntoutusasioissa sopimismahdollisuudella on korostunut asema. Näin menetellään silloin, kun kuntoutusasian käsitteleminen on tarkoituksenmukaisempaa jossakin toisessa eläkelaitoksessa kuin siinä, missä se pääsäännön mukaan tulisi käsitellä.
Esimerkki 12.3	Hakija on toiminut useita vuosia sekä maatalousyrittäjänä että kunnan virkamiehenä. Hän hakee kuntoutuksena maatalouskäyttöön tarkoitettua apuvälinettä. Hakemus ohjautuu ansioiden perusteella käsiteltäväksi Kevaan, jos ansiot palkkatyöstä ovat edellisinä vuosina olleet MYEL-ansioita suuremmat. Mela ja Keva voivat kuitenkin sopia, että hakemus siirretään käsiteltäväksi Melassa.
12.3.3 Työuraeläke	
Tarkastelu aika	Tarkastelu aika on viisi hakemuksen vireilletulovuotta edeltävää kalenterivuotta (VnA 5 §:n 1 mom.). Tarkastelu aika määräytyy siis hakemuksen vireilletulon, ei eläketapahtuman tms. perusteella.
Kahden vuoden ansiot	Myös työuraeläkkeessä hakemuksen käsittelevä ja ratkaiseva eläkelaitos määräytyy kahden vuoden ansioiden perusteella. Huomioon otetaan se vuosi, jolloin hakijalla on viimeksi ollut ansioita ja tätä edeltävä vuosi. (VnA 5 §:n 2 mom.). Työuraeläkkeen edellytyksistä johtuen huomioon otettavat vuodet ovat lähes poikkeuksetta hakemuksen vireilletuloa edeltävä kalenterivuosi ja sitä edeltävä vuosi. Näin sen vuoksi, että työuraeläkkeen saaminen edellyttää työskentelyn jatkumista eläkkeen alkamiseen asti tai ainakin lähelle sitä.
Eläkelaitos voi vaihtua	Työuraeläkettä on mahdollista hakea ennakkoon. Myönteinen ennakkopäätös on voimassa kuusi kuukautta, ks. tarkemmin kohta 4.2. ”Ennakkopäätös oikeudesta työuraeläkkeeseen”. Eläkelaitos voi vaihtua, jos ennakkopäätöksen voimassaolo jatkuu yli vuodenvaihteen ja työuraeläkkeen maksaminen alkaa seuraavan vuoden puolella. Näin sen vuoksi, että kahden vuoden ansioiden kohdentumisaika muuttuu, mikä voi vaikuttaa siihen, mikä eläkelaitos maksaa eläkkeen. Toisen laitoksen antama ennakkopäätös sitoo maksavaa eläkelaitosta. Käsittelevä eläkelaitos voi vaihtua niin ikään silloin, jos hakijalla on oikeus ja hänelle myönnetään työuraeläkkeen sijasta työkyvyttömyyseläke. Eläkelaitos voi vaihtua sen vuoksi, että työkyvyttömyyseläkkeessä tarkastelu aika määräytyy eläketapahtuman, työuraeläkkeessä eläkehakemuksen vireilletuloajankohdan mukaan. Näissäkin tilanteissa eläkelaitoksilla on mahdollisuus sopia keskenään, että jokin toinen kuin säännösten mukaan määräytyvä laitos hoitaa VILMA-laitoksen tehtävät.

12.3.4 Osittainen vanhuuseläke

Eläkeasian käsittelevä laitos määräytyy pääsäännön mukaisesti kahden kalenterivuoden aikana saatujen ansioiden perusteella. Tarkastelussa otetaan huomioon viimeinen sellainen kalenterivuosi, jonka aikana eläkkeenhakijalla on ollut ansioita ennen eläkehakemuksen vireilletuloa ja sitä vuotta välittömästi edeltävä vuosi. Eläkehakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa hakijalla on ollut eniten ansioita näinä kahtena vuotena (VnA 2 §:n 1 ja 2 mom.).

12.3.5 Vanhuuseläke

Niin ikään vanhuuseläkehakemuksen käsittelevä laitos määräytyy kahden vuoden ansioiden perusteella. Tarkastelussa otetaan huomioon viimeinen sellainen kalenterivuosi, jonka aikana eläkkeenhakijalla on ollut ansioita ennen eläkehakemuksen vireilletuloa ja sitä vuotta välittömästi edeltävä vuosi. Eläkehakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa hakijalla on ollut eniten ansioita näinä kahtena vuotena. (VnA 1 §:n 1 mom.).

Esimerkki 12.4

Henkilö on toiminut aikaisemmin kunnan palveluksessa, mutta siirtynyt sitten maatalousyrittäjäksi. Viime vuosina hänellä ei ole ollut MYELin rinnalla muuta toimintaa. Hän hakee 65 vuotta täytettyään vanhuuseläkkeen ainoastaan julkisen sektorin palveluksesta, mutta ei vielä MYEL-toiminnasta. Vanhuuseläkehakemus käsitellään ansioiden perusteella Melassa, vaikka hänelle ei vielä myönnetä MYEL-vanhuuseläkettä.

Työkyvyttömyyseläkettä saavat

Täysi työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkeiässä (63 tai 65 vuotta taikka oman ikäluokan mukainen vanhuuseläkeikä) saman suuruiseksi ja osatyökyvyttömyyseläke täyden eläkkeen suuruiseksi vanhuuseläkkeeksi.

Jos työkyvyttömyyseläkkeeseen on sovellettu viimeisen laitoksen periaatetta, on myös sen jälkeen maksettava vanhuuseläke VILMA -eläke. VILMA-laitos myöntää vanhuuseläkkeen kaikesta työkyvyttömyyseläkkeen aikana mahdollisesti ansaitusta uudesta eläkkeestä.

Jos työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole sovellettu viimeisen laitoksen periaatetta, ei sitä sovelleta myöskään sen jälkeen maksettavaan vanhuuseläkkeeseen. Jos eläkkeensaaja on ansainnut työkyvyttömyyseläkeaikana uutta eläkettä jostakin sellaisesta järjestelmästä, josta hänelle ei maksettu työkyvyttömyyseläkettä, myöntää vanhuuseläkkeen tämän työskentelyn vakuuttanut eläkejärjestelmä.

Osa-aikaeläkettä saavat

Osa-aikaeläkkeen saajan vanhuuseläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa se eläkelaitos, joka maksaa osa-aikaeläkettä.

Esimerkki 12.5

Maatalousyrittäjä on jäänyt osa-aikaeläkkeelle lopettamalla MYEL-toiminnan kokonaan ja jatkamalla työskentelyä kunnan palveluksessa. Osa-aikaeläke maksetaan tässä tapauksessa Melasta. Vanhuuseläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa

Mela, vaikka hakijan viimeinen työskentely on tapahtunut julkisella sektorilla kunnan palveluksessa.

Jos osa-aikaeläkettä on maksettu rinnakkain sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta, vanhuuseläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa se eläkelaitos, jonka maksama osa-aikaeläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi aikaisemmin (VnA 1 §:n 2 mom.). Käytännössä tämä johtaa kuitenkin siihen, että myös toi-sen laitoksen maksama osa-aikaeläke lakkaa, koska osa-aikaeläkettä ei voi saada vanhuuseläkkeen rinnalla.

Jos vanhuuseläkkeet alkavat samasta ajankohdasta, päätöksen antaa julkisen sektorin eläkelaitos (VnA 1 §:n 2 mom.). Vaikka viimeisen laitoksen periaatetta ei ole voitu soveltaa rinnakkain maksettaviin osa-aikaeläkkeisiin, on niiden jälkeen myönnettävä vanhuuseläke kuitenkin VILMA -eläke.

Osittaista vanhuuseläkettä saavat

Jos vanhuuseläkkeen hakija saa jo osittaista vanhuuseläkettä, käsittelee OVEa maksava eläkelaitos myös vanhuuseläkehakemuksen.

Luopumistukea saavat

Luopumistuen saajalla ei ole oikeutta MYELin mukaiseen vanhuuseläkkeeseen ennen 63 (tai 65 silloin kun luopumistuki on myönnetty ennen vuotta 2007 voi-massaolleiden säännösten mukaan) vuoden iän täyttämistä. Luopumistuen saajalle voidaan myöntää vanhuuseläke muiden työeläkelakien mukaan, mutta se johtaa luopumistuen täydennysosan lakkauttamiseen.

Mela on käsittelevä laitos aina kun luopumistuen perusmäärä muuttuu vanhuuseläkkeeksi ja VILMA-laitoksena käsittelee lähes aina myös muiden lakien mukaan myönnettävät vanhuuseläkkeet.

Tietyissä tilanteissa VILMA voi purkautua (ks. kohta 12.1. "Sopimismahdollisuus"). VILMAa ei sovelleta myöskään silloin, jos luopumistukea on haettu ennen VILMAN voimaantuloa 1.1.2004. Tällaisissa tilanteissa Mela on käsittelevä laitos yksityiseltä sektorilta myönnettävien vanhuuseläkkeiden osalta ja Keva antaa oman päätöksensä julkisen sektorin eläkkeiden osalta.

12.3.6 Perhe-eläkehakemus

Perhe-eläkkeen osalta on ratkaisevaa se, oliko edunjättäjä jo eläkkeellä vai ei.

Edunjättäjä oli jo eläkkeellä Jos edunjättäjä sai omaan työskentelyyn perustuvaa työeläkettä tai luopumistukea, perhe-eläkehakemuksen käsittelee ja päätöksen antaa edunjättäjälle eläkettä maksanut eläkelaitos. Jos edunjättäjä sai eläkettä kahdesta tai useammasta eläkelaitoksesta, perhe-eläkepäätökset annetaan yleensä erikseen kaikista näistä laitoksista.

Mela käsittelee perhe-eläkehakemuksen aina silloin, kun Mela maksoi edunjättäjälle tämän kuollessa luopumistukea tai luopumiseläkettä. Poikkeuksena tähän ovat kuitenkin ne tilanteet, joissa hakemus tulisi käsiteltäväksi Kevassa tai Merimieseläkekassassa niitä koskevien sääntöjen perusteella (VnA 7 §:n 2 mom.).

Sellaista luopumistukea, jonka maksaminen ei ollut vielä ehtinyt edunjättäjän kuollessa alkaa, ei oteta huomioon perhe-eläkehakemuksen ratkaisevaa laitosta määrättäessä.

Edunjättäjä ei ollut vielä eläkkeellä

Perhe-eläkehakemuksen käsittelevä laitos määräytyy pääsäännön mukaisesti kahden vuoden ansioiden perusteella. Tarkastelussa otetaan huomioon viimeinen sellainen kalenterivuosi, jonka aikana edunjättäjällä on ollut ansioita ennen kuolemaansa ja sitä vuotta välittömästi edeltävä vuosi. Eläkehakemuksen käsittelee se eläkelaitos, jossa edunjättäjällä on ollut eniten ansioita näinä kahtena vuotena. (VnA 6 §).

Aikaisemmin on eri eläkelajien yhteydessä käsitelty eräitä tilanteita, joissa eläkehakemuksen käsittelevä laitos määräytyy pääsäännöstä poiketen. Perhe-eläkkeiden osalta tällaisia poikkeuksia ei ole, vaan perhe-eläkeasian käsittelee ja päätöksen antaa aina yksi eläkelaitos silloin kun edunjättäjä ei vielä ollut eläkkeellä (niitä tilanteita lukuun ottamatta, joissa edunjättäjän pääasiallinen työskentely on tapahtunut VILMAN piiriin kuuluvien järjestelmien ulkopuolella).